

TC.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

**SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KAPSAMINDA
EKOTURİZM VE EDREMİT YÖRESİ İÇİN BİR MODEL
ÖNERİSİ**

130004

İZMİR ÜNİVERSİTESİ
EDİRNE YÖRESİ
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

Aydın ÇEVİRGEN

Danışman
Prof. Dr. Öcal USTA

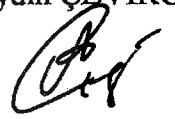
İzmir- 2003

YEMİN METNİ

Doktora Tezi olarak sunduğum “Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Ekoturizm ve Edremit Yöresi İçin Bir Model Önerisi” adlı çalışmanın tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını, ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

11.../06/ 2003

Aydın ÇEVİRGEN

DOKTORA TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün/...../..... tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından, Lisans Üstü Öğretim Yönetmeliğinin maddesi gereğince Enstitümüz Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı Doktora öğrencisi Aydın ÇEVİRGEN'in "Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Ekoturizm ve Edremit Yöresi İçin Bir Model Önerisi" konulu tezi incelenmiş ve aday 15.10.2003 tarihinde, saat 10.00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 100 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan ana bilim dallarından jüri üyelerince sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna ☒
DÜZELTME yapılmasına ☐*
RED edilmesine ☐**

OY BİRLİĞİ ☒
OY ÇOKLUĞU ☐
ile karar verilmiştir.

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.

** Bu halde adayın kaydı silinir.

ÜYE ÜYE BAŞKAN ÜYE ÜYE

	Evet	Hayır
*** Tez, burs, ödül veya teşvik prog.(Tuba, Fullbright vb.) aday olabilir.	☐	☐
Tez, mutlaka basılmalıdır.	☐	☐
Tez, mevcut hali ile basılabilir.	☐	☐
Tez, gözden geçirildikten sonra basılabilir.	☒	☐
Tez basımı gerekliliği yoktur.	☐	☐

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ/PROJE VERİ FORMU

Tez/Proje No: Konu Kodu: Üniv. Kodu

- Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tez/Proje Yazarının
Soyadı: **ÇEVİRGEN**

Adı: **Aydın**

Tezin/Projenin Türkçe Adı: " Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Ekoturizm ve Edremit Yöresi İçin Bir Model Önerisi "

Tezin/Projenin Yabancı Dildeki Adı: " With Respect To Sustainable Tourism Ecotourism and A Model Suggestion For The Environment of Edremit "

Tezin/Projenin Yapıldığı
Üniversitesi: Dokuz Eylül

Enstitü: Sosyal Bilimler

Yıl: 2003

Diğer Kuruluşlar:

Tezin/Projenin Türü:

Yüksek Lisans: ☐

Dili: Türkçe

Doktora: ☒

Sayfa Sayısı: xvii + 297

Tıpta Uzmanlık: ☐

Referans Sayısı: 194

Sanatta Yeterlilik: ☐

Tez/Proje Danışmanlarının

Ünvanı: Prof. Dr.

Adı : Öcal

Soyadı : USTA

Türkçe Anahtar Kelimeler:

- 1- Ekoturizm
- 2- Sürdürülebilir Turizm
- 3- Sürdürülebilir Gelişme

İngilizce Anahtar Kelimeler

- 1- Ecotourism
- 2- Sustainable Tourism
- 3- Sustainable Development

Tarih: **11.06.2003**

İmza:

Tezimin Erişim Sayfasında Yayınlanmasını İstiyorum

Evet ☒

Hayır ☐

ÖZET

İnsanların eğitim seviyelerinin ve çevre bilincinin artmasıyla birlikte, son yıllarda özellikle doğal ve kültürel açıdan hassas alanlara yönelik seyahatler hızla gelişmektedir. Kitle turizminden kaynaklanan olumsuz çevresel etkilere bir tepki olarak ortaya çıkan sürdürülebilir turizm yaklaşımı doğal, kültürel ve diğer kaynakların zarara uğratılmadan gelecek nesillere aktarılması bakımından büyük önem taşımaktadır.

Sürdürülebilir turizm kapsamında hassas ekosistemler için en uygun turizm türü, ekoturizmdir. Ekoturizm, doğa tabanlı turizmin sürdürülebilir bir türü olarak sadece doğal ve kültürel kaynakların korunması değil, aynı zamanda onların geliştirilmesini de amaçlamaktadır. Ekoturizmin ilkeleri ve standartları konusunda dünya çapında bir uzlaşma sağlamak ve yaygınlaştırmak için büyük çaba gösterilmektedir. Ekoturizmin küresel öneminin tanınması için Birleşmiş Milletler 2002 yılını, " Uluslararası Ekoturizm Yılı " olarak ilan etmiştir.

Türkiye ve Avrupa' da ise, doğrudan ekoturizme yönelik turizm ürünü sayısı çok azdır. Bu destinasyonlarda ekoturizm, mevcut turizm ürünlerinin bir parçası olarak görülmektedir.

Bu tezin amacı, ekoturizmin ülkemiz açısından değerlendirilmesi ve Edremit Yöresi için bir ekoturizm gelişme modelinin oluşturulmasıdır.

Bu tez çalışmasında, Edremit Yöresi'nde ekoturizm durum (SWOT) analizi yapılmış ve anket tekniği kullanılarak doğa tabanlı turizm aktivitelerine katılan turistlerin profili belirlenmiştir. Daha sonra ekoturizm gelişme modeli kurularak kısaca açıklanmıştır.

Sonuç bölümünde ulusal ve yerel yönetimler, turizm sektörü, sivil toplum örgütleri ve ilgili diğer tüm gruplara, yörede ekoturizmin nasıl geliştirileceği konusunda önerilerde bulunulmuştur.

ABSTRACT

Due to lately improving education levels and environmental awareness of people, especially travels to natural and cultural fragile areas have been growing rapidly. The sustainable tourism approach, arising from the reaction to the negative environmental impacts of mass tourism which should be passed on the future generations without damaging natural, cultural and other resources, is of great importance.

With respect to sustainable tourism, ecotourism is the most suitable form of tourism for the fragile areas. Ecotourism, which is a sustainable form of nature-based tourism, aims not only to conserve the natural resources but also to improve them. Every effort is being made to reach a worldwide agreement on the principles and standards of ecotourism and to diffuse them. Recognising its global importance, the United Nations declared the year 2002 as " The International Year of Ecotourism ".

But both in Turkey and Europe there aren't many tourism products where ecotourism is concerned. Ecotourism is considered as a part of current tourism products in these destinations.

The aim of this thesis is to assess the ecotourism with respect to Turkey and to establish an ecotourism development model for the environs of Edremit.

In this thesis, the ecotourism SWOT analysis of the environs of Edremit has been done and using survey- technique the profile of the tourists engaging in nature- based tourism activities has been determined. Afterward, an ecotourism development model is established and briefly described.

In the conclusion of the study, suggestions, to the national and local government, tourism sector, non- governmental organizations and the other groups involved, have been made how to develop ecotourism strategies in the area.

ÖNSÖZ

Turizm olayı günümüzde talebin yapısındaki değişiklikler nedeniyle farklı bir boyut kazanmıştır. İnsanlar diğer ürünlerde olduğu gibi, turizm ürünlerinde de kaliteye önem vermekte ve çevre kalitesi yüksek olan ürünleri tercih etmektedirler. Bu durumda, turizmin temelini oluşturan doğal, kültürel ve tarihi kaynakların sürdürülebilir kullanımının sağlanması ile kalitesinin bozulmadan gelecek nesillere aktarılması önem kazanmaktadır.

Konu doğal ve kültürel açıdan hassas alanlar olduğunda, bu bölgelerde turizmin sürdürülebilir gelişmesinin sağlanması açısından en iyi yolun ekoturizm olduğu görülmektedir. Ekoturizm, taşıdığı bu önem nedeniyle Birleşmiş Milletler tarafından dünya gündemine taşınmış ve 2002 yılı " Uluslararası Ekoturizm Yılı " olarak ilan edilmiştir. Ülkemiz, ekoturizm açısından önemli bir potansiyele sahipken henüz bu avantajını kullanabilmiş değildir. Ekoturizm, kitle turizminin aksine planlı ve kontrollü gelişmeyi sağlayacak bir yapıyı oluşturması bakımından, sahip olduğumuz doğal ve kültürel kaynaklarımızın geleceği açısından bir güvence teşkil etmektedir. Çünkü ekoturizm, sadece kaynakları koruyan değil, aynı zamanda onun geliştirilmesine aktif olarak katkı sağlayan bir turizm türüdür.

Ekoturizmin belirtilen önemi göz önünde bulundurularak, bu tez çalışmasında Türkiye' de ekoturizm açısından önemli bir bölge olan Edremit Yöresi araştırma kapsamına alınmıştır. Çalışma sürecinde, yöredeki Kazdağı Milli Parkı' nın 2001 yılında, Yunanistan ile Türkiye arasında gerçekleştirilecek olan ortak ekoturizm projesi kapsamına alınması ile yöre ekoturizm açısından daha da önem kazanmıştır.

Bu bakımdan yörede ekoturizmin geliştirilmesine yönelik olarak yapılan araştırma sonuçlarının, oluşturulan ekoturizm gelişme modelinin ve gelişme sürecinde izlenecek stratejilere yönelik önerilerin, ilgili tüm gruplara faydalı olmasını dilerim.

Uzun bir çalışma sürecinin her aşamada desteğini veren tez izleme komitesindeki değerli hocalarım Prof. Dr. Öcal USTA, Prof. Dr. Alp TİMUR ve Prof. Dr. Alparslan USAL 'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca uygulama çalışmalarında, ilgi gösteren ve yardımcı olan işletme yöneticilerine, Kazdağı Milli Park'ı yöneticilerine ve diğer herkese teşekkür ederim.

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KAPSAMINDA EKOTURİZM VE EDREMIT YÖRESİ İÇİN BİR MODEL ÖNERİSİ

YEMİN METNİ	II
TUTANAK	III
Y.Ö.K. DÖKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU	IV
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
ÖNSÖZ	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
KISALTMALAR	XII
TABLolar LİSTESİ	XIV
ŞEKİLLER LİSTESİ	XV
GİRİŞ	XVI

BİRİNCİ BÖLÜM SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM

1.1. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE SÜRDÜRÜLEBİLİR GELİŞME KAVRAMLARI	1
1.1.1. Sürdürülebilirlik Kavramı	1
1.1.2. Sürdürülebilir Gelişme	3
1.2. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM	7
1.2.1. Sürdürülebilir Turizm Kavramının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi	7
1.2.2. Sürdürülebilir Turizmin Tanımı	9
1.2.3. Sürdürülebilir Turizmin Amaçları	12
1.2.4. Sürdürülebilir Turizmin İlkeleri	14
1.2.5. Sürdürülebilir Turizmde Başarı Koşulları	17
1.2.6. Sürdürülebilir Turizm İhtiyacını Doğuran Nedenler	21
1.2.6.1. Turizm ve Çevre Etkileşimi	23
1.2.6.1.1. Turizm ve Fiziksel Çevre	24
1.2.6.1.2. Turizm ve Ekonomik Çevre	30
1.2.6.1.3. Turizm ve Sosyo- Kültürel Çevre	35
1.2.6.2. Turistik Alan Yaşam Dönemi	36
1.2.6.3. Taşıma Kapasitesi ve Turizm İlişkisi	44

Y.Ö.K. DÖKÜMANTASYON MERKEZİ

1.2.6.3.1. Taşıma Kapasitesi Kavramı	45
1.2.6.3.2. Turizmde Taşıma Kapasitesi	47
1.2.6.3.3. Sürdürülebilir Gelişme ve Taşıma Kapasitesi	53
1.2.6.4. Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED)	56
1.2.6.4.1. Çevresel Etki Değerlendirmesi Kavramı	56
1.2.6.4.2. Turizmde Çevresel Etki Değerlendirmesi	58
1.2.7. Sürdürülebilir Turizm Pazarı	61
1.2.7.1. Sürdürülebilir Turizmde Pazarlama Yaklaşımı	61
1.2.7.1.1. Tüketici Davranışları ve Çevre Kalitesi	64
1.2.7.1.2. Pazarın Rekabet Gücü	66
1.2.7.2. Sürdürülebilir Turistik Ürün	69
1.2.7.3. Sürdürülebilir Turizm Pazarının Yapısı	72

İKİNCİ BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KAPSAMINDA EKOTURİZM

2.1. EKOTURİZM KAVRAMINA GENEL YAKLAŞIM	75
2.1.1. Ekoturizm Kavramının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi	75
2.1.2. Ekoturizmin Tanımı ve Özellikleri	77
2.1.3. Ekoturizmin İlkeleri	81
2.1.4. Ekoturizmin Diğer Turizm Türleri İle Karşılaştırılması	83
2.2. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM VE EKOTURİZM İLİŞKİSİ	89
2.3. EKOTURİZM VE ÇEVRE ETKİLEŞİMİ	91
2.3.1. Ekoturizmin Çevre Üzerindeki Olumlu Etkileri	92
2.3.2. Ekoturizmin Çevre Üzerindeki Olumsuz Etkileri	95
2.4. EKOTURİZMİN YAPISI	101
2.4.1. Ekoturizm Endüstrisi	101
2.4.1.1. Tur Operatörleri ve Seyahat Acentaları	102
2.4.1.2. Eko Konaklama Tesisleri (Ecolodges)	106
2.4.2. Ulusal ve Yerel Yönetimler	108
2.4.3. Yerel Toplum	113
2.4.4. Sivil Toplum Örgütleri	118
2.4.5. Uluslararası Kuruluşlar	121
2.5. EKOTURİZM PAZARI	125
2.5.1. Ekoturizmde Tüketici Profili	126

2.5.1.1. Ekoturist Tipleri	127
2.5.1.2. Ekoturistlerin Demografik Yapıları ve Seyahat Özellikleri	132
2.5.2. Geleneksel Turizm ve Ekoturizm Pazarının Karşılaştırılması	138
2.5.3. Ekoturizm Piyasasının Analizi	140
2.5.3.1. Ekoturizm Arzı	141
2.5.3.1.1. Dünyada Ekoturizm Arzı	141
2.5.3.1.2. Türkiye'de Ekoturizm Arzı	149
2.5.3.2. Ekoturizm Talebi	156
2.6. EKOTURİZM PLANLAMASI	161
2.6.1. Ekoturizm Planlamasının İlkeleri	164
2.6.2. Ekoturizm Planlamasının Unsurları	166
2.6.2.1. Çevrenin Korunması ve Yönetimi	167
2.6.2.2. Ekoturizm Endüstrisinin Gelişmesi	169
2.6.2.2.1. Ürün Geliştirme	169
2.6.2.2.2. Pazarlama	172
2.6.2.3. Altyapı Gereksinimi	173
2.6.2.4. Toplumsal Gelişme	175
2.6.2.4.1. Gelişmesine Sürecine Yerel Toplumun Katılımı	176
2.6.2.4.2. Genel Olarak Toplumsal Gelişme	179
2.7. EKOTURİZMLE İLGİLİ DÜZENLEMELER	180
2.7.1. Devlet Tarafından Yapılan Düzenlemeler	181
2.7.2. Ekoturizmde Etik Kurallar	185
2.7.3. Sertifikasyon Sistemleri	189
2.7.4. Uluslararası Standartlar	199

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EKOTURİZM ÜZERİNE EDREMIT YÖRESİNDE BİR ALAN ARAŞTIRMASI

3.1. EKOTURİZM DURUM (SWOT) ANALİZİ	204
3.1.1. Yörenin Güçlü Yönleri	204
3.1.1.1. Doğal ve Kültürel Değerler	204
3.1.1.2. Arkeolojik Değerler	208
3.1.1.3. Turistik Olanaklar ve Altyapı	209
3.1.1.4. Kurumsal Altyapı	210
3.1.2. Yörenin Zayıf Yönleri	211

3.1.3. Ekoturizme Yönelik Fırsatlar	212
3.1.3.1. Potansiyel Fırsatlar	213
3.1.3.2. Ekoturizmle İlgili Gelişmeler	213
3.1.4. Ekoturizm Açısından Tehlikeler	215
3.1.4.1. Doğal ve Kültürel Dokunun Bozulması	216
3.1.4.2. Diğer Sektörlerden Kaynaklanan Etkiler	216
3.2. YÖRENİN EKOTURİZM TALEBİNE YÖNELİK ARAŞTIRMA	221
3.2.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	221
3.2.2. Araştırmanın Kapsamı	222
3.2.3. Araştırmanın Metodolojisi	223
3.2.3.1. Araştırmanın Yöntemi	223
3.2.3.2. Ana Kitle	225
3.2.3.3. Örneklem	225
3.2.3.4. Araştırma Süreci	226
3.2.4. Anket Sonuçlarının Değerlendirilmesi	227
3.2.5. Araştırmanın Sonucu	245
3.3. EKOTURİZM GELİŞME MODELİ	251
SONUÇ VE ÖNERİLER	257
KAYNAKLAR	267
EK 1 : Kazdağı Milli Parkı Ekolojik- Turizm Etkinlikleri Çalışma Esasları	287
EK 2 : Kazdağı Milli Parkı Etkinlik İzni Başvuru Formu	290
EK 3 : Kazdağı Milli Parkı 2002 Yılı Ekoturizm Güzergahları Haritası	291
EK 4 : Kazdağı Milli Parkı Ekoturizm Kılavuzu Eğitim Semineri Programı	292
EK 5 : Kazdağı Milli Parkı Ekoturizm Kılavuzu Olma Koşulları	293
EK 6 : Yerli Turistlere Yönelik Anket Formu	294
EK 7 : Yabancı Turistlere Yönelik Anket Formu	296

KISALTMALAR

AMTAVE	(Mexico's Association of Adventure Travel and Ecotourism) Meksika Macera Seyahatleri ve Ekoturizm Birliği
ASTA	(American Society of Travel Agents) Amerikan Seyahat Acentaları Birliği
ATON	(Australian Tourism Operators Network) Avustralya Turizm Operatörleri Ağı
CIDA	(Canadian International Development Agency) Kanada Uluslararası Kalkınma Örgütü
COOPRENA	(The National Ecoagricultural Cooperative Network of Costa Rica) Kostarika Ulusal Eko Tarım Kooperatifi Ağı
EAA	(Ecotourism Association of Australia) Avustralya Ekoturizm Birliği
FEE	(Foundation for Environmental Education) Çevre Eğitim Vakfı
FEEE	(Foundation for Environmental Education in Europe) Avrupa Çevre Eğitim Vakfı
GTZ	(German Ministry For Economic Development) Alman Ekonomik Kalkınma Bakanlığı
IDB	(Inter –American Development Bank) Inter Amerikan Kalkınma Bankası
IHEI	(International Hotels Environment Initiative) Uluslararası Otelciler Çevre Girişimi
IUCN	(International Union for the Conservation of Nature) Uluslararası Doğayı Koruma Birliği
NEAP 1	(National Ecotourism Accreditation Program) Ulusal Ekoturizm Akreditasyon Programı
NEAP 2	(Nature and Ecotourism Accreditation Program) Doğa ve Ekoturizm Akreditasyon Programı
NC	(The Nature Conservancy) Doğa Koruma Kurulu
PAN	(Protected Areas Network) Koruma Alanları Ağı
PATA	(Pacific Asia Travel Association) Pasifik Asya Seyahat Birliği
TIES	(The International Ecotourism Society) Uluslararası Ekoturizm Topluluğu
TOI	(Tour Operators Initiative) Tur Operatörleri Girişimi

TÜRÇEV	Türkiye Çevre Eğitim Vakfı
UNEP	(United Nations Environment Program) Birleşmiş Milletler Çevre Programı
UNESCO	(United Nations Educational Scientific and Cultural Organization) Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Organizasyonu
UKDFIT	(United Kingdom's Department for International Development) Birleşik Krallıklar Uluslararası Kalkınma Departmanı
UNDP	(United Nations Development Program) Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
USAID	(United States Agency for International Development) Amerika Uluslararası Kalkınma Örgütü
WB	(World Bank) Dünya Bankası
WCN	(The World Conservation Union) Dünya Koruma Birliği
WTO	(World Tourism Organization) Dünya Turizm Örgütü
WTTC	(World Travel and Tourism Council) Dünya Turizm ve Seyahat Konseyi
WWF	(World Wide Fund for Nature) Dünya Doğa Fonu
vb.	ve benzeri
vd.	ve diğerleri

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo No	Tablonun Adı	Sayfa No
Tablo 1	Sürdürülebilir Turizm ve Diğer Turizm Şekilleri	16
Tablo 2	Turizmde Sürdürülebilir ve Sürdürülebilir Olmayan Gelişme	19
Tablo 3	Kitle Turizmi ve Ekoturizmin Karşılaştırılması	85
Tablo 4	Geleneksel Turizm ve Ekoturizm Pazarı	139
Tablo 5	Doğaya Dayalı Destinasyonları Ziyaret Oranları	157
Tablo 6	Kazdağı Milli Parkı Doğal ve Kültürel Değerleri	207
Tablo 7	Edremit Yöresi Ekoturizm Durum (SWOT) Analizi	220
Tablo 8	Türkiye’de İkamet Eden Deneklerin İllere Göre Dağılımları	227
Tablo 9	Deneklerin Cinsiyetleri	228
Tablo 10	Deneklerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımları	229
Tablo 11	Deneklerin Mesleklerine Göre Dağılımları	229
Tablo 12	Deneklerin Eğitim Durumları	230
Tablo 13	Deneklerin Ortalama Yıllık Gelirleri	231
Tablo 14	Deneklerin Harcama Durumları	232
Tablo 15	Deneklerin Tatile Çıkış Şekilleri	233
Tablo 16	Deneklerin Yörede Kalış Süreleri	234
Tablo 17	Yörenin Seçiminde Etkili Olan Bilgi Kaynakları	235
Tablo 18	Deneklerin Seyahat Şekli	236
Tablo 19	Deneklerin Yöreye Geliş Amaçları	237
Tablo 20	Deneklerin Yöreye Geliş Sayıları	238
Tablo 21	Deneklerin Doğa / Kültürel Amaçlı Bir Seyahate Katılma Durumları	238
Tablo 22	Doğa / Kültürel Amaçlı Seyahatlere Katılma Sayıları	239
Tablo 23	Deneklerin Seyahat Motivasyonları	239
Tablo 24	Ekoturizm Teriminin Anlamı	241
Tablo 25	Deneklerin Doğa/Kültürel Amaçlı Aktivitelere Katılma Durumları	243
Tablo 26	Deneklerin Tatilleri Süresince Memnun Olduğu Hususlar	244

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil No	Şeklin Adı	Sayfa No
Şekil 1	Sürdürülebilir Turizm Kavramının Kronolojik Gelişimi	8
Şekil 2	Turizm ve Çevre Etkileşimi	24
Şekil 3	Turizmin Çevresel Boyutları	25
Şekil 4	Turist Harcamalarının Ekonomik Etkileri	32
Şekil 5	Turistik Alan Yaşam Dönemi ve Turizmin Etkileri	43
Şekil 6	Turizm Kaynağının Arz ve Talebi	47
Şekil 7	Turizmde Sürdürülebilir Gelişme ve Taşıma Kapasitesi	54
Şekil 8	Sürdürülebilir Gelişme Kapsamında Taşıma Kapasitesi ve Yaşam Dönemi Kavramları	55
Şekil 9	Turizmde Maksimum Sürdürülebilir Ürün İçin Uygulanan Biyoekonomik Model	71
Şekli 10	Sürdürülebilir Gelişme Kavramı Olarak Turizm	90
Şekil 11	Turizm Pazarında Ekoturizmin Yeri	126
Şekil 12	Deneklerin Geldikleri illere Göre Dağılımları	228
Şekil 13	Deneklerin Yaş Grupları	229
Şekil 14	Deneklerin Meslek Durumları	230
Şekil 15	Deneklerin Eğitim Seviyeleri	231
Şekil 16	Deneklerin Gelir Dağılımları	232
Şekil 17	Deneklerin Harcama Düzeyleri	233
Şekil 18	Deneklerin Grup Kompozisyonu	234
Şekil 19	Deneklerin Yörede Kalış Sürelerine Göre Dağılımları	235
Şekil 20	Deneklerin Yöreyi Tercihinde Bilgi Kaynaklarının Rolü	236
Şekil 21	Deneklerin Yöreyi Ziyaret Amaçları	237
Şekil 22	Edremit Yöresi Ekoturizm Gelişme Modeli	251

GİRİŞ

Günümüzde teknolojik gelişmelerin de etkisiyle uluslararası turizm hareketleri kitlesel bir hal almış ve bir çok turistik merkez turist akınına uğramıştır. Öncelikle turizmin ekonomik faydalarını ön planda tutan bir çok ülke ya da bölge turizmin fiziksel ve sosyo-kültürel çevre üzerinde yaratabileceği olumsuz etkileri hesaba katmamışlardır. Kısa sürede turizmden ekonomik kazançlar sağlamak düşüncesiyle, plansız ve kontrolsüz gelişen turizm hareketleri, bir çok destinasyonun doğal ve sosyo-kültürel kaynaklarını hasara uğratmış, hatta çekiciliğini yitirmelerine neden olmuştur.

Turizmin ekonomik, fiziksel ve sosyal etkileri daha çok 1980 ' li yıllarda tartışılmaya başlanmıştır. 1987 yılında " Ortak Geleceğimiz " adı ile anılan Dünya Çevre ve Kalkınma Raporu ile sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir gelişme kavramları gündeme gelmiştir. Bu kavramlar konusunda yapılan tartışmalarla birlikte, sürdürülebilir turizm kavramı da gelişme göstermiştir. Böylece turizmin ekonomik, sosyal ve kültürel amaçları arasında bir denge kuran ve kaynakların hasara uğratılmadan uzun dönemli sürdürülebilir bir turizm ürününün yaratılmasını amaçlayan bir yaklaşım giderek kabul görmüş ve yaygınlaşmıştır.

Bu gelişmelere, insanların eğitim ve kültür seviyelerinin yükselmesi ile çevre bilincinin giderek artması sonucunda, turizm talebinin yapısında meydana gelen değişiklikler de eklenmiştir. Böylece kitlesel turizm hareketlerinden, bireysel turizm hareketlerine ve kalabalık destinasyonlardan, bozulmamış, kirletilmemiş doğal alanlara yönelik bir turizm akımı başlamıştır. Uluslararası turizm hareketleri içinde doğal alanlara yönelik artan turizm talebi, bu alanların planlı ve kontrollü olarak turizme açılması gereğini de beraberinde getirmiştir.

Kitle turizminin olumsuz etkilerine bir tepki olarak doğal çevrenin ve çevre kalitesinin korunmasının öneminin anlaşılması ve bu yöndeki ilginin artmasıyla birlikte, 1990 ' lı yıllarda ekoturizm kavramı gelişme göstermiştir. Doğa turizminin bir alt bölümünü oluşturan, kırsal ve kültürel turizmin unsurlarını da içeren ekoturizm, hassas doğal ve kültürel alanlarda geliştirilebilecek en uygun turizm türü olarak görülmektedir. Ekoturizm uluslararası turizm hareketleri içinde en hızlı gelişen sektördür. Dünya Turizm Örgütü 1998 yılında ekoturizm ve doğa ile ilgili tüm turizm türlerinin, toplam uluslararası seyahatler içindeki oranını yaklaşık % 20 olarak belirtmiştir. Bu gelişmeye karşın, ekoturizmin tanımı ve ilkeleri konusunda bir fikir

birliğine varılamaması nedeniyle, Birleşmiş Milletler ekoturizm konusunda küresel bir bilincin oluşturulması ve öneminin kavranması için 2002 yılını " Uluslararası Ekoturizm Yılı " olarak ilan etmiştir.

Uluslararası alandaki bu gelişmelerle birlikte, ekoturizm Türkiye açısından da büyük önem taşımaktadır. Ülkemiz sahip olduğu doğal, kültürel ve tarihi değerleri ile bölgesindeki ülkeler içinde en şanslı olanıdır. Fakat ülkemiz ekoturizm alanında fazla bir gelişme göstermemiştir. Ekoturizm henüz ülkemizde tam anlaşılmış ve önemi kavranmış bir konu değildir. Ülkemizde bu konuda yapılmış bir çalışmanın dahi bulunmadığı göz önüne alındığında, bu tez çalışmasının bir amacı da, böylesine önemli bir konunun ülkemiz açısından değerlendirilerek, araştırma kapsamı içine alınan Edremit Yöresi'nde ekoturizmin geliştirilmesi için bir model oluşturmak ve gelişme stratejilerini belirlemek olmuştur.

Çalışmanın tamamlanma sürecinde yabancı kaynaklar sürekli incelenmiş, konunun güncellik kazanmasıyla birlikte 2002 yılı boyunca, ekoturizme yönelik olarak düzenlenen faaliyetler ve en son " Ekoturizm Dünya Zirvesi " sonuçları yakından izlenmiştir. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır ;

Birinci bölümde , sürdürülebilirlik, sürdürülebilir gelişme ve sürdürülebilir turizm kavramları arasındaki ilişkiler ele alınmış, sürdürülebilir turizm ihtiyacını doğuran nedenler ve sürdürülebilir turizm pazarı gibi konular açıklanmıştır.

İkinci bölümde, ekoturizm kavramı, ekoturizmin sürdürülebilir turizm ve diğer turizm türleri ile ilişkileri, ekoturizm ve çevre etkileşimi, ekoturizmin yapısı, ekoturizm pazarı, ekoturizm planlaması ve ekoturizmle ilgili düzenlemeler başlıkları altında belirtilen konular detaylı olarak incelenmiştir.

Üçüncü bölümü Edremit Yöresi' nde ekoturizm üzerine yapılan bir alan araştırması oluşturmaktadır. Bu kapsamda öncelikle yörenin ekoturizm durum (SWOT) analizi yapılmıştır. Daha sonra anket tekniği kullanılarak, yörede ekoturizm talebine yönelik bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Son olarak ise, önceki bölümde anlatılan teorik bilgilerin ışığında ve yapılan alan araştırması kapsamında elde edilen bulgular göz önünde bulundurularak, yörede ekoturizmin geliştirilmesine yönelik bir model oluşturulmuştur. Sonuç ve öneriler kısmında ise, ekoturizmin Edremit Yöresi' nde sürdürülebilir bir yapıda nasıl geliştirilebileceği konusunda, gelişme sürecinde yer alacak ilgili gruplara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM

1.1. Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Gelişme Kavramları

Sürdürülebilir turizm kavramına açıklık getirebilmek için öncelikle bu kavramın ortaya çıkmasına etken olan sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir gelişme kavramlarının açıklanması faydalı olacaktır.

1.1.1. Sürdürülebilirlik Kavramı

Sürdürülebilirlik 70' li yıllarda önemi giderek artan ve ülke sınırlarını aşarak küresel boyutlarda düşünülmesi gereken bir olgu haline gelmiştir. 1980 yılında Uluslararası Doğayı Koruma Birliği (IUCN) tarafından yayınlanan Dünya Korumacılığı Stratejisi ve Brundland Raporu olarak bilinen ve 1987 yılında "Ortak Geleceğimiz "adıyla yayınlanan Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu raporu gibi uluslararası örgütlerce yapılan çalışmalar sonunda sürdürülebilirlik için geliştirilen ilkeler şu şekilde belirtilebilir¹ :

1. Bütünleyici bir planlama ve strateji geliştirme,
2. Temel ekolojik süreçleri koruma,
3. İnsan mirasını ve biyolojik çeşitliliği koruma,
4. Verimliliğin uzun bir döneme yayılmasına ve gelecek kuşaklara ulaşmasına izin veren büyüme modelleri,
5. Ekonomik büyüme ile doğal kaynaklar arasında denge,
6. Ülkeler arasında var oluş hakkı ile imkanlar arasında denge.

Sürdürülebilirlik günümüzde kavramsal ve felsefi bir boyut kazanmıştır. Bu kavram, nüfus ve çevre arasındaki ilişkilerin düzen bozucu, ürkütücü sonuçlarından doğmuştur. İnsanlar artık nüfus artışı ve doğal kaynakların aşırı tüketimine karşı tavır almış, çevrenin tüketiminde ve büyümede bir sınır olduğunu fark etmişlerdir. Aşırı tüketim ve büyüme, çevre ve beşeri gereksinimler arasında bir dengenin kurulmasını zorunlu kılmıştır. Böylece sürdürülebilirlik ; gelişmede böyle bir dengenin yaratılmasını,

¹ Bülent A. Himmetoğlu, " Sürdürülebilir Turizmi Geliştirme Yolları ", Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu , Kasım 1995 Alanya, Mimar Sinan Üniversitesi Matbaası, İstanbul, 1996, s.64.

evre, gelişme ve büyüme ilişkilerindeki olumsuz etkilerin yok edilmesini ya da en azından azaltılmasını hedefleyen bir anlam kazanmıştır.

Sürdürülebilirlik, tüm sektörlerde gerçekleşmesi gereken ve beşeri yaşamın bir gereği olarak bir çok yönlendirici ilkeler, stratejiler ve hedefler bütününü ifade etmektedir. Bu kavram uzun vadede düşünmek dolayısıyla esas olarak korumak anlamına gelmektedir. Sürdürülebilirlik, gelecek nesillerin gereksinimlerini dikkate alarak bugünkü nesillerin gereksinimlerinin karşılanması olarak da belirtilebilmektedir².

İnsan faaliyetlerinin çevresel kaynaklar üzerindeki etkilerinden doğan sürdürülebilirlik kavramı, uzun dönemde ekonomik, sosyal ve çevresel amaçlar arasındaki dengenin yeniden kurulmasını ifade etmektedir³.

Sürdürülebilirlik, bir toplumun, ekosistemin ya da sürekliliği olan herhangi bir sistemin işlerini kesintisiz, bozulmadan, aşırı kullanımla tüketmeden ya da sistemin hayati bağı olan ana kaynaklara aşırı yüklenmeden sürdürülebilmesi yeteneği olarak tanımlanabilir⁴.

Bir başka tanımda ise sürdürülebilirlik, " insan nüfusunun faaliyetleri ile birlikte onların doğal, sosyal ve kültürel çevreleri arasında uyumun bulunduğu bir denge durumudur " ⁵ şeklinde ifade edilmektedir. Dikkatli ve hassas bir ekonomik gelişme düşüncesini ifade eden sürdürülebilir kullanımla, günümüz ve gelecek nesillerin gereksinimi olan doğal ve insan kaynaklarından yok edilmeden ya da hasara uğratılmadan yararlanılabilir. Sürdürülebilir kullanım küresel çevre politikasının temel prensibini oluşturur⁶.

² Mehmet Çubuk, " Kolokyum Sonuç Bildirgesi ", y.a.g.e., s. 463.

³ Harry Coccossis, " Tourism and Sustainability : Perspectives and Implications ", **Sustainable Tourism? European Experiences**, G.K. Priestly vd., Cab International, Wallingford, U.K., 1996, s.1.

⁴ Aykut Karaman, " Sürdürülebilir Turizm Planlaması İçin Ekolojik Bir Çerçeve ", **Dünya Şehircilik Günü Kolokyum**, a.g.e.,s. 102.

⁵ Victor T.C. Middleton, Rebecca Hawkins, **Sustainable Tourism : A Marketing Perspective**, Butterworth- Heinemann, First Published, Oxford, 1998 s.247.

⁶ Steven W. Burr, "What research says about sustainable tourism development", **Parks & Recreation**, Vol. 30, No. 9, September 1995, s.2.

1.1.2. Sürdürülebilir Gelişme

Sürdürülebilir gelişme görüşü dünyadaki kaynakların sınırlı oluşunu ve küresel ölçekte daha önce karşılaşılmamış aşırı nüfus artışı, küresel ısınma, ozon tabakasının bozulması, çevrenin hasar görmesi, biyolojik türlerin ve habitatın yok olması ve her çeşit kirlilik gibi bir çok tehlikeye maruz kalabileceğini kabul eder. Bu kavram, ekonomik gelişme fikrine karşı değildir. Sürdürülebilir gelişmenin unsurları yoksullukla mücadele, yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve çevresel koruma süreçlerinin devamı için ekonominin son derece önemli olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte doğal kaynaklar üzerinde aşırı bir talep yaratmayacak şekilde dengeli bir gelişmeyi sağlamak için mücadele eden ve kaynakların uzun dönemde kullanılmasına olanak verecek bir yol olması bakımından bir gereklilik olarak kabul görmektedir⁷.

Sürdürülebilir gelişme kavramının açıklanmasında bazı temel konular göz önünde bulundurulmalıdır. Bu konular şöyle belirtilebilir⁸ :

1. Toplumun refahını artırmada ekonomik gelişmenin rolü,
2. İnsan nüfusundaki artışın önemi ve etkisi,
3. Gelişmede mevcut çevresel sınırların varlığı,
4. Ekonomik gelişme ve teknik yenilikler vasıtasıyla insan yapımı kaynaklar ile doğal kaynakların yenilenmesinin sağlanması,
5. Ekonomik gelişme ile ortaya çıkabilecek istenmeyen çevresel etkilerin, çevresel etki değerlemesi ve çevresel kontrol gibi yönetim metotlarını kapsayan teknolojiler sayesinde önlenbilme yeteneği,
6. Doğal yaşam ve insan dışındaki diğer canlı türlerinin hakları konusundaki değerlerin anlamı,
7. Gelişme aşamasında ekosistem yaklaşımı ve ekosistemin fonksiyonel bütünlüğünün sürdürülmesinin önemi konularıdır.

Sürdürülebilir gelişme kavramı 1987 yılında Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından yayınlanan Brundland Raporu ile gündeme gelen ve bu tarihten sonra da yaygın bir şekilde kullanılan bir kavramdır. Ortak Geleceğimiz olarak da bilinen

⁷ R. Elwyn Owen vd., "Sustainable Tourism Development In Wales : From theory to practice", *Tourism Management*, Vol.14, No.6, December 1993, s.463.

⁸ John Swarbrooke, *Sustainable Tourism Management*, CABI Publishing, CAB International, New York, 1999, s.6.

bu raporda sürdürülebilir gelişme, " *bugünün ihtiyaçlarını, gelecek kuşaklarında kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme olanağından ödün vermeksizin karşılamaktır* " ⁹ şeklinde tanımlanmıştır.. " *Sürdürülebilir gelişme, kaynakların hasara uğratılmadan ya da yok edilmeden gelişmenin gerçekleştirilmesini sağlayacak bir süreçtir.* " ¹⁰

.Bir başka tanıma göre sürdürülebilir gelişme : " *Dünyanın kıt kaynaklarının ekonomik nedenlerle kısa dönemli kazançlar için aşırı bir biçimde kullanılmasının sonucu olarak gelecek nesiller için uzun dönemde yaratılan kayıpların giderilmesi ve geliştirilecek olan global bir gelişme stratejisiyle yeniden şekillenmesidir.*" ¹¹

Bu tanımlardan hareketle sürdürülebilir gelişme felsefesinin temel prensipleri şu şekilde belirtilebilir :

1. Toplumun gereksinimlerine karşılık verebilen bir niteliksel büyümenin önde tutulması,
2. Doğal, kültürel, ekolojik, biyolojik tüm yenilenebilen ve yenilenemeyen kaynaklara süreklilik sağlanması,
3. Nesiller ve uluslararası kaynak kullanımında dürüstlük üzerine gölge düşürülmemesi,
4. Çevre ve ekonomik yaşam ilişkisinde tutum, davranış ve anlayışlarda ahlak unsurunun egemen kılınması ve sürdürülebilir gelişmeye katkı sağlayabilecek ahlak kurallarının belirlenip uygulanabilmesi¹²,
5. Gelişmede, zorunlu ekolojik süreçlerin , biyolojik kaynakların ve çeşitliliğin devamı ile uyumlu bir ekolojik sürdürülebilirliğin sağlanması,
6. Toplumun kimliğini ön plana çıkaran kültürü ve değerleri ile uyumlu bir gelişme ile sosyal ve kültürel sürdürülebilirliğin sağlanması,

⁹ Belkis Çorakçı (çev.), *Ortak Geleceğimiz*, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını , 3.b., Önder Matbaa, Ankara, Ekim 1991, s.71.

¹⁰ Peiyi Ding, John Pigram, "Environmental Audits : An emerging concept in sustainable tourism development", *The Journal of Tourism Studies*, Vol.6, No. 2, December 1995, s.3.

¹¹ İbrahim Birkan, " Sürdürülebilir bir turizm için...", *Turizmde Vizyon Dergisi*, Türkiye Turizm Yatırımcıları Derneği, Yıl: 1, Sayı : 3, Ekim 2001 – Mart 2002, s.29.

¹² Nüzhet Kahraman, " Sürdürülebilir Kalkınma ve Turizm ", *I. Turizm Sempozyumu*, 17- 18 Kasım 1994 Balçova - İzmir, DEÜ Yayınları, D.E.Ü. Rektörlük Matbaası, İzmir, 1994, s.140.

7. Kaynakların yönetimi ve etkili bir şekilde kullanılması ile gelecek nesillerin de faydalanabileceği şekilde ekonomik sürdürülebilirliği sağlayacak bir gelişmenin sağlanmasıdır¹³.

Sürdürülebilir bir gelişmenin gerçekleştirilmesinde çevreye saygılı, onu koruyan ve geliştiren gelişme stratejilerinin uygulanması esastır. Çünkü toplumların gelişmesi ancak çevre ile uyumlu olduğu ölçüde sürdürülebilir olacaktır. Sürdürülebilir gelişme ancak şu temel unsurların sağlanması ile mümkün olabilecektir. Bu unsurlar şu şekilde belirtilebilir¹⁴ :

* *Ekolojik sınırların ve daha adil standartların belirlenmesi* :...kaynakların makul istekler ve mümkün olan ekolojik sınırlar içinde tüketim standartlarını teşvik edici yönde düzenlenmesini gerektirir.

* *Ekonomik faaliyetlerin yeniden dağıtımı ve kaynakların yeniden bölüşümü* : Zorunlu gereksinimlerin karşılanması tam bir gelişim potansiyelinin sağlanmasına bağlıdır. Sürdürülebilir gelişme, karşılanmayan bazı gereksinimlerin olduğu alanlarda öncelikle ekonomik bir gelişme gerektirir.

* *Nüfus Kontrolü* : Bu konu sadece nüfus miktarı ile değil aynı zamanda kaynakların dağılımı ile de ilgilidir. Eğer demografik gelişmeler, ekosisteme zarar vermeyecek potansiyel değişiklikler ile uyumlu ise sürdürülebilir gelişme başarılabılır.

* *Temel kaynakların korunması* : ...sürdürülebilir gelişme doğal sistemleri tehlikeye sokmamalı, atmosfer, su kaynakları, toprak ve canlı varlıklar ile dünyadaki yaşamı desteklemelidir.

* *Kaynakları daha adil kullanma olanağı* : Büyüme, ekolojik tahribatlara yol açma dışında, kaynak kullanımı ve nüfus bakımından sınırlamalar getirmez. Ama onlarında bir sınırı vardır ve sürdürülebilirlik kaynakların uzun süre daha adil kullanılması için çaba gösterilmesini gerektirir.

* *Taşıma kapasitesi ve sürdürülebilir ürün* : ...kendini yenileyebilen kaynaklar ekosistemin bir bölümü olup, kaynak kullanımının sistem üzerindeki etkilerini göz önünde bulundurduktan sonra maksimum sürdürülebilir ürün tanımlanmalıdır.

* *Kaynakların kullanımına sınırlama getirmesi* : Sürdürülebilir gelişme, ikame olanakları olmayan kaynakların tüketim oranlarına bir sınırlama getirir.

¹³ George McIntyre, *Sustainable Tourism Development : Guide For Local Planners*, World Tourism Organization, Madrid, 1993, s.10

¹⁴ Peter M. Burns, Andrew Holden, *Tourism A New Perspective*, Prentice Hall, London, New York, 1995, s.219.

* *Türlerin çeşitlendirilmesi* : ...sürdürülebilir gelişme bitki ve hayvan türlerinin korunmasını gerektirir.

* *Olumsuz etkilerin en düşük seviyeye indirilmesi* : Sürdürülebilir gelişme, ekosistemin tam olarak bütünlüğünü sürdürebilmesi için hava, su kalitesi ve diğer elementler üzerindeki zararlı etkilerin en aza indirilmesini gerektirir.

* *Toplumsal kontrol* : ...yerel ekosistemleri etkileyen aşırı büyüme kararlarının toplumsal kontrolü gerekir.

* *Ulusal ve uluslararası alandaki siyasi sistem* : ...biyosfer bütün insanların ortak yaşam alanıdır ve küresel siyasal güvenlik açısından biyosferin katılımcı bir şekilde yönetilmesi ön koşuldur.

* *Ekonomik açıdan uygulanabilirlik* : ...toplumlar, hükümet politikalarının aşırı büyümeler için sınırlar getirebileceklerinin farkında olmakla birlikte, ekonomik refah için çaba göstermek zorundadırlar.

* *Çevresel kalite* : Ortak bir çevre politikası toplam kalite yönetiminin yaygınlaştırılması ile mümkündür.

* *Çevresel kontrol* : Etkili bir çevresel kontrol sistemi iyi bir çevresel yönetimin odak noktasıdır.

Sürdürülebilir gelişmenin başarısı, yukarıda belirtildiği üzere sürdürülebilir gelişmenin temel unsurlarında yatmaktadır. Bu unsurları göz önünde bulunduran gelişme politikalarının başarı şansı da yüksek olacaktır. Ayrıca çevre kalitesi, çevre koruma standartlarının belirlenmesi ve çevre bilincinin artmasıyla birlikte, gelişmede ekolojik temele dayalı bir üretim sistemi ve karşılaşılan sorunların çözümü için teknolojik gelişmelerden yararlanabilmek sürdürülebilir bir gelişme için gereklidir.

Sürdürülebilir gelişme, sadece mevcut nesillerin ihtiyaçlarının karşılanması anlamını taşımamaktadır. Dolayısıyla gelecek nesillerin ihtiyaçlarını da karşılamayı amaçlayan bir yaklaşımdır. Bunu, dünyada yaygın olarak kullanılan ; " *Bu dünya bize atalarımızdan miras kalmadı, biz bu dünyayı, gelecek nesillerden ödünç aldık ve onlara borçluyuz* " ¹⁵ sloganıyla açıkça görmek mümkündür.

¹⁵ TÇSV, " Çevre ve Kalkınma İlişkileri ", Çevre ve Kalkınma İlişkilerinde Dünya Bankası , Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, Ankara, Eylül 1990, s.17.

1.2. Sürdürülebilir Turizm

Dünyada en hızlı büyüyen sektörler içinde başı çeken turizm, doğal ve kültürel kaynaklara bağımlıdır. Dolayısıyla bu kaynakların zarar gördüğü bir ortamda turizmden söz edilemez. Bu bakımdan sürdürülebilirlik kavramı turizm açısından büyük önem taşımaktadır. Turizmde sürdürülebilir bir gelişmenin sağlanabilmesi için ev sahibi bölgenin doğal, tarihi, kültürel kaynaklarının, temel ekolojik süreçlerinin ve biyolojik çeşitliliğinin zarar görmemesi ve devamının sağlanması gerekmektedir.

1.2.1 Sürdürülebilir Turizm Kavramının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Sürdürülebilir turizm kavramı, turizmin gelişi güzel ve uygun olmayan bir şekilde gelişerek ev sahibi toplum üzerinde yarattığı olumsuz etkilere bir cevap olarak ortaya çıkmıştır. Doğal ve kültürel kaynakların da bir sınırı vardır ve onlarda aşırı derecede tüketilip zarar görebilir¹⁶.

Sürdürülebilir turizm kavramının ortaya çıkmasında 1960 'lı yılların en önemli turizm hareketlerini oluşturan kitle turizminin hızlı yükselişinden başlayarak, günümüze kadar turizmin geçirdiği tarihsel gelişim süreçleri etkili olmuştur. Kitle turizmindeki bu artışın toplum üzerindeki potansiyel etkilerinin tanınması bu yıllarda olmuştur. 70' li yıllarda turizmle ilgili yayınlarda, özellikle turizmin gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerindeki rolü ve olumsuz potansiyel etkileri konularına dikkat çekilmiştir. Yine bu yıllarda ziyaretçi yönetimi kavramı gelişmiştir.

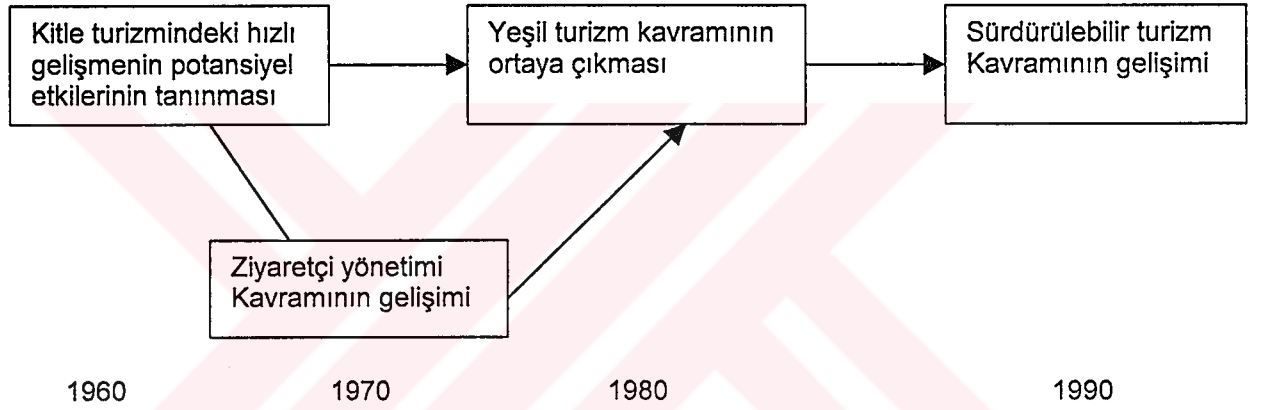
Turizmin ekonomik, fiziksel ve sosyal etkileri konusunda 80'li yıllarda yazılan eserler dünya çapındabüyük bir etki yaratmıştır. Ayrıca turizm ve ev sahibi toplum arasındaki ilişkiler ilk defa detaylı olarak bu dönemde tartışılmaya başlanmıştır. Turizm ile ilgili bu tartışmalarla birlikte bu yıllarda yeşil turizm kavramı ortaya çıkmıştır. Yine basılan bir çok kitapta, bazı turizm şekillerinin olumsuz etkilerinin farkında olmaları konusunda, turistlerin davranışlarını doğrudan etkileyebilmek için çaba gösterilmiştir.

Özellikle yeşil turizm kavramının sıkça kullanılması ile çevresel konulara olan ilgi artmaya başlamıştır. Turizmin çevresel faydalarını en üst düzeye çıkaran ve tüm

¹⁶ Lars Aransson, " Sustainable Tourism Systems : The Example of Sustainable Rural Tourism in Sweden", Journal of Sustainable Tourism, Vol.2, No. 1+2, London, 1994, s.85.

çevresel maliyetleri azaltan bir turizm şekli olan yeşil turizm, devletler düzeyinde geniş bir etki yaratmıştır. Örneğin, 1991'de İngiliz Turizm Kurulu " Turizm ve Çevre : Dengenin Sürdürülmesi ", isimli bir rapor bastırmıştır. Bu rapor turizmin gelişmesinde daha çevre dostu olan kuralları ortaya koymuştur.

Sürdürülebilir turizm kavramının kronolojik gelişimi Şekil 1' de görülmektedir. Sürdürülebilir turizm terimi, turizm alanındaki bilim adamları ve uygulamacıların Brundtland Raporu' nun etkisinde kalmalarıyla birlikte 1980'li yılların sonlarına doğru kullanılmaya başlanmıştır. "Ortak Geleceğimiz" olarak da anılan bu rapor sürdürülebilir gelişme kavramını gündeme getirmiştir. Dolayısıyla bu kavram konusunda yapılan tartışmalara paralel olarak sürdürülebilir turizm kavramı da gelişme göstermiştir¹⁷.

Şekil 1. Sürdürülebilir Turizm Kavramının Kronolojik Gelişimi

Kaynak : Swarbrooke, a.g.e., s.8.

Sürdürülebilirlik ve çevresel konular 1980'li yıllar süresince çevre ile ilgili küresel eylemlerle birlikte politik arenada da kendini göstermeye başlamıştır. Bunun en önemli sonuçlarından biri 1992 Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'dır. Bu konferansla birlikte sürdürülebilir kalkınma ile ilgili uygulamalar konusunda Gündem 21* ortaya çıkmış ve sürdürülebilir kalkınma ile ilgili ilkeler Dünyaya yayılmaya başlamıştır. Seyahat ve turizm, sürdürülebilir kalkınmaya olumlu katkı sağlama potansiyeline sahip endüstrilerden biri olarak belirlenmiştir. Gündem 21 seyahat ve turizm endüstrisi için

¹⁷ Swarbrooke, a.g.e., s. 7-9.

* **Gündem 21** : 21. Yüzyıl içinde sürdürülebilir gelişme konusundaki öncelikleri belirleyen ve 1992 Rio Deklerasyonu olarak bilinen küresel eylem planıdır.

öncelikle eğitimciler ve hükümetleri daha sonra onların vasıtasıyla ulusal ve bölgesel düzeyde turizm endüstrisini etkilemeyi amaçlamıştır¹⁸.

1990' lı yılların başından beri çok yaygın olarak kullanılan sürdürülebilir turizm kavramı, yerel toplumun önemini tanıyan ve turizmin ekonomik faydalarını en üst düzeye çıkarma arzusu taşıyan bir turizm yaklaşımıyla çevrelenmiştir. Yine bu kavram 1995 yılında Avrupa Birliği tarafından turizm konusunda basılan "Yeşil Kitap" ile tanınmıştır. Bunlara ilave olarak aşağıda sürdürülebilir turizm kavramının gelişimini sırasıyla açıklayan yaklaşımlar şu şekilde belirtilmiştir¹⁹.

1. *Karşı Kutuplar Yaklaşımı* : Bu yaklaşımda, sürdürülebilir turizm ve kitle turizmi karşı kutuplar olarak görülmüştür. Burada, eğer sürdürülebilir turizm geliştirilmek isteniyorsa, kitle turizminden vazgeçilmesinin zorunlu olduğu ifade edilmiştir.
2. *Bütünleştirici Yaklaşım* : Sürdürülebilir turizm ve kitle turizminin artık karşı kutuplar olarak görülmediği yaklaşımdır. Fakat, bazı ortak noktalarda birleşmekle birlikte aralarında çeşitli farklılıkların olduğu kabul edilmektedir.
3. *Eylemsel Yaklaşım* : Kitle turizmini daha sürdürülebilir yapabilecek olumlu faaliyetlerin önerildiği bir yaklaşımdır.
4. *Uzlaşmacı Yaklaşım* : Tüm turizm türlerinin sürdürülebilir olması için mücadele veren bir yaklaşımdır.

Günümüzde tüm turizm hareketlerinin özellikle kitle turizminin yoğun olarak yapıldığı göz önüne alındığında, sürdürülebilir turizm kavramını en iyi açıklayan yaklaşımın uzlaşmacı yaklaşım olduğu görülmektedir.

1.2.2. Sürdürülebilir Turizmin Tanımı

Sürdürülebilir turizm, turizm endüstrisi, ziyaretçiler, çevre ve ziyaret edilen toplumlar arasındaki kompleks ilişkilerden kaynaklanan gerilimleri ve sürtüşmeleri asgari

¹⁸ Sue berry, Adele Ladkin, "Sustainable tourism : a regional perspective", *Tourism Management*, Vol. 18, No.7, November 1997, s. 434.

¹⁹ Swarbrooke, a.g.e., s.9.

düzeye indirmeye çalışan olumlu bir yaklaşımdır²⁰. O, hem doğal hem de insan kaynaklarının kalitesini iyileştirmeye ve uzun dönemde yaşatmaya çalışmaktadır. Anti-büyüme teorisi olmayıp, büyümenin de sınırları olduğuna işaret etmektedir. Bu limitler alandan alana ve yönetimlerin uygulamalarına göre değişecektir. Bu yaklaşım, turizmde gelişmenin, gerçekleştiği bölgede uzun dönemde devam etmesini ve aynı zamanda ziyaretçi memnuniyetini arttırmayı da amaçlamaktadır²¹.

Turizmde sürdürülebilirlik, günümüz turistleri ve yerel toplumlarının gereksinimlerini karşılarken öte yandan gelecek için korumacılığı ve fırsatların artırılmasını öne sürmektedir. Turizmde sürdürülebilir gelişmenin yaşam destek sistemleri, biyolojik çeşitlilik, zorunlu ekolojik süreçler ve kültürel bütünlüğü devam ettiren, ekonomik, sosyal ve estetik gereksinimlerimizi karşılayabilecek şekilde tüm kaynakların yönetimine rehberlik ettiği şeklinde düşünülmektedir²².

Sürdürülebilir turizm doğal ve kültürel çevreye olumsuz etkiler yapmanın aksine onları besleyen ve koruyan kaliteli turizm ürünleri geliştirmeyi içermektedir. Sürdürülebilir turizmin özünde ekonomik, sosyal ve kültürel amaçları entegre etmeye çalışan açık değerler disiplini yatmaktadır²³. Sürdürülebilir yaklaşım günümüz toplumlarına fayda sağlarken, gelecekte destinasyonun doğal, kültürel, sosyal kaynaklarının bir bütün olarak korunarak kullanımının devamını hedefler. Böylece turizmdeki gelişme ülkenin ekolojik, sosyal ve ekonomik sistemlerini zarara uğratmadan bütün katılımcıların desteği ile yerel ekonomi içinde uzun dönemli sürdürülebilir bir turizm ürününün yaratılmasını sağlar²⁴.

Sürdürülebilir gelişme kavramı ile eş zamanlı gelişim gösteren sürdürülebilir turizm hakkında yapılan yaklaşımlarda, sürdürülebilir gelişmenin temel ilkelerinin turizm sektörü açısından değerlendirildiği görülmektedir. Bu çerçevede sürdürülebilir turizm ile ilgili yapılan çeşitli tanımlar şöyledir :

²⁰ Bill Bramwell, Bernard Lane, "Sustainable Tourism : An Evolving Global Approach", **Journal of Sustainable Tourism**, Vol. 1, No.1,1993, s.2

²¹ George Huges," The cultural construction of sustainable tourism", **Tourism Management.**, Vol.16, No.1, 1995, s.51.

²² Dimitri Ioannides," A flawed implementation of sustainable tourism : the experience of Akamas, Cyprus", **Tourism Management**, Vol.16, No.8, , 1995 (a), s.584.

²³ Pamela Wight, " Sustainability, Profitability and Ecotourism Markets : What are they and How do they relate? ", **International Conference On Central and Eastern Europe and Baltic Sea Region : " Ecotourism- Balancing Sustainability and Profitability"**, Estonia, September 1997 (a), s.1, <http://www.ee/ecotourism/wight.html>, 30.01.2001.

²⁴ Sandra Carey vd.,"Tour operators and destination sustainability", **Tourism Management.**, Vol.18, No.7, , November 1997, s. 427.

" Sürdürülebilir turizm, turistler, yerel toplum ve gidilen yer arasında kurulabilecek daha verimli ve uyumlu ilişkilerle, kaynakların yok edilmediği, turistlerin kandırılmadığı ya da yerel toplumun zarar görmediği bir durumun devamını hedefler " .

" Sürdürülebilir turizm, turizm endüstrisi, ziyaretçiler, çevre ve turistlere ev sahipliği yapan toplumlar arasındaki çok yönlü karşılıklı etkileşimlerden kaynaklanan anlaşmazlık ve olumsuzlukların azaltılmasını amaçlayan pozitif bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım hem doğal hem de insan kaynaklarının kalitesi ve daha uzun süre varlığını devam ettirebilmesi için yapılacak çalışmaları kapsar " .

" Turizmin sürdürülebilir olması, bugünkü ve gelecek nesillerin ihtiyaçları ile ilgili olarak, ekonomik faaliyetlerin kaynaklar üzerinde uzun dönemdeki etkilerini göz önünde bulunduran bir endüstrinin kurulmasını gerektirir. " ²⁵ .

" Sürdürülebilir turizm, sektörün temelini oluşturan kültürel, fiziksel ve diğer kaynakların ekonomik önemini sürdürürken, faaliyet ve gelişmelerin bu kaynakların bütünlüğünü sağlayacak şekilde yönetilmesidir. " ²⁶

Sürdürülebilir turizm ekolojik süreçlerin ve kültürel bütünlüğün devamını sağlarken, ekonomik, sosyal ve çevresel gereksinimleri tatmin edebilir. Günümüz yerel toplumlarının ve ziyaretçilerinin gereksinimlerini karşılarken, öte yandan korunarak ve geliştirilerek aynı imkanlardan gelecek nesillerin de faydalanmasına olanak sağlar²⁷.

Sürdürülebilir turizm, turizmde gelişme ve korumacılığı birlikte ele alacak bir yaklaşım ile turizmin çevresel ve kültürel olumsuz etkilerini en aza indirirken, günümüz nesillerinin gereksinimlerinin karşılanmasında faydaların eşit olarak dağılımını sağlamayı amaçlayan bir turizmdir²⁸. Sürdürülebilir turizm bir tür ekonomik gelişme modeli olarak : " Yerel toplumun yaşam kalitesini arttırmak, ziyaretçiler için yüksek kalitede bir deneyim sağlamak ve hem yerel toplum hem de ziyaretçiler açısından çevre kalitesinin

²⁵ Brian Garrod, Alan Fyall, "Beyond the rhetoric of sustainable tourism?", *Tourism Management*, Vol.19, No.3, June 1998, s.201.

²⁶ Kerry B. Godfrey, " Attitudes towards 'sustainable tourism 'in the UK : a view from local government", *y.a.g.e.*, s.214.

²⁷ Ding, Pigram, *a.g.e.*, s.3.

²⁸ Jess Ponting, " Managing the Mentavais : An Examination of Sustainable Tourism Management and the Surfing Tourism Industry in the Mentawai Archipelago ", *İndeonesia*, February 2001, s.6, <http://www.asian.gu.edu.au/mentawai/iptm.htm>, 25.01.2002.

sürdürülmesi " ²⁹ şeklinde de tanımlanabilir. Tanımlarda ifade edildiği gibi, sürdürülebilir turizm ile ilgili yapılan çok sayıdaki tanımın ortak öğeleri bulunmaktadır. Bunlar ³⁰ :

- Doğal ve insan yapımı kaynakların optimum biçimde uzun süreli kullanımı,
- İnsan yerleşim dokusunun korunması,
- Ekonomik ve sosyal eşitlik,
- Kalite kavramına bağlılık,
- Sosyal katılım şeklinde belirtilebilir.

Belirtilen tanımlarla birlikte günümüzde geçerli olan , sürdürülebilir turizmle ilgili turizm merkezli temel açıklamalar şunlardır³¹ :

1. Ev sahibi toplumun hayat standartları ve yaşam kalitesinin geliştirilmesi bakımından hem kısa hem de uzun dönemde istek ve gereksinimlerin karşılanması,
2. Ana hedef olarak turizm endüstrisi içinde artmakta olan yüzlerce turistin oluşturduğu talebin memnuniyetinin ve devamının sağlanması,
3. Bundan önceki her iki amacında başarıya ulaşabilmesi için, doğal, kültürel ve altyapı gibi turizmin temelini oluşturan çevresel kaynakların korunması,
4. Turizm endüstrisinin rekabetçiliğini ve varlığını sürdürmesinin sağlanmasıdır.

1.2.3. Sürdürülebilir Turizmin Amaçları

Sürdürülebilir turizmin öncelikli amacı, turizmin ortaya çıkardığı olumlu etkilerin devamının sağlanmasıyla beklenen faydalara ulaşabilmektir. Sürdürülebilir turizmin faydalarını şu şekilde özetlemek mümkündür ³² :

- 1 Sürdürülebilir turizm, turizmin doğal, kültürel çevre ve insanlar üzerindeki etkilerinin anlaşılmasını teşvik eder.
- 2 Sürdürülebilir turizm , fayda ve maliyetlerin adil bir şekilde dağıtılmasını sağlar.

²⁹ McIntyre, a.g.e.,s.11.

³⁰ Himmetoğlu, a.g.e.,65.

³¹ B. Goodall, M.J.Stabler, " Principles Influencing the Determination of Environmental Standarts for Sustainable Tourism " , **Tourism and Sustainability Principles to Practice**, M.J. Stabler, Cab International, New York, 1997, s.280.

³² McIntyre, a.g.e., s.11.

3. Turizm, hem doğrudan turizm sektörüne hem de sektörü destekleyen diğer sektörlerle yerel istihdam sağlar.
4. Turizm, oteller ve diğer ağırlama hizmetleri, yiyecek içecek hizmetleri, ulaşım sistemleri, el sanatları ve rehberlik hizmetleri gibi yerli endüstrileri uyararak verimliliğini artırır.
5. Turizm, ülke için döviz kaynağıdır ve yerel ekonomiye yeni para ve sermaye girişi sağlar.
6. Turizm, özellikle tarımsal istihdamın düzensiz ve yetersiz olduğu alanlarda yerel ekonomide çeşitlilik sağlar.
7. Sürdürülebilir turizm, turizm ve diğer amaçlarla mevcut kaynakları kullananların bir arada yaşayabilmesi için yerel nüfus da dahil olmak üzere, toplumun bütün kesimleri arasında karar alma mekanizmalarının oluşturulması için çaba harcar. Ekosistemin taşıma kapasitesine uygun bir gelişmeyi sağlayacak şekilde çeşitli bölgelere ayrılmış ve planlı bir turizm gelişimini gerektirir.
8. Turizm, yerel ulaşım, haberleşme ve toplumun diğer temel altyapı hizmetlerinin gelişmesini hızlandırır.
9. Turizm, yerli ve yabancı turistler kadar yerel toplum tarafından da kullanılabilen rekreasyon imkanlarını yaratır. Aynı zamanda tarihi eserlerin ve bölgelerin, arkeolojik alanların korunması için belirli bir ödeme yapılmasını teşvik ederek bu alanların korunmasına yardımcı olur.
10. Sürdürülebilir turizm kapsamında doğa turizmi, yetersiz tarım alanlarının verimli kullanımını ve doğal bitki örtüsü ile kaplı arazilerin bozulmadan kalabilmesini teşvik eder.
11. Yine bu kapsamda kültürel turizm yerel toplumun saygınlığını artırır ve farklı yaşam biçimlerine sahip insanlar arasında iletişimi ve birbirlerini anlama fırsatını sağlar.
12. Çevresel açıdan sürdürülebilir turizm, doğal ve kültürel kaynakların toplumun ekonomik ve sosyal refahı ve bunların korunmasına yardımcı olunması açısından önemini gösterir.
13. Sürdürülebilir turizm, turizmin etkilerini izler, değerlendirir ve yön verir. Çevresel sorumluluğa sahip güvenilir metotlar geliştirir ve oluşabilecek herhangi bir olumsuz etkisini giderir.

Sürdürülebilir turizmin ortaya çıkardığı bu çok yönlü faydalarla birlikte temel amaçları şu şekilde belirtilebilir³³ :

1. Yerel toplumun yaşam kalitesini artırmak,
2. Nesiller arasında ve mevcut neslin içinde eşitlik ilkesinin korunması,
3. Ekolojik sistemler ve biyolojik çeşitliliğin sürdürülerek, çevre kalitesinin korunması,
4. Toplumların sosyal ve kültürel bütünleşmesini sağlamak,
5. Ziyaretçiler için yüksek kalitede bir deneyim sağlamaktır.

1.2.4. Sürdürülebilir Turizmin İlkeleri

Turizmde sürdürülebilirliğin sağlanabilmesinde temel ilkelerin belirlenmesi ve bu ilkelere dayalı olarak faaliyetlerin yerine getirilmesi gerekmektedir. Turizm sektörüne rehberlik edebilecek bu temel ilkeler şöyle belirtilebilir³⁴ :

1. *Kaynakların sürdürülebilir kullanımı* : Doğal, kültürel ve sosyal kaynakların korunması ve sürdürülebilir kullanımı hayati önem taşır ve uzun dönemde iş alanlarının yaratılması anlamına gelmektedir.

2. *Aşırı tüketimin ve atıkların azaltılması* : Turizmin kalitesini yükseltmek ve uzun dönemde çevresel tahribatların yenilenme maliyetlerinden kaçınmak için aşırı tüketimin ve atıkların azaltılması gerekmektedir.

3. *Çeşitliliğin sürdürülmesi* : Doğal , kültürel ve sosyal çeşitliliğin devamının sağlanması ve geliştirilmesi, uzun vadede turizmin sürdürülebilirliği açısından zorunludur.

4. *Turizmin planlama kapsamına alınması* : Turizm, çevresel etki değerlendirmesi sorumluluğu içinde ve ulusal ve yerel stratejik planlama sistemi ile birlikte ele alındığında uzun süre varlığını sürdürebilir.

5. *Yerel ekonomilerin desteklenmesi* : Turizm , çevresel fayda ve maliyetleri göz önünde bulundurarak hem yerel ekonomileri korur ve destekler hem de çevresel tahribatlardan sakınır.

³³ Chuck Y. Gee Dean, *International Tourism A Global Perspective*, World Tourism Organization, Madrid, Spain, 1997, s.255.

³⁴ Garrod, Fyall, a.g.e., s.202.

6. *Yerel toplumu kapsaması* : Yerel toplumun turizm sektörü içine tamamen katılımı sadece onlar ve genel olarak çevrelerine fayda sağlamaz aynı zamanda turizm deneyimlerinin kalitesini de geliştirir.

7. *Sorumlu gruplara ve halka danışma* : Turizm endüstrisi ve yerel toplumlar, organizasyonlar ve kurumların, aralarında çıkabilecek muhtemel problemleri çözmek ve uzun süre birlikte çalışabilmek için bu konuları birbirlerine danışmaları gerekmektedir.

8. *Personel eğitimi* : Her seviyede gereksinim duyulan, yerel personeli de kapsayan ve sürdürülebilir turizmle bütünleşmiş bir personel eğitimi turizm ürününün kalitesini geliştirir.

9. *Sorumlu bir turizm pazarlaması anlayışı* : Turizme tam ve güvenilir bilgi sağlayan pazarlama, destinasyonun doğal, kültürel ve sosyal çevresinin saygınlığını ve müşteri memnuniyetini artırır.

10. *Araştırma sorumluluğu* : Süre gelen araştırma ve gözlemlerle toplanan verilerin ve analizlerin sektör tarafından etkili kullanımı, sektöre, tüketicilere ve destinasyonlara fayda sağlaması ve problemlerin çözümüne yardımcı olması açısından gereklidir.

Turizmin sürdürülebilirliği kuşkusuz çevreye zarar vermeyecek, onu koruyup-geliştirecek bir yaklaşımla sağlanabilir. Bu çerçevede sürdürülebilir turizmin çevresel prensipleri şöyle belirtilebilir³⁵ :

- 1 . Çevrenin estetik özellikleri, doğal yaşam ve yerel kültür üzerinde yoğunlaşmak,
2. Yerel gelirleri artırırken çevrenin iyileştirilmesi ve korunmasına destek vermek,
3. Turizmin çevrenin doğal görünümüne uygun bir şekilde gelişmesini sağlamak,
4. Turizmin bir bölgede kontrollü gelişmesini ve faydalarının topluma yayılmasını sağlamak,
5. Turizmin farklı mekan ve zaman dilimlerine yayılmasını sağlayarak bu nedenle oluşabilecek olumsuz etkileri en aza indirmek,
6. Turistlerin ve yerel halkın çevre konusunda eğitimini ve bilgilendirilmesini sağlamaktır.

³⁵ David Pepper, " The Integration of Environmental Sustainability Considerations Into EU Development Policy : a Case Study of The Leader Initiative In The West of Ireland", **Journal of Environmental Planning & Management**, Vol.42, No.2, March 1999, pp. 167-187, EBSCO Publishing,, 15.02.2001.

Sürdürülebilir turizmle ilgili olarak belirtilen temel prensipler göz önüne alındığında bazı turizm türlerinin diğerlerine göre daha sürdürülebilir olduğunu söylemek mümkündür. Bazı görüşlere göre turizm türleri kesin olarak iyi ya da kötü olarak belirtilmekle birlikte, her turizm türünün sürdürülebilir olması için bu prensiplerin uygulanması gereği kaçınılmazdır. Bu açıdan konuya bakıldığında, sürdürülebilir turizm kavramına uygun ve uygun olmayan bazı turizm şekilleri Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Sürdürülebilir Turizm ve Diğer Turizm Şekilleri

Sürdürülebilir turizm kavramına uygun turizm şekilleri	Sürdürülebilir turizm kavramına uygun olmayan turizm şekilleri
* Ekoturizm * Kültürel turizm (yörenin kültürü ve tarihi ni öğrenmek isteyen ziyaretçileri kapsar) * Terkedilmiş alan ve mekanlar için yeni kullanım imkanı sağlayan çekicilikler * Küçük ölçekli kırsal çiftlik turizmi (çiftçilere gelir sağlar) * Sorumlu turizm (turistlerin çevrenin korunması ile ilgili faaliyetlere katılması)	* Kitlesele kıyı turizmi * Fiziksel çevreye hasar veren aktivitelere dayalı seyahatler (dağ bisikleti, kayak v.b.) * Cinselliğin ön planda tutulduğu seyahatler (AIDS v.b. hastalıkların yayılmasına neden olur) * Kontrolsüz yapılan faaliyetlere dayalı tatiller (avlanma, balık tutma gibi) * Hassas çevrelere yapılan kitlesele ziyaretler (Antartika, yağmur ormanları gibi)

Kaynak : Swarbrooke, a.g.e., s. 19.

Tablo 1’de, örneğin cinselliğin temel çekiciliği oluşturduğu seyahatler , yerel halk ve turistler açısından, genel sağlığı bulaşıcı hastalıklar nedeniyle tehdit etmekte ve bunların insanlar tarafından başka bölgelere de yayılmasına neden olmaktadır. Ayrıca özellikle yerel toplumun sosyo-kültürel değerlerini de olumsuz olarak etkilemektedir. Belirtilen diğer turizm şekilleri de gidilen alanlarda çeşitli yönlerden doğal, kültürel ve sosyal çevre üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Bu durum kuşkusuz sürdürülebilir turizmin ilkeleri ile bağdaşmamaktadır. Öte yandan , sürdürülebilir turizm kavramıyla uyumlu olarak kabul edilen ekoturizm, kültürel turizm gibi diğer turizm türlerinin de, iyi yönetilmediği ve plansız bir şekilde geliştiği takdirde yine doğal ve sosyo-kültürel kaynaklar üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceği unutulmamalıdır. Aksi takdirde olumlu olarak belirtilen bu turizm türleri tam tersi bir gelişme gösterip, sürdürülebilir turizm kavramından uzaklaşacaktır. Her turizm türü için daha sürdürülebilir bir gelişmenin sağlanması için bu ilkelerle uyumlu olarak çaba gösterilmesi gerekmektedir.

Sürdürülebilir turizmin ilkeleri ile uyumlu olarak, turizm sektöründe şu uygulamalara yer verilebilir³⁶ :

1. Kaynakların sürdürülebilir kullanımı yani, çevreye zarar veren girdilerin ve ürünlerin kullanımının azaltılması, doğal kaynakların tüketiminden kaçınılması ve farklı kaynakların ve alanların kapasite sınırlarının belirlenmesi.
2. Sektördeki faaliyetlerin çevresel etkilerinin azaltılması. Örneğin zararlı atmosferik yayılmaların ve kanalizasyon boşaltım sistemlerinin kontrolü, çevreye duyarlı turizm ve taşımacılık şekillerinin teşvik edilmesi.
3. Atık maddelerin ve aşırı tüketimin azaltılması, örneğin su kaynaklarının yönetimi ve geri dönüşümlü cam, metal ve kağıtların geliştirilmesi.
4. Yerel kültüre ve mirasa saygılı davranarak ve türleri korumaya hassasiyet göstererek doğal ve kültürel çeşitliliği sürdürmek.
5. Aşırı gelişmelerin ortaya çıkardığı etkilerin önlenmesi ve yeni gelişmelerin potansiyel etkilerinin değerlendirilmesi için turizmdeki gelişmenin ülke- bölge planlaması ile birlikte ele alınması.
6. Mevcut faaliyetlerin çevresel performansını geliştirmek için çevresel kontrol gibi içsel yönetim stratejileri ve sistemlerinin oluşturulması.
7. Yerel ekonomileri / yerel toplumları kapsamaları ve desteklemesi. Örneğin mümkün olduğunca yerel ürünler ve tedarikçilerden yararlanmak gibi.
8. Turizmde sorumlu bir pazarlama anlayışını geliştirmek.

1.2.5. Sürdürülebilir Turizmde Başarı Koşulları

Sürdürülebilir turizmin başarısı için kamu kurumları, özel sektör, sivil toplum örgütleri, yerel toplum gibi çok yönlü bir katılımın sağlanması gereklidir. Bu çerçevede turizmin sürdürülebilirliği açısından izlenmesi gerekli kurallar şunlardır³⁷ :

1. Genel turizm politikası, ulusal, bölgesel ve yerel seviyelerde izlenmesi gereken sürdürülebilir turizm amaçları ile birleştirilmelidir .
2. Planlama, gelişme ve turizm faaliyetleri için belirlenen sınırlayıcı faktörler, devletin çeşitli bölümleri, kamu ve özel sektör şirketleri, toplumdaki gruplar ve

³⁶ Goodall, Stabler, a.g.e., s.295.

³⁷ Salah Wahap, John J. Pigram, " Tourism and Sustainability " , **Tourism, Development and Growth the Challenge of Sustainability**, Salah Wahap and John J. Pigram, Published by Routledge, London and New York, 1997, s.283.

uzmanları kapsayacak şekilde bütünleştirilmelidir. Böylece başarı için mümkün olan en geniş güvence sağlanmış olacaktır.

3. Turizmde gelişme projelerinin planlanmasında, insanların fiziksel ve inşa edilmiş çevreler üzerindeki etkileri ve uygun sosyo - ekonomik kullanımlarla ilgili olarak doğal ve kültürel değerlerin korunması öncelikli konu olarak ele alınmalıdır.
4. Turizm sektöründe rol oynayan tüm grupların doğa, kültür, ekonomi, toplumun değer sistemleri, politik yapılar, sosyal sınıflandırma ve öncü gruplarla ilgili olarak koruyucu kurallara, ahlaki ve dürüst davranışlara bağlı olarak hareket etmesi turizmin geleceği açısından güvence oluşturacaktır.
5. Ulusal turizm gelişme politikası ile uyumlu olarak turizm gelişme projelerinin bölgelere dağılımında, ekonomik açıdan sıkıntı çeken çeşitli alan ve bölgeler arasında turizmin faydalarının adil bir şekilde bölüştürülmesi ve eşitlik fikri göz önünde bulundurulmalıdır.
6. Turizmin faydaları ve olumsuz etkilerinin nasıl azaltılacağı konularında toplumsal bilinç oluşturulmalıdır.
7. Yerel halk, devlet, işletmeler, finansal kurumlar ve üniversiteler tarafından sağlanacak gerekli yardımlarla planlama ve gelişmede öncülük rolü üstlenmesi konusunda cesaretlendirilmelidir.
8. Turizm ürünleri ve turizm pazarındaki değişikliklere cevap verecek turizm gelişme projelerinden mümkün olan tüm faydaları elde edebilmek için bilimsel, uygulamalı değerlendirmeler ve kontrole dayalı uzlaşmacı bir program, turizm planlaması ve yapılacak faaliyetlerin tüm aşamaları süresince dikkatli bir şekilde uygulanmalıdır. Eğer turizm gelişme projelerinin sürdürülebilirliği sağlanacaksa bu gereklidir.

Sürdürülebilir turizmde nasıl başarılı olunacağı konusunda, yardımcı olması bakımından, öncelikle turizmdeki sürdürülebilir ve sürdürülebilir olmayan gelişmenin farklılıkları üzerinde yoğunlaşmak faydalı olacaktır. Tablo 2' de turizmdeki bu gelişme şekilleri arasındaki karşılaştırma verilmiştir.

Tablodan detaylı olarak görülebileceği gibi sürdürülebilir turizmin genel olarak kontrollü, yavaş, planlı, yerel topluma saygılı bir şekilde gelişmesi gibi konuları içermesi dikkat çekicidir. Bu şekilde gelişen bir turizm hem yerel toplum ve turistler hem de doğal ve kültürel kaynaklar açısından olumlu etkiler yaratacak ve gelecek nesiller içinde bu

etkiler devam edecektir. Tersine bir gelişmenin ise turizmin sürdürülebilirliğini olumsuz etkileyeceği açıktır.

Tablo 2 .Turizmde Sürdürülebilir ve Sürdürülebilir Olmayan Gelişme

Sürdürülebilir	Sürdürülebilir Olmayan
Genel Kavramlar	
Yavaş gelişme	Hızlı gelişme
Kontrollü gelişme	KontROLSÜZ gelişme
Uygun ölçekli	Uygun olmayan ölçekte
Uzun dönemli	Kısa dönemli
Kaliteye yönelik	Miktara yönelik
Yerel kontrol	Uzaktan kontrol
Gelişme Stratejileri	
Önce plan sonra gelişme	Plansız gelişme
Kavrama dayalı plan	Projeye dayalı plan
Tüm çevreyi göz önüne alan	Sadece çekiciliğe sahip kısma odaklı
Baskıların ve faydaların yayılması	Kapasitenin artırılması
Yerel yatırımcılar	Yabancı yatırımcılar
Yerel mimari	Yerel olmayan mimari
Turist Davranışları	
Küçük gruplarla seyahat	Kalabalık gruplarla seyahat
Bazı zihinsel hazırlıklar gerektiren	Çok az ya da hiç gerektirmez
Yerel dili öğrenme isteği	Yerel dili öğrenme çabası yok
Saygılı ve hassas	Yoğun ve hassas olmayan
Sessiz	Gürültülü
Tekrar ziyaret eden	Muhtemelen tekrar gelmeyen

Kaynak : Swarbrooke, a.g.e., s.15.

Sürdürülebilir turizmin prensipleri göz önünde bulundurulduğunda, sürdürülebilir turizmin başarısı açısından aşağıda belirtilen konulara öncelikle uyulmalıdır³⁸ :

1. Turizmin kaynağı olan çevrenin uzun dönemdeki sürdürülebilirliği, kısa vadeli düşüncelerle zarara uğratılmamalı, korunarak gelecek nesillere aktarılmalıdır.

³⁸ Gül Güneş (Paçacı), "Turistik alanlarda Doğal Kaynakların Korunmasında Yeni Bir Kavram: Sürdürülebilir Turizm", *Çevre ve İnsan*, Çevre Bakanlığı Yayın Organı, Yıl.6, Sayı:23, Eylül-Ekim 1995, s.35.

2. Turizm, ziyaretçilerin yanı sıra bulunduğu alan ve topluma da fayda sağlayan potansiyele sahip pozitif bir aktivite olarak kabul edilmelidir.
3. Turizm ve çevre arasındaki ilişki, çevreyi uzun dönemde sürdürülebilir hale getirecek şekilde düzenlenmelidir. Turizmin doğal kaynaklara zarar vermesine, gelecekte hoş olmayan ortamlar yaratmasına ve çevre üzerinde kabul edilemez etkiler oluşturmalarına izin verilemez.
4. Turizm faaliyetleri ve gelişmeleri; ölçeğe ve doğaya ve içinde yer aldıkları alanın karakter özelliklerine uyum göstermelidir.
5. Herhangi bir turistik alan ile ziyaretçilerin ihtiyaçları ve o yörede yaşayan halk arasında uyum sağlanmasına çalışılmalıdır.
6. Hareket halindeki bir dünyada, bazı değişiklikler kaçınılmazdır ve bu değişiklikler, çoğunlukla fayda sağlar. Ancak, bu değişikliklere söz konusu ilkelerden vazgeçilmeksizin yer verilmelidir.
7. Turizm endüstrisi, yerel otoriteler ve çevreci kuruluşlar belirtilen bu prensiplerle uyum içerisinde olmak ve bu prensiplerin uygulanabilirliği için bir arada çalışmakla yükümlüdürler.

Belirtilen prensipler ve uygulamalardan görülebileceği gibi sürdürülebilir turizmin başarısı çevre temeline dayalı bir gelişme ile mümkün görülmektedir. Turizmin kaynağını oluşturan doğal, kültürel, sosyal kaynaklar korunup geliştirildiği ölçüde turizmin sürdürülebilirliği sağlanabilecektir. Turizmin çevreyi etkin bir şekilde sürdürülebilir hale getirmesi için gerekli olan kritik aşamalar ise şunlardır³⁹ :

1. Sürdürülebilir turizm için, uzun dönemli strateji ve geniş kapsamlı politika ve planlama yapılarının oluşumunu içeren kurumsal bir çatı ortaya konulmalıdır.
2. Turizm endüstrisinin başarısı için, turistik alanlardaki doğal kaynaklarının özellikleri korunmalıdır.
3. Doğal çevrenin nitelikleri ile bu alanlardaki turistik ve rekreatif faaliyetlerin oluşturacağı baskılar arasındaki ilişki belirlenmelidir. Bu çalışmada anahtar elemanlar; hassaslık analizi, ekolojik açıdan güvenli kullanım standartları ve ekolojik eşikler ile kabul edilebilir değişiklik sınırlarındaki fiziksel taşıma kapasitelerinin belirlenmesidir.
4. Tehdit veya etkiye maruz kalan türler, habitatlar ve ekosistemler, küresel/yerel bir sistematığa bağlı olarak belirlenmelidir.

³⁹ y.a.g.e., s. 35,36.

5. Küresel değişim ve korumaya yönelik çalışmalarla birlikte turizmin yerel, bölgesel ve küresel ölçeklerde ortaya çıkan yan etkileri ve doğal kaynaklara olan tehditleri belirlenmelidir.
6. Farklı toplumların bir araya getirdiği kültürel değerlerin turizmin etkilerine karşı hassasiyetleri belirlenerek; kültürel değerlerin korunabilmesi için bu olumsuz etkiler açık bir şekilde ortaya konulmalıdır.
7. Turistik alanlarda yer alan kaynaklar ve turistik aktiviteler daha iyi izlenerek kaydedilmelidir.
8. Turizmin olumsuz etkilerini en aza indiren tasarımlar yapılmalı ve gelişmiş teknoloji kullanılmalıdır.
9. Etkin düzenleyici mekanizmalar kurularak, gelişmenin tüm evrelerinde işbirliği içinde turizm endüstrisi standartları oluşturulmalıdır.

1.2.6. Sürdürülebilir Turizm İhtiyacını Doğuran Nedenler

Turizmin gelişmesinde öncelikle ekonomik faydaları maksimize etme üzerinde odaklanılmıştır. Hükümetler ve endüstri turizmdeki gelişmeyi aktif olarak desteklerken gerçekte maliyetler konusunu arka planda bırakmışlardır. Turizmin sosyo-ekonomik ve çevresel etkilerine daha az duyarlı kalmışlardır. Son zamanlarda turizmin giderek artan olumsuz etkileri açıkça görülmeye başlandığında, öncelikle vurgulanan ekonomik yönü gözden geçirilir olmuştur⁴⁰.

Turizmin, sağladığı dövizler, yarattığı gelirler ve istihdam gibi önemli ekonomik etkileriyle birlikte, hızlı ve plansız gelişmesi bir çok destinasyonu yoğun turist akımına maruz bırakmıştır. Bu nedenle turizm, özellikle Akdeniz Bölgesinde açıkça görülebilecek şekilde destinasyonların fiziksel ve kültürel çevresini hasara uğratmıştır. Kontrolsüz gelişme ile birlikte doğal ve kültürel kaynakların özelliklerinin bozulması sonuç olarak turizm talebinin azalmasına yol açmıştır⁴¹. Bu konuda yoğun talep nedeniyle çekiciliğini kaybederek, kalabalık bir şehir halini alan Venedik gibi bir çok örnek gösterilebilir. Yine turizmin dengesiz ve kontrolsüz gelişmesi nedeniyle Türkiye'nin Ege kıyılarındaki doğal çevrenin kalitesi hızlı bir şekilde bozulmaktadır. Turizmin olumsuz etkileri ile ilgili

⁴⁰ Kerry B. Godfrey, "Towards Sustainability" „Practicing Responsible Tourism International Case Studies in Tourism Planning, Policy, And Development, Lynn C. Harrison, Winston Husbands, John Wiley & Sons, Inc., New York, 1996, s. 59.

⁴¹ Alexis Saveriades, "Establishing the social tourism carrying capacity for the tourist resorts of the east coast of the Republic of Cyprus" *Tourism Management*, Vol.21, No.2, April 2000, s.147.

örnekler açıkça görülmekle birlikte, özellikle olumlu ekonomik etkileri hala turizmin gelişmesini teşvik etmektedir. Uzun dönemde toplam faydaların toplam maliyetleri geçmesini sağlamak için turizmde sürdürülebilir bir gelişmeye ihtiyaç vardır⁴².

Kültürel ve doğal kaynakların hızlı bir şekilde zarar görmeye devam etmesi durumunda turizmde temelini oluşturan bir çok kaynak yok olacaktır. Buna cevap olarak hükümetler ve turizm endüstrisi belirli bir ölçekte, yerleşim ve turizm yönetimi ile ilgili politikalar geliştirmeye başlamışlardır. Sadece ekonomik temele dayalı olmayıp sosyal ve çevresel değerleri de dikkate alan bu gelişme sürdürülebilir turizm gelişimi olarak adlandırılmıştır⁴³.

Turizmin herhangi bir destinasyonda yaratabileceği olumlu ve olumsuz etkileri arasında bir dengenin sağlanmasında hem o yerin fiziksel çekicilikleri, ekonomik ve sosyal yapıları, ekonomik ve turizmdeki gelişmenin derecesi gibi özellikler hem de ziyaretçilerin çeşitleri ve özellikleri etkili olmaktadır. Bu özellikler, turistlerin sosyo-ekonomik açıdan sınıflandırılması, memnuniyet dereceleri, kalış süreleri, destinasyonun kullanım seviyesi ve turistik faaliyetlerin türlerini kapsar. Özellikle kitle turizminin destinasyona genellikle az bir ekonomik katkı sağlarken, bir çok problemi de beraberinde getirdiği görülmektedir.

Bu meselelere bir cevap olarak, 20. Yüzyılın sonlarında turizm pazarında hem tüketiciler hem de üreticiler açısından davranışların değiştiği ve turizmde sürdürülebilir gelişme ihtiyacının vurgulandığı görülmüştür. Özellikle turizmin yerel çevre ve toplum üzerindeki olumsuz etkilerinin farkına varılması kitle turizminden alternatif diğer turizm türlerine doğru bir arayışı teşvik etmiştir⁴⁴.

Bozulmamış doğa parçaları, yeryüzünde giderek kıtlaşan kaynaklar arasındadır ve ekonomik değerleri hızla büyümektedir. Turizmin sürdürülebilirliği bu kıt kaynakların korunmasına bağlıdır⁴⁵. Sürdürülebilir turizm ihtiyacını ortaya çıkaran temel düşünce, turizmin kaynağını oluşturan çevresel değerlerin uzun dönemde bozulmadan ya da

⁴² Nijkamp Peter vd., " Strategies For Sustainable Tourism ", **Architecture of Soft Tourism-Proceedings**, Trabzon/Turkey, 3-6 September 1992, Seminar, Yıldız Teknik Üniversitesi Matbaası, İstanbul, 1992, s.115.

⁴³ Godfrey, a.g.e., s.60.

⁴⁴ C.P. Cooper, I. Ozdil, "From mass to 'responsible' tourism :the Turkish experience",**Tourism Management**" Vol.13, No.4, December 1992, s.377,378.

⁴⁵ Saime Oral, Uğur Şenbük, " Turistik Yörelerin Sürdürülebilir Turizm Açısından Yapısal Değerlendirilmesi " , **Dünya Şehircilik Günlü Kolokiyumu**, a.g.e., s.205.

ortaya çıkabilecek olumsuz etkileri en aza indirecek şekilde kullanılmasını sağlamaktır. Bir bölgede turizmin gelişme süreci içinde çevreye yaptığı olumlu etkilerin yanında olumsuz etkileri de görülmektedir. Sürdürülebilir turizm anlayışı, turizmin çevre üzerindeki olumlu etkilerini arttırmayı ve muhtemel olumsuz etkilerini ise ortaya çıkmadan önlemeyi amaçlamaktadır. Çünkü belirli bir noktadan sonra turizmin çevre üzerinde yaratabileceği tahribatı giderebilmek ya mümkün olmamakta ya da ekonomik maliyeti turizm yatırımlarının hedeflerini aşacak kadar yüksek olmaktadır.

1.2.6.1. Turizm ve Çevre Etkileşimi

Turizm sektöründe diğer ekonomik sektörlerin aksine tüketiciler ürünün üretildiği yere gitmek durumundadırlar. Bu durum turistik faaliyetlerin gerçekleştiği alanlarda yerel toplum ve doğal çevre üzerinde önemli etkilere yol açmaktadır. Turizmin çok yönlü ekonomik ve sosyal bir olay olması gerçekleştiği bölgelerdeki kontrolünü de zorlaştırmaktadır. Ayrıca bu faaliyetlerin mevsimsel bir özellik göstermesi turizm ve çevre etkileşiminin belli dönemlerde daha yoğun olarak yaşanmasına neden olmaktadır. Turizmin çevre üzerinde olumlu etkileri kadar olumsuz etkileri de görülmektedir. Her ekonomik faaliyette olduğu gibi, turizmden elde edilecek faydaların ortaya çıkaracağı maliyetlerden yüksek olması beklenmektedir.

Diğer bir çok endüstriler gibi turizm endüstrisi de kısa dönemde ekonomik faydalar elde etme düşüncesine dayalı bir eğilim içindedir. Turizmde sınırlandırılmayan plansız bir gelişme sonuçta doğal ve kültürel değerlerin bozulmasına neden olabilmektedir. Gelenekler, dil gibi kültürel kaynaklar turizmin gelişmesinden olumsuz etkilenebilir ya da arkeolojik kalıntılar, tarihi eserler, mimari tarzlar gibi insan yapımı kaynaklar zarar görür ve bölgenin ekosisteminde bozulmalar ortaya çıkar. Değişik toplumlarda ve bölgelerde turizmdeki gelişmeye karşı farklı derecelerde tolerans gösterilmektedir. Bu farklılıklar ziyaretçilerin tipi ve sayısı, ekonomik çeşitlilikler, sosyo-kültürel yapı, yörenin fiziksel ve ekolojik kapasitesi gibi nedenlerden kaynaklanabilir ⁴⁶.

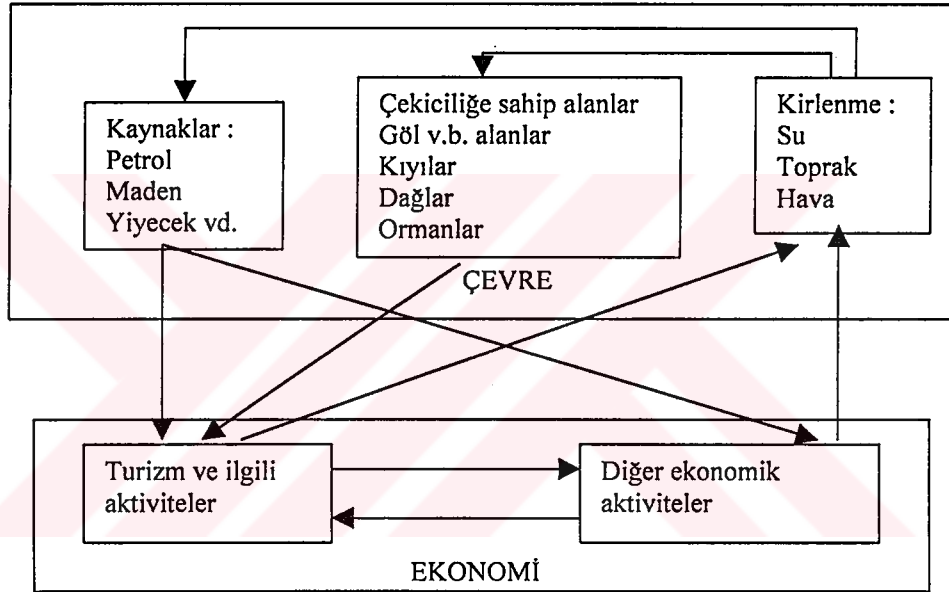
Turizmin kaynağını oluşturan çevrenin sürekli ve dengeli bir şekilde yönetilmesi, bu kaynağın tahrip edilmesinin aksine kalitesinin artırılmasına neden olacaktır. Bir

⁴⁶ Aronsson, a.g.e.,s.85.

ülkenin turizm potansiyelini oluşturan sosyal, tarihi, doğal ve kültürel değerlerinin turizm faaliyetlerinin sürekliliği için korunması ve durumlarının iyileştirilmesi gerekmektedir⁴⁷.

1.2.6.1.1. Turizm ve Fiziksel Çevre

Turizmin çevresel etkileri bakımından çevre ile oluşan etkileşimi çeşitli yönlerden Şekil 2 'de görülmektedir. Bu etkileşim temelde iki şekilde ortaya çıkmaktadır. İlki turizmin çevre ile doğrudan etkileşimi ikincisi ise, diğer ekonomik faaliyetlerin yarattığı çevresel değişikliklerden kaynaklanan etkilerdir.

Şekil 2. Turizm ve Çevre Etkileşimi

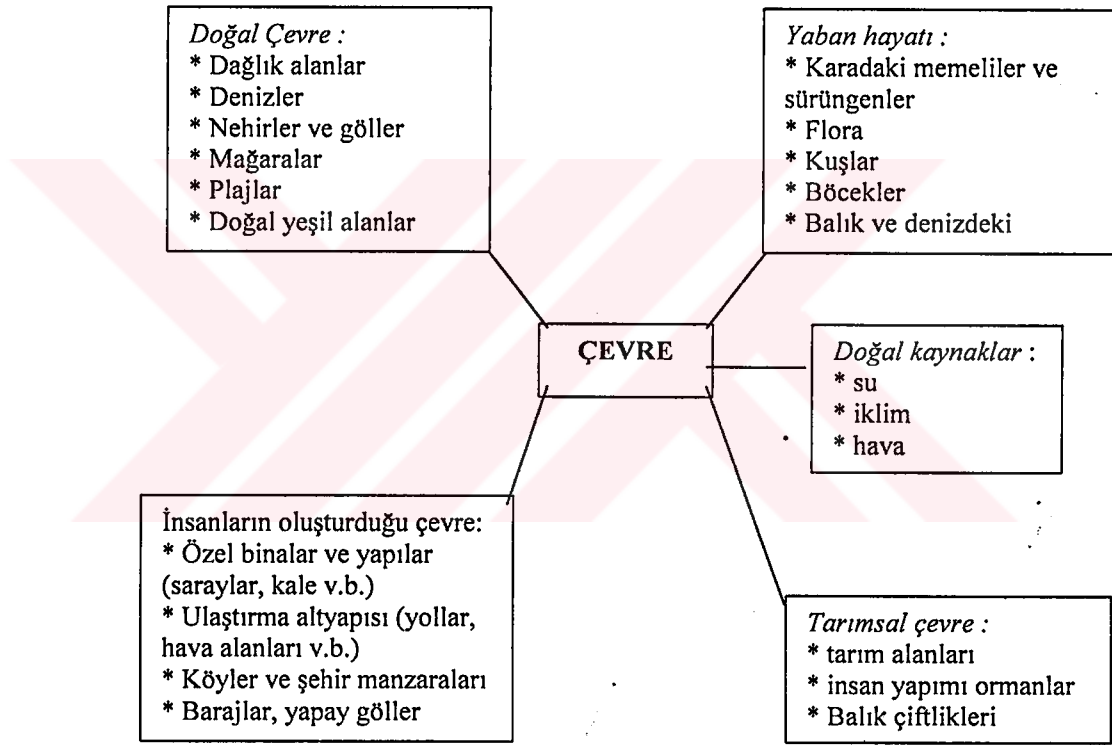
Kaynak : Bill Bramwell vd., **Sustainable Tourism Management : Principles and Practice**, Tilburg University Press, Printed in The Netherlands, 1996, s.36

Doğal kaynakların yok edildiği, havanın, suyun ve toprağın kirlendiği sağlıklı bir çevre çekiciliğini yitirecek ve turizmin böyle bir çevrede gelişmesi de mümkün olmayacaktır. Turizmin doğal çevrenin bozulmasında ekonomik bir faaliyet olarak kuşkusuz olumsuz etkileri vardır. Fakat bu kirlenmenin tek sorumlusu olarak turizmi göstermek yanlış olacaktır. Turizmin doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili olduğu diğer sektörlerin de çevresel kaynakların tahribinde önemli etkileri bulunmaktadır. Örneğin endüstriyel faaliyetler ve ulaştırmadan kaynaklanan hava kirliliği nedeniyle Almanya,

⁴⁷ Tuncay Demir, **Turizm ve Çevre Etkileşimi**, Çevre Yazıları-11, Çevre Bakanlığı, Ankara, 1995, s.48.

Avusturya, İsviçre gibi Orta Avrupa ülkelerinin çeşitli bölgelerinde ormanlar azalmıştır. Bu durumun muhtemelen bu bölgelere gelen çok sayıdaki ziyaretçiyi olumsuz etkileyeceği açıktır⁴⁸.

Turizm ve çevre etkileşiminde çevrenin beş temel boyutu göz önünde bulundurulmalıdır. Bunlar Şekil 3'de gösterilmiştir. İyi yönetilen ve kontrollü bir şekilde gelişen turizm faaliyeti belirtilen çevresel değerler üzerinde olumlu etkiler yaratacaktır. Bu etkilerin derecesi ne kadar yüksek olursa turizmin sürdürülebilirliği de o oranda sağlanabilecektir. Dolayısıyla turizmden elde edilecek gelirlerde artacaktır.

Şekil 3. Turizmin Çevresel Boyutları

Kaynak : Ponting, a.g.e., s.7.

Turizmin bir bölgede gelişmesinde olumlu çevre şartları son derece etkilidir. Turistlerin seyahat alışkanlıkları ve tercihleri konusunda etkili olan faktörleri belirlemeye çalışan bir çok araştırmada doğanın güzelliği, bozulmamış bir doğal çevre gibi faktörlerin tercih nedeni olarak ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir. Alman turistler üzerinde yapılan bir araştırmada, seyahatlerini planlarken en çok hangi doğal ve çevresel

⁴⁸ Bramwell vd., a.g.e., s.38.

faktörleri dikkate aldıkları şeklindeki soruya verdikleri cevaplar içinde en etkin faktörün %59.9 ile bozulmamış bir doğa olduğu görülmüştür⁴⁹. Bu ve benzeri araştırma sonuçlarından da görülebileceği gibi, turizmin bir bölgede gelişebilmesi için çevre kalitesinin yüksek olması ve sağlıklı çevre şartlarının bulunması gerekmektedir. Bununla birlikte turistik faaliyetlerin çevre kalitesini arttıracak yönde gelişmesi son derece önem taşımaktadır. Turizmin çevre üzerindeki olumlu etkileri şu şekilde belirtilebilir :

- Turizmin doğal çevre ve yaban hayatının korunmasındaki katkısı hükümetler için önemli bir motivasyon sağlar. Bu motivasyon olmadan özellikle gelişmekte olan ülkelerde, endüstriyel ve yerleşimle ilgili gelişmelerden bu değerler daha fazla zarar görebileceklerdir.
- Turistlerin çevresel konulardaki artan bilinci tatilleri süresince gidilen yerdeki çevrenin korunmasına önemli katkı sağlar.
- Çiftçiler için önemli bir ekstra gelir yaratarak tarımsal alanların yok olmasını önler.
- Şehirlerde, kasabalarda terk edilmiş binalara yeni kullanım imkanları sağlayarak ziyaretçiler için yeni çekicilikler yaratır⁵⁰.
- Turizm doğal, arkeolojik, tarihi alanların korunmasını sağlar.
- Yerel toplumun çevre bilincini artırır.
- Yolların, su kaynaklarının, çöp atık sistemlerinin geliştirilmesi şeklindeki alt yapı olanaklarıyla çevresel problemleri azaltır.
- Bölgenin çevresel kalitesini geliştirir⁵¹.
- Çevresel kaynaklar açısından uluslararası kalite standartlarına ulaşmayı sağlar⁵².

Turizmin çevre üzerinde belirtilen olumlu etkilerinin yanında, olumsuz etkileri de görülmektedir. Bu olumsuz etkileri ortaya çıkaran çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bu faktörler şu şekilde belirtilebilir :

- 1- *Turistik Yoğunlaşma* : Turistik yoğunlaşma turizm talebinin belli bir zaman parçasında ya da mevsimde veya belli yörelerde yoğunlaşması anlamını taşımaktadır⁵³. Belli alanlarda ya da belli zamanlarda artan turistik hareketler

⁴⁹ İsmet Kaya, “ Sürdürülebilir Turizm Kalkınması Ve Ülkemiz Açısından Bir Değerlendirme “, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) , Balıkesir Üniversitesi., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir, 1997, s.38.

⁵⁰ Swarbrooke, a.g.e., s.53.

⁵¹ McIntyre, a.g.e., s.48.

⁵² Middleton, Hawkins, a.g.e., s.76.

⁵³ Öcal Usta, *Genel Turizm*, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 2001, s. 121.

evre üzerinde yoğun bir baskı oluşturur ve artan turist sayıları sonucunda fiziksel çevrede bir tahribat görülür.

2- *Turistik Faaliyetler* : Kaynakların kullanım şekli ve çeşitli turistik aktiviteler gerçekleştiği çevrede olumsuz etkiler yaratmaktadır. Turizmin gelişmesinde çevresel politikaları göz önünde bulunduran bazı iyi uygulamalara rağmen, turizmin geliştiği çoğu bölgelerde aşırı tüketim, turist sayılarının yoğunluğu, ulaşım araçlarının etkileri gibi nedenlerle evre tahribatı devam etmektedir. Bu durum yerel toplum, turistler ve sonuçta turizm endüstrisi açısından beklenen faydaları azaltmaktadır.Yiyecek, su, ağaç gibi kaynakların aşırı tüketimi sadece yerel çevreye zarar vermekle kalmaz aynı zamanda uzun dönemde turizm endüstrisinin sürdürülebilirliğini de tehlikeye sokar⁵⁴.

3- *Farklı zellikteki Alanlar* : Bazı turistik alanlar sahip oldukları özelliklerinden dolayı hassas ve kırılgan bir yapıya sahiptirler. Buralarda gerçekleştirilen turistik faaliyetlerin çevreye olumsuz etkileri çok daha önem kazanmaktadır. Örneğin Antartika sert iklim şartları ve kendine özgü yapısıyla çok hassas bir çevredir. Yine Venedik, turist baskısı karşısında Avrupa'daki diğer tarihi şehirlere göre su kanallarının yoğun olarak kullanılması bakımından ayrıcalıklı ve çok hassas bir şehirdir.

4- *Planlama* : Turizmin evresel etkileri ile turizmle entegre olarak yapılacak yönetim ve planlama çalışmaları arasında çok yakın ilişki bulunmaktadır. Turizmin olumsuz etkilerinin ortaya çıktığı bir çok alanda turizmin iyi yönetilmediği, plansız ya da kontrolsüz geliştiği grlmektedir⁵⁵.

Belirtilen nedenlerden dolayı turizmin fiziksel evre üzerinde oluşturabileceği olumsuz etkiler şu şekilde ifade edilebilir ;

- İçme suyu, kanalizasyon, arıtma, çöp toplama ve imhası gibi teknik altyapı donanımlarının , st yapı paralelinde gerçekleştirilememesi durumunda insan

⁵⁴ Shirley Eber, **Beyond The Green Principles For Sustainable Tourism**, Published by World Wide Fund For Nature, UK.,1992, s. 6,9.

⁵⁵ Dean, a.g.e., s. 260.

sağlığını tehdit edici boyutlarda su, toprak ve hava kirliliği ortaya çıkmakta, doğal bitki ve hayvan türleri giderek yok olmaktadır.

- Artan motorlu trafiğin yarattığı çevre kirliliği ve gürültü bu olumsuzluklara eklenmektedir.
- Turizmin yarattığı arazi talepleri verimli tarım alanlarını turistik tesis alanlarına dönüştürmekte ya da arazilerin arsa spekülâtörlerine satılması ile sonuçlanmaktadır. Böylece turizm hem doğrudan hem dolaylı olarak oteller, ikinci konutlar, turizmle ilgili diğer ticari faaliyetler ile doğanın yapısını kısa süre içinde değiştirmektedir⁵⁶.
- Orman içi yerleşim yerlerinin hatalı seçimi bitki, su ve toprak kirliliğine bağlı olarak genetik kaynakların zarar görmesine neden olmaktadır.
- Kamp ve piknik etkinliklerine bağlı orman yangınları telafisi güç ekolojik sonuçlar yaratmaktadır.
- Bölgedeki nüfus artışı bazı endemik canlı türlerinin yok olmasına neden olmaktadır. Örneğin sahildeki kamp yerleri, turistik tesisler Carettalar gibi bir çok canlı türünün doğal üreme sürecine önemli müdahaleler yapmaktadır. Yine yerleşim yerleri çevresindeki bataklık ve sazlık alanların kurutulması, göçmen kuşların konaklama bölgelerinin yok olmasına neden olmaktadır.
- Rekreasyon faaliyetleri sırasında kullanılan teknolojik araçlar, ulaşım araçları, açılan yollar önemli ekolojik etkilere neden olmaktadır.
- Kelebek Vadisi gibi özel kapalı ekosistemler, ada ya da vadi ekosistemleri ziyaret, gezi amaçlı insan müdahaleleri nedeniyle bozulmaktadır⁵⁷.
- Havaalanları, marinalar, resort kompleksleri gibi yapılar doğal alanları bozmaktadır.
- Aşırı gelişme ve çok sayıdaki ziyaretçilerin baskısı mercan toplulukları, tarihi şehirler, kayak merkezleri gibi hassas doğal ve insan yapımı çevreleri, yaban hayatını ve ekosistemi hasara uğratmakta ve geleneksel mimari ile uyumlu olmayan çirkin binaların ve manzaraların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.
- Su ve arazi gibi yerel kaynakların ve olanakların turizmin gelişmesi için kullanılması yerel toplum için bir dezavantaj yaratmaktadır⁵⁸.

Turizmin bir bölgede ortaya çıkarabileceği yukarıda belirtilen olumsuz durumların yanında , kötü çevre şartlarının ve sağlık sorunlarının bulunduğu bir ortamda da turizmin

⁵⁶ Leyla Özhan, **Turizm ve Çevre Konferansı**, 3-5 Ekim 1990, T.Ç.S.V. Yayını, Önder Matbaa, Ankara, 1991, s.171,172.

⁵⁷ Çağatay Güler vd., "Turizm ve Ekoloji", **Standart Dergisi**, Yıl. 40, Sayı. 479, Kasım 2001 (a), s. 68,69.

⁵⁸ Middleton, Hawkins, a.g.e., s.76.

gelişmesi mümkün olmayacaktır. Turistik yöreleri etkileyen çevre ile ilgili bu sorunlar şöyle özetlenebilir :

1- Çevre Sağlığı Sorunları :

- İçme ve kullanma suyu yetersizliği ve sorunları,
- Atıkların yok edilmesi ile ilgili problemler,
- Gürültü sorunu (seyyar satıcılar vb.),
- Besin sanitasyonu ile ilgili sorunlar (besin maddelerinin kirlenmesi, kontrolsüz hayvan kesimi vb.),
- Kamuya açık yerlerin sanitasyonu,
- Kazalar (Aşırı trafik yüküne, alt yapı yetersizliklerine, aşırı yorgunluk ve alkole, dağ, mağara, yüzme gibi turistik ve rekreasyon etkinliklerine bağlı olarak ortaya çıkan kazalar).

2- Genel Çevre Sorunları :

- Hızlı yapılaşma,
- Plansız gelişme,
- Doğa tahribi (orman yangınları, kontrolsüz avlanma, ağaç kesimi vb.),
- Ekolojik dengenin bozulması,
- Diğer genel çevre sorunları.

3- Mevsimlere bağlı dönemsel nüfus artışının yarattığı sorunlar. (Yaşam koşullarının bozulması gibi)

4- Hizmet Yetersizlikleri : Hizmet kurumlarının artan talebi karşılayamamasından kaynaklanan sorunlar (denetim olanaklarının kısıtlı oluşu, eleman yetersizliği, eğitim eksikliği v.b.).

5- Diğer Sağlık Sorunları :

- Bölgedeki endemik hastalıklara yakalanma riski,
- Turistlerin bölgeye hastalık taşıması,
- Sağlık alt yapısı ve eleman sayısının yetersizliği.

6- Güvenlik Yetersizlikleri :

- * Ülkede sağlık ve sosyal güvenceyi sağlayacak kamu sisteminin ya da sigorta sisteminin olmaması,
- * Bazı ülkeler için uluslararası sigorta şirketlerinin bu güvenceyi kaldırmaları,
- * Kültürel farklılıkların yaratabileceği güvenlik sorunları⁵⁹.

⁵⁹ Çağatay Güler vd., "Turizm ve Çevre Sağlığı", Standart Dergisi, Yıl. 40, Sayı. 480, Aralık 2001 (b), s. 24, 25.

Çevre sağlığı ile ilgili belirtilen sorunların yoğun olarak yaşandığı bir ortamda turizmin gelişme göstermesi beklenemez. Turizme açılacak alanların çevre kalitesinin yüksek olması ve sağlıklı çevre şartlarının bulunması gerekmektedir. Bununla birlikte turizm, eğer sürdürülebilir turizm prensiplerine bağlı olarak iyi yönetilir ve kontrollü bir şekilde gelişirse, bu olumlu çevre şartlarını daha da iyileştirecek ve çevre kalitesini arttıracaktır. Tersi durumda ise, belirtilen olumsuz etkiler ile karşılaşılması kaçınılmaz olacaktır. Bu etkiler sadece fiziksel çevre üzerinde değil, ekonomik ve sosyo-kültürel çevre üzerinde de görülecektir.

1.2.6.1.2. Turizm ve Ekonomik Çevre

Turizm olayının en önemli yönünden birisi ekonomik boyutudur. Turizmin ekonomik etkileri gelir dağılımının düşük ve adil olmadığı, işsizliğin yüksek olduğu gelişmekte olan ülkeler açısından daha da önem kazanmaktadır. Bu nedenle bir çok ülkede ya da bölgede turizmin öncelikle ekonomik yönü üzerinde durulmuştur. Ekonomik etkileri açısından ele alındığında turizmin sürdürülebilirliği, gerçekleştiği çevrede olumlu ekonomik etkilerini arttırması, olumsuz ekonomik etkilerini ise en aza indirerek uzun vadeli bir gelişmeyi sağlaması bakımından gereklidir.

Bununla birlikte ekonomik fayda ve maliyetlerin, herhangi bir alanda turizmin meydana getirebileceği net maliyet ve faydaları bir bütün olarak değerlendirmek için çevresel ve sosyo- kültürel fayda ve maliyetlerle ilişkilendirilmesi gerekmektedir⁶⁰. Yapılan araştırmalara göre, turizmden fayda sağlayan insanların fayda sağlamayanlara göre turizmin ekonomik etkilerini daha çok hissettiklerini, sosyal ve çevresel etkilerini ise daha az hissettiklerini ortaya koymuştur. Yine Hawaii ' de yapılan bir çalışma, yöre halkının çevrenin korunmasının çok önemli olduğunun bilincinde olmalarına rağmen, çevrenin iyileştirilmesi için kendi yaşam standartlarındaki bir azalmaya razı olmadıklarını göstermiştir⁶¹.

Turizmin bir ülke veya bölge ekonomisi üzerinde çok yönlü etkileri bulunmaktadır. Turizmin parasal karakterli ekonomik etkileri ; ödemeler bilançosuna olan etkiler, milli

⁶⁰ Edward Inskeep, *Tourism Planning*, Van Nostrand Reinhold, New York, 1991, s. 389.

⁶¹ Richard R. Perdue vd., " Resident Support for Tourism Development", *Annals of Tourism Research*, Vol. 17, No. 4, 1990, s.587, 589.

paraya değer kazandırılması, turizm gelirlerinin çoğaltan etkileri, turistik talep artışına paralel olarak yatırımların hızlanması, mili gelire etkisi, katma değer etkisi, kamu gelirleri ve iç fiyatlar üzerindeki etkileridir. Turizmin reel karakterli etkileri ise istihdam etkisi, diğer sektörler üzerindeki etkisi, fiziksel ve kurumsal alt yapı üzerindeki etkileridir⁶².

Günümüzde bir çok ülke, turizmi gelir ve istihdam yaratan bir kaynak olarak, imalat, tarım, dağıtım ve diğer sektörlerin yerini alan alternatif bir sektör olarak görmeye başlamıştır. Geleneksel endüstriler için oluşturulan eski ya da demode olmuş endüstri merkezleri ve alanlar ; uygun oteller, alışveriş merkezleri, restoranlar, gösteri merkezleri ve diğer turizm çekicilikleriyle beraber, turistik imkanlara dönüştürülmüştür. Böylece seyahat acentacılığı, rehberlik, yat kaptanlığı, resepsiyonistlik gibi yeni iş kategorileri ortaya çıkmıştır⁶³.

Dünyada en fazla iş yaratan sektör turizm sektörü olup, 1997 yılı itibariyle toplam 255 milyon kişiye istihdam olanağı yaratmıştır. Bu sayının 2007 yılında 130 milyon daha artarak 385 milyona ulaşacağı tahmin edilmektedir. Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi 'nin (WTTC) yaptığı ve Birleşmiş Milletler 'in de onaylayarak kabul ettiği bir araştırma sonucunda çıkan hesaplama göre turizm, dünyanın 3. büyük sektörü durumundadır. Bu haliyle dünyanın toplam istihdam hacminin % 11'ini oluşturmaktadır. Ülkemizde ise 2007 yılına kadar 897.000 kişiye daha yeni istihdam sağlayacağı tahmin edilmektedir⁶⁴.

1993 yılında ülkemizde ise bu sektörde yaklaşık 196.000 insanın çalıştığı ve bunların 5.324'ünün turist rehberi olduğu, 171.219'unun konaklama, yiyecek-içecek, 18.000' inin seyahat acentaları ve 2.222' sinin de Turizm Bakanlığı'nda bulunduğu belirlenmiştir. Aynı yıl ise dolaylı istihdamın, doğrudan istihdamın 3 katı olduğu tahmin edilmiştir⁶⁵. Yine 1997 yılında bu sayı 262.000'i konaklama olmak üzere toplam 522.000' e ulaşmıştır⁶⁶. Dolaylı istihdam da göz önüne alındığında turizm sektörünün ülkemiz açısından önemi daha da artmaktadır. Hizmetler sektörünün toplam istihdam içindeki

⁶² Hasan Olalı, Alp Timur, **Turizm Ekonomisi**, Ofis Matbaacılık San. Ltd. Şti., İzmir, 1988, s. 88, 146.

⁶³ William R. Eadington, Milton Redman, "Economics and Tourism", **Annals of Tourism Research**, Vol. 18, No. 1, 1991, s.42.

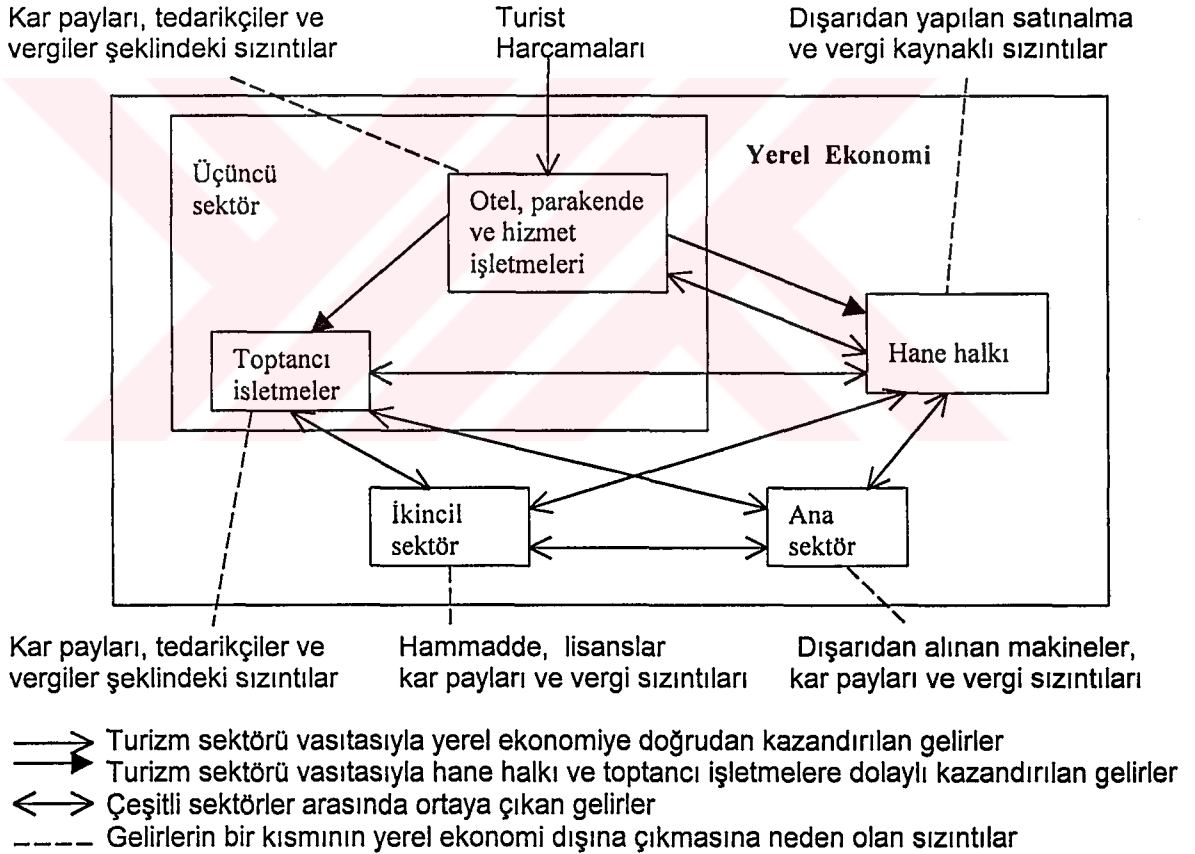
⁶⁴ **Türsab Dergisi**, "Turizm; ekonomiyi, sosyal ve siyasi yaşamı geliştiriyor" , Sayı. 163, İstanbul, Ağustos 1997, s.16,17.

⁶⁵ Turizm Bakanlığı, **Tourism in Turkey- National Tourism Policies and Strategies**, Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara, 1994, s.1,2.

⁶⁶ **Hotel Dergisi**, " Sayılarla 1998'de Türkiye' de Turizm" , Türkiye Otelciler Birliği Yayın Organı, Sayı. 8, İstanbul, Haziran 1998, s.81

payının giderek arttığı dikkate alındığında, turizm sektöründeki istihdam payının da artacağı söylenebilir.

Yabancı ziyaretçiler ulaşım, konaklama, yiyecek- içecek ve turizm sektörüyle bağlantılı diğer hizmetlerden yararlanmak amacıyla harcamalarda bulunmaktadırlar. Turistlerin bu harcamalarının bir kısmı ithalat ve tasarruf olarak gelirin tekrar dağılımı esnasında ekonomiden sızacak, fakat geri kalan kısmı üretim faktörlerine tekrar harcanacaktır⁶⁷. Sızıntı faktörü sınırlı ekonomilere sahip daha küçük ülke ve bölgelerde veya ekonomisi büyük ölçüde entegre olmayan büyük ülkelerde dahi daha yüksek olmaya meyillidir. Aynı şekilde turizmde kullanılan yapı ve benzeri malzemelerin ithal edilmesinin söz konusu olduğu yeni gelişen turistik alanlarda da bu sızıntı daha yüksek olmaktadır⁶⁸. Turist harcamalarının ekonomik etkileri Şekil 4' de görülmektedir.

Şekil 4. Turist Harcamalarının Ekonomik Etkileri

Kaynak : Swarbrooke, age., s.60.

⁶⁷ John Fletcher, Helena Snee, " Tourism Multiplier Effects", **Tourism Marketing and Management Handbook**, Prentice Hall, London, 1989, s.529.

⁶⁸ Inskeep, a.g.e., s.385.

Şekil 4' de görüldüğü gibi turistlerin yapmış oldukları harcamalar yerel ekonomiyi çok yönlü etkilemektedir. Başlangıçta turizm sektörüne yapılan harcamalar hem yerel toplum için ve hem de diğer sektörler için bir gelir kaynağı oluşturmaktadır. Turizm sektörü kendi içinde doğrudan bir gelir elde ederken, diğer sektörler için dolaylı bir gelir kaynağı yaratılmış olmaktadır. Turistik harcamaların yerel ekonomiye belirtilen olumlu etkileriyle birlikte, kar payları, ithal edilen hammadde ve makineler için yapılan ödemeler gibi yerel ekonomiden sızıntılar şeklindeki olumsuz etkileri de görülmektedir. Sürdürülebilir turizm yaklaşımı bu olumlu etkileri arttırmayı ve ekonomiden sızıntılar olarak görülen bu olumsuz etkileri ise en az seviyeye indirmeyi hedeflemektedir.

Turizmin önemli bir ekonomik etkisi de dış ödemeler bilançosu üzerindeki etkileridir. Turizmin dış ödemeler bilançosuna katkısını somut bir şekilde göstermesi bakımından, ülkemizde yapılan bir araştırmada 1000 dolarlık bir dış talebi karşılamak için sadece 70 dolarlık bir ara malı ithalatı gerekmekte, sonuçta sektörel olarak 930 dolarlık cari işlemler fazlası gerçekleşmektedir. Böylece turizm sektörü kendi başına önemli bir dış ticaret fazlası vermektedir⁶⁹.

Turizmin belirtilen ekonomik etkileri göstermektedir ki, turistik faaliyetler bir ülke ya da yerel ekonomi üzerinde fayda ve maliyetler yaratmaktadır. Turizmdeki gelişmenin yerel ekonomiler üzerindeki muhtemel olumlu etkileri şunlardır :

- Yerel ekonomiye yayılan bir bağ kurması,
- İş gücü yaratması,
- Dış borçlar ve ödemeler dengesi üzerindeki etkileri,
- Uygun teknoloji transferini teşvik etmesi,
- Yerel yöneticiler için olduğu kadar, teknisyenler, yüksek derecede eğitilmiş personel gibi nitelikli elemanlar için iş imkanları yaratması,
- Tatmin edici ücretler ve çalışma şartları,
- Gelişmeden kaynaklanan fayda ve maliyetlerin dağılmasında bölgesel, sektörel ve sosyal eşitliğin sağlanması⁷⁰,
- Çeşitli yatırım ve olanakların yerel toplumun yaşam kalitesini arttırmasıdır.

⁶⁹ TYD, Turizm Yatırımlarının Ekonomiye Katkıları, Turizm Yatırımcıları Derneği Yayını, İstanbul, Nisan 1992, s.118.

⁷⁰ Ponting, a.g.e., s.7.

Ekonomik açıdan gelişmekte olan ülkelerde sürdürülebilir olmayan bir turistik gelişme yerel ekonomi ile bağlantılarında olumsuz sonuçlar yaratabilir. Bu olumsuz sonuçlar şu şekilde belirtilebilir :

- Yeterli seviyede yerel istihdam ve gelir yaratmadaki başarısızlık,
- Ödemeler dengesi açıkları ve dış borçların artışı,
- Uygun olamayan sermaye yoğun teknoloji transferi,
- Yerel nüfus için nitelikli işler sağlamadaki başarısızlık ve nitelikli personel kaybı,
- Çalışanların sömürülmesi,
- Turizmin fayda ve maliyetlerinin eşit olarak dağılmaması⁷¹,
- Turizm yatırımlarına ayrılıp , başka amaçlarla kullanılamayan sermaye, alternatif maliyetler konusu,
- Turizme aşırı bağımlılığın yarattığı olumsuz sonuçlar,
- Tüketim mallarının, arazi fiyatlarının yükselmesi gibi nedenlerle oluşabilecek bölgesel enflasyon⁷²,
- Mevsimlik işgücü ve bunun yol açtığı sorunlar,
- Sadece yılın belirli zamanlarında kullanılabilecek pahalı alt yapı yatırımları gereksinimidir⁷³.

Turizmin yerel toplum üzerindeki ekonomik faydalarını arttırmak için özel bazı çabaların gösterilmesi gerekmektedir. Turizm sektöründe kullanılan yerel mal ve hizmetler arttırılarak, bu sektör yerel ekonomiye entegre edilmeli ve esasen topluma fayda sağlamalıdır. Tamamen mümkün olmasa da, turistik imkanların ve hizmetlerin yönetiminde ve mülkiyet sahipliğinde yerel toplumun teşvik edilmesi de önemlidir. Yerel alışveriş imkanlarının yayılması, yerel turistik çekiciliklerin ve faaliyetlerin çoğaltılması, bölgedeki turistik harcamaları arttırmanın yollarıdır⁷⁴.

Turizmin gelişiminde başarı sağlamak ve ekonomik açıdan istenen sonuçlara ulaşabilmek için, ekonomik etkilerle birlikte bu gelişmelerin ortaya çıkaracağı sosyo-kültürel etkiler de göz önüne alınmalıdır.

⁷¹ y.a.g.e., s.7.

⁷² Hasan Olalı, **Turizm Politikası ve Planlaması**, İşletme Fakültesi Yayın No :228, İstanbul, 1990, s.385,386

⁷³ Swarbrooke, a.g.e., s.61.

⁷⁴ McIntyre, a.g.e., 105,106.

1.2.6.1.3. Turizm ve Sosyo - Kültürel Çevre

Turizm farklı sosyal ve kültürel yapılara sahip toplumların birbirleri ile ilişkiler kurmasına, farklı bilgi, görgü, gelenek, kültür ve yaşam düzeyleri arasında bir etkileşmeye ve bunların sonucunda da sosyal yapıları, kültür anlayışları ve giderek artan toplumsal davranış ve kalıpların değişmesine yol açan bir sosyal olaydır⁷⁵.

Turizmin sosyal açıdan sürdürülebilirliği, ülkesel ya da yerel düzeyde toplumun uzun veya kısa süreli gelen ziyaretçilerle sosyal bir uyumsuzluk yaratmayacak şekilde faaliyetlerini ve ilişkilerini sürdürebilme yeteneği olarak ifade edilebilir. Yerel toplum ve turistler arasında ortaya çıkabilecek olumsuzlukları giderebilmek için karşılıklı ilişkilerde bir uyumun sağlanmasını gerekli kılar⁷⁶.

Toplumlar, turistler tarafından getirilen bazı değişiklikler ve yeniliklerin etkilerine rağmen normal yaşantılarını sosyal uyum içinde sürdürebilirler. Ama toplum içindeki ilişkiler, karşılıklı etkileşim, yaşam tarzları, gelenek ve görenekler turistlerin farklı alışkanlıkları, tarzları, gelenekleri nedeniyle değişir. Toplum varlığını sürdürse bile kültüründe kalıcı değişiklikler görülebilir. Kültür elbette insan yaşamının toplum, ekonomi gibi dinamik bir unsurunu oluşturur. Bununla birlikte kültürel adaptasyon ve değişim sürecinin her durumda olumsuz bir etki yaratacağı düşünülmemelidir. Ama kültürel sürdürülebilirlik insanların diğerlerinden farklı olan kültürel değerlerini muhafaza etme ya da yaşantılarına adapte edebilme yeteneği olarak tanımlanabilir⁷⁷.

Yerel toplum ve ziyaretçiler arasındaki kültürel farklılıklar karşılıklı etkileşimin bir sonucu olarak çeşitli etkiler yaratır. Bu farklılıklar temel değerler, mantık sistemi, dini inançlar, gelenek, görenek, yaşam tarzları, davranış yapıları, giyim kuralları, yabancılara karşı tutumlar gibi bir çok faktörle ilgili olabilir. Turistler ve yerel toplum arasındaki dil farklılıkları bir sinirlilik durumu yaratabilir veya yanlış anlaşılmalara yol açabilir.

Belirli ülkelerin ya da toplumların kendi içinde bile özellikle şehir ve kırsal alanlar ve bölgeler arasında dikkat çeken bazı sosyo – ekonomik ve kültürel farklılıklar vardır.

⁷⁵ A. Mehmet Özdemir, "Turizmin İhmal Edilen Yönü : Sosyal Etkiler", *Turizm Dünyası Dergisi*, Yıl. 3, Sayı. 29, İstanbul, Şubat 1992, s.21.

⁷⁶ Martin Mowforth, Ian Munt, *Tourism and Sustainability, New Tourism In The Third World*, Published by Routledge, First Published, London and New York, 1998, s.106.

⁷⁷ y.a.g.e., s.109.

Şehirde yaşayanlar modern yaşam tarzları ve değerlere adapte olmuşken, köyde ya da kırsal alanda yaşayanlar hala geleneksel yaşamlarını sürdürmektedirler⁷⁸.

Yerel toplum ve turistler arasındaki ilişkilerle birlikte turistler arasında da farklı kültürlere, sosyo- ekonomik şartlara sahip insanlar bulunmaktadır. Bunlar birbirleri ile ve yerel halk ile temas halindedir. Yine bir turistik destinasyon çok çeşitli etnik gruplardan oluşabilir. Bu yüzden bir çok turistik alanda kültürel etkiler sadece yerel toplum ve turistlerin kültürleri arasında değil , toplumun kendi içinde de ortaya çıkabilir. Ayrıca turistler, sürekli yaşadıkları yerde göstermedikleri davranış yapıları ve sıra dışı bir yaşam tarzını gittikleri yerlerde gösterebilmekte, kendi kültürlerinde sosyal açıdan kabul edilemez bazı deneyimleri arayabilmekte veya davranışlar sergileyebilmektedirler⁷⁹. Bu durum temsil ettikleri toplumun gerçek kültürleri hakkında yerel topluma yanlış imajlar verilmesine neden olabilmektedir.

Turistler, turistik yörelerde doğal olarak bir antropolog ya da araştırmacı duyarlılığı ile çevreye yaklaşmazlar. Çünkü onlar günlük monoton yaşamlarından kaçmak için o yöreye tatile gelmişlerdir ve kendilerini günlük normal işlerle sınırlamak istememektedirler. Dahası özellikle kitlesel olarak seyahat eden turistler, ziyaret ettikleri yöre halklarının beklentilerine ilgisiz kalmaktadır. Bu durum, o yöre halkı ve çevresi üzerinde büyük bir stres oluşturmaktadır⁸⁰.

Turizm bazen özellikle küçük ve daha geleneksel toplumlarda olumsuz sosyo-kültürel etkilerinden dolayı eleştirilmektedir. Bütün yeni gelişmelerin toplumda değişimler yaratacağı bir gerçektir. Örneğin gazete, radyo, televizyon, magazin, internet gibi modern medyanın dışarıdan etkilerine toplum maruz kalmaktadır. Turizm bu etkileşime neden olan gelişmelerden sadece birisidir. Bununla birlikte yeni gelişmelerin ortaya çıkardığı stres ve sosyo-kültürel etkiler, yerel toplum ve turistlerin benzer ya da farklı kültürel alt yapıları ve sosyo-ekonomik farklılıklarının bir sonucudur⁸¹.

Turizmin yerel toplumun sosyal ve kültürel yapısı üzerindeki etkileri çok yönlü ve toplumdan topluma değişkenlik göstermekle birlikte, genelde ortaya çıkabilecek olumlu

⁷⁸ Inskeep, a.g.e., s.367.

⁷⁹ y.a.g.e., s. 367.

⁸⁰ Bob Mckercher, "Some Fundamental Truths About Tourism : Understanding Tourism's Social and Environmental Impacts", *Journal of Sustainable Tourism*, Vol.1, No.1, 1993, s.12.

⁸¹ McIntyre, a.g.e., s.111.

sosyo –kültürel etkilerini şu şekilde belirtmek mümkündür :

- Bir çok bölgenin kültürel özellikleri modernleşmeden kaynaklanan değişimlerle, turizmin bir etkisi olmadan kaybolabilir. Turizm müzeler, tiyatrolar, yerel sanatlar, folklorik değerler ve diğer kültürel olanaklar ve faaliyetleri destekleyerek kültürel mirasın korunmasına yardımcı olur.
- Yerel toplumun kültürüyle gurur duymasını ve onu canlı tutmalarını sağlar. Turistler yerel toplumun kültürünü inceler, ilgi duyarlar ve onu öğrenmek için isteklidirler.
- Turistler ve yerel toplum arasında birbirlerinin kültürlerini öğrenmeleri bakımından, kültür alışverişi sağlar⁸².
- Yerel kimliğe ve geleneklere sahip çıkılmasını ve bunlara odaklanılarak sürekliliğinin sağlanmasına yardımcı olur.
- Rekreasyon aktiviteleri, restoranlar, yerel taşımacılık gibi sağladığı olanaklarla genel olarak yerel halkın yaşam kalitesinin geliştirilmesini destekler⁸³.

Turizm gidilen ülke halkının toplumsal organizasyonlarında, geleneklerinde, kolektif yaşam tarzlarında, aile ilişkilerinde, kişisel davranışlarında ve değer sistemlerinde önemli değişikliklere yol açan ciddi problemlere sürükleyen sosyal koşullar da oluşturmaktadır⁸⁴. Özellikle planlı ve kontrollü geliştirilmeyen turizm hareketleri şu olumsuz sosyo- kültürel sonuçları doğurabilir :

- Turizm gelenekleri bozar, öte yandan buna turiste benzeme arzusu da eklenince toplumda bir kültürel kirlenme ortaya çıkabilir. Bu giyim tarzlarından, yemek biçimleri ve eğlence şekillerine kadar gözlenmektedir⁸⁵.
- Yerel sanatları ve toplumun kültürel değerlerini olumsuz etkiler, ticari amaçla doğal olmayan suni bazı olaylar ortaya çıkar.
- Ziyaretçilerle yerel toplum arasında gerginlik ve düşmanlık yaratır.
- Kötü uygulamalar nedeniyle çevresel tahribat yaratacak olumsuz mesajlar verir⁸⁶.
- Yerel halk özellikle de gençler, genellikle turizmle bağdaştırılan gösterişli bir tüketim ve cezbedici bir yaşam stilinden etkilenirler. Bu durum, gençler üzerinde uygun

⁸² y.a.g.e., s. 111.

⁸³ Middleton, Hawkins, a.g.e., s. 76.

⁸⁴ Russ Brayley, Turgut Var, " Canadian Perceptions of Tourism's Influence on Economic and Social Conditions", *Annals of Tourism Research*, Vol. 16, No. 4, 1992, s.578.

⁸⁵ Olalı, a.g.e., s.386.

⁸⁶ Middleton, Hawkins, a.g.e., s.76.

olmayan yerel ekonomik ve sosyal şartlar oluşturabilir, büyükleri ve aileleriyle aralarında huzursuzluklar yaşanabilir.

- Turizm özellikle kendi yaşamlarını etkileyen gelişmelerle ilgili olarak söz sahibi olmayan kırsal ve kıyı kesimlerdeki toplumlarda sosyal bir kargaşaya neden olan şehirleşme sürecini de destekler.
- Turizmdeki hızlı gelişme, yöreye dışarıdan gelen ve yerel toplum tarafından bilinmeyen, anlaşılamayan ya da kontrol edilemeyen değişikliklerle karşılaşılmasına neden olarak, yerel ve bölgesel sosyal yapının çeşitliliğini yok eder⁸⁷.
- Bazı durumlarda turizmin geleneksel toplumlarda , uyuşturucu bağımlılığı, hayat kadınlığı, alkolizm, çeşitli suçlar gibi arzu edilmeyen sosyal problemleri arttırdığı belirtilmektedir. Örneğin Tayland cinselliğin ön planda tutulduğu bir destinasyon olarak hızla gelişmiştir. Bu gelişmelerle birlikte Tayland 'da AIDS vakaları hızla artmış ve hükümet sonunda yabancı turistler için cinselliğin temel çekicilik olarak vurgulanmasını önlemeye çalışmıştır⁸⁸.
- Turizmin bazı olumsuz sosyal etkileri yerel toplumun nüfus yapısındaki yol açtığı değişikliklerdir. Çoğu zaman turizmle tanışıldığında, kadınların ve gençlerin istihdam edilmesinden dolayı çalışanların demografik yapısı değişir. Çalışanlar mevsimsellikten de etkilenir ; turizm sektöründe bir çok iş sadece yüksek sezonlarda ortaya çıkmaktadır. Bu durum çalışanları ve ailelerini olumsuz etkilemektedir⁸⁹.
- Turizm endüstrisinin gelişmesi ile ortaya çıkan en önemli problemlerden birisi de, insan ilişkilerindeki materyalleşme ve ticari düşünce ile birlikte toplumsal değer yargılarında gözlenen dejenerasyon olmuştur⁹⁰,
- Turistler ve yerel halk arasında dil farklılıkları, gelenekler, inançlar ve davranış yapılarından dolayı yanlış anlaşılmalara ve kargaşalara yaşanabilir. Ayrıca yerel halk sahip oldukları rekreasyonel ve yararlandıkları diğer olanaklardan mahrum kalır ya da yeterince faydalanamazsa haklı olarak buna tepki gösterecektir⁹¹.

⁸⁷ Eber, a.g.e.; s. 13.

⁸⁸ Dimitri Ioannides, " Planning for International Tourism In Less Developed Countries : Toward Sustainability?", *Journal of Planning Literature*, Feb 95 (b) , Vol. 9, No. 3, s. 235- 258, EBSCO Publishing, s. 8, 10.12.2000.

⁸⁹ Kathryn Lawrence, " Sustainable Tourism Development ", **Protected Area Economics And Policy, Linking Conservation And Sustainable Development**, Mohan Munasinghe vd., The International Bank For Reconstruction and Development, Washington D.C., 1994, s.265.

⁹⁰ Hasan Zafer Doğan, " Forms of Adjustment- Sociocultural Impacts of Tourism", *Annals of Tourism Research*, Vol. 16., No.2, 1989, s.218.

⁹¹ McIntyre, a.g.e., s.112.

Yukarıdaki açıklamalardan da görüleceği üzere turizmin bir toplum üzerinde etkiler yaratması kaçınılmazdır. Küçük turist akımlarında bile kültürel etkiler ortaya çıkıp, sinsice yayılabilir. Ama sürdürülebilir turizmin temel unsurları olarak sayılabilecek yerel kültürün bozulmasının önlenmesi ve ziyaretçilerin sorumlu davranışları üzerine dikkat çekilerek zararlı etkilerin kontrolü sağlanabilir⁹².

Turizmdeki gelişmenin toplumda neden olduğu sosyal değişiklikler nadiren ölçülmekte olup, turizmin sosyal etkilerinin azaltılması konusunda çok az sayıda çalışma yapılmıştır. Sosyo-kültürel kalite yerel halk ve ziyaretçiler için önemlidir. Sosyal gerginlik ve yüksek suç oranları yöreye gelen turist sayılarını azaltıp, ayrıca orası için kötü bir imaj yaratır. Bu sosyal etkilerin kontrolünde turizmin yerel ekonomi ile entegre olmasını sağlayan ve toplumu kapsayan dengeli bir turizm gelişimi önerilmektedir⁹³.

Yerel halkın turizmi anlaması, karar alma süreçlerine katılması olumlu etkileri artırıp, olumsuz etkileri azaltacak önemli bir planlama politikasıdır. Bu önemli politika turizmin kontrollü gelişimi ve yerel halkın zaman içinde bu gelişmeye uyumuna dayanır. Bununla birlikte sosyal ve çevresel etkilerin kontrolü ve gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir⁹⁴.

1.2.6.2. Turistik Alan Yaşam Dönemi

Turizmdeki gelişmenin çatısını ve evrelerini oluşturmada izlenecek gelişme stratejisi büyük önem taşımaktadır. Bu stratejinin anlaşılmasında yaygın olarak kullanılan araçlardan biri turistik alan yaşam dönemidir. Bu kavramın temel faydası, turizm ürünlerinin ve turistik alanların gösterdiği gelişmenin anlaşılmasına olanak sağlamasıdır. Bu, stratejik kararların alınmasında rehberlik sağlar. Yaşam dönemi kavramı destinasyonların "doğum ve ölümü" ne kadar olan dönemlerdeki deneyimleri göstermesi açısından, turizm ve konaklama endüstrisinde çok sık kullanılan açıklayıcı bir araç olarak dikkat çekmektedir⁹⁵.

⁹² Mowforth, Munt, a.g.e., s. 109.

⁹³ Lawrence, a.g.e., s. 265.

⁹⁴ McIntyre, a.g.e., s.112.

⁹⁵ Dimitrios Buhalis, "Marketing the competitive destination of the future", **Tourism Management**, Vol.21, No.1, February 2000, s. 104.

Herhangi bir yeni ürün için geçerli olan yaşam dönemi, turistik üründe olduğu gibi turistik alan içinde söz konusudur. Bir turistik alan için yaşam dönemi ; araştırma (keşfetme), yatırım (katılma), gelişme, sağlamlaştırma, durgunluk ve düşüş veya gençleştirme aşamalarından oluşmaktadır. Araştırma aşamasında az sayıda turist vardır. Turizm yatırımcıları turistik alanı yeni tanımaya başlamışlardır. Yatırım aşamasında turist sayıları artmaya başlamakta ve yerel halk turistlere çeşitli olanaklar sağlamaya başlamaktadır. Bu süreçle birlikte turistik alanlar gelişme aşamasının içine girmektedirler. Turizm pazarında destinasyon artık iyi tanınmakta ve dışarıdan büyük ölçekli hizmetler sunanlar ortaya çıkmaktadırlar. Sağlamaştırma aşamasında çok sayıda turist olmakla birlikte, turist sayısındaki artış hızı düşmeye başlar. Bu düşüşün nedenleri, destinasyonun durgunluk olarak adlandırılan sonraki aşamaya girmesinin bir sonucudur. Bu aşamada turistik alan kitle turizmi için bir destinasyon haline geldiğinden artık popüler değildir⁹⁶.

Bu aşamadan sonra, müşterilerin mevcut ürünü terk etmeye başladıkları düşüş döneminde, ticari karlılığın azaldığını kesin olarak söylemek doğru değildir. İşletmeler belirli bir süre daha mevcut sadık müşterilerini muhafaza ederek aynı tempoda faaliyetlerini sürdürebilirler⁹⁷. Fakat bu evrede turistik alanı farklı iki gelişme beklemektedir. Eğer yeni veya mevcut turistik alandaki potansiyel çekicilikler devreye sokulmazsa, turist sayıları azalacak ve turizm artık yerel ekonomiyi desteklemeyecektir. Öte yandan, eğer yeni ve mevcut çekicilikler turistik alanda yaratılırsa bu destinasyon için bir gençleştirme deneyimi olacaktır. Bu aşamayla turist sayıları artabilecek ve gelişme seviyesi tekrar yükselebilecektir⁹⁸.

Turistik ürüne karşı olağanüstü risk olasılıkları yaratan ulusal veya uluslararası ekonomik, toplumsal, siyasal ve psikolojik anlamdaki değişkenler bir yana bırakılırsa, istemden kaynaklanan etmenlerin bir doyum yaratarak turistik ürünü kısa süre içinde piyasadan düşürmesi yada silmesini düşünmek zordur. Bu nedenle turizm sektöründe düşüş döneminin başka sektörlere kıyasla geç geldiği savunulabilir⁹⁹.

⁹⁶ Mark T. Williams, " An Expansion Of The Tourist Site Cycle Model : The Case Of Minorca (Spain)", *The Journal Of Tourism Studies*, Vol. 4, No.2, December 1993, s.24.

⁹⁷ Necdet Hacıoğlu, *Turizm Pazarlaması*, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayın No: 160, 4. Baskı, Balıkesir, 2000, s.44.

⁹⁸ Williams, a.g.e., s.24.

⁹⁹ Alparslan Usal, Saime Oral, *Turizm Pazarlaması*, Kanyılmaz Matbaası, Birinci Basım, İzmir, 2001, s.37.

Bununla birlikte, turistik ürünün yaşam döneminin kısa sürmesinde etkili olan önemli bir unsur, sahip olunan kaynakların hızla tüketilmeden ve kalıcı hasarlara yol açmadan kullanılması konusudur. Çünkü talebin yaratacağı baskı turistik alanlarda çevreye vereceği hasarlarla, çevre kalitesini dolayısıyla turistik ürünün kalitesini düşürmektedir. Bunun sonucu olarak çekiciliğini kaybetmeye başlayan ürüne olan talep de düşmektedir.

Turistik alan yaşam dönemi içinde, turizmin ortaya çıkarabileceği olumsuz çevresel etkiler özellikle gelişme aşamasından itibaren görülmeye başlar. Otel zincirleri, havayolları gibi turizm şirketlerinin dışarıdan düzenledikleri faaliyetler, turizm endüstrisine yerel işletmelerin katılımını azaltır. Bu şirketler özellikle kitle turizmi üzerinde durmakta ve destinasyonun ekonomik, fiziksel ve sosyal çevresini tehdit etmektedir. Bu aşamada yerel, bölgesel ve ulusal seviyedeki planlar ve özellikle fiziksel ve algılanan taşıma kapasitelerinde ortaya çıkabilecek ciddi problemleri önlemek için sıkı bir kontrol ve gerekli uygulamalar yapılmalıdır. Örneğin Kıbrıs, Malta, Barbados sahip oldukları turistik ürünler bakımından bu gelişme aşamasında görülen Akdeniz ülkeleri içindedir.

Sonraki sağlamlaştırma aşamasında ise turizm, bölgenin en önemli ekonomik sektörlerinden biri haline gelmiştir. Bununla beraber, yerel toplum bu aşırı gelişmeye karşı bir teki duymaya başlamıştır. Bazı turistlerin ise kalitenin azaldığı ve kendilerini kalabalık bir ortamda hissettikleri duygularına kapılmasıyla, arzu ettikleri deneyimlerin seviyelerinde düşüşler başlamıştır. Durgunluk aşamasında, taşıma kapasiteleri sınırlarına ya ulaşılmış ya da bu sınırlar aşılır duruma gelmiştir. Düşüş aşamasında ise, destinasyon çekiciliğini ve rekabet gücünü kaybetmeye başlamaktadır¹⁰⁰.

Turistik alanın gelişiminde yaşam dönemi analizi faydalı bir araç olarak görülmekle birlikte, konaklama endüstrisinin yönetiminde stratejik planlama için bir rehber olarak kullanılmaya başlanmıştır. Yaşam dönemi kavramı pazarlamacıların bir turistik alanın gelişim evrelerini değerlendirmeleri bakımından da oldukça önemlidir. Bununla birlikte, bu kavrama dayalı yapılan analizlerde belirlenen temel problemler gelişme evrelerinin uzunluğu ve yoğunluk seviyeleri noktalarında toplanmaktadır¹⁰¹. Yaşam döneminin belirlenmesinde daha doğru bir ölçümün yapılabilmesi için, gelen turist sayılarının kullanılması, dolayısıyla zaman içinde turist gecemelerini kapsayan

¹⁰⁰ Ioannides, February 1995 (b), s.11.

¹⁰¹ Dimitrios, a.g.e., s.104.

tüm talebin dikkate alınması önerilmektedir. Fakat çok az sayıdaki ülkede bu ölçümü yapabilecek sürekli bir veri toplanmaktadır. Diğer bir problem ise, yaşam döneminin mevsimsel değişkenleri ihmal ettiği gerçeğidir. Yılın farklı zamanlarında destinasyon, farklı pazar dilimlerine hitap ediyor şeklinde görülebilmektedir¹⁰².

Bir turistik alanın yaşam dönemi sürecinin farklı evrelerinde, turizmin etkilerinin nasıl ortaya çıktığının bir sentezi Şekil 5' te gösterilmiştir. Gelişme aşamaları süresince turistik alanda farklı çevresel, sosyokültürel ve ekonomik etkiler ortaya çıkar. Her destinasyonun yaşam döneminde bu etkiler farklı şekillerde ortaya çıkabilir. Yaşam döneminin çeşitli evrelerinde, destinasyonun çevresel ve sosyo-kültürel politikalarını göz önünde bulundurarak hem tüketiciler ve hem de endüstri için sürdürülebilir uygulamaları teşvik edecek, farklı pazarlama stratejilerine ve planlama faaliyetlerine gereksinim vardır. Bu talep ve arzın farklı seviyelerde değişiklikler göstermesinden kaynaklanmaktadır. İlk aşamalarda talep arzı geçmektedir. Fakat olgunluk döneminde bu ilişki tersine dönmektedir. Pazarlama stratejileri yaşam döneminin ilk evrelerinde turistik alanın yoğun tanıtımı şeklinde ortaya çıkmakta, sonraki aşamalarda talep artışının azalmasıyla birlikte imaj değiştirme, üründe değişiklikler yapmak gibi stratejiler uygulanmaktadır¹⁰³. Sonuç olarak, turistik alanda olumsuz çevresel etkiler gelişme döneminde hızla artmaya başlamakta olgunluk ve onu takiben doygunluk aşamalarında ise en üst seviyelere ulaşmaktadır.

Turizm dünyada en hızlı gelişen aktivitelerden biridir. Turizmdeki gelişme çok dikkatli planlansa bile, zamanla hem doğal veya sosyal çevre hem de altyapının taşıma kapasiteleri belirli bir noktadan sonra tehlike sinyalleri verecektir. Bu durumda doyuma ulaşılacak ve turizm ürününün kalitesinin azalmasıyla yerel toplum ve çevre olumsuz etkilenecektir. Kalitenin düşmesi turist sayısını ve onların tatmin derecelerini de azaltacaktır ya da arzu edilen çok az turizm türü gelişebilecektir¹⁰⁴. Bazı turistik alanlar, sosyal ve fiziksel çevrenin hasara uğradığı ve kalitenin azaldığı olgunluk dönemine ulaşmışlardır. Bu seviyedeki alanlar için, kapasitenin artırılması (su, yol vb.), kaynaklar üzerindeki baskının dağıtılması, kaynaklara ulaşmada sınırlama getirilmesi gibi ileriye dönük ve uygun yönetim stratejilerinin uygulanma gereği vardır¹⁰⁵.

¹⁰² Ioannides, February 1995 (b), s.11.

¹⁰³ Dimitrios, a.g.e., s.104.

¹⁰⁴ McIntyre, a.g.e., s.126.

¹⁰⁵ y.a.g.e., s.127.

Etki Analizi	Pazara Giriş	Gelişme	Olgunluk	Doygunluk	Azalma
					Yaşam Dönemi
					Arz
					Talep
DURUM	Yeni popüler destinasyon	Daha fazla insanın turistik yatırım isteği	Maksimum ziyaretçi ve artan olanaklar	Arz fazlası, başlangıçtaki talebin yer değiştirmesi	Talebin azalması, ziyaretleri arttırmak için özel fırsatlar
TURİSTİK ALANIN ÖZELLİKLERİ					
Ziyaretçi sayısı	Az	Fazla	Çok Fazla	Fazla	Fazla
Gelişim oranı	Düşük	Hızlı gelişme	Hızlı gelişme	Yavaş gelişme	Azalma
Konaklama kapasitesi	Çok düşük	Düşük	Yüksek	Çok yüksek	Çok yüksek
Doluluk oranları	Düşük	Çok yüksek	Çok yüksek	Yüksek	Düşük
Hizmetlerin fiyatı	Yüksek	Çok yüksek	Yüksek	Düşük	Çok düşük
Kişi başına harcama	Yüksek	Çok yüksek	Çok yüksek	Düşük	Çok düşük
Ziyaretçi tipleri	Başboş	Araştırmacı	Araştırmacı	Takip edenler	Ucuz kitle pazarı
İmaj ve çekicilikler	Düşük	Çok yüksek	Yüksek	Düşük	Çok düşük
Turistin kendini algılama şekli	Misafir	Misafir	Müşteri	Müşteri	Yabancı
EKONOMİK ETKİLER					
İstihdam	Düşük	Yüksek	Çok yüksek	Yüksek	Düşük
Döviz miktarı	Düşük	Çok yüksek	Çok yüksek	Yüksek	Düşük
Özel sektörün karlılığı	Yetersiz	Artmakta	Çok yüksek	Yüksek	Azalmakta
Yerel halkın gelirleri	Düşük	Çok yüksek	Çok yüksek	Düşük	Çok düşük
Yatırımlar	Düşük	Çok yüksek	Çok yüksek	Düşük	Çok düşük
Devlet gelirleri ve vergiler	Düşük	Çok yüksek	Çok yüksek	Düşük	Çok düşük
Ekonomik yapı	Dengede	Turizme dayalı	Turizmin baskın olduğu	Turizme bağımlı	Dengesiz ve yeterli olmayan
Aracılara bağımlılık	Az oranda	Düşük	Yüksek	Aşırı bağımlı	Aşırı bağımlı
İthalat	Düşük	Çok yüksek	Çok yüksek	Çok yüksek	Yüksek
Enflasyon	Düşük	Çok yüksek	Çok yüksek	Yüksek	Düşük
SOSYAL ETKİLER					
Turist tipleri	Dışa dönük	Dışa dönük	Orta dönükler	İçe dönükler	İçe dönükler
Yerel toplum-turist ilişkileri	Memnunluk	İlgisizlik	Sinirlenme	Düşmanlık	Sona erme
Destinasyonun demografisi	Göçler ve Yaşlı yerel halk	İstihdam edilen gençler Daha dengeli	Dengede	Dengede	İş bulamama ve göçler, Yaşlı yerel halk
Destinasyona göç oranı	Düşük	Yüksek	Çok yüksek	Yüksek	Düşük
Destinasyondaki suç oranları	Düşük	Yüksek	Yüksek	Çok yüksek	Çok yüksek
Aile yapısı	Geleneksel	Etki altında	Modern	Modern	Modern
ÇEVRESEL ETKİLER					
Çevre ve manzara	Bozulmamış	İyileştirilmiş	Sorumsuzluk	Kirletilmiş	Hasar görmüş
Ölçülü kullanma ve miras	Bozulmamış	İyileştirilmiş	Sorumsuzluk	Bozulmuş	Hasar görmüş
Ekolojik sistem	Bozulmamış	İyileştirilmiş	Sorumsuzluk	Bozulmuş	Hasar görmüş
Turizm ile ilgili kirlilik	Önemsiz	Düşük	Yüksek	Çok yüksek	Çok yüksek
Su kirliliği	Önemsiz	Düşük	Yüksek	Çok yüksek	Çok yüksek
Kalabalık ve trafik	Düşük	Düşük	Çok yüksek	Çok yüksek	Düşük
Erozyon	Düşük	Yüksek	Çok yüksek	Çok yüksek	Çok yüksek

Şekil 5. Turistik Alan Yaşam Dönemi ve Turizmin Etkileri

Kaynak : Buhalis, a.g.e., s. 105.

Bir destinasyonda çevresel, sosyal, fiziksel veya algılanan değişkenler için kapasite sınırlarını tahmin etmek oldukça zordur. Çünkü onların hepsi birbirinden farklı özelliklere sahiptir. Örneğin yerel toplum, destinasyonun taşıma kapasitesinin, yaşam döneminin önceki aşamalarında aşıldığını algılayabiliyorken, destinasyondaki işletmeciler veya destinasyon yöneticileri yeni turistik olanakların düzenlenmesi için destek isteyebilmektedirler. Üstelik farklı kültürler kalabalığı (özellikle gürültü açısından) değişik şekillerde algılayabilmektedirler. Turistik alan yaşam dönemi coğrafi ölçeği göz önüne almak zorundadır. Çünkü bir çok ülke kendine has yaşam dönemlerine sahip çok sayıda turistik alana sahiptir¹⁰⁶.

Turizmin sürdürülebilirliği açısından turistik alanın gelişme evreleri dolayısıyla yaşam dönemleri büyük önem taşımaktadır. Sahip olduğu turistik kaynaklarını çok çabuk tüketen bir çok destinasyonun, turizme açıldıktan çok kısa bir süre içinde turist akımına uğramasıyla, kontrolsüz ve plansız gelişmenin sonucunda çekiciliğini kaybettiği somut bir gerçektir. Bu destinasyonlar kısa bir süre içinde doyuma ulaşmakta, taşıma kapasitelerinin aşılmasıyla birlikte sahip olduğu kaynaklar hasara uğratılmaktadır. Böylece turistik alanın yaşam dönemi çok kısa sürebilmektedir. Sonuçta, çevreye verilen bu hasarların telafisi ya mümkün olmamakta ya da çok zor olmaktadır. Sürdürülebilir turizm ilkelerine bağlı olarak taşıma kapasitelerini göz önünde tutan, planlı bir gelişme ile turistik kaynaklar üzerinde ortaya çıkabilecek bu olumsuz etkiler baştan önlenmiş ve turistik alanın yaşam dönemi uzatılmış olacaktır.

1.2.6.3. Taşıma Kapasitesi ve Turizm İlişkisi

Bütün ekonomik faaliyetlerde, kullanılan kaynaklar açısından bir sınır sorunu bulunmaktadır. Kontrolsüz bir ekonomik gelişme, gerçekleştiği çevrede kaynaklar üzerinde bir baskı oluşturmaktadır. Turizm endüstrisi için de temel çekiciliğini oluşturan çevresel kaynakların, kendini yenileyebilmesi, koruma- kullanma dengesi içinde uzun dönemli kullanılarak, gelecek nesillere aktarılması büyük önem taşımaktadır. Bu amacın gerçekleştirilmesinde, taşıma kapasitesi kavramı önemli bir rol oynamaktadır.

Turizmin uygun bir planlama ve kapasite kontrolü olmadan gelişmesi çeşitli problemler yaratır. Özellikle ekonomileri turizm endüstrisine dayalı gelişmekte olan

¹⁰⁶ Ioannides, February 1995 (b), s. 12.

lkelerde bu problemler görülmektedir. Turizme açılacak bölgeler seçilmeden önce, onların yeni olanaklar, faaliyetler ve turistler ile ilgili olarak kapasiteleri belirlenmelidir¹⁰⁷.

1.2.6.3.1. Taşıma Kapasitesi Kavramı

Taşıma kapasitesi kavramının gelişimi, bir bölgedeki popülasyon sayısının ölçülebilir çevresel faktörlerle sınırlanabileceği varsayımına dayanır. Bu sınır, çevreye ve özellikle alanın bu popülasyonu destekleme yeteneğine zarar vermeksizin, popülasyonun varlığını sürdürebildiği noktayı ifade eder. Biyolojik çalışmalara dayalı hesaplamalar, bir alanın doğal kaynak kapasitesinin nicel olarak belirlenebileceği ve kaynaklara ulaşımın uygun bir şekilde sınırlandırılabilceğini gstermektedir¹⁰⁸.

Taşıma kapasitesi, çevreden yararlanınların tatmin derecesini azaltmadan ve çevrenin değer kaybetmesine neden olmadan hizmet ve faaliyet kapasitesinin devamlılığını ifade eder¹⁰⁹.

Bir başka tanıma göre taşıma kapasitesi, maksimum sayıda insanın ortamdan almış oldukları hizmet kalitesinde bir azalma olmadan ve evre üzerinde olumsuz bir etki oluşturmadan bir alanı kullanması şeklinde tanımlanmaktadır¹¹⁰.

Sürdürülebilir yönetim anlayışının önemli araçlarından biri olan taşıma kapasitesi kavramı, jeolojik, manzara ve ekolojik açıdan hassas çevrelerin korunması ve ekonomik gelişmeye olanak sağlaması bakımından, kaynakların muhafaza edilmesi ve kullanımında sınırlama getirilmesini sağlayacak bir yöntem olarak önerilebilir. Günümüzde taşıma kapasitesi konusu, gelişim planları, stratejik gelişim projeleri ve genel olarak planlama ve yönetim literatüründe yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu, planlama ve yönetimle ilgili çalışma ve uygulamalarda çevresel konulara verilen önemin arttığının bir göstergesidir. Özellikle günümüz ve gelecek nesilleri ilgilendirmesi

¹⁰⁷ A. M. O'Reilly, "Tourism carrying capacity", *Tourism Management.*, Vol. 7, No. 4, December 1986, s.255.

¹⁰⁸ Ponting, a.g.e., s.10.

¹⁰⁹ Faik Küçüktopuzlu, "Turistik Alanlarda Kontrolsüz Gelişme ve Alanların Taşıma Kapasiteleri", *Turizm Yıllığı 1988-1989*, Türkiye Kalkınma Bankası, Ankara, 1990, s.13.

¹¹⁰ Oral, şenbk, a.g.e., s.199.

bakımından taşıma kapasitesinin, kaynakların aşılması gereken kapasite limitlerini belirleyen sürdürülebilir gelişme kavramıyla çok yakından ilişkili olduğu görülmektedir¹¹¹.

Taşıma kapasitesi kavramı, flora ve faunayı içeren ekolojik taşıma kapasitesi, insanların birbirlerine karşı olan davranışlarında hoşgörü seviyesinin sınırı olan sosyal taşıma kapasitesi, ekolojik taşıma kapasitesinin son aşaması olarak kabul edilen fiziksel taşıma kapasitesi ve alandaki kaynakların kullanımı için yapılması gereken harcama limitini belirleyen ekonomik taşıma kapasitesi çeşitlerini kapsamaktadır¹¹². Taşıma kapasiteleri, flora, fauna ve ekolojik sistemlerin korunması amaçlarına dayalı olarak nicel olarak tespit edilebilir. Ekonomik etki ölçüleri de nicel olabilir, fakat sosyal etki ölçüleri ve kalabalık seviyeleri daha çok nitel olabilir¹¹³.

Taşıma kapasitesi kavramı genel olarak kabul görmekle birlikte, sınırlarının belirlenmesi ve ölçülmesindeki zorluklar nedeniyle bir planlama aracı olarak kullanılırken bazı sınırlamalar getirmektedir. Bu sınırlamalar şunlardır ¹¹⁴:

- Bir toplumdan diğerine kabul edilebilir yoğunluk seviyeleri (sayı bakımından) farklılık gösterir.
- Belirli gelişim şekilleri, aynı gelişim seviyesinde olsa bile diğerlerine göre yoğunlukları farklı olabilir. Örneğin plajlar gibi.
- Fiziksel ve çevresel taşıma kapasiteleri yönetim tekniklerinden etkilenebilirler.

Taşıma kapasiteleri amaçlarına bağlı olarak her gelişme için belirlenebilir. Örneğin doğal kaynakları için kullanılan bir park düşük yoğunlukta hizmet verirken, aynı parkın eğlence amaçlı hizmet vermesiyle kullanım yoğunluğu artabilir. Ziyaretçilerin hoşça vakit geçirmesi ve eğlence ön planda ise kapasite aşılabılır. Taşıma kapasitelerinin doğru seviyeleri toplumdaki ekonomik, fiziksel, ekolojik, sosyal ve kültürel dengeleri koruyacak şekilde belirlenmelidir.

¹¹¹ Apostolos D. Parpairis, " The Concept of Carrying Capacity of Tourism Development In Coastal Ecosystems ", The Kriton Curi International Symposium on Environmental Management In The Mediterranean Region Proceedings : Vol. 1, Editör : Günay Kocaşay, Boğaziçi University, Istanbul, 1998, s.243.

¹¹² Oral, Şenbük, a.g.e., s.199, 200.

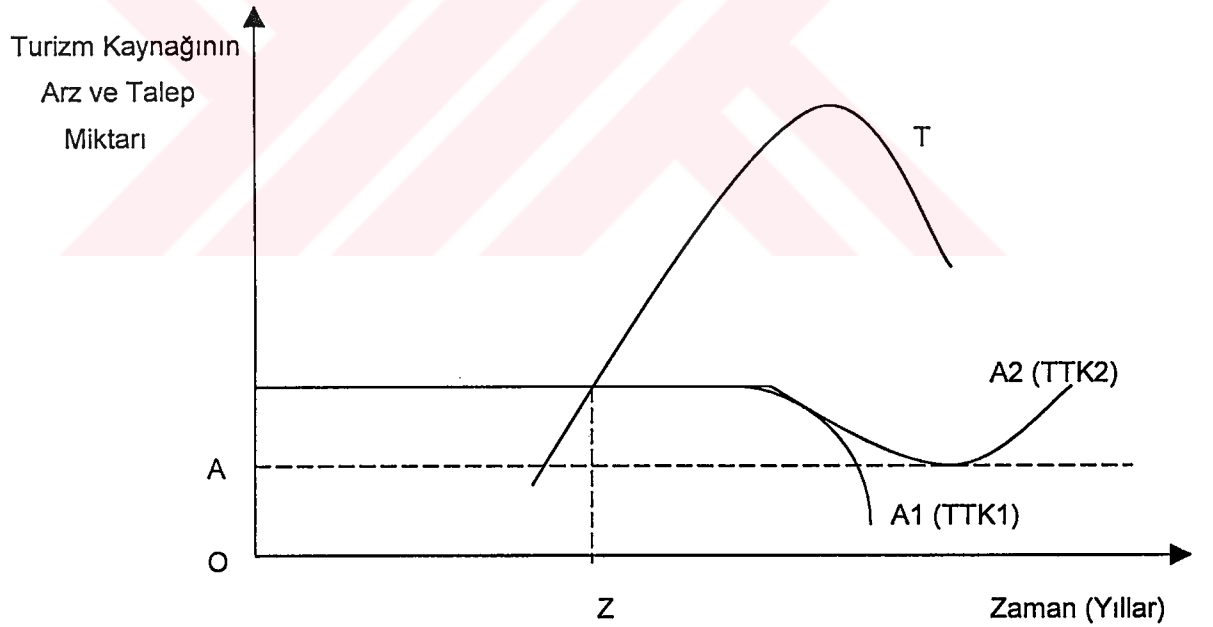
¹¹³ Inskeep, a.g.e., s. 150.

¹¹⁴ O' Reilly, a.g.e., s.257.

1.2.6.3.2. Turizmde Taşıma Kapasitesi

Turizmde kapasite hem fiziksel çevre ve hem de yerel toplumun ve ziyaretçilerin deneyim kalitesinin devamını sağlayacak denge durumunu ifade eder. Bu iki alanda mümkün olduğunca az bozulma olmalıdır. Bu denge ürünün kendi içinde ya da çevre üzerinde olumsuz bir değişiklik yaratmaksızın, bir alanı (plaj, resort vb.) kullanacak maksimum turist sayısını ifade eder¹¹⁵.

Bu durum, bir turistik alana yönelik talep ve turistlere sunulan kaynakların arzı (turizm taşıma kapasitesi) arasındaki eş zamanlı ilişkiyi gösteren bir şekil ile açıklanabilir. Şekil 6 'da Z noktasına kadar talebin artışı turistik kaynaklar üzerinde olumsuz bir etki meydana getirmemektedir. Bu noktadan sonra talepteki artış kaynaklar üzerinde bir baskı yaratmaya başlamaktadır. Fakat bir süre daha turistik taşıma kapasitesi bu baskıyı karşılayabilir. Talebin artmaya devam etmesi ile taşıma kapasitesi için artık iki durum söz konusudur. TTK1 (Turizm Taşıma Kapasitesi), talepteki aşırı artışla birlikte azalma göstermiş, hatta OA seviyesine düşmüştür.

Şekil 6. Turizm Kaynağının Arz ve Talebi

Kaynak : Alan Collins, " Tourism Development and Natural Capital", **Annals of Tourism Research**, Vol. 26, No. 1, January 1999, s. .102

¹¹⁵ O' Reilly, a.g.e., s. 256.

Bu seviyede artık talep azalsa da kaynakların kendini yenileyebilmesi olanaksız hale gelmiş ya da bazıları yok olma tehlikesiyle karşılaşmışlardır. Örneğin yöredeki flora ve faunanın zarar görmesi ve bazılarının yok olma noktasına gelmesi gibi. Diğer durumda aşırı talebin yarattığı baskı ile TTK2 yine azalacak, fakat geç kalınmadan alınacak bazı iyileştirici önlemler ve müdahalelerle kaynaklar üzerindeki baskı azaltılarak, kendini yenileyebilmesi mümkün olabilecektir. (Örneğin, ziyaretlere sınırlamalar getirilmesi, kontrolün artırılması, yoğun eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları gibi) Sonuç olarak, taşıma kapasitelerinin aşılması durumunda çevre kalitesi de azalmakta ve bu noktadan itibaren turistik talep de düşmektedir.

Bununla birlikte taşıma kapasitesinin iyileştirilmesinin ardından talebin azalacağını bir garantisi yoktur. Mevcut doğal kaynak rezervleri göz önüne alınarak, sürdürülebilir gelişme ile uyumlu olacak seviyede turizmin gelişmesine müsaade edilerek, kaynakların arzında sınırlamaya gidilmelidir. Kaldı ki taşıma kapasitesi belirlenmemiş bir çok destinasyon da bulunmaktadır¹¹⁶. Bu durumda ancak kaynaklar üzerindeki hasarlar somut olarak ortaya çıktıktan sonra önlem alınmaya çalışılmaktadır. Bu ise, hem çok zor ve maliyetli olmakta hem de kalıcı hasarlara yol açmaktadır.

Turizm endüstrisinde taşıma kapasitesi, turizmdeki gelişmenin doygunluk aşamasında ortaya çıkan problemlerin bir sonucu olarak geliştirilmiştir. Taşıma kapasitesi, ziyaretçilerin deneyimlerinde bir azalmaya neden olmadan ve çevre üzerinde kabul edilemez bir değişime yol açmaksızın bir alanı kullanabilecek maksimum insan sayısıdır. Taşıma kapasitesinde sadece bölgedeki insanların sayısı değil, aynı zamanda turistlere vaat edilmiş rekreasyon faaliyetlerinin çeşitleri de göz önünde bulundurulmalıdır. Çünkü bazı faaliyetler çevreye diğerlerinden daha fazla zarar verirler¹¹⁷.

Bir başka tanımda taşıma kapasitesi, turizmin destinasyon üzerindeki deneyimler ve çevresel bakımdan fiziksel etkileri göz önünde bulundurularak şu şekilde ifade edilebilir ; *“rekreasyonel deneyimin kalitesinde kabul edilemez bir azalma olmaksızın, rekreasyonel çevreyi kullanabilecek olan maksimum insan sayısıdır.”*¹¹⁸

¹¹⁶ Collins, a.g.e., s.102.

¹¹⁷ Lawrence, a.g.e., s. 266.

¹¹⁸ Saveriades, a.g.e., s. 148.

Taşıma kapasitesini oluşturan üç temel unsur şu şekilde belirtilebilir ¹¹⁹ :

- Ekolojik / biyofiziksel sınırlamalar, ya da hava ve su kirlenmeden, erozyon ortaya çıkmaya başlamadan ve yaban hayatı rahatsız edilmeden önce kaç kişinin bölgeyi ziyaret edebileceği,
- Sosyokültürel sınırlamalar, ya da yerel halk tarafından kabul edilebilir ziyaretçi sayısı,
- Psikolojik / algılanan sınırlamalar, kendini kalabalık ortamda bulunma hissine kapılmadan ya da onların etkilerinden sıkıntı duymaksızın bölgeyi ziyaret edebilecek kişi sayısıdır.

Olumsuz etkiler ortaya çıkmadan önce bir alanda konaklayabilecek ziyaretçi sayısı bakımından taşıma kapasitesini belirlemek zordur. Olumsuz etkiler sadece ziyaretçi sayısından kaynaklanmaz, aynı zamanda ziyaretçiler arasındaki etkileşim, ne yaptıkları, ne zaman ziyaret ettikleri ve bölgedeki yönetim sistemlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkabilir.

Mevsimsellik, taşıma kapasitesinde düşünülmesi gereken önemli bir olgudur. Bir destinasyonda ziyaretçi kullanımının doyum seviyesine ya da eşik seviyesine kullanımın yoğun olduğu yüksek sezonda ulaşılmakta ve sezon dışında hatta yıl bazında ortalama olarak da bu yoğunluğa ulaşılamamaktadır. Bu yüzden taşıma kapasiteleri hesaplanırken yoğun sezondaki turistik talebin dikkate alınması gerekir¹²⁰.

Hem deneyimsel hem de çevresel bakış açısından sadece turizmin destinasyon üzerindeki etkisini göz önünde bulunduran yaklaşımın ötesinde, ayrıca ölçülebilen ekonomik ve sosyal kalite de vardır. Gerçekte, artan ziyaretçi sayısından kolayca bozulabilecek kültürel yapıya ve hassas ekonomilere sahip belirli destinasyonlarda, aşırı kapasite sadece fiziksel ve çevresel yönlerden değil aynı zamanda destinasyonun sosyal, kültürel ve ekonomik alt sistemlerinde de önemli sonuçlar yaratabilir. Taşıma kapasitesi bütün alt sistemler ve onlar arasındaki ilişkileri göz önünde bulundurabilmelidir¹²¹.

¹¹⁹ Dean, a.g.e., s. 262.

¹²⁰ Inskeep, a.g.e., s.147.

¹²¹ O'Reilly, a.g.e., s.255.

Bir bölgede turizmin gelişmesi uygun ve istenen bir ekonomik gelişme sağlarken öte yandan sosyal ve çevresel hasarlar yaratabilir. Burada taşıma kapasitesi üç alt sistemin arasında farklılık gösterir. Örneğin bir turistik gelişme yerel halk için istihdam ve gelir yaratırken, uzun çalışma saatleri veya çalışma saatlerinin bölünmesi nedeniyle aile ve sosyal yaşamda rahatsızlıklara neden olabilir. Kimi zamanda otellerin çoğalması kötü ya da yetersiz atık sistemleri nedeniyle kirliliğe yol açabilir¹²². Nihai taşıma kapasiteleri seviyelerinin belirlenmesinde yapılacak analizin, olumlu ve olumsuz faktörler arasında denge kurması gerekir. Kararların değişik fayda ve maliyetlerin dengesi üzerine alınması gerekir. Bazı alanlar fiziksel faktörlere daha çok ağırlık verirken, diğerleri önceliği sosyo-ekonomik faktörlere verecektir, fakat en azından karar sistematik analize dayanılarak verilecektir¹²³. Taşıma kapasitesini tespit etmede konuya iki yönden yaklaşılması gerekmektedir. Bu yaklaşımlar şunlardır¹²⁴ :

- *Yerel fiziksel ve sosyoekonomik çevre açısından* : Gelişme ve koruma arasında uygun bir dengeyi sağlayarak ve yerel topluma sosyokültürel ve ekonomik problem getirmeksizin ve fiziksel çevreye zarar vermeksizin ulaşılabilir kapasitedir. Gelişme ve koruma arasındaki uygun dengenin sağlanması ve bunun devamının sağlanabileceği seviyedir.
- *Turizm imajı ve turistik ürün açısından* : Ziyaretçilerin aradıkları çevresel ve kültürel deneyim türleriyle ve turistik ürünün imajıyla uyumlu turist sayısı ya da kapasitesidir. Eğer turistik alan durgunluk seviyesine girerse turistik çekiciliklerde ve turistlerin deneyimlerinde azalmalar olabilecek ve destinasyonun kalitesi ve popüleritesi düşecektir.

Belirtilen hususlarla birlikte taşıma kapasitesi turizmde, fiziksel, ekolojik, kültürel, ekonomik, turistin ve yerel toplumun sosyal taşıma kapasiteleri gibi çeşitli şekillerde adlandırılabilir . Buna göre¹²⁵ ;

Fiziksel taşıma kapasitesi, turistlerin deneyimlerini azaltmaksızın ziyaretlerini yapabilecekleri uygun bir alanı ifade etmektedir. Turist deneyimlerinin azalmaya başladığı nokta fiziksel taşıma kapasitesinin sınırını oluşturur.

¹²² O' Reilly, y.a.g.e, s. 256.

¹²³ Inskeep, a.g.e., s. 147.

¹²⁴ y.a.g.e., s.146.

¹²⁵ Wahab, Pigram, a.g.e., s. 282.

Ekolojik taşıma kapasitesi, hem turistlerden hem de onların istediği imkanlardan kaynaklanan, kabul edilemez ekolojik etkiler yaratabilecek ziyaret sınırını ifade eder.

Kültürel taşıma kapasitesi, kültürel, tarihi ve arkeolojik kaynakların zaman içinde bozulmaya neden olabilecek ziyaretçi sayısını belirtir.

Turist sosyal taşıma kapasitesi, kalabalık nedeniyle ziyaretçi tatmininde kabul edilemeyen bir azalmanın olduğu sınırı belirtir.

Yerel toplumun sosyal taşıma kapasitesi, yerel toplumun gelenekleri, ahlak kuralları, değer yargıları ya da yaşam kalitesini hasara uğratması bakımından kabul edilemeyecek bir gelişme derecesini belirtir.

Ekonomik taşıma kapasitesi ise¹²⁶ ; turistik ve rekreasyonel kaynakların kullanımı için yapılacak masrafların son limitini belirlerken, destinasyon yöneticilerinin istenen etkinlikleri, çekici turistik düzenlemeler olarak sunabilme yeteneği olarak tanımlanabilir.

Turistik kullanımlar sonucu ortaya çıkabilecek etkilerin tahmin edilmesi zordur. Fakat taşıma kapasitesinde bu tahminlere dayalı olarak kullanım limitleri belirlenir. Limitleri zorlayacak sayıdaki ziyaretler sık sık problemlere yol açar. Yatırımcılar kısa zamanda gelir elde etmek istediklerinden bir bölgeye yapılan ziyaretlerde turist sayısına sınırlama getirilmesinden hoşlanmazlar. Taşıma kapasitesi bir bölgeden geri çevrilen ya da turistik faaliyetleri kısıtlanan ziyaretçileri hoşnutsuz da edebilir¹²⁷.

Taşıma kapasitesinin bazı kriterlerini analiz etmek çok güç ve karmaşıktır. Çünkü zararların fiziki sınırları ve turistler ile yöre halkının doyum seviyelerini fark etmeleri çok farklı olabilir. Turistler ve yöre halkı insanları kalabalık açısından daha yüksek bir doyum seviyesini kabul edebilir ya da çevresel zararın gerçek seviyesi onların çevresel problemleri fark etmelerini aşabilir. Aynı zamanda kalabalığın fark edilmesinde dünyanın değişik kültürel alanları arasında fark olacaktır. Bir genelleme ile Güney Avrupalıların kalabalığa, Kuzey Avrupalı ve Kuzey Amerikalılardan daha toleranslı olacağı söylenebilir¹²⁸.

Taşıma kapasitesinde standart limitlerin belirlenmesi zordur. Bu standartlar, bir yerden diğerine, gelişen turizm türüne, yerel çevresel özelliklere ve yerel toplumun doyum seviyelerini fark etmesine göre değişecektir. Örneğin turizm kapasite standartları

¹²⁶ Küçüktopuzlu, a.g.e., s. 12.

¹²⁷ Lawrence, a.g.e., s. 267.

¹²⁸ Inskeep, a.g.e., s.148.

içinde en çok kullanılan plaj kapasitesi limitleri Akdeniz Bölgesinde yüksek, tropikal bölgelerde ise daha düşüktür. Plaj kapasitesi Hollanda'da kişi başına 1.7 metre kare iken, bu oran İspanya'da 3 ve tropikal sayfiye yerlerinde ise 30 metre kareye kadar çıkabilmektedir. Kaliteli bir sayfiye yerinin genel bir kapasite standardı plaj için kişi başına 10 metre kare ve 1 metre plaj uzunluğu ile sınırlıdır. Dünya Turizm Örgütü (WTO) tarafından kırsal ve rekreasyon aktiviteleri için günlük olarak hektar başına düşen kişi sayıları ile ilgili olarak belirlenen bazı standartlar şunlardır ¹²⁹:

Orman içi park alanı	:15
Kırsal doğal park alanı	:15-70
Yüksek yoğunluktaki piknik alanı	: 300-600
Düşük yoğunluktaki piknik alanı	: 60-200
Spor / takım oyunları	: 100-200
Golf alanı	: 10-151

Suya dayalı faaliyetlerde :

Balıkçılık / yelkencilik	: 5-30
Sürat motorları	: 5-10
Su kayağı	: 5-15

Günlük kilometre başına düşen kişi sayısı olarak ;

Yürüyüş	: 40
At biniciliği	: 25-80

Kayak merkezlerinde ise genel olarak kayak yapılan alanın hektarı başına 100 kayakçı olarak belirlenmiştir.

Taşıma kapasitesi analizi turizm kaynaklarının optimum kullanımını, ziyaretçi kullanımı ve gelişmenin üst sınırını sistematik olarak tespit ederek turizm ve rekreasyon planlamasında geniş bir şekilde kullanılmaya başlanan bir tekniktir¹³⁰. Taşıma kapasiteleri hem henüz gelişmemiş bir turistik alanda ve hem de turistik alan yaşam dönemi içinde durgunluk seviyesine ulaşmış ya da bu seviyeyi geçmiş turistik gelişmeler için belirlenmelidir. Turizmde aşırı ve kontrolsüz gelişmeden kaynaklanan bazı çevresel ve sosyal problemler karşısında, taşıma kapasiteleri planlama sürecinde ve kontrole yönelik bazı uygulamalar yapılmak istendiğinde belirlenmektedir. Oysa önceden bunların tahmin edilerek belirlenmesi ve optimum gelişme planlarının hazırlanması, sonradan

¹²⁹ y.a.g.e., s. 150.

¹³⁰ y.a.g.e., s. 14

ortaya çıkacak problemlerin giderilmesi için yapılacak çabalardan daha ekonomik olacaktır¹³¹.

1.2.6.3.3. Sürdürülebilir Gelişme ve Taşıma Kapasitesi

Taşıma kapasitesi çevrenin korunması ve sürdürülebilir turizmin temel prensiplerinden biridir. Turizm taşıma kapasitesi, turizmin sürdürülebilir gelişmesine fırsat sağlaması bakımından, kaynakların kıt oluşu nedeniyle turizmdeki gelişmenin de bir sınırı olduğunu ifade etmektedir. Diğer bir deyişle taşıma kapasitesi ulusal, bölgesel ya da yerel ölçekte turizmin nasıl geri dönüşü olumlu bir ürün haline getirilebileceğini ve onun olumsuzluklarından nasıl sakınılabileceğini ifade eder¹³².

Hızla yayılan kitlesel turizm hareketlerinin bir çok alanda görülen kalabalık, deneyimlerdeki azalma gibi olumsuz etkileri özellikle kıyı yerleşimleri gibi hassas çevrelerde belirli seviyelerde bozulmalara yol açmaktadır. Bu durumda çevresel taşıma kapasitesi, kaynakların planlanması ve kullanımında turizmin sürdürülebilir gelişmesine katkı sağlayacak önemli bir araç olarak görülmektedir¹³³.

Taşıma kapasitesi kavramı bir çok rekreasyon projelerinde ve turizm araştırmalarında faydalı bir kavramsal araç olarak kullanılmaktadır. Özellikle turizm planlamacılarına destek sağlaması, çevresel sorunlara, hem yerel toplumun ve hem de turistlerin deneyim kalitelerine dikkat çekmesi ve bazı özellikli amaçların ve hedeflerin gerçekleştirilmesine katkı sağlayan bir araç olması bakımından önemlidir. Bu yüzden turizmin gelişmesi, turizm planlaması ve yönetiminde bir uygulama aracı olarak gereklidir. Bu gereklilik çeşitli ülkelerdeki turistik kaynakların, turistik yoğunlaşma nedeniyle bozulma ya da yok olma riskine karşı kontrollü kullanılması zorunluluğundan kaynaklanmaktadır.

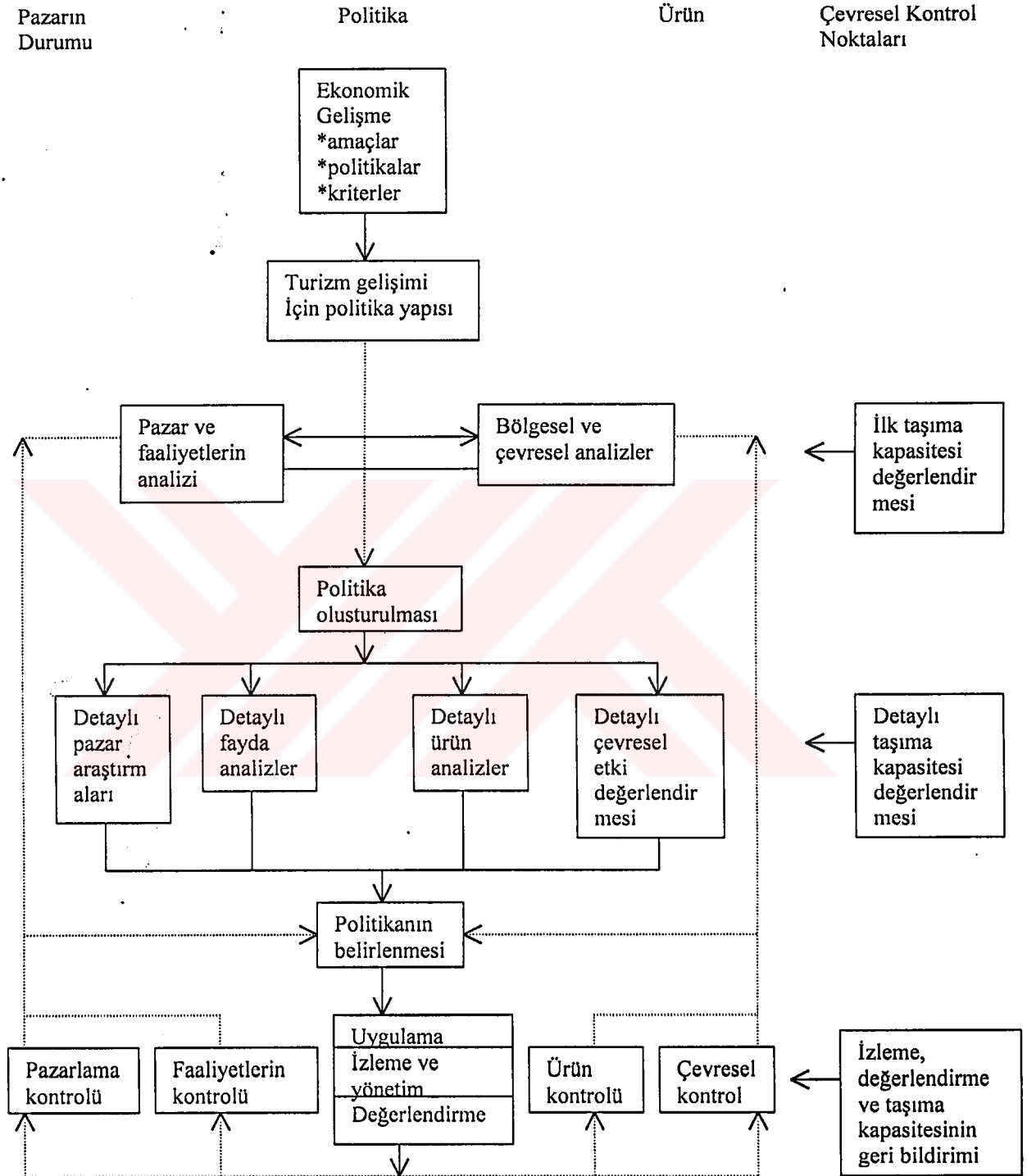
Turizm gereksinimlerinin tatmini, turistik alanlardaki toplumun sosyal ve ekonomik beklentilerine, bulunan çevreye ve hepsinden önemlisi temel çekiciliği oluşturan doğal kaynaklar, kültürel ve tarihi alanlara zarar vermemelidir. Bu nedenle turistik gelişme kabul edilemez çevresel bozulmaları ve beklenmedik olumsuzlukları göz önünde

¹³¹ y.a.g.e., s.145.

¹³² Wahab, Pigram, a.g.e., s. 281.

¹³³ Parpairis, a.g.e., s. 248.

bulunduran doğal ve fiziksel taşıma kapasitesi sınırlarında beklentileri karşılayacak şekilde planlanmalıdır¹³⁴.

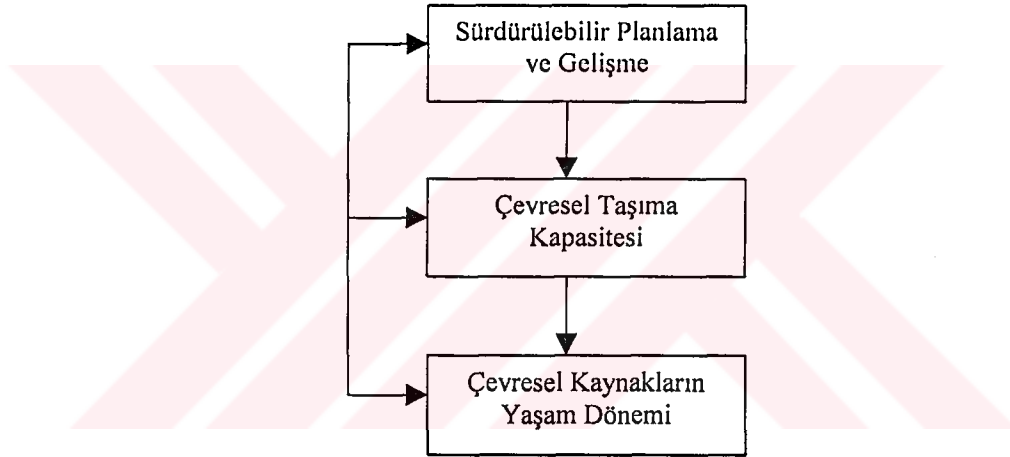
Şekil 7. Turizmde Sürdürülebilir Gelişme ve Taşıma Kapasitesi

Kaynak : McIntyre, a.g.e.,s.25.

¹³⁴ y.a.g.e., s.250.

Şekil 7 taşıma kapasitesi kavramının, turizm politikası ile birlikte nasıl uygulanabileceğini göstermektedir. Şekilde görüldüğü gibi taşıma kapasitesi, politikanın oluşturulması, detaylı araştırmalar, uygulama ve kontrol olarak üç aşamada göz önünde bulundurulmalıdır. Turizmin sürdürülebilir gelişmesinde, müşteri memnuniyeti ve çevre kalitesinin devamlılığı için taşıma kapasitesinin belirlenmesi gereklidir. Çünkü turizm ürününün kalitesi azalırsa sonuçta turizm gelirlerinde de bir düşüş olacaktır¹³⁵.

Son yıllarda kalkınma planları ve projelerinde ve genel olarak planlama ve yönetim literatüründe çok sık kullanılması bakımından çevresel taşıma kapasitesi konusu önemli rol oynamaktadır. Özellikle sürdürülebilir gelişme kavramı ile yakın ilişkisi olan bu yaklaşımdan çok sık söz edilmektedir. Günümüz ve gelecek nesilleri yakından ilgilendiren kaynakların, belirlenen bu kapasite sınırları aşılmamalıdır¹³⁶.

Şekil 8. Sürdürülebilir Gelişme Kapsamında Taşıma Kapasitesi ve Yaşam Dönemi Kavramları

Kaynak : Parpairis, a.g.e., s. 254

Turizm planlaması ve yönetiminde bir gereklilik olarak ifade edilen taşıma kapasitesi kavramı, turistik alana sağlayacağı muhtemel faydalara odaklıdır. Bu kavram bir problem çözme süreci olarak değil, turizmin gelişme evrelerine (turizm yaşam dönemi) sürekli adapte edilecek şekilde önleyici, koruyucu ve ileriye dönük bir yaklaşım olarak görülmelidir. Uzun dönemde ortaya çıkabilecek olumsuz etkiler nedeniyle

¹³⁵ McIntyre, a.g.e., s. 23,24.

¹³⁶ Parpairis, a.g.e., s. 251.

çevrenin bozulmasını önlemek ve riski azaltmak, problemler ortaya çıktıktan sonra çözmeye çalışmaktan çok daha faydalı olacaktır (Şekil 8) . Bu bakımdan turizmin sürdürülebilir bir gelişme göstermesi için taşıma kapasitesi ve çevresel kaynakların yaşam döngüsü kavramlarının bir bütün olarak ele alınması gerekmektedir. Günümüz ve gelecek nesillerin gereksinimlerini karşılaması bakımından turizmin gelişmesini sağlarken, çevrenin korunmasını da başarabilmek için bu bütünleştirici yaklaşım önemli rol oynamaktadır¹³⁷.

1.2.6.4. Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED)

Taşıma kapasitesi analizi turizme yeni açılacak veya mevcut turistik alanların kapasite limitlerini tespit etmekle birlikte, turizmin çevresel ve sosyoekonomik etkilerinin değerlendirilmesi ve sürekli kontrolü işlevini yerine getirmez. Çevresel etki değerlendirmesi, bu etkileşimden kaynaklanabilecek problemleri belirleyen ve kapasite sınırlarının aşılmasını sağlayan bir uygulama olarak, taşıma kapasitesini tamamlayıcı bir rol oynamaktadır.

1.2.6.4.1. Çevresel Etki Değerlendirmesi Kavramı

Günümüzde, ekonomik kalkınma sürecinin ayrılmaz bir parçası olan çevre yönetimi konusu büyük önem taşımaktadır. Çevre yönetimi planlamasının ana hedefi de, ekolojik döngülerin ve genetik çeşitliliğin korunması ve yenilenebilir kaynakların sürdürülebilir kullanımını sağlamaktır. Bu amacı gerçekleştirmenin temel koşulu, gerekli bilgilerin toplanması ve hazırlanan projelere ilişkin değerlendirmelerin etkin araçlarla yapılmasıdır. Çevre yönetimindeki etkin araçlardan birisi de ÇED dir. ÇED in düşünsel çerçevesi çok eskilere uzanmakla birlikte, ilk kez 1970 yılında ABD' de yürürlüğe giren Ulusal Çevre Politikası Yasası ile yasal bir uygulama aracı halini almıştır. Yasal, yönetsel ve bilimsel açılardan gelişme kaydeden ÇED in, örneğin günümüzde Dünya Bankası tarafından kredilendirilecek projelerde yapılması zorunlu hale getirilmiştir¹³⁸.

ÇED, hava, su, toprak ve diğer doğal kaynakların kullanımı ile ilgili olarak planlanan bir faaliyetin veya işletmenin, daha projelendirme aşamasındayken çevrede yol açabileceği tüm etkilerin önceden belirlenerek, çevreye zarar vermeyecek, çevrenin

¹³⁷ y.a.g.e., s.254.

¹³⁸ Hasan Ertürk, *Çevre Bilimlerine Giriş*, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1994, s.197.

niteliğini koruyacak şekilde faaliyete geçmesini sağlamak amacıyla, gerekli önlemlerin önceden alınabilmesi için yapılan inceleme ve uygulamalardır¹³⁹.

Bir başka tanımda ÇED, " Bir faaliyeti ve onun düzenli bir şekilde geliştirilen alternatiflerini, yaratabilecekleri çevresel sorunlar için tamamen objektif ve tarafsız olarak planlı bir şekilde belirlemek ve değerlendirmektir " ¹⁴⁰ şeklinde ifade edilmektedir. ÇED ile ilgili bir çok tanımlar yapılmakla birlikte, kavram şu özellikleri taşımaktadır¹⁴¹:

- ÇED, planlanan bir etkinliğin çevre üzerinde yapabileceği olası farklı etkilerin incelenmesinde kullanılan çeşitli yöntemleri içerir.
- ÇED, planlanan faaliyetin uygulamasına geçilmeden önce yapılmaktadır.
- ÇED, incelenen tüm seçeneklerin yaratabileceği çevresel etkilerin tahminine dayanmaktadır.
- ÇED, planlanan faaliyetin ekonomik fayda ve maliyetleri ile çevresel etkilerinin birlikte değerlendirilmesidir.
- ÇED karar makamlarına, sağlıklı karar vermelerini sağlayıcı seçenekler üretir ve her bir seçeneğin olumlu ve olumsuz yanlarını ortaya koyar.

ÇED bölgenin önemli özelliklerinin belirlenmesi ve analizi için bir araçtır. ÇED' in amacı, önerilen faaliyetlerin bölgenin özellikleri üzerindeki etkilerini ve arzu edilen gelişmeyi etkileyebilecek faktörleri önceden belirlemektir¹⁴². Çevrede oluşabilecek hasarların önceden önlenmesi, ortaya çıktıktan sonra giderilmesine çalışılmaktan çok daha etkili bir yoldur.

ÇED, önerilen gelişim programları ve projelerin çevresel etkilerinin değerlendirilmesi ve tahmin edilmesini sağlayan analitik bir süreçtir. Bu, çevresel kaynakların çok yönlü kullanımı ile ortaya çıkabilecek potansiyel olumsuzlukların çözümü, toplumun bilgilendirilmesi ve karar alma süreçlerine katılımı ile yasal yönetim prosedürlerinin ve çevre korumaya yönelik önlemlerin belirlenmesini kapsar.

¹³⁹ Necmettin Çepel, *Çevre Koruma ve Ekoloji Terimleri Sözlüğü*, TEMA Vakfı Yayınları No. 6, 2. Baskı, İstanbul, 1996, s.48.

¹⁴⁰ Hans- Günter Barth, " Çevre Politikası ve Ekolojiye Yönelik Planlama Enstrümanı Olarak Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) " , *Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED)*, Editör: Orhan Uslu, T.Ç.S.V. Yayını, Önder Matbaa, Ankara, Ekim 1991, s. 19.

¹⁴¹ Ertürk, a.g.e., s. 198.

¹⁴² Edward W. Manning, T. David Dougherty, " Sustainable Tourism", *Cornell Hotel And Restaurant Administration Quarterly*, Vol 36, No. 2, April 1995, s.32.

Değerlendirme sürecinin temel amacı ; risklerin belirlenmesi, olumsuz etkilerin en aza indirilmesi, çevresel duyarlılık içinde araştırma, yönetim ve kontrollere halkın etkili katılımının sağlanması ile çıkabilecek problemlerin çözümüdür. ÇED sürecinin gelişimi ile halkın çevresel konulara artan ilgisi arasında bir paralellik vardır. Bir çok ülkenin yasal düzenlemelerine adapte edilen ÇED süreci, çevre kalitesinin geliştirilmesi ve korunması bakımından önem taşımaktadır¹⁴³.

1.2.6.4.2. Turizmde Çevresel Etki Değerlendirmesi

Turizmin bir ülkede ya da bölgede arzu edilen şekilde gelişmemesinin nedenlerinden biri de turizmin ortaya çıkarabileceği etkilerin önceden belirlenebilmesi ve kontrollü bir gelişmeyi sağlayacak olan ÇED çalışmalarının ihmal edilmesi olmuştur. Oysa ki ÇED, bir bölgenin turizme açılmadan ya da turistik yatırımların daha yatırım kararı aşamasında iken yapılması gereken, sürdürülebilirliğin sağlanmasındaki en önemli araçlardan birisidir. Turizm planları yapılırken özellikle çevre yönetimi konusunda en faydalı çalışmalardan biri olan ÇED' in öncelikle yapılması gerekmektedir.

Turizmin ÇED yapılmadan hızlı ve plansız gelişmesi genellikle yerel ekonomileri bozar, önemli kirliliklere neden olur ve yerel kültürü ve çevreyi tahrip eder. Öte yandan planlı bir şekilde gelişen turizm muhtemelen yerel yaşam standartlarını artırır. Etki değerlendirmesi bu yüzden turizmin sağlıklı gelişmesinde olumlu bir katkı sağlamaktadır¹⁴⁴.

Turizmde ÇED, turizmdeki gelişme türünün ya da ölçeğinin uygun olup olmadığı ve yöreye, bölgeye ya da ülkeye net faydalar sağlayıp sağlamadığının değerlendirilmesi için gereklidir. Kısacası onun sürdürülebilir olup olmadığını belirler. ÇED, turizmin ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel etkilerinin kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi açısından önemlidir. O, ekonomik fayda ve dezavantajları, istihdam yaratma ve azaltma, çevresel gelişme ve müdahale, kültürel gelişme ve bozulmayı değerlendirir¹⁴⁵.

ÇED' in hazırlanması turistik olanakların oluşturulmasındaki talepleri de kapsamaktadır. Bu süreç önerilen turistik gelişmelerin muhtemel çevresel etkilerini,

¹⁴³ Ding, Pigram, a.g.e., s.4.

¹⁴⁴ Eber, a.g.e., s. 17.

¹⁴⁵ y.a.g.e., s. 16.

detaylı olarak inceleyip, sorgulamaktadır. Bu sürecin en önemli kısmını, etkileri minimuma indirmek için yapılan değerlendirmelere dayalı öneriler oluşturmaktadır¹⁴⁶.

ÇED turizmle ilgili önerilen bütün projelerle, bu projelerin ortaya çıkarabileceği ciddi problemlerin önceden önlenmesi açısından yakından ilgilidir. ÇED önerilen her projenin ekonomik, fiziksel ve sosyal etkilerinin detaylı olarak değerlendirilmesini ve ortaya çıkabilecek problemlerin belirlenmesi ve gerekirse projede değişiklik yapılarak çözümlenmesini sağlar. ÇED prosedürü, bölgenin çevreyi göz önünde bulunduracak şekilde yönetilip, gelişmenin sağlanması bakımından çevrenin korunması ile ilgili kanunlara dayalıdır¹⁴⁷.

Bir çok ülke ve bölge olumsuz çevresel etkilerin analizi ve en aza indirilmesi için turizm projeleri de dahil dünyanın her yerinde tüm kalkınma çeşitleri için ÇED prosedürü ve çevre koruma kanunlarını adapte ederek giderek artan oranda uygulamaktadırlar¹⁴⁸. Örneğin Avustralya 'da önerilen turistik gelişmelere izin verilmeden önce çevresel etki değerlendirmesinin yapılması gerekmektedir¹⁴⁹.

Gelişmenin çevresel etkileri konusunda aratan ilgiyle birlikte, turizm projelerini de içine alacak şekilde önerilen gelişme projelerinin etkilerinin değerlendirilmesi için ÇED prosedürü oluşturulmuştur. Belirli bir düzen içinde hazırlanan ÇED in gerekli onayı alması için devletin ilgili makamına sunulması gerekmektedir. Belirli bir formattaki ÇED bir yerden diğerine farklılık gösterebilir, ama fiziksel çevre üzerindeki etkiler kadar sosyal ve ekonomik faktörleri de kapsar. Önerilen projelerin çevresel etkilerini belirlemede çok faydalı bir teknik olan ÇED prosedürü, planlar için gerekli düzenlemelerin yapılmasına bir temel teşkil etmekte ve bazı önlemlerin alınması konularını göz önünde bulundurmaktadır¹⁵⁰. Turizm projeleri için hazırlanacak ÇED çalışmalarında şu güçlüklerle karşılaşılabilir¹⁵¹ :

- Etkilerin deneysel ölçümlerle belirlenememesi,
- Etkilerin niceliksel olarak belirtilememesi,

¹⁴⁶ Dean, a.g.e., s. 265.

¹⁴⁷ McIntyre, a.g.e., s. 46.

¹⁴⁸ Inskeep, a.g.e., s. 351.

¹⁴⁹ Ding, Pigram, a.g.e., s. 4.

¹⁵⁰ Inskeep, a.g.e., s.352.

¹⁵¹ Faik Küçüktopuzlu, " Çevresel Etki Değerlendirme Yönteminin Turistik Yörelere Gelişmesi ve Denetlenmesinde Kullanımı", *Turizm Yılı 1994*, Türkiye Kalkınma Bankası, Ankara, s.227.

- Sayısal değerlerle ifade edilen bazı verilerin, karşılaştırılabileceği bir standardın olmaması,
- Birincil etkiler kadar, ikincil ve dolaylı etkilerin olmasıdır.

ÇED ; önerilen gelişme projelerinin özellikle hem fiziksel hem de sosyoekonomik faktörler bakımından etkilerinin değerlendirilmesidir. Bir çok bölge önerilen projeler için yasal olarak ÇED' in hazırlanması gereksinimini duymaktadır¹⁵².

Ülkemizde ÇED in yasal dayanağını 11 Haziran 1983 ' te yürürlüğe giren 2872 Sayılı Çevre Kanunu'nun 10. maddesi oluşturmaktadır. Bu maddede "*Geçekleştirmeyi planladıkları faaliyetleri sonucu çevre sorunlarına yol açabilecek kurum, kuruluş ve işletmeler bir Çevresel Etki Değerlendirme Raporu hazırlarlar...*" denilmektedir. ÇED ile ilgili uygulamalar için hazırlanan ilk yönetmelik 07.02.1993 tarih ve 21489 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. ÇED yönetmeliği hükümlerini yürütecek olan makam Çevre Bakanlığı adına Çevre Bakanı dır. Daha sonra 23.06.1997 tarih ve 23028 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği ile ilk yönetmelik yürürlükten kaldırılmıştır.

Mevcut ÇED Yönetmeliğinde, ÇED yapılmasını gerektiren faaliyet türleri detaylı olarak belirtilmiş olup, hazırlanacak olan ÇED raporu formatı da yönetmelikte bulunmaktadır. Turizm sektörü ile ilgili olması bakımından, ÇED uygulanacak faaliyetler listesinde diğer bir çok sektördeki yatırımlarla birlikte ; 200 oda ve üzeri konaklama tesisleri, büyük alt yapı faaliyetleri grubu içinde, yat limanları, havaalanları, iskele ve rıhtımlar da bulunmaktadır. Bununla birlikte ÇED ön araştırması uygulanacak ve "Çevresel Etkileri Önemlidir " ya da tersi kararı verilecek faaliyetler listesi içinde 50 oda dahil 200 odaya kadar konaklama tesisleri yer almaktadır. Ayrıntılı olarak hazırlanmış ÇED Raporu genel formatı içinde; Projeden etkilenecek alanın belirlenmesi ve mevcut çevresel özelliklerinin açıklanması kısmında ; Koruma alanları (Milli parklar, tabiat parkları, kültür varlıkları, turistik alan ve merkezler...), orman alanları, flora ve fauna , peyzaj değeri yüksek yerler ve rekreasyon alanları, benzersiz özellikteki jeolojik ve jeomorfolojik oluşumların bulunduğu alanlara da yer verilmiştir. Ayrıca bu raporun genel formatı içinde projenin sadece fiziksel çevre üzerindeki etkileri değil, sosyoekonomik etkileri de yer almaktadır.

¹⁵² McIntyre, a.g.e., s.46.

Kısaca açıklanan ÇED Yönetmeliğinin turizm de dahil belirtilen ve yapılması öngörülen tüm faaliyetlerde ve projelerde uygulanması ve bunun sıkı bir şekilde denetlenmesi özellikle turistik alanlarda, turizmin sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır. Bunun sağlanmasında yerel topluma ve sivil toplum örgütlerine de büyük görevler düşmektedir. ÇED bir bölge ya da alan için hazırlanacak turizm gelişme projelerinde, çok önemli bir araç olarak mutlaka kullanılmalıdır. Bu sayede turizmin olumlu gelişmelerinin artırılarak, olumsuz gelişmelerinin ise en aza indirilmesiyle uzun dönemli sürdürülebilir bir gelişme sağlanabilecektir.

1.2.7. Sürdürülebilir Turizm Pazarı

Sürdürülebilir turizm yaklaşımına dayalı olarak, turizm pazarı içinde ayrıca bir sürdürülebilir turizm pazarı oluşturulabilmek çok güç görünmekle birlikte, çeşitli araştırmalarda sıkça kavramlar ve öneriler şeklinde varsayıma dayalı olarak belirtilen sürdürülebilir turizm ürünü için, farklı bir pazar söz konusudur. Buna göre, tüketicilerin davranışlarını değiştirerek, önceki sürdürülebilir olmayan aktivitelerden vazgeçeceği ve çevresel (yeşil) özelliklere sahip ürünler için daha yüksek ücretler ödemeye istekli oldukları varsayılmaktadır. Bununla birlikte, bu varsayımlar deneysel kanıtlarla az da olsa desteklenmektedir. Çevresel tercihler, çevre bilinci ve davranışlar konusunda yapılan bazı örnek çalışmaların ışığı altında, tüketicilerin sürdürülebilir turizm ürünü için ücret ödeme konusunda istekli oldukları söylenebilir¹⁵³.

1.2.7.1. Sürdürülebilir Turizmde Pazarlama Yaklaşımı

Sürdürülebilir yaklaşım günümüz toplumlarına fayda sağlarken, gelecekte destinasyonun doğal, kültürel, sosyal kaynaklarının bir bütün olarak, korunarak kullanımının devamını hedefler. Böylece turizmdeki gelişmeler ülkenin ekolojik, sosyal, ekonomik sistemlerini zarara uğratmadan bütün katılımcıların desteği ile yerel ekonomi içinde uzun dönemli sürdürülebilir bir turizm ürününün yaratılmasını sağlar¹⁵⁴.

Sürdürülebilir turizmde pazarlamanın amaçları, çevresel değerlerin maliyetlerini göz önüne alan, yaşam standartları, doğal ve insan yapımı çevrenin kalitesini

¹⁵³ Anne-Mette Hjalager, "Consumerism and Sustainable Tourism" *Journal of Travel And Tourism Marketing*, Vol.8, No. 3 , 1999, s.11.

¹⁵⁴ Sandra Carey vd., "Tour operators and destination sustainability", *Tourism Management*, Vol.18, No.7, November 1997,s.427.

geliştirmektir. O, günümüz nesilleri kadar, gelecek nesillerin gereksinimlerini de göz önünde bulundurmalıdır¹⁵⁵. Sürdürülebilir turizm konusunda pazarlama yaklaşımı şu hususlara odaklanmalıdır :

- Pazardaki rekabetçiler, pazarın bölümleri ve bunların ötesinde, fiziksel, kültürel ve sosyal çevreyi kapsayacak şekilde gelişme trendleri incelenmelidir.
- Mevcut ve potansiyel müşterilerle ilgili detaylı bilgilere dayalı olarak, onların tepkileri ve beklentileri belirlenmelidir.
- Katma değer yaratabilecek yeni ürünler geliştirmek için çaba gösterilmelidir.
- Kısa dönemde müşteri gereksinimlerini karşılayacak ve gelir yaratacak, uzun dönemde ise kaynakların sürdürülebilirliğini sağlayacak bir dengenin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Çünkü turizm sektöründe destinasyonların çevre kalitesi sürdürülebilirlik açısından hayati önem taşımaktadır.
- Faaliyetlerin, mal ve hizmetleri sağlayanlara uygunluğundan çok, müşteri gruplarının ve pazar bölümlerinin algılanan gereksinimlerine uygunluğu önemli olmalıdır¹⁵⁶.
- Sürdürülebilirlik ilkeleri bütün endüstri için özellikle de kitle pazarı için uygulanmalıdır. Onlar, alternatif veya yeşil tatillerle sınırlı olmamalı, daha önemlisi bir pazarlama aldatmacası olmamalıdır.
- Sürdürülebilir turizm için pazarlama stratejisi hem doğal, sosyal, kültürel ve diğer kaynakların arzı ve hem de talep açısından kimliğin belirlenmesi, takdir etme ve sürekli gözden geçirmeyi kapsamalıdır¹⁵⁷.
- Turizm destinasyonlarının sorumlu pazarlaması, bilinci, takdir etme duygusunu, yerel kültüre ve çevreye saygıyı ve bunların ötesinde müşteri memnuniyetini arttırabilir.
- Turistlere yanlış ya da yetersiz verilen bilgiler, gerçek dışı beklentiler yaratır veya yanlış anlamalara ve hayal kırıklığına neden olabilir. Bu durum, turistlerin ev sahibi topluma toleranssız davranmalarına ve kimi zamanda turistik ürünün tümünü eleştirmelerine yol açabilir. Dürüst bir pazarlama bu gibi durumları önler. Bu nedenle turistlere verilen bilgilerin açık ve kesin olması gerekmektedir.
- Ev sahibi toplum ve ülkeler, İnsanlar, çevre ve kültürleri hakkındaki sürekli yanlış bilgilendirme ve sabit fikirler şeklindeki pazarlamadan olumsuz etkilenir. Turizm

¹⁵⁵ Eber, a.g.e. s.31.

¹⁵⁶ Swarbrooke, a.g.e.,s.217.

¹⁵⁷ Eber, a.g.e., s.31.

Belirtilen noktalara dikkat edilerek yapılacak pazarlama faaliyetleri, turizmde sürdürülebilir gelişmenin pazarın büyük bir bölümüne yayılmasını sağlayacaktır. Sürdürülebilir turizm pazarlaması yaklaşımı, turizm sektörüne uzun dönemde şu faydaları sağlayacaktır :

- Turizm sektörünün bu pazar gücüne sahip belirli bölgelerinde, turistik ürünü üretenlerin, sektörün gereksinim duyduğu çevreye sorumlu bir ürün oluşturmalarını sağlamak,
- Kültürel ve doğal kaynakları korumaya ve onları tanıma çabasına odaklı çevresel kaynakları göz önüne alan ürünler geliştirmek,
- Yerel ürünlerin üretimi ve kullanılması, iş olanakları yaratılması şeklinde ev sahibi bölgeye etkili faydalar sağlamak,
- Sektördeki tüm sorumluluk grupları arasında bir işbirliği yaratarak, özelliklerini sürdürecektir şekilde doğal ve kültürel kaynakları korumak ve geliştirmek,
- Çevreye faydalı teknolojilerin büyük işletmeler ve sektördeki küçük partnerleri arasında geliştirilmesi ve karşılıklı işbirliği ile bir pazarlama gücü olarak kullanımına olanak sağlamak,
- Sorumlu bir davranışla turistlere uygun imkanlar ve alt yapı olanakları sağlamak (geri dönüşümlü kutular vb. çevreye duyarlı alternatif ürünler gibi) ,
- Turistlere çevre hakkında, faaliyetlerinin potansiyel etkileri ve sürdürülebilir turizmin sağlanmasındaki rolleri hakkında bilgi verecek merkezleri oluşturmaktır¹⁵⁹.

Sürdürülebilir turizm ilkelerini temel alan pazarlama yaklaşımında, rekabet avantajı olarak çevre kalitesi ve tüketici davranışları büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle pazar odaklı, maliyet odaklı, ürün farklılaştırma gibi pazarlama teknikleri ve bunları destekleyecek pazarlama karması (ürün, fiyat, yer, promosyon) ile ilgili yapılacak tüm çalışmalarda ve faaliyetlerde bu ilkelere uyulması, sürdürülebilir turizm pazarının oluşturulmasında bir gerekliliktir.

¹⁵⁸ y.a.g.e.,s.32.

¹⁵⁹ Manning, Dougherty, a.g.e., s.37.

sektörünün hem ahlaki sorumluluğına sahip olması hem de faaliyetlerinde buna dikkat etmeleri , pazarlamanın bu gibi olumsuzluklarını önler¹⁵⁸.

1.2.7.1.1. Tüketici Davranışları ve Çevre Kalitesi

Tüketim alışkanlıklarının değişmesi ile birlikte günümüzde, bir çok ürünün kullanımında çevresel değerler bir sembol olarak insan yaşamında önemli bir yer oluşturmaktadır. Bunda giderek artan çevre bilinci, kişilerin eğitim ve kültür düzeylerinin yükselmesi, ahlaki değerlere saygılı, entelektüel kişilerin artması önemli rol oynamaktadır. Değişen bu tüketim alışkanlıkları turistik ürünler için de söz konusu olmaktadır.

Üretim ve tüketimdeki çeşitliliğin talebi etkilemesi yenilik özlemini arttıracak, kişilerin eğitim düzeyi yükseldikçe bireysel refah ve yaşam kalitesine verilen önem artacak, toplumsal sorumluluğun gelişmesi, doğal ve sosyokültürel çevre kalitesi konusunda duyarlılığı arttıracaktır. Bunun sonucu olarak turizmin gelişmesinde turizm-çevre ilişkileri ön plana çıkacaktır¹⁶⁰.

Uluslararası turizm hareketleri içinde, turistlerin tercihlerinde çevreye karşı artan bir ilginin olduğunu gösteren bir çok araştırma vardır. Rekreasyon amaçlı seyahate katılanların tercihlerinde katılımcı, deneyim kazanma, eğitimsel ve korumacılığa yönelik değişiklikler görülmektedir. İyi eğitilmiş uluslararası turistler fiziksel uyum, sağlık, doğal ve kültürel deneyimlerin kalitesine artan oranda ilgi duymaktadırlar. Bu eğilimler sunulan gerçek deneyimlerle çevre korumacılığı şeklinde ortaya çıkmaktadır. Talebin yapısındaki bu değişikliklerin ana nedeni deneyimler ve öğrenmedir¹⁶¹.

Günümüzde, doğaya dönük (yeşil) turistler, çevresel performansın geliştirilmesinde bireysel ve kolektif adımlar atılması ve çevreye karşı daha sorumlu davranılması için turistik destinasyonlar ve turizm firmaları üzerinde yoğun bir baskı oluşturmaktadırlar. Bu durum, turizm endüstrisinin çevreye duyarlı faaliyetlerini teşvik ederek, iyi uygulamaların ve çevresel prensiplerin tüm dünyaya yayılmasına neden olmaktadır¹⁶².

¹⁶⁰ Alp Timur, " Türk Turizminin Genel Değerlendirmesi " , **I. Turizm Sempozyumu**, a.g.e., s.9.

¹⁶¹ Hana Ayala, "Ecoresort : a'green' masterplan for the international resort industry", **International Journal of Hospitality Management**, Vol.14, No. 3 / 4, September/December 1995 (a), s.355.

¹⁶² Goodall, Stabler, a.g.e., s.299.

Bununla birlikte, çevreye saygılı ve değer veren bir tüketim şekli olarak adlandırılan “yeşil tüketim” hareketleri turizm sektöründe henüz yaygınlaşamamıştır. Bunun nedenleri şu şekilde belirtilebilir ¹⁶³:

- Sürdürülebilir turizm ürünü için açık ve belirli bir tanımlama yoktur. Ürün seçenekleri kişisel yargılar ve sınırlı bilgi ile yapılmaktadır.
- Seyahat ürünlerini satın almak çok sık yapılan ve defalarca tekrarlanan bir olay değildir. Bu nedenle bu ürünlerde çevresel çağırışimler diğer ürünlere göre çok daha az olmaktadır.
- Turizm ürünlerinin çevresel özellikleri ile ilgili seyahat pazarında zor bilgi edinilmekte veya bunlar açıkça belirtilmemektedir. Örneğin, yapılacak gezilerin çevresel etkileri hakkında uyulması gerekli kurallar gibi.
- Lüks ürünlere yönelik tüketimin yoğun olarak sürmesi ve bu davranış tarzları, yeşil tüketim şeklinin yayılmasını güçleştirmektedir.

Tüketici tercihleri daha fazla sürdürülebilir turizm uygulamalarını teşvik edebilir. Eğer tüketiciler bu konudaki isteklerini arttıırırlarsa kar elde eden şirketler daha fazla sürdürülebilir turistik ürün geliştirmek durumunda kalacaklardır. Turistler , ziyaret etmeden önce yöre kültürü hakkında daha fazla bilgilendirilirse, yerel ürünleri satın alma konusunda davranışlarını değiştirebilirler. Turistlerin daha fazla sürdürülebilir turistik ürünler istemelerinin arkasında çevre ve korumacılık yaklaşımıyla ilgili konularda toplumda bilincin artması ve tüketim alışkanlıklarındaki değişiklikler yatmaktadır. Yeşil tüketici olarak adlandırılan bu kişiler geleneksel paket tatilleri pazarı içindeki sürdürülebilir turistik ürünlerin sayısının artmasına neden olmaktadır¹⁶⁴.

Talebin yapısındaki bu değişiklikler, bir turistik ürün olarak uluslararası turizm destinasyonları arasında önemli bir rekabeti ortaya çıkarmıştır. Bu rekabetle, destinasyonun ekolojik, kültürel ve coğrafik özellikleri, talebin fiyat hassasiyeti ve ürün çeşitliliği konularının da önüne geçmektedir¹⁶⁵. Artan çevre bilinci, ziyaretçilerin ve yerel toplumun değer yargılarını ve davranışlarını değiştirmekte ve onların çevre kalitesinin iyileştirilmesi yönündeki beklentilerini de arttırmaktadır. Turizm talebinde çevre bilinci hızla artmakta ve tatil destinasyonlarının seçiminde belirleyici faktörlerden biri olmaktadır

¹⁶³ Hjalager, a.g.e., s.5

¹⁶⁴ Bramwell vd., a.g.e., s.60

¹⁶⁵ Ayala, a.g.e., s.358.

Sadece turizm arzının kalitesi (konaklama ve hizmetler) değil, tüm çevresel değerlerin ve kaynaklarının kalitesi tatil yeri seçiminde önemli unsurları oluşturmaktadır. Çevrenin zarar görmesi, turizm pazarında bir turistik alanın rekabet gücünü kaybetmesine neden olabilir. Rekabet gücünün kaybedilmesi ise, çevresel tahribatın giderek artmasına yol açacaktır.

Yüksek çevre kalitesi sunan, karşılaştırmalı avantajlardan yararlanan, yerel kaynaklarda çeşitlendirmeye giden ve alt ve üst yapı kaynaklarında yüksek standartlar belirleyen mikro ve makro ölçekteki planlarda bir artış eğilimi vardır. Turistler, yerel toplum ve tüm sektörün, turizmin başarısının destinasyonun çevresel kalitesine bağlı olduğunun farkında olmaları gerekmektedir¹⁶⁶.

Özellikle ticari olarak sunulan tatiller için çevre, sunulan ürünün kalitesinin en önemli unsurunu oluşturur. Bütün müşteriler çeşitli seçeneklere sahiptir ve onların tatil kararları bir ürünün kalitesinden beklentileri ve seçimlerinde çevresel konulara verdikleri önemi yansıtır. Pazarlama terimi olarak sürdürülebilirlik esasen ürünün kalitesi konusunu ifade eder. Turistlerin büyük çoğunluğunun, yüksek çevresel standartlara sahip turistik ürünlere daha fazla ücret ödeme isteğinde olduğunu gösteren az da olsa bir kanıt vardır. Müşterilerin genel olarak 1990 'lı yıllardan itibaren seyahatlerinde daha deneyimli ve kalite konusunda araştırmacı oldukları ikna edici bir gerçektir¹⁶⁷.

1.2.7.1.2. Pazarın Rekabet Gücü

Turizm açısından rekabet, " *destinasyonun kaynaklarının ve pazardaki durumunun diğer rekabetçiler karşısında sürdürülebilirliği sağlayacak şekilde, katma değer yaratan bileşik bir ürünü oluşturma yeteneği* " ¹⁶⁸ olarak tanımlanabilir.

Rekabet stratejisinin fonksiyonu, hem sektörün çekicilikleri ve hem de alternatifler sunan belirli endüstriler içindeki rekabet durumunu ifade eder. Rekabet stratejisinin amacı, endüstride rekabet olarak adlandırılan güçlere karşı bir karlılık ve sürdürülebilir bir pozisyon oluşturmaktır. Turizm destinasyonlarında rekabetçilik , uzun dönemli

¹⁶⁶ Cocosis, a.g.e., s.6.

¹⁶⁷ V.T.C. Middleton, " Sustainable Tourism a Marketing Perspective " , *Tourism and Sustainability Principles to Practice*, Edited by M. J. Stabler, Cab International, UK and USA, 1997, s.138.

¹⁶⁸ Salah S. Hassan, "Determinants of Market Competitiveness in an Environmentally Sustainable Tourism Industry", *Journal of Travel Research*, Vol.38, No.3, February 2000, s.240.

başarının sağlanması için yerel kaynakların sürdürülebilirliğini ve bütün sorumluluk gruplarının memnuniyetini sağlamak için kaynaklardan adil olarak yararlanılmasını başarmayı kapsar¹⁶⁹.

Sürdürülebilir turizm destinasyonlarının gelişmesinde iklim, yerleşim, doğal kaynaklar, yerel halk arasındaki turizm bilinci, yerel halkın kültürü gibi bir çok karşılaştırmalı avantajlar bulunmaktadır. Bununla birlikte ulaşılabilirlik, sunulan olanaklar, taşıma kapasiteleri ile ilgili sınırlamalar, alt yapı, işgücü gibi destinasyonun gelişmesi ile birleştirilebilecek diğer karşılaştırmalı avantajlar da söz konusudur. Uzun dönemde turizm pazarındaki bir destinasyonun, rekabetçi bir pazar içinde varlığını sürdürebilmesi sahip olduğu avantajlarla mümkün olacaktır. Ayrıca turizmin gelişmesi pazardaki talebin yapısında meydana gelen değişikliklere cevap vermeyi de gerektirir. Gelecekte talebi etkileyecek turizmdeki trendler çevresel bozulmayla ilgili olacaktır. Turizm sektörünün kaynağını çevre oluşturduğuna göre, turistlerin çekiminin devamı için kaynakların korunması zorunludur. Sürdürülebilir turizm, pazarda destinasyona kazandıracığı rekabetçi pozisyonla ekonomik kalkınma için bir alternatif sağlamaktadır¹⁷⁰.

Turizmde temel ürün destinasyonda yaşanan deneyimdir. Rekabet, bu nedenle destinasyon üzerinde yoğunlaşır. Havayolları, tur operatörleri, oteller ve diğer turizm hizmetleri arasında rekabet olmasına rağmen, bu girişimciler arasındaki rekabettir ve alternatif destinasyonlar arasında turistin seçim yapmasından ayrılmaktadır. Ülkeler, şehirler ve çeşitli bölgeler bir turistik destinasyon olarak önemli bir rol üstlenirler ve turistik imaj ve çekiciliklerini arttırmak için büyük çaba gösterip, önemli fonlar ayırırlar. Bu artan rekabet çabalarının çoğu destinasyonun promosyonu ve gelişmesi üzerinde odaklanmaktadır¹⁷¹.

Talebin devamlılığına dayalı sürdürülebilir turizm kavramı, benzer çevresel davranışlar gösteren hedef seyahat dilimlerini ifade eder. Bunlar, dünyanın çeşitli yerlerindeki, dünya standartlarında kaliteye sahip olan destinasyonlardır. Bu destinasyonlar, tüketicilere yüksek kalitede seyahat hizmetleri sunabilmek için küresel bir rekabete gereksinim duyarlar. Yeni bin yılda, pazardaki rekabetin belirleyici unsurlarına

¹⁶⁹ Buhalis, a.g.e., s.106.

¹⁷⁰ Hassan, a.g.e., s. 240.

¹⁷¹ J.R. Brent Ritchie, Geoffrey I. Crouch, " The competitive destination: A sustainability perspective ", *Tourism Management.*, Vol. 21, No 1, February 2000, s.1.

dayalı bilgi geliştirmek, destinasyonlar için hayati önem tařıtmaktadır¹⁷². Pazar rekabetini belirleyen 4 temel faktör řunlardır¹⁷³ :

- 1- *Karşılaştırmalı Avantajlar* : Destinasyonun hem mikro ve hem de makro vreler ile birlikte ele alınan faktörleri kapsayan bu avantajlar pazar rekabetinde hayati önem taşıtmaktadır. İklim, doğa, kültür, tarih, vresel kalite, alt yapı, rekreasyon aktiviteleri, sağlık ve güvenlik gibi unsurlar bir rekabet avantajı olarak sayılabilir.
- 2- *Talebin Uyumu* : Destinasyonun, pazardaki talebin yapısındaki değişikliklere cevap verme kabiliyeti onun rekabet şartlarını etkileyecektir. Talebin demografik ve psikografik profili ile destinasyonun arasında bir uyumun olması rekabet derecesini belirleyecektir.
- 3- *Sektörün Yapısı* : Turizmle ilgili organize olmuş bir sektör yapısının varlığı veya yokluğu destinasyonun rekabet yeteneği ile birleştirilebilmelidir. Sektördeki tedarikçiler (bankalar, sağlık ve temizlik hizmetleri vb.), ana hizmet sağlayıcıları (tur operatörleri, seyahat acentaları vb.) ve sorumlu gruplar (Kamu kurumları, vreciler vb.) rekabeti etkileyecektir.
- 4- *vresel Sorumluluk* : Destinasyonun vreye karşı sorumluluğu sürekli pazar rekabeti açısından gelişme potansiyelini etkileyecektir. (vresel düzenlemeler, vresel eğitim gibi)

Destinasyonun rekabet durumu ve sürdürülebilirlik arasında sıkı bir ilişki vardır. Sürdürülebilirlik olmadan rekabet hayalcilik olur. Destinasyonun gelişiminde rekabetçi olmak için, turizmin sadece ekonomik ve ekolojik olarak değil, aynı zamanda sosyal, kültürel ve politik olarak sürdürülebilir olması gerekmektedir¹⁷⁴.

Ulusal turizm organizasyonları yönetimlerinin giderek artan btleri artan rekabetin bir kanıtıdır. Doğu Asya ve Pasifik, Ortadoğu' daki ülkeler destinasyonlarının promosyonları için btdeki oranlarını arttırmışlardır. Gelişmekte olan ülkeler de, özel sektörlerinin yeterince güçlü olmamasından dolayı, promosyon için ulusal turizm organizasyonlarının btlerini artırmaktadırlar¹⁷⁵.

¹⁷² Hassan, a.g.e., s. 241.

¹⁷³ y.a.g.e., s. 242.

¹⁷⁴ Ritchie, Crouch, a.g.e., s. 5.

¹⁷⁵ y.a.g.e., s.2.

Dünya çapında rekabetçi olarak ayakta kalan önemli destinasyonlar, çevre temeline dayalı turist kesimlerini çekerek çeşitlendirmeler yapmışlardır. Genel olarak turizm hareketlerinin yılda ortalama %4- 5 artışı ile karşılaştırıldığında, pazarın bu bölümlerinde artış daha fazla olmaktadır. Örneğin, ekoturizm yılda %25- 30, kültür turizmi %10-15 gibi oranlarda artış göstermektedir¹⁷⁶.

Küresel çevresel baskıların artması ve seyahat edenlerin gereksinimlerine bağlı pazar bölümlendirmesi sonucunda, bir çok destinasyon rekabetçi pozisyonlarını sürdürebilmek ve çekiciliklerini artırmak için ekoturizm, yeşil turizm ,kültür turizmi, macera turizmi gibi turizm şekillerini ön plana çıkarmıştır. Örneğin dünya seyahat pazarı içinde önemi giderek artan Singapur, 3 milyonluk nüfusu ile 6.4 milyon turist çekerek 7.6 Milyar Dolar turizm geliri elde edecek bir turistik gelişme sağlamıştır. (WTO 1996) Bu başarının altındaki neden, uluslararası pazardaki konumunu etkileyen kültüre dayalı değerlerin iyi yönetilen bir destinasyon pazarlaması ve promosyon programı ile ön plana çıkarılmasıdır. Ayrıca bu ülke yoksulluk, suç, kirlilik oranları düşük ve kişi başına yüksek gelire sahip ülkelerden biridir. Bu başarıların çoğu uzun dönemde sürdürülebilir gelişmeye odaklı rekabetçi stratejilere bağlanabilir¹⁷⁷.

1.2.7.2. Sürdürülebilir Turistik Ürün

Turistik ürünün yapısı gereği, sürdürülebilir turizm ürünü geliştirmenin çeşitli güçlükleri bulunmaktadır. Bu durum, bir turistik ürünün ulaştırma, konaklama, yeme-içme, eğlence gibi çeşitli unsurlardan oluşması ve turizm ürünü içinde çok sayıda tedarikçi bulunmasından kaynaklanmaktadır. Ürünün oluşturulması, sadece tedarikçilerin bireysel olarak çevresel kontrol sağlamaları ile değil, destinasyonda ortaya çıkabilecek güçlükler için yerel bir işbirliğinin sağlanması ile mümkün olabilecektir¹⁷⁸. Bu ürünün oluşturulmasındaki temel nokta, sürdürülebilir olmayan her türlü mal ve hizmetin bu ürün kapsamında üretilmesine izin vermemek olmalıdır¹⁷⁹. Turistik ürünü oluşturan doğal, kültürel, sosyal bütün kaynakların kullanımında bir sınır söz konusudur. Sürdürülebilir bir ürün olarak bunların yok edilmeden, uzun dönemli ve maksimum fayda sağlayacak şekilde kullanılması gerekmektedir.

¹⁷⁶ Hassan, a.g.e., s.239.

¹⁷⁷ y.a.g.e.,s. 240.

¹⁷⁸ Hjalager, a.g.e., s.11.

¹⁷⁹ y.a.g.e., s.12.

değer ifade edebilmesi için belirli seviyede korunması gerekir. Çünkü aşılması gereken sabit fiziksel bir sınırı vardır. Bu kaynaklar sınırlı oluşu veya yenilenememesinden dolayı kıt kaynaklar olarak ekonomik anlamda daha değerli olmaktadır.

Ozon tabakası, biyolojik çeşitlilik, yaban hayatı gibi yenilenemeyen kaynaklar hasara uğratıldığı ya da yok edildiğinde bir daha ikamesi mümkün olmayacaktır. Yenilenebilir doğal kaynakların kullanımda ise, sürdürülebilirliğini sağlamak için belirli stok seviyelerinin altına inilmemelidir. Bu kaynakların kendini yenileyemeyecek bir sınırın altına düşmemesi için doğal rezervlerin korunması gerekmektedir.

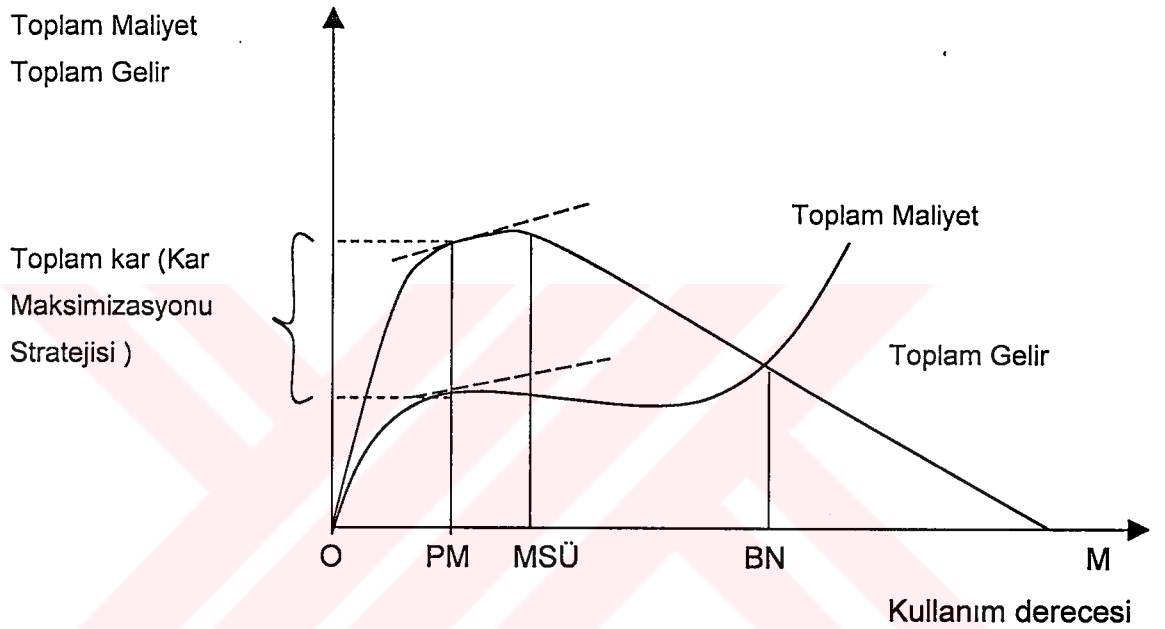
Sürdürülebilir ürün olarak yenilenebilir bir doğal kaynak, sadece bir stok seviyesinde maksimuma ulaşabilir. Bu seviye maksimum sürdürülebilir ürünün (MSÜ) elde edildiği noktadır. Nehir, göl, orman gibi yenilenebilir doğal kaynakların yönetiminde belirli stok seviyeleri ve MSÜ ' e dayalı stratejilerin izlenmesi büyük fayda sağlayacaktır.

MSÜ uzun dönemde popülasyonların dinamik yapılarından dolayı herhangi bir seviyede kesin olarak oluşturulamaz. Üstelik MSÜ sadece kaynaklardan elde edilen gelirler ve maliyetler bakımından ekonomik olarak değil, aynı zamanda biyolojik ve fiziksel temele dayalı en uygun üründür. Ekonomik uygunluk, gelir ve maliyet yapısına bağlı olarak sonraki dönemlerde stokları MSÜ 'ün altında, üstünde veya tam aynı noktada bırakabilir¹⁸⁰.

Sürdürülebilir turizm açısından da büyük önem taşıyan MSÜ kavramına dayalı olarak oluşturulan bir model Şekil 9 ' da gösterilmiştir. Şekilde toplam gelir eğrisi ; stok seviyesi, kaynakların sunulabilecek oranları ve tekrar üretim oranlarına göre şekillenmektedir.

¹⁸⁰ Goodall, Stabler, a.g.e., s.289.

Toplam gelir eğrisinin maksimum noktası, M.S.Ü. ile kesiştiği noktadır. Karın maksimum olduğu kullanım seviyesi PM, toplam gelir ve toplam maliyet arasındaki en uzak dikey mesafeyi ifade etmektedir. BN, toplam gelirin toplam maliyete eşit olduğu başabaş noktasıdır. Ekonomik bakımdan bu, kullanımın sona erdirilmesi gereken kapama noktasıdır¹⁸¹. Üstelik başabaş noktası MSÜ seviyesinin sağındadır ve bu noktadan M kadar gelir elde etmek mümkün olsa da, bu noktadan itibaren kaynaklar artık kendini yenileyemeyecektir. M noktasında kaynaklar (biyolojik çeşitlilik vb.) tamamen yok olacaktır.

Şekil 9. Turizmde Maksimum Sürdürülebilir Ürün İçin Uygulanan Biyoekonomik Model

Kaynak : Goodall, Stabler, a.g.e., s.290.

Herkesin ortak kullanımına açık kaynaklar da benzer şekilde kullanılmalıdır. Fakat okyanuslar, atmosfer gibi kimsenin sahibi olmadığı bu kaynakların kullanımında bir farklılık söz konusudur. Bu farklılık kaynaklara ulaşımın kontrol edilememesi ve kullanımının bir düzen altına alınamamasıdır¹⁸². Bu durumda kaynaklara verilecek hasarların önlenmesi için küresel bir bilincin oluşturulması ve olumsuz etkiler yaratan faktörlerin asgariye indirilmesi gerekmektedir.

Sürdürülebilir maksimum ürün yaklaşımında görüldüğü üzere, sürdürülebilir turistik ürünün üretilmesi ve kullanımında çok dengeli davranılması gerekmektedir.

¹⁸¹ y.a.g.e., s.289

¹⁸² y.a.g.e., s.290.

Kaynaklara hasar verecek ölçüde kaynakların kullanılması , telafisi mümkün olmayan kalıcı sonuçlara yol açabilecektir. Sonuçta turistik ürünün yaşam dönemi, o oranda kısalmış ve ürün çekiciliğini yitirmiş olacaktır.

1.2.7.3. Sürdürülebilir Turizm Pazarının Yapısı

Sürdürülebilir turizm pazarının oluşturulmasında, pazardaki ilgili gruplara büyük görevler düşmektedir. Bu gruplar başta kamu kesimi olmak üzere, özel teşebbüs, ulusal ve uluslararası doğa koruma ve çevre konusunda faaliyet gösteren organizasyonlar, çeşitli lobiler, medya, tüketici birlikleri ve sivil toplum örgütleri şeklinde belirtilebilir. Bu gruplar sürdürülebilir bir turizm pazarının oluşturulmasında büyük sorumluluk taşımaktadırlar. Bu gruplardan pazarın yapısını etkileyen belli başlıları şunlardır.

1. Kamu Kesimi

Bu gruplar, yerel, bölgesel, ulusal hükümetler şeklinde olabileceği gibi Avrupa Birliğinde olduğu gibi daha geniş çapta da olabilir. Bunlar, pazarlama faaliyetlerinde daha çok finansal araçları kullanarak (vergiler, çevre dostu bazı faaliyetleri desteklemek için ayrılan fonlar gibi) üreticilerin ve tüketicilerin davranışlarını etkilerler. Yine turizmdeki gelişmenin planlanması ve kontrolünde düzenleyici olarak doğrudan rol alırlar¹⁸³. Sürdürülebilir turizm pazarının oluşmasında hükümetlerin politikaları önemli rol oynamaktadır.

2. Özel Teşebbüs

Sürdürülebilir turizm pazarı konusunda, başta turizm sektöründeki işletmeler olmakla birlikte, özellikle destinasyon ve çevresini etkileyebilecek diğer sektörlerle de büyük görev düşmektedir. Turizm sektöründe özellikle oteller ve tur operatörlerinin faaliyetleri bu konuda büyük önem taşımaktadır. Örneğin, Inter-Continental Hotels, Canadian Pacific Hotels and Resorts ve British Airways gibi önemli gruplar, atık sistemleri, enerji ve gürültü gibi konularda kendi iş sahalarındaki, faaliyetlerinin yönetiminde faydalı rehber ilkeler ve kontrol programları geliştirmişlerdir¹⁸⁴. Sürdürülebilirlik yaklaşımı yerel, ulusal ve uluslararası ölçekte her seviyedeki özel

¹⁸³ Bramwell vd., a.g.e., s. 59.

¹⁸⁴ Ding, Pigram, a.g.e., s.8.

işletmeler ve girişimciler tarafından yönetim kararlarında uygulanabilir. Bu, maliyetleri azaltmak ve çevresel yaklaşımları tüketicilere göstermek amacıyla yapılabilir. Örneğin, Amerika ve Fransa'daki Disney Grubu işletmecilik planlarında çevresel yönetimi ve insan kaynakları eğitimi ön plana çıkararak, yüksek kalitede atık sistemi standartları oluşturmak ve çevresel tahribatı azaltmak gibi çevresel uygulamalarla yüksek orandaki ziyaretçi sayısının sürekliliğini sağlamak gibi faydalar elde etmişlerdir¹⁸⁵. Yine büyük bir tur operatörü olan TUI 'nin, destinasyon seçiminde getirmiş olduğu bazı çevresel kriterler, çevre kalitesi ve pazarın sürdürülebilirliği açısından önem taşımaktadır. Bunlar, su ve plajların kalitesi, katı ve su atık sistemleri, hava kalitesi, gürültü, manzara ve doğal kaynak rezervleri, enerji kaynakları, çevresel aktiviteler, çevre bilinci ve davranışlarla ilgili kriterlerdir¹⁸⁶.

3. Lobiler ve Çevre Konusunda Faaliyet Gösteren Organizasyonlar

Bu gruplar yerel ve uluslararası olmak üzere sektördeki birlikleri ve sivil toplum örgütlerini de kapsayacak şekilde farklı seviyelerde faaliyet gösterirler. Sektör içindeki birlikler, tur operatörleri veya oteller gibi özel sektör sahalarından oluşabilir. Sürdürülebilir turizmle ilgili uygulamaları arttırmak için çaba gösteren bazı gruplar ve lobiler, geliştirecekleri bazı kurallarla bu konuda genel olarak bir teşvik sağlamak için çalışmaktadırlar. Turizm sektöründe giderek artan bu gruplar, belirli davranış standartları geliştirebilmek konusunda gönüllü bildireler hazırlarlar ve bunlar turizmdeki tüm veya belli başlı grupları yönlendirebilirler. Sürdürülebilir turizm yaklaşımıyla ilgili kurallar getiren gruplardan bazıları, Uluslararası Otelciler Çevre Girişimi (IHEI,1993), Yeşil Küre (Green Globe, 1994) ve Dünya Doğa Fonu (WWF,1992)¹⁸⁷ ve Sürdürülebilir Turizm Gelişimi İçin Tur Operatörleri Girişimi (TOI, 2000) 'dir.

Bu grupların yanında sürdürülebilir turizmin gelişmesine katkıda bulunan, çevre kalitesini ön plana çıkararak ve bu konuda çeşitli ödüller ,logolar, sertifikalar veren uluslararası organizasyonlar da bulunmaktadır. Bunlardan en önemlilerinden biri çalışma alanını Avrupa Kıtasıyla sınırlayan ve plajlara ve marinalara mavi bayrak ödülü verilmesi projesini yürüten Avrupa Çevre Eğitimi Vakfı (FEEE) ' dir. Daha sonra Avrupa Kıtası dışından Güney Afrika Cumhuriyeti ve Karayipler' inde üyeliğini kabul eden bu kuruluşun

¹⁸⁵ Bramwell vd.,a.g.e., s.59.

¹⁸⁶ Tanja Mihalic, "Environmental management of a tourist destination A factor of tourism competitiveness" *Tourism Management*, Vol. 21, No.1, February 2000, s.71.

¹⁸⁷ Bramwell vd., a.g.e., s.60.

adı 2001 yılından itibaren Çevre Eğitim Vakfı (FEE) olarak değiştirilmiştir. Bugün bu organizasyon bünyesinde 26 ülke faaliyetini sürdürmektedir¹⁸⁸. Mavi bayrak projesi , çevre kalitesinin bir göstergesi olmakla birlikte çevre bilincini artırması bakımından büyük önem taşımaktadır.

Belirtilen gruplarla birlikte yerel halka ve tüketicilere de pazarın sürdürülebilirliği açısından büyük sorumluluklar düşmektedir. Yerel halk sahip olduğu kaynakların önemini kavramalı, bunlara sahip çıkarak korunması ve geliştirilmesini desteklemelidir. Tüketiciler ise bilinçli bir şekilde sürdürülebilir turistik ürünleri tercih etmeli, gittikleri destinasyonlarda çevreye saygılı ve kaynakların korunmasına katkı sağlayacak sorumlu bir seyahat anlayışını benimsemelidirler.

Sürdürülebilir turizm pazarını oluşturan ilgili grupların ortak amacı turizmin sürdürülebilir gelişmesini sağlamak olmalıdır. Yukarıda kısaca açıklanan başarılı uygulamaların yaygınlaşması kuşkusuz sürdürülebilir turizm pazarının oluşturulmasında büyük katkı sağlayacaktır.

¹⁸⁸ Erol Güngör, “ Mavi Bayrak Ödülünün Turizm Sektöründeki Önemi ” , T. C. Turizm Bakanlığı II. Turizm Şurası Bildirileri, 12-14 Nisan 2002 Ankara , Turizm Bakanlığı Yayını, II. Cilt, Ankara, 2002, s. 220.

İKİNCİ BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KAPSAMINDA EKOTURİZM

2.1. Ekoturizm Kavramına Genel Yaklaşım

Ekoturizm, turizm endüstrisi içinde hızla gelişen bir turizm türü olarak dikkat çekmektedir. Özellikle uluslararası talebin yapısındaki değişiklikler, artan eğitim seviyeleri ve çevre konularına karşı artan ilgi ve bilinç ekoturizm seyahatlerine olan talebi arttırmaktadır. Ekoturizm kavramının ortaya çıkması oldukça yeni sayılmakla birlikte bu turizm türü kapsamında sayılan faaliyetler çok uzun zamandan beri yapılmaktadır. Ekoturizm getirdiği ilkelerle doğal alanlara ve hassas ekosistemlere yönelik olarak gerçekleştirilen bu faaliyetleri bir disiplin altına alması bakımından büyük önem taşımaktadır. Nitekim içinde bulunduğumuz 2002 yılının Birleşmiş Milletler tarafından ' Dünya Ekoturizm Yılı ' olarak ilan edilmesi ekoturizmin taşıdığı önemi açıkça göstermektedir.

2.1.1. Ekoturizm Kavramının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Ekoturizm kavramı kökeni Yunanca oikos (ev) ve logos (kelime)' a dayanan, organizmalar ve onların çevresi ile ilişkilerini inceleyen ve bilimsel olarak ekoloji olarak adlandırılan kelimedenden ortaya çıkmıştır. İnsan diğer organizmalar gibi çevresi ile etkileşim halindedir. Ekoloji doğal olarak biyolojik toplulukların korunması kadar, yerel kültürlerle saygıyı da gerektirmektedir. Buradan hareketle ekoturizm, ev sahibi bölgenin farklı özelliklerinin en az hasar görmesini sağlayacak ziyaret tekniklerini ifade eder¹.

Turizm ile korumacılık fikrini birleştiren argüman ilk defa Budowski' nin 1976 yılındaki " Turizm ve koruma : karşıtlık, birlikte var olma ya da ortak yaşama " isimli makalesinde görülmüştür. Bununla birlikte ekoturizm teriminin kullanımına 1980 ' li yılların sonlarında rastlanabilmektedir. Kitle turizminin doğal alanlarda neden olduğu olumsuz etkilere bir tepkinin ortaya çıkışı, doğadan hoşlanmak kadar aynı zamanda onu koruyan doğa tabanlı turizm fikrini gündeme getirmiştir. Ekoturizm kavramı

¹ John Edmonds, George Leposky, " Ecotourism and Sustainable Tourism Development in Southeast Asia " , *Tourism and Hotel Industry in Indo-China & Southeast Asia : Development, Marketing and Sustainability*, Third International Conference, June 1998, s.2, http://www.hotelonline.com/Neo/Trends/AsiaPacificJournal/July98_EcotourismSustainable.html, 18.03.2002.

doğal çevrenin ve dolayısıyla çevre kalitesinin korunmasının öneminin anlaşılması ve bu yöndeki artan ilginin yaygınlaşmasıyla eş zamanlı olarak gelişme göstermiştir. Doğal çevreyi ziyaret ederek yüksek kalitede bir deneyim sağlamak ve aynı zamanda onun zararlı etkilerden çevrenin korunması fikri şimdi kabul edilmekte ve pazarlanmaktadır. Sonuç olarak "eko" terimi ile birleştirilerek olumlu bir imajı çağırıştırarak olan ekoloji, ekosistem, ekosfer gibi bir kavram turizm aktivitesi ile birleştirilerek çok popüler olan yeni bir isim ortaya çıkarmıştır².

Tarihsel olarak ekoturizm teriminin 1983 yılında Ceballos-Lascurain tarafından ilk defa ortaya çıkarıldığına inanılmakla birlikte, literatürde 1978' li yıllardan önce görüldüğünü ileri sürenler vardır. Burada 1970'li yılların ortalarında Kanada Hükümeti Tarafından başlatılan ekotur programlarında bu terime rastlanmaktadır. 1976 ve 1982 yılları arasında bastırılan ekotur rehberleri ve broşürlerinde ekoturizm tanımlanmamakla birlikte, bu kaynaklarda ekoturla ilgili bilgiler verilmektedir. Yine Ashton (1993) ve Higgins (1996) bu terimin ilk defa literatürde 1978 yılında Kenton Miller tarafından kullanıldığını belirtmektedir. Bir başka referans olarak Mathieson ve Wall (1982)' un " Turizmin Etkileri" adlı kitabı da ekoturizmi içermektedir. Bir başka örnekte Hetzer (1965) muhtemelem ekoturizm terimini ilk gündeme getiren kişidir. O, alternatif ve sorumlu turizm için önerilerinde "...çevresel korumanın belirtilen dört önemli unsurunu en iyi ' ekolojik turizm (Ekoturizm)' temsil etmektedir" şeklindeki ifadesiyle ilke defa ekoturizm terimini kullanmıştır³.

Kitle turizminin yok edici etkisine bir reaksiyon olarak ortaya çıkan ekoturizm günümüzde turizm endüstrisinin hızla gelişen bir alt sektörü olarak yılda milyarlarca dolar gelir yaratmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler kitle turizminin neden olduğu problemlere bir cevap olarak ve zayıf ekonomilerini geliştirmede bir yol olarak gördükleri ekoturizm fikrini çabuk benimsemişlerdir. Bu cevap onları bir taraftan döviz kazanmak için turizm kaynakları açısından sermaye gereksinimi, diğer yandan bu kaynakların yok edilmeden kullanılması gereği bakımından bir açmazın içine sokmuştur. Bu durumda ortak yol olarak sürdürülebilirlik görülmektedir⁴.

² Mark B. Orams, " Towards a more desirable form of ecotourism", **Tourism Management**, Vol.16, No.1, February 1995, s.3.

³ D.A. Fennell, " Ecotourism in Canada", **Annals of Tourism Research**, Vol. 25, No.1, January 1998, s. 231- 233.

⁴ Natasha Kate Ward , " Ecotourism : Reality or Rhetoric " , March 1997, s.1, <http://www.planeta.com/ecotravel/mexico/yutacan/ward/ward2.html>, 17.08.2001

Ekoturizm sürdürülebilir olmayan madencilik, yoğun tarım faaliyetleri, ağaç kesmeye dayalı faaliyetler gibi potansiyel ekonomik gelişmelerin yerine, özellikle nüfus artışının yoğun olduğu, çevresel şartların kötüleştiği Latin Amerika, Afrika ve Asya gibi bölgelerde önemli bir alternatif olarak önerilmiştir. Ekoturizm aynı zamanda turizm endüstrisi uzmanları tarafından sosyal açıdan sorumlu bir davranışı ve çevre bilincini geliştirmek için bir araç olarak sunulan ve çevre korumaya yönelik faaliyetlerle ekonomik gelişme fırsatları arasında denge kurabilecek bir yol olarak görülmektedir⁵.

2.1.2. Ekoturizmin Tanımı ve Özellikleri

Ekoturizmin gerçekten ne olduğu konusunda önemli bir tartışma vardır⁶. Ekoturizm farklı istekleri olan kişiler için farklı anlamlar taşımaktadır. Bu nedenle uluslararası kabul edilmiş bir tanımı yoktur⁷. Ekoturizm alanındaki araştırmacı ve yazarların hemen hepsi eserlerinde bu fikri paylaşılmaktadır.

Ekoturizmin tanımı ve temel prensiplerinin ortaya konulması bakımından mevcut belirsizlik ve karışıklıklar ekoturistlerin davranışlarının tam olarak anlaşılamamasından kaynaklanmaktadır. Aslında ekoturistlerin davranışları tamamen keşfedilinceye kadar , ekoturizm kavramının açıklanmasındaki bu güçlüklerin devam edeceği söylenebilir⁸.

Ekoturizm olayını tanımlamak için doğa seyahatleri, doğa tabanlı turizm ve özel ilgi turizmi gibi bir çok terim kullanılmaktadır. Yine ekoturizm ile ilgi kurulabilecek sürdürülebilir turizm, alternatif turizm gibi 35 'in üzerinde terim bulunmaktadır. Ekoturizm tanımlarındaki tehlike doğa ile hiçbir ilgisi olmayan turizm şekilleri için de bu terimin kullanılması ve onlardan ayrılmasıdır⁹.

⁵ Thomas B. Lawrence vd., " Managing legitimacy in ecotourism ", **Tourism Management**, Vol.18, No.5, August 1997, s.308.

⁶ Lisa M. Campbell, " Ecotourism In Rural Developing Communities", **Annals of Tourism Research**, Vol.26, No.3, July 1999, s. 535.

⁷ Jim Motavalli, " Taking The Natural Path", **E Magazine : The Environmental Magazine**, 10468021, Jul/Aug2002, Vol. 13, No.4, s.6, Ebsco Host Veri Tabanı, 24.10.2002.

⁸ Dimitrios Diamantis, " Consumer Behavior and Ecotourism Products", **Annals of Tourism Research**, Vol.25, No.2, April 1998, s.515.

⁹ Stephen W Boyd, Richard W. Butler, " Seeing the Forest Through the Trees ", **Practicing Responsible Tourism International Case Studies in Tourism Planning, Policy and Development**, Lynn C. Harrison, Winston Husbands, John Wiley & Sons, Inc., New York, 1996, s. 385.

Ekoturizmin ilk tanımı 1987 yılında Ceballos-Lascuarin tarafından şu şekilde yapılmıştır : " Geçmişten günümüze kadar uzanan kültürel değerlerin bulunduğu alanlar kadar nispeten bozulmamış ve kirletilmemiş doğal alanlara, araştırma, değerini anlama ve onun manzarasından, yaban bitkileri ve hayvanlarından zevk alma gibi spesifik amaçlarla yapılan seyahattir. " ¹⁰

Ekoturizmin günümüzde de en iyi bilinen ve en çok kabul gören ilk tanımlarından birini Uluslararası Ekoturizm Topluluğu (TIES) 1991 yılında ; " çevrenin korunması ve yerel halkın refahını arttırmaya yönelik olarak doğal alanlara yapılan çevreye duyarlı seyahat " ¹¹ şeklinde yapmıştır.

1990'lı yılların ortalarında dört grup kendi ilgi alanlarına göre farklı amaçlar ekleyerek ekoturizm kavramının gelişmesine katkıda bulunmuşlardır. Bunlardan ilki olan turizm endüstrisi ekoturizmi, ziyaretçileri doğal ve kültürel alanlara çekmek için etkili bir pazarlama aracı olarak görmüştür. İkinci grubu oluşturan ekonomistler tarafından diğer ekonomik faaliyetlerin yetersiz olduğu alanlarda istihdam sağlamak anlamında görülmüştür. Üçüncü grup olan korumacı ve kaynak yönetim uzmanları tarafından ekoturizm, koruma programlarını geliştiren bir eğitim aracı ve programların finanse edilmesinde bir gelir aracı olarak görülmüştür. Son olarak turizmdeki gelişmenin olumsuz etkileri üzerinde duran grup ekoturizmi, turizm kaynaklarının sürdürülebilirliğini ve gelişmesini arttıracak bir gereklilik olarak görmüşlerdir. Ekoturizmle ilgili araştırmalara ve gelişmelere bu bakış açıları da eklendiğinde kavram genişlemektedir¹² .

IUCN ise ekoturizmi 1996 yılında şöyle tanımlamıştır : " Yerel halkın aktif sosyo-ekonomik katılımı sonucunda onlara fayda sağlayan, düşük seviyede olumsuz ziyaretçi etkisine sahip olan ve korumayı geliştiren (geçmişte ve günümüzdeki kültürel zenginlikleri), doğanın değerini anlamak ve zevk almak için

¹⁰ Fiona Burton, " Can Ecotourism Objectives Be Achieved ? ", *Annals of Tourism Research*, Vol.25, No.3, July 1998, s. 756.

¹¹ Megan Epler Wood, " Developing a Framework to Evaluate Ecotourism as a Conservation and Sustainable Development Tool ", *The International Ecotourism Society*, May 3, 2002 (a), s.1, <http://www.ecotourism.org/retiesselfr.html>, 22.08.2002.

¹² Sudhiani Pratiwi, " Understanding local community participation in ecotourism development : A critical analysis of select published literature" , *A Master of Science Thesis*, Michigan State University, 2000, s.7, <http://www.lib.umi.com>, 31.07.2001.

*nispeten bozulmamış doğal alanlara yapılan çevre açısından duyarlı seyahat ve ziyaretir. "*¹³

Ekoturizm kaynakların tüketilmeden kullanılmasını gerektiren bir turizm aktivitesi çeşidi olarak da tanımlanmaktadır. Bu yaklaşımla ekoturizm yerel topluluğu kapsamı, çevresel eğitimi teşvik etmesi ve gelir yaratması bakımından doğal alanları korumaktadır¹⁴.

Bir başka tanıma göre : " Ekoturizm doğaya duyulan özlemin ortaya çıkması ve tatmin edilmesi, koruma ve gelişmeye dayalı olarak turizm potansiyelinden faydalanılması ve onun ekoloji, estetik ve kültür üzerindeki olumsuz etkilerinin önlenmesi ile ilgilidir. " ¹⁵ Bu tanımda ekoturizm bir yandan ekolojik, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması, diğer yandan doğal alanların korunmasında bir araç olarak kullanılabilen bir turizm türü olarak görülmektedir.

Ekoturizm korumacılığı geliştiren ve zararlı etkileri asgariye indirmenin en iyi yolunu arayan doğal çevre temeline dayalı bir turizmi ifade eder. En sade şekli ile vahşi yaşam ve bitki örtüsünün korunmasına yardımcı, istihdam ve gelir yaratmaya destek olurken çevre ve yerel kültür üzerinde en düşük etkiyi yapacağını ileri süren bir endüstridir. Ekolojik ve kültürel hassasiyete sahip sorumlu bir turizm çeşidi olduğunu iddia etmektedir. Çevresel eğitim ile asgari seyahat konforunu birleştireceğini, yerel flora ve faunanın korunmasına yardımcı olacağını ve yerel halka sağlayacağı ekonomik teşviklerle yaşadıkları çevreyi korumalarını sağlayacağını öne sürmektedir. Ekoturistlere yönelik faaliyetler yaban hayatı ve doğal kaynakların aşırı tüketilmeden kullanılması, işgücü ve finansal yardımlarla bölgenin korunmasına doğrudan fayda sağlanması şeklinde ziyaret edilen yöreye katkı sağlamaktadır¹⁶.

Ekoturizm sadece turizm endüstrinin en hızlı gelişen sektörü değil, aynı zamanda ev sahibi ülkedeki insanlara toplumsal katılımlı gelişme fırsatları sağlamak ve hassas alanlar ile tehlike altındaki doğal yaşam alanlarını korumak için umut

¹³ Megan Epler Wood, *Ecotourism : Principles, Practices & Policies For Sustainability*, United Nations Publication, UNEP, First Edition, 2002 (b), s.9

¹⁴ Pratiwi, a.g.e., s.8.

¹⁵ Ruth Norris vd., " Community-Based Ecotourism in the Maya Forest : Problems and Potentials ", s.3, <http://www.planeta.com/planeta/98/0598mayaforest.html>, 24.04.2002

¹⁶ Ward, a.g.e., s.2.

verici yeni bir yaklaşım olarak kabul edilmektedir. Buradan hareketle ekoturizm ; yerel halka fayda sağlayan, doğal kaynakların korunmasında ekonomik fırsatlar yaratırken diğer yandan ekosistemin bütünlüğünü bozmamaya özen gösteren, çevrenin doğal ve kültürel yapısını anlamak amacı ile yapılan bir seyahat olarak tanımlanmaktadır¹⁷.

Çok çeşitli tanımlarla birlikte ekoturizmin temel özelliği onun doğadan hoşlanmak kadar aynı zamanda onu korumayı da desteklemesidir. Bu koruma fikri genel olarak doğal alanlarda eğitimsel olanakların sağlanmasını da çağırıştırılmaktadır. Tanımlar hangi şekilde yapılırsa yapılsın ekoturizmin amaçlarına ve ilkelerine uygun olması gerekmektedir. Sürdürülebilirlik ile ilgili yapılan yoğun tartışmalarda doğal kaynak temeline dayalı politikalar izlenmedikçe ekoturizmin varlığının tehlike altında olacağı ileri sürülmektedir¹⁸.

Belirtilen tanımlar ve açıklamalardan ekoturizmin şu özellikleri çıkarılabilir¹⁹:

- 1 *Turist Tipi* : Doğal alanlara ve kültürel çevrelere seyahati seven, yerel kültürleri ve bölgeleri öğrenme ve değerini anlama isteğinde olan kişilerden oluşur.
- 2 *Yer* : Genellikle doğal, bazen koruma alanları veya kültürel çekicilikleri kapsar.
- 3 *Faaliyetler* : Çevreye en düşük etki ile kaynakların kullanılması ve çevresel eğitimi desteklenmesine dayanır.
- 4 *Olanaklar* : Çevre dostu teknolojilerin ve yerel kaynakların kullanımını gerektirir.
- 5 *Gelişme Yaklaşımı* : Ekonomik gelişme ile koruma amaçlarının birleştirilmesine dayanır.
- 6 *Gelişme Süreçleri* : a-) Toplum ve çevre üzerinde en az seviyede olumsuz etkiler oluşturmali ve tüm yerel halkı aktif olarak kapsamalıdır. b-) Yerel topluluğa ekonomik faydalar sağlamalıdır.

¹⁷ Maryam M. Khan, " Tourism Development and Dependency Theory : Mass Tourism vs. Ecotourism ", *Annals of Tourism Research*, Vol. 24, No.4, October 1997, s.989.

¹⁸ A. Mananyi, " Optimal management of ecotourism ", *Tourism Economics*, Vol.4, No.2, June 1998, s.147.

¹⁹ Pratiwi, a.g.c., s.10.

Ayrıca ekoturizm sürdürülebilir turizmle eş anlamlı olmamakla birlikte, gelecekte turizm endüstrisinin sürdürülebilirliği açısından önemli bir unsuru oluşturması bakımından şu temel özellikleri taşımalıdır²⁰ :

1. Yerel toplumun bütünlüğünü göz önünde bulundururken ekosistemin korunmasına katkı sağlamak,
2. Doğal çevrenin taşıyabileceği olanakları ve limitleri göz önünde bulundurmak ve onu olumsuz etkilememek,
3. Yerel toplumun isteklerine ve gereksinimlerine hassasiyet göstermek,
4. Diğer kültürlerin ve doğal çevrenin daha iyi anlaşılmasına destek vermek,
5. Ev sahibi ülkelere, bölgelere ve topluluklara uzun dönemli faydalar sağlamaktır.

2.1.3. Ekoturizmin İlkeleri

Ekoturizm hassas doğal ve kültürel çevrelere odaklandığı için, çok dikkatli bir yönetimi gerektirir. İnsanların sayılarında sınırlamalar getirilmesi, aktivite ve olanakların dikkatli bir şekilde planlanması kaçınılmazdır. Bu hassas bölgelerde faaliyet gösterenlerin kendi etkilerini hesaba katarak bunu kabul etmeleri gerekmektedir. Kabul edilebilir kullanma limitlerinin sağlanmasında ulusal ve bölgesel otoritelerin müdahalesi de gerekli olacaktır. Bu konuda ulusal ve uluslararası standartların geliştirilmesi bir garanti teşkil edecektir. Bu gelişme turizm endüstrisinin mümkün olduğunca kendi politikaları ile doğrudan katılımını içermelidir²¹.

Yerleşim yerlerinden uzaktaki alanlar ve tropikal bölgeler ekoturizm deneyimleri açısından uygun destinasyonlar olarak nitelendirilmektedir. Ekoturizmde hedef alanlar hassas doğal ve kültürel çevreler olduğu için ekoturizm kullanılan ekosistemlerin taşıma kapasitelerinin belirlenmesini gerekli kılmaktadır. Temelini oluşturan doğal ve kültürel kaynakların taşıma kapasiteleri ve hassasiyeti göz önüne alınarak sınırlamalar yapılması ile ekoturizm küçük ölçekli olacak fakat pazarın önemli bir bölümünü oluşturacaktır. Bu, kaynakların korunarak kullanılması, yönetimi

²⁰ Manning, a.g.e., s.42.

²¹ y.a.g.e., s.42.

ve müşterileri tatmin edecek şekilde ürünlerin sürekliliğini garanti etmek için gerekmektedir²².

Ekoturizmin ilkelerinin belirlenmesinde temel amaçlarının göz önünde bulundurulması önem taşımaktadır. Ekoturizmin amaçları şu şekilde belirtilebilir²³ :

1. Olumsuz çevresel ve sosyo-kültürel etkileri önlemek veya en aza indirmek,
2. Nispeten bozulmamış doğal alanlarda bu faaliyetleri gerçekleştirmek,
3. Bölgenin korunmasına katkı sağlamak,
4. Çevresindeki toplumların yerel ekonomisini geliştirmek,
5. Temelde kaynakları yok etmeyen, doğa sevgisi olan ve turizme karşı ahlaki bir bilince sahip turistler üzerinde yoğunlaşmaktır.

Ekoturizm disiplin olmaktan çok bir fikir olarak gelişme göstermiştir. Bir çok işletme ve devlet ekoturizmin ilkelerini kendi yapılarına uygun olarak ifade etmekle birlikte, TIES sivil toplum örgütleri, özel sektör işletmeleri, devletler, akademisyenler ve yerel topluluklar ile bir araya gelerek çok katılımlı tartışmaların sonucunda ekoturizmin ilkelerini şu şekilde belirlemiştir²⁴ :

1. Destinasyona zarar verebilecek doğal ve kültürel etkileri en aza indirmek,
2. Çevre koruma bilincinin önemi konusunda ziyaretçileri eğitmek,
3. Yerel gereksinimleri karşılayacak ve yörenin doğası ve kültürünü korumaya yönelik olarak ortaya çıkacak faydaların yaygınlaştırılması için yerel yönetimler ve toplum ile işbirliği içinde çalışacak sorumlu bir işletmeciliğin önemini vurgulamak,
4. Doğal ve koruma alanlarının yönetimi ve muhafazası için doğrudan gelir yaratmak,
5. Ekoturizm destinasyonu olması düşünülen bölgeler veya doğal alanlar için ziyaretçi yönetim planlarının ve turizm gelişme alanlarının düzenlenmesi gereğini ortaya koymak,

²² y.a.g.e., s.41,42.

²³ Axel Kersten, " Community Based Ecotourism and Community Building : The Case of the Lacandones (Chiapas) " , April 1997, <http://www.planeta.com/planeta/97/0597/lacandon.html>, 24.04.2002

²⁴ Wood, 2002 b, s.14.

6. Etkilerin değerlendirilmesi ve olumsuz olanların en aza indirilmesi için uzun dönemli kontrol programları kadar, sosyal ve çevre temeline dayalı çalışmaların kullanılmasını teşvik etmek,
7. Özellikle doğal ve koruma alanlarının içinde ve çevresinde yaşayan toplulukların, yerel işletmelerin ve ev sahibi ülkenin ekonomik faydalarını arttırmak için çaba göstermek,
8. Araştırmacıların yerel halk ile işbirliği içinde belirledikleri çevresel ve sosyal kabul edilebilir değişim sınırlarını aşmayacak bir turistik gelişmeyi sağlamak,
9. Petrol kaynaklarının kullanımını azaltacak, yerel bitki örtüsü ve yaban hayatını koruyacak şekilde doğal ve kültürel çevre ile uyumlu bir alt yapının geliştirilmesini temin etmektir.

Ekoturizm, turizmin çevresel, sosyal ve ekonomik etkileri ile ilgili olarak sürdürülebilir turizmin ilkelerini kapsamakla birlikte, bu kavramdan farklı olarak özel bazı ilkeleri de içermektedir. Bu ilkeler²⁵ ;

1. Doğal ve kültürel mirasın korunmasına aktif olarak destek sağlamak,
2. Ekoturizm planlaması, gelişmesi ve faaliyetlerine yerel toplumun katılımını ve onların refah seviyelerini arttırmak,
3. Destinasyonun doğal ve kültürel mirasının ziyaretçilere anlatılmasını sağlamak,
4. Küçük gruplar için düzenlenen organize turlar kadar, bağımsız olarak seyahat eden ziyaretçilere de iyi olanaklar sunmaktır.

2.1.4. Ekoturizmin Diğer Turizm Türleri ile Karşılaştırılması

Kontrolsüz gelişen kitlesel turizm hareketinin çevre üzerindeki tahribatları karşısında ekoturizm, sürdürülebilir gelişmenin sağlanmasında önemli bir araç olarak görülmektedir. " *Ekoturizmin kitle turizminin ekolojik ve sosyo-ekonomik olumsuz etkilerini azaltıp, çevresel eğitim, korumacılık ve yerel toplumun refahını birleştirerek sürdürülebilir gelişmeyi sağlayacağı anlamını taşıdığı*

²⁵ WTO, " Québec Declaration On Ecotourism ", World Ecotourism Summit, Québec City, Canada, 22 May 2002,s. 1-2, <http://www.world-tourism.org/sustainable/ecotourism2002/eng.pdf>, 25.06.2002.

düşünülmektedir.” ²⁶ Ekoturizm küçük ölçekli ve yerel kontrole dayalı olarak, toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel gereksinimlerini karşılamak için toplumsal gelişmeyi ön plana çıkarmaktadır. Bu nedenle kitle turizmine önemli bir alternatif olarak görülmektedir ²⁷.

Ekoturizm yoğun kontrolün olduğu uzun dönemli sürdürülebilir planlamanın araçlarından biridir. Kitle turizminde aşırı yabancı yatırım ve mülkiyetin sermaye kontrolü yoktur. Toplumsal katılımlı ekoturizm aşırı gelişmenin kontrolü ve ne tür bir gelişmeyi tercih ettiklerinin kararını ev sahibi ülkeye bırakmak için çaba harcar. Kitle turizminde daima ithal mal ve hizmetlerden dolayı ekonomik sızıntı tehdidi ve yerel ekonomi içinde çoğaltan etkisinin azalma durumu vardır. Ekoturizm ise yerel ekonomiye fayda sağlamayı ve gelirlerin bir bölümünü ekosistemin bütünlüğünün korunması için kullanılması gereğini vurgular. Eko sadece ekolojik koruma değildir. Aynı zamanda eşit olarak dağıtılması umulan faydaları ifade eder.

Kitle turizmi çevre üzerinde tahrip edici bir potansiyele sahipken, ekoturizm flora, fauna, habitat ve yaban hayatına zarar vermeden ekosistemin korunmasını teşvik eder. Turizmin sürdürülebilir gelişmesi için bütün kaynakların verimli kullanımının devamını da sağlar. Kitle turizmi öncelikle turistlerin gereksinimlerinin tatminine yönelikken, ekoturizm tüm kaynakların uygun kullanımını vurgulayarak toplumun ekonomik, sosyal, kültürel gereksinimlerinin karşılanması ile toplumun gelişmesini ön plana çıkarır. Ekoturizmin de olumsuz etkileri olmasına rağmen yerel kaynaklar üzerindeki bu etkiler en az seviyede görülür.

Kitle turizmi genellikle büyük ölçekli olup, batı ülkelerinden gelişmekte olan ülkelere doğru bir turist akışını kapsar. Bu durum yerel toplumu geniş ölçüde etkiler ve onu küresel bir kapitalist ekonomi içine sokar. Ekoturizmin gelişmesi yerel bilgi, materyal ve işgücünün kullanımını teşvik eder. Yerel uzman ve işgücünün kullanılması topluma finansal bir fayda sağlar ve yerel ekonomide yüksek bir çoğaltan etkisi yaratır. Üstelik aşırı yabancı yatırımlara direnç gösterir ve ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel taşıma kapasitesi sınırlarını belirler.

²⁶ Gamini Herath, “ Ecotourism Development in Australia”, *Annals of Tourism Research*, Vol.24, No.2, April 1997, s.442.

²⁷ Matthew J. Walpole, Harold J. Goodwin, “Local Economic Impacts of Dragon Tourism In Indonesia”, *Annals of Tourism Research*, Vol.27, No.3, July 2000, s.560.

Tablo 3. Kitle Turizmi ve Ekoturizmin Karşılaştırılması

	Kitle Turizmi	Ekoturizm
Ölçek	* Büyük ölçekli yöreye uygun olmayan	* Turistlerin detinasyona zarar vermeyecek seviyede küçük ölçekli
Fiziksel Çevreye Etkiler	* Yeni, gelişmiş çekici olmayan binalar * Aşırı yapılaşmanın yol açtığı kirlilik, trafik karmaşası	* Küçük yeni binalar * Altyapı üzerinde ilave az bir talep
Ev Sahibi Toplumla İlişkiler	* Resmi ilişkiler * Turizm endüstrisine katılmayan yerel halkla sınırlı ilişkiler	* Samimi ilişkiler * Yerel halkın tümü ile karşılıklı iletişim
Sosyo-Kültürel Etkiler	* Yerel kültüre dışarıdan transfer * Bölge dışından işgücü göçü	* Yerel kültüre çok az etki * İşgücünün tamamen yerel toplumdaki karışılması
Ekonomik Etkiler	* Turizm gelirlerinin çoğu destinasyon dışındaki işletmelere gider * Turizm bakın bir ekonomik aktivitedir	* Turizm gelirlerinin çoğu yerel ekonomide kalır * Turizmden elde edilen ilave gelir geleneksel faaliyetleri tamamlar
Yörenin Önemi	* Havası ve suyu iyi olan herhangi bir yer olabilir * Özel bir yer olması önemli değildir	* Özel bir alanda başka yerde bulunamayacak farklı deneyimler sunar
Turistlerin Deneyim Kalitesi	* Kısa süreli rahatlama ve bronzlaşma	* Gidilen yerlerde insanların nerede ve nasıl yaşadıklarının öğrenilmesi ile uzun dönemli bir deneyim elde etme
Turist Davranışları	* Yerel kültür ve geleneklere karşı hassas olmama * Yerel insanların yaşayışında farklılık olmaması * Zevkine düşkün	* Yerel kültür ve geleneklere hassas davranma * Yerel insanların yaşayışı ile ilgilenme * Sorumlu

Kaynak : Swarbrooke, a.g.e., s.18.

Ekoturizm yerel yaşam tarzları, yerel toplumun ekonomik refahı ve değerlerini ön plana çıkararak yerel kimliği, kendi kendine başarma duygusunu ve bunlarla gurur duymayı geliştirir. Yerel katılım vasıtası ile toplumu geliştirerek, kitle

turizminin kapitalistik kontrolüne karşı olarak turizmlerini kendilerinin geliştirebilmeleri için yerel topluma fırsatlar yaratır²⁸. Ekoturizm ve kitle turizmi arasında çeşitli kriterler açısından yapılan bir karşılaştırma Tablo 3 'de gösterilmiştir.

Kitlesele olarak ortaya çıkan geleneksel turizmde yatırımcıların ana amacı kar maksimizasyonu iken, turistlerin ise hoşça vakit geçirmek ve eğlenmektir. Fiyat, yerel turistik aktiviteler ve bu aktivitelerle turistler arasındaki bağın oluşturulmasında teşvik edici ana unsurdur. Turizmden fayda sağlayan turistler ve yatırımcılar, turistik aktiviteler sonucunda ortaya çıkan çevresel problemlerin çözümüne ilgili maliyetlere katlanmazlar. Turizm kültürel ve diğer kaynakların sergilenmesi temeline dayalı bir aktivite olarak görülmektedir.

Ekoturizm ise ; ekonomik, sosyal ve estetik değerleri ortaya çıkartırken öte yandan çevresel kaynakların sürdürülebilirliğini ve tatmin edici bir karlılığı hedefler. Ekoturistler destinasyona sadece eğlenmek için değil aynı zamanda doğadan hoşlanmak için gelirler. Aralarındaki uzlaşma sayesinde sadece yatırımcılar ve turistler değil aynı zamanda yerel yönetimler ve yerel halk da turizmden fayda sağlar. Turizmin olumsuz etkilerinin giderilmesinde turistler ve yatırımcılar maliyetleri paylaşırlar. Bu, çevrenin ve kültürün korunmasını başarabilmek için önemli bir araç olarak kullanılabilir. Ekoturizm bölgenin gelişme amaçları ve özellikleri, çevresel ve kültürel kaynaklarının analizine dayalı olarak sürdürülebilirlik çerçevesinde dikkatli bir planlamayı gerektirir. Bu nedenle ekoturizmin gelişmesi kısa sürede olmaz²⁹.

Ekoturizmin belirtilen olumlu etkilerine rağmen bir çok ülke kitle turizmini teşvik etmekte olup, bundan vazgeçmek için bir teşebbüste bulunmayacaktır. Çünkü bu endüstri ilgili bir çok grubu kapsamaktadır. Ekoturizm gelişmekle birlikte bütün turistler ekoturizm deneyimleri aramayacaklardır. Kitle turizmi için bir talep daima olacaktır ve onun faydaları olumsuz etkilerinden ağır basabilir. Ekoturizm eğer dikkatli planlanır ve yönetilirse, kitle turizminin neden olduğu bazı problemlere çare olabilir ama onun yerine geçemez³⁰.

²⁸ Khan, a.g.e., s.990.

²⁹ Lu Yonglong, " Ecotourism Industry Development—An Alternative to Sustainable Use of Landscape Resources", *Journal of Environmental Sciences*, September 1996, Vol.8, No.3, s.298-308, Ebsco Publishing Academic Search Elite Database, 20.11.2000.

³⁰ Khan, a.g.e., s. 991.

Kitle turizmi ile ilişkisi belirtilen ekoturizm diğer bir çok turizm türleri ve çevre yönetimi ile ilgili görüşlerle de ilişkilendirilmektedir. Örneğin macera turizmi ekoturizmin bir şekli olarak görülmekle birlikte, mutemelen olumsuz çevresel etkilere yol açacak yüksek risk oranına sahip bulunmaktadır. Ekoturizm aynı zamanda vurguladığı ilkeler, planlama ve yönetim açısından sürdürülebilir gelişme yapısı ile de uyumlu görülmektedir³¹.

" Yeni bir turizm alanı olarak ifade edilen ve alternatif turizm, spor, aktivite ve özel ilgi turizmine kadar uzanan ekoturizm bunların bir parçasıdır." ³² Bununla birlikte " ekoturizm, ziyaretçilerin sorumluluklarını belirleyen ve en az olumsuz etki yapacak seyahat felsefesini taşımaları açısından alternatif turizm, etiksel turizm, eğitici turizm, sorumlu turizm terimleri ile birleştirilmektedir." ³³

Ekoturizm macera, kültürel, geleneksel ve doğa turizminin bir karması olarak çok geniş deneyimleri kapsamaktadır. Turizmin bir alternatif şekli olarak önerilen ekoturizm, doğa tabanlı turizmin bir alt grubunu oluşturur ve nispeten bozulmamış bazı doğal olaylardan doğrudan hoşlanılması ile ilgilidir³⁴.

Doğa tabanlı turizm geniş anlamda macera turizmi, ekoturizm ve çeşitli açılardan kırsal ve kültürel turizm gibi bir çok turizm deneyimlerini kapsar. Ekoturizm ise ; yerel toplumun, ekonominin, kültürün ve kaynakların sürdürülebilirliğini sağlayacak bir yol olarak doğal çevrenin korunması gereğinin anlaşılmasına ve doğanın değerinin bilinmesine yardımcı olan ve şehir merkezlerinden uzaktaki alanlardaki deneyimlerle ilgilidir. Ekoturizmin bu özelliklerinin hepsi doğa ile ilgili turizm aktivitelerinin tümü için doğru değildir. Bununla birlikte hem doğa tabanlı turizm ve hem de ekoturizm doğal kaynaklara bağımlıdır³⁵.

³¹ Boyd, Butler, a.g.e., s.385.

³² Martin Brackenbury, " Responsible Marketing of Ecotourism Destinations and Attractions : A Commercial Sector Perspective", *The Tourist Review*, 3/ 1993, s.22.

³³ William P. Stewart, Soehartini Sekartjakrarini, " Disentangling Ecotourism", *Annals of Tourism Research*, Vol.21, No.4, 1994, s.840.

³⁴ R. Burton, " The Sustainability of Ecotourism ", *Tourism and Sustainability Principles to Practice*, M. J. Stabler, Cab International, New York, 1997, s.358.

³⁵ Julianna Priskin, " Assesment of natural resources for nature-based tourism : the case of the Central Coast Region of Western Australia", *Tourism Management*, Vol. 22, No.6, December 2001, s.639.

Doğa tabanlı turizm, ekoturizm de dahil olmak üzere doğal alanlarda gerçekleşen tüm turizm türlerini tanımlayan bir sembol olarak yorumlanmakla birlikte, aslında ekoturizmle arasında oldukça farklılıklar vardır. Ekoturizm doğal ve kültürel çevrenin iyileştirilmesine katkıda bulunulması bakımından aktif katılımı gerektirir. Aktif katılım, ekoturizmin bir sonucu olarak parasal katkılar, zaman veya iş gücü girdileri yolu ile bölgenin tamamen gelişmesi anlamını taşımaktadır. Ekoturizm bulunulan yer veya diğer çevrelere en az olumsuz etkiyi yapma başarısını geliştirdiği kadar, katılanların çevresel konuları öğrenebilme, eğitim ve doğanın değerini anlama gibi unsurları da bir araya getirmektedir.

Doğa tabanlı turizm ise pasif katılımlı olarak görülmektedir. Doğal çevre faaliyetlerden hoşlanmayı artırır. Üstelik aktivitelerin çevrenin iyileştirilmesine katkı sağlamak gibi bir gerekliliği yoktur. Açık bir şekilde doğa tabanlı turizm, açık havada yapılan hoşça gidecek aktiviteleri işaret eder. Ekoturizm ise doğal çevrede hoşça vakit geçirmenin ötesinde bir deneyimdir³⁶.

Ekoturizmin entelektüel ve duygusal özellikleri ile birlikte fiziksel ve zihinsel deneyimler de sağladığı görülmektedir. Doğa ile ilgili bazı aktiviteler de benzer özellikler taşımalarına rağmen, onlar genel olarak ekoturizmi farklı kılan sürdürülebilirlik ve eğitim unsurlarına sahip değildir. Ekoturizm ve doğa tabanlı turizm arasındaki bu farklılık çoğu zaman açıkça tanımlanmaz ve birlikte kullanıldığı bir çok alan mevcuttur. Bütün kriterleri karşılayan gerçek ekoturizm deneyimi nadiren mümkün olabilir. Bu yüzden ekoturizm terimi çok dikkatli kullanılmalı ve sınırları daha açık bir şekilde belirleninceye kadar aktiviteler, çevreye duyarlı veya doğa ile ilgili şeklinde ön plana çıkarılmalıdır³⁷.

Çevrenin korunmasına önemli bir katkı sağlamadığı sürece ne doğa turizmi ne de macera turizmi ekoturizmle özdeşleştirilemez. Hızla yaygınlaşan bu turizm türlerinin doğal alanları tehdit ettiği gerçeğinin farkına varılmasıyla birlikte, ekoturizm kaynakların korunmasını sağlayacak bir turizm türü olarak oluşturulmuştur³⁸.

³⁶ Burton, a.g.e., s.756.

³⁷ y.a.g.e., s. 757.

³⁸ UNEP, "Ecotourism in the Wider Caribbean Region : An Assessment ", CEP Technical Report No.31 1994, s.6, <http://www.cep.unep.org/pubs/techreports/tr31/en/content.html>, 19.04.2002.

Ekoturizm olduğunu iddia eden bir çok turizm aktivitesi olmasına rağmen, bunlar biyolojik çeşitliliğin korunmasına ölçülebilen olumlu katkılar sağlamadıkça bir ekoturizm faaliyeti değildir. Diğer turizm türleri yeşil, topluma dayalı veya sürdürülebilir olarak ifade edilebilir fakat ekoturizmin ana amacı biyolojik çeşitliliğin korunması olmalıdır³⁹.

Belirtilen turizm türleri de dahil olmak üzere ekoturizm diğer bütün turizm türlerinden farklıdır. " *Çünkü o, sadece çeşitli boş zaman aktivitelerine odaklı olmayıp, aynı zamanda hem turistler hem de turizm endüstrisinin sorumlulukları ve turizmin etkilerine odaklıdır.* " ⁴⁰ Ekoturizmin hem yerel ekonomiye fayda sağlaması hem de doğal kaynakları koruması gerekmektedir.

2.2. Sürdürülebilir Turizm ve Ekoturizm İlişkisi

Turizm endüstrisi içinde sürdürülebilirliği sağlamak için doğa turizmi, macera turizmi, doğa tabanlı turizm, etik turizm, sorumlu turizm, yeşil turizm, ekolojik turizm gibi çok çeşitli turizm ürünleri ortaya çıkarılmıştır. Ekoturizm dünyanın kabul ettiği sürdürülebilir ve global ekolojik uygulamalar sonucunda önemli bir gelişme kaydetmiştir. Turizmin çevre üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılması bilincinin gelişmesi ile birlikte doğa ile ilgili unsurları içeren seyahatler ekoturizm seyahatlerine olan talebi desteklemiştir⁴¹.

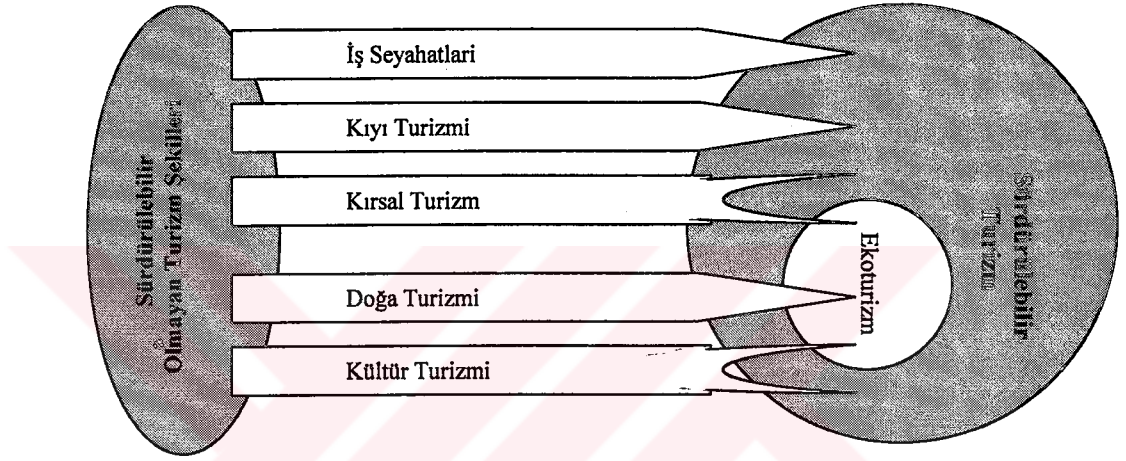
Ekoturizm sürdürülebilir turizmin bir alt bölümünü oluşturmaktadır. Kimi zaman sürdürülebilir turizmle eş anlamlı olarak kullanılmakla birlikte ekoturizm, sürdürülebilir turizm şekillerinden biridir. Şekil 10 turizmin daha sürdürülebilir türlerini geliştirme sürecinde ekoturizmin yerini göstermektedir. Bu şekil ekoturizmin kültürel ve kırsal turizmin unsurlarını içermekle birlikte doğa turizminin sürdürülebilir bir türü olduğunu açıklamaktadır. Ekoturizm gibi iş seyahatleri, kıyı turizmi, kırsal, macera turizmi gibi diğer turizm türleri de sürdürülebilir olmalıdır. Örneğin doğa tabanlı bir çok turistik faaliyetin ekoturizm olarak adlandırılmaması, sürdürülebilir turizm ilkelerine uygun olmamasından kaynaklanmaktadır. Diğer turizm türlerinde

³⁹ Katrina Brandon, Richard Margoluis, " Structuring Ecotourism Success: Framework For Analysis ", April 1996, s.7., <http://www.ecotourism.org/tocfr.html>, 16.04.2002.

⁴⁰ Amanda Lee Stronza, " 'Because It is Ours' : Community-Based Ecotourism in The Peruvian Amazon ", A Ph.D Thesis, University of Florida, 2000, s.4, <http://wwwlib.umi.com>, 30.07.2001.

⁴¹ Dimitrios Diamantis, Adele Ladkin, " The Links Between Sustainable Tourism and Ecotourism : A Definitional Perspective", The Journal of Tourism Studies, Vol.10, No.2, December 1999, s.37.

olduğu gibi ekoturizm de sürdürülebilirlik ilkelerine uygun olmadan geliştirildiğinde, sürdürülebilir olmayan bir turizm türüne dönüşebilir. " Sürdürülebilirliğin teşvik edilmesi turizm endüstrisinin tüm bölümleri için gerekli iken, konu ekoturizm olduğunda bu bir zorunluluktur. Buna rağmen dünyanın bir çok yerinde doğal çevrenin varlığını tehdit eden sürdürülebilir olmayan ekoturizm uygulamaları görülmektedir. " ⁴² Böyle bir durumda bu turizm türünün ekoturizm olduğu söylenemez. Diğer bir deyişle ekoturizmin sürdürülebilir olmayan bir şekli düşünülemez. Çünkü ekoturizm sürdürülebilirlik ilkelerine dayalı olarak ortaya çıkmış ve sürdürülebilir turizmin anahtarı sayılan bir turizm türüdür.

Şekil 10 . Sürdürülebilir Gelişme Kavramı Olarak Ekoturizm

Kaynak : Wood, age., s.10

Ekoturizm alternatif turizmin en popüler şekillerinden biridir. Ekoturizm yerel topluma sağladığı istihdamla, onların çevresel açıdan hassas ekosistemlerdeki madencilik, ormancılık ve aşırı otlatma gibi faaliyetlerinde bir değişikliği sağlayabilir. Diğer turizm türleri gibi ekoturizmde faaliyetlerin aşırı yoğunluğundan dolayı sürdürülebilir olmayan bir gelişme gösterebilir. Diğer bir deyişle bir bölge az sayıdaki ziyaretçilere açıldığında dikkatli yönetim stratejileri uygulanmadan onun popülaritesi hızlı bir şekilde yükselir. Kitle turizmine benzer şekilde ekoturistlerin bir bölgeye akışını kontrol eden uluslararası işletmeler ortaya çıkar. Bu durum o destinasyondaki işletmelerin elde edeceği gelir oranlarını azaltmaktadır. Turizmin

⁴² Africa News Service , " WTO And the International Year of Ecotourism ", Banjul, February 08, 2002, Infotrac Database Gale Group, 20.10.2002.

ulusal ve bölgesel planlarla entegrasyonu sağlanmadığı sürece sürdürülebilir bir seçenek olarak ekoturizmin uygulanması zordur⁴³.

Turistik alanlarda yaşayan halka turizmin sosyo-ekonomik faydalarının eşit olarak dağıtılması ve çevresel kaynakların ve kültürel bütünlüğün sürekliliğinin sağlanması sürdürülebilir gelişmenin özünü oluşturmaktadır. Ekoturizm sürdürülebilir turizm şartları ile uyumlu olarak, çevresel stres faktörleri ve ekonomik faydalar arasındaki dengeyi sağlamaktadır⁴⁴. Kaynakların sürdürülebilirliğini sağlamak için uygun şekillerde aktivitelerin geliştirilmesi zorunludur. Bu yüzden yerel halkın öncelikleri kadar, kaynakların özellikleri ile uyumlu olarak ekoturizmin gereksinimlerini sağlayacak bir gelişme gereklidir⁴⁵.

2.3. Ekoturizm ve Çevre Etkileşimi

Ekoturizm gelişme gösterdiği bölgelerin fiziksel, ekonomik ve sosyo-kültürel çevresi ile çok yönlü bir etkileşim içindedir. Turizmde sürdürülebilir gelişmenin en iyi yolu olarak ifade edilmekle birlikte, diğer faaliyetlerde olduğu gibi ekoturizmin de çevre üzerinde olumlu ve olumsuz etkiler yaratacağı açıktır. Fakat ekosistemin korunması temeline dayalı olarak getirdiği ilkelerle ekoturizm, çevre üzerinde en düşük olumsuz etkiye yol açacak bir gelişme potansiyeline sahiptir.

Ekoturizmin çevre ile olan etkileşiminde diğer ekonomik, sosyo- kültürel ve politik gelişmelerin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Ekoturizm doğal çevre üzerinde çeşitli problemlere neden olabilirken, diğer endüstrilerin gelişmesi, nüfus artışı, ekonomik gelişme bazı durumlarda ekoturizmi tehdit etmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde nüfus artışı ve ekonomik baskılar çoğu zaman insanların koruma alanlarına müdahale etmeleri sonucu doğurmaktadır. Ekonomik gelişmenin sürdürülebilirliği için su, enerji ve maden gereksinimleri, baraj, elektrik santralleri yapımı, maden ocaklarının kurulması gibi amaçlarla koruma alanları tehdit edilebilmektedir⁴⁶.

⁴³ Ioannides, December 1995 (a), s.585.

⁴⁴ Yonglong, a.g.e., s. 2.

⁴⁵ Boyd, Butler, a.g.e., s. 384.

⁴⁶ Clem Tisdell, " Ecotourism, Economics and the Environment : Observations from China", **Journal of Travel Research**, Vol. 34, No. 4, Spring 1996, s. 15.

Ekoturizm çevre üzerinde düşük etkiye sahip ve turizmden elde edilecek gelirlerin korumacılık için kanaliz edilebileceği bir turizm şekli olarak görülmektedir. Bununla birlikte turizmde özellikle kontrolsüz ve düzensiz aşırı bir gelişme doğal alanları bozabilir ve yaban hayatına zarar verebilir. Ekoturizm biri kültürel ve diğeri biyolojik çeşitliliğin sürdürülmesi olmak üzere iki noktaya odaklanır. Her iki durumda ekoturizm, olumsuz etkiler yaratma potansiyeline sahip olduğu kadar çözüm üretme potansiyeline de sahiptir⁴⁷. Ekoturizmin çevre üzerinde yaratabileceği olumlu ve olumsuz etkileri şu şekilde belirtmek mümkündür.

2.3.1. Ekoturizmin Çevre Üzerindeki Olumlu Etkileri

Ekoturizm hassas ekosistemlerin ve doğal alanların sadece korunması değil aynı zamanda iyileştirilmesine katkı sağlaması bakımından geliştirilebilecek en iyi turizm şekli olarak görülmektedir. Örneğin " *Meksika'da avcılığın yasaklandığı koruma alanlarında hem hayvan popülasyonları artmış hem de bu alanların çevresinde av izni verilen bölgelerde avcılar için bir fayda sağlanmıştır. Yine Kosta Rika'da doğal parkların, biyolojik rezervlerin oluşturulması ile doğal mirasın doğrudan korunmasını sağlayacak bir ekoturizm endüstrisi gelişmektedir. Bugün ülkenin toplam arazilerinin % 25'ini oluşturan bu alanlar dünyadaki toplam flora ve fauna türlerinin % 4'ünü barındırmaktadır.*" ⁴⁸

Ekoturizmin fiziksel çevre üzerindeki olumlu etkilerinin artırılmasında, sağlayacağı ekonomik katkılar büyük önem taşımaktadır. Ekoturizmin ortak amacı işletmeler için karlılık, toplum için iş imkanları ve koruma alanları için gelir sağlanması gibi ekonomik faydalar yaratmaktır. Ekoturizm özellikle kalabalık bölgelere göre fazla ekonomik gelişme göstermemiş kırsal bölgelerde yaratacağı iş imkanları bakımından önem taşımaktadır. Bu imkanlar az bile olsa nüfusun ve alternatif sektörlerin az olduğu topluluklar için önemli olabilmektedir. Bu ekonomik etki korumacılık için politik ve finansal desteği artırabilir. Koruma alanları ve genel olarak doğanın korunması topluma biyolojik çeşitliliğin ve verimli arazilerin muhafazası gibi bir çok fayda sağlar.

⁴⁷ Stronza, a.g.e., s.5.

⁴⁸ Paul Herbig, Brad O'Hara, " Ecotourism : a guide for marketers", *European Business Review*, Vol. 97, No. 5, October 27, 1997, s. 231- 236.

Diğer ekonomik aktivitelerde olduğu gibi ekoturizmin etkileri de doğrudan, dolaylı ve uyarılmış olarak 3 grupta toplanabilir. Doğrudan etkiler, örneğin bir restoranda harcanan para gibi, turizm harcamalarının bir sonucudur. Restoranın diğer işletmelerden mal ve hizmet girdileri satın alması ile dolaylı etkiler ortaya çıkar. Buna ilave olarak restoran çalışanlarının maaşlarının bir kısmıyla çeşitli mal ve hizmetleri satın almaları ile uyarılmış etkiler ortaya çıkacaktır. Restoran eğer mal ve hizmetlerini bölge dışından satın alırsa bu durumda harcanan bu para dolaylı bir etki yaratmaz. Aksine yerel ekonomiden dışarıya bir sızıntı yaratır. Ekonomik sektörlerin fazla gelişmediği küçük alanlarda nispeten daha az dolaylı ve uyarılmış etkiler görülecektir⁴⁹.

Ekoturizmin çevresel açıdan hassas alanlardaki kısa dönemli ekonomik etkileri, örneğin kayak merkezleri gibi, büyük ölçekli bir gelişmeden daha fazla olmayabilir. Bununla birlikte ekoturizmin uzun dönemdeki etkileri doğal çevreyi koruyarak, koruma bilincini geliştirerek, yerel halkın bir taraftan tarıma dayalı faaliyetlerini korurken öte yandan onlara ilave bir gelir sağlayarak sürdürülebilir olacaktır⁵⁰. Ekoturizmin gelişme gösterdiği bölgelerde yaratacağı olumlu ekonomik etkiler genel olarak şu şekilde belirtilebilir :

1. Turizmle ilgili olarak oteller, restoranlar, hediyelik eşya satan dükkanlar, seyahat hizmetleri gibi yöredeki diğer ekonomik faaliyetlerin gelişmesine katkıda bulunur.
2. Yerel ekonomide çeşitlilik yaratarak, özellikle tarıma dayalı aktivitelerle yeterli istihdam sağlayamayan yerel halka doğrudan veya dolaylı yeni iş imkanları yaratır.
3. Turistlerden elde edilecek gelirlerle destinasyona ve özellikle yerel halka doğrudan bir ekonomik katkı sağlar.
4. Yöreyle has el sanatları ve yiyecekler gibi yerel ürünlere olan talebi artırır. Yerel halka kültürel öğeler taşıyan el sanatları ürünlerini satma fırsatı yaratarak, sağladığı ekonomik katkı ile aynı zamanda yerel kültürün korunması için bir araç olabilir.

⁴⁹ Kreg Lindberg, " The Economic Impacts of Ecotourism " , Charles Sturt University, 3 November 1996, s. 2., <http://lorenz.mur.csu.edu.au/ecotour/mar1.htm>, 06.10.2000.

⁵⁰ Choong-Ki Lee vd., " Measuring the Economic Value of Ecotourism Resources : The Case of South Korea ", *Journal of Tourism Research*, Vol. 36, No. 4, Spring 1998, s. 40.

5. Arazilerin marjinal tarımsal amaçlı kullanımını önleyerek, doğal bitki örtüsünü yok etmeyecek şekilde verimli kullanılmasını teşvik eder.

6. Eğer iyi yönetilirse, koruma alanları ve park yöneticileri için kendini finanse edebilecek bir sistemi oluşturabilir. Böylece doğal alanların korunmasında bir araç olarak önemli bir fonksiyonu üstlenebilir⁵¹.

7. Turizm gelirlerinin topluma yayılmasını ve ulaştırma, iletişim, çeşitli mal ve hizmetlere ulaşabilme, atık sistemleri gibi yerel altyapıyı geliştirir⁵².

Ekoturizmin geliştiği bazı destinasyonlarda belirtilen olumlu ekonomik etkilere ilişkin bazı somut örnekler şunlardır :

* 1993 yılında Dominik Hükümetinin teşvikiyle Karayip'liler doğal ve kültürel kaynaklarının korunması ve ekonomik teşvik sağlaması amacıyla ekoturizmi geliştirmek için bir yönetim planı oluşturmuşlardır. Bu plan yerel halkın katılımı ile onların kültürü, çevresi ve yaşam şartlarını geliştirecek şekilde kaynakların yönetimini sağlamıştır. Böylece yerel halk ürettikleri sepetler, el çantaları gibi el sanatları ve yerel tarım ürünlerinden önemli bir gelir elde etmeye başlamıştır. Örneğin bir el sanatları işçisi aylık \$ 320 gelir elde etmekte ve Dominika'nın gayri safi milli hasılasına yılda \$1000 katkı sağlamaktadır. Ayrıca turizm taksi şoförlüğü, tur rehberliği, kendilerine ait mülklerde küçük konaklama olanakları sunmaları ile yerel halka yeni istihdam olanakları yaratmıştır⁵³.

* Diğer başarılı bir örnek olarak gösterilen Küba 'da, ekoturizmin ülke genelinde sağlayacağı istihdam ve diğer ekonomik faydalarla yakın gelecekte başlıca endüstrilerden biri durumuna geleceği beklenmektedir⁵⁴.

Bununla birlikte, ekoturizm gelişme gösterdiği destinasyonlarda ekonomik bakımdan tek başına yerel toplumun gelişmesini sağlayacak bir endüstri olarak görülmemelidir. Çünkü ekoturizm diğer yerel ekonomik faaliyetlerin de çevreye zarar vermeden sürdürülebilmesini amaçlamaktadır.

⁵¹ Tisdell, a.g.e., s.12,13.

⁵² Sherly Ross, Geoffrey Wall, " Ecotourism: towards congruence between theory and practice", *Tourism Management*, Vol.20, No.1, February 1999, s. 125.

⁵³ Vanessa Slinger, " Ecotourism in the last indigenous Caribbean Community", *Annals of Tourism Research*, Vol. 27, No.2, April 2000, s. 521, 522.

⁵⁴ Herbig, O'Hara, a.g.e., s. 231-236.

Ekoturizmin ortaya çıkardığı diğer etkiler sosyo-kültürel çevre üzerinde görülmektedir. Ekoturizm doğal alanlar kadar, bu alanlardaki kültürel değerlerin korunması ve geliştirilmesini de amaçlamaktadır. Ekoturistler ziyaret ettikleri bölgelerdeki yerel halkın kültürleri ile yakından ilgilenmektedirler. Turistler ve yerel halk arasındaki karşılıklı etkileşim sonucunda kültürel değerlerin tanınması ve bunların yaşatılması imkanı sağlanabilecek, böylece yerel halk sahip olduğu kültürel mirasına sahip çıkacaktır. Bu etkileşim sonunda sağlık, güvenlik, ve eğitim gibi konularda yerel toplumun sosyal refahı olumlu yönde gelişme gösterecek ve yaşam kalitesi yükselecektir. Ayrıca hem turistler hem de yerel halkın çevre bilincini arttırma olanakları sağlanabilecektir. Ekoturizmin sağlayacağı diğer önemli bir etki de toplumun kadınlar, gençler gibi kesimlerine yaratacağı ekonomik fırsatlar sonucunda özellikle gençlerin yaşadıkları alanlardan başka yerlere göç etmelerinin önüne geçebilmesi şeklinde belirtilebilir.

2.3.2. Ekoturizmin Çevre Üzerindeki Olumsuz Etkileri

Bir destinasyonun ekoturistler için popüler olmasıyla, kitle turizmi destinasyonlarında görülen benzer olumsuz etkilerin ortaya çıkabilme riskinin olduğu konusunda bir çok eleştiriler yapılmaktadır. Yeterli önlemler alınmadan ve dikkatli bir planlama ve yönetim olmaksızın ekoturizm sürdürülebilir bir gelişme gösteremez.

Ekoturistlerin aradıkları çoğu çekicilikler dağların zirveleri, Antartika'daki buzullar veya ekvatorial yağmur ormanları gibi oldukça düşük taşıma kapasitesine sahip hassas bölgelerdir. Çok sayıdaki turistin bu hassas ekosistemlere zarar vermesi kaçınılmazdır. Galapagos' ta binlerce ekoturist onları bu yöreye çeken yerel flora ve fauna gibi bir çok kaynağı tehdit etmektedir. Dikkatsiz bir çok ziyaretçi toprak erozyonlarına yol açmaktadır. Bir çok ekoturizm destinasyonlarında yeterli atık sistemi olmadığından, örneğin Nepal 'de, ziyaretçiler çevrenin kirlenmesine yol açmaktadırlar. Üstelik bir çok kitle turizmi türü gibi ekoturizm de çoğunlukla batı ülkeleri kökenli şirketler tarafından kontrol edilmektedir. Bu yüzden harcanan paraların çoğu destinasyon ülkelerinde kalmamaktadır. Ziyaretçilerin çoğu kitlesel paket turların bir bölümünü oluşturmamalarına rağmen gerçekte onların seyahatlerinin büyük bölümü kendi ülkelerindeki şirketlerce koordine edilmekte ve onlar seyahat ve konaklamalarında basit ve temel gereksinimlerinin karşılanmasından memnun olmamaktadırlar. Örneğin, yağmur ormanlarındaki bir

yürüyüşten sonra rahat bir konaklamayı (iyi bir yatak, yemek, sıcak bir banyo vb.) hak ettiklerini düşünmektedirler. Yani hem bu aktivitelere katılmak hem de evlerindeki lüksü ve konforu aramaktadırlar. Sonuçta ekoturizm iyi yönetilmezse kitle turizminin yeni bir türüne dönüşür⁵⁵.

Ekoturizm genel olarak çevreye duyarlı prensipleri arttırdığı şeklinde bilinirken, bir çok bölgede onun insan ve fiziksel çevre üzerinde önemli olumsuz etkileri de görülmektedir. Bu etkiler çoğu kez geleneksel turizmin geliştiği bölgelerdekilerle benzerlik göstermektedir. Ekoturizmle tanışan bölgelerde turizmin olumsuz etkileri fazla görülmez. Bazı durumlarda ise son derece hassas ve çabuk zarar görebilecek çevreler söz konusudur. Bu durumda turizmin olumsuz etkileri daha ciddi ve üzücü olabilir⁵⁶. Örneğin, sportif avcılık ve balıkçılık gibi bazı rekreasyon aktiviteleri bölgenin turizm gelirlerine katkı sağlamasına rağmen çevreye zarar verebilmektedir. Yerel halk tarafından yapılan avcılık ve balıkçılık bazı ekoturistler tarafından sadece belirli sınırlarda kabul edilebilir olarak görülmektedir⁵⁷.

Ekoturizm alanlarında gerçekleştirilen bazı faaliyetlerin fiziksel çevre üzerindeki olumsuz etkilerine şu somut örnekler verilebilir :

* Nepal' de trekking endüstrisinin hızlı gelişmesi Katmandu' nun nüfusunu arttırarak yürüyüş yollarının yok olmasına ve kalabalıklaşmaya neden olmuştur. Ayrıca otel inşası için malzeme ve yemek pişirmede odun kullanımı ormanları azaltmış, seller ve heyelanlar ortaya çıkmıştır.

* Kenya' da safari faaliyetleri yaban hayatı popülasyonunu, yaşam alanlarını ve yiyecek kaynaklarını azaltmaktadır. Günümüzde Çita nüfusu yok olmanın eşiğine gelmiştir.

* Amerika' daki Yellowstone Milli Parkı'nda turistlerin bıraktıkları çöpler ayıların yaşam alanlarını terk etmelerine ve zamansız ölmelerine neden olmaktadır.

* Brezilya kıyı şeridindeki yeteriz kanalizasyon sistemi dereleri, gölleri ve okyanusu kirleterek yüzme ve balıkçılık için su kaynaklarını güvensiz hale getirmektedir.

⁵⁵ Ioannides, February 1995 (b), s.13.

⁵⁶ Boyd, Butler, a.g.e., 383.

⁵⁷ y.a.g.e., s.387.

* Filipin ve Maldive Adalarında resort inşaatı malzemesi için mercan kayalığı kazısı ve dinamitlemesi bu hassas alanlara zarar vermekte ve yerel halkın geçim kaynağı olan balıkçılığı yok etmektedir⁵⁸.

* Everest Dağı' na maceracı olarak anılan turistlerin rehberli olarak tırmanışları sonucunda, bu kişilerin arkasında bıraktıkları yaklaşık 2 ton çöpü temizlemek için 1990 yılında Amerika, Rusya ve Çin' den gelen dağcılardan bir ekibe gerek duyulmuştur⁵⁹.

Bu ve benzeri olumsuz örnekler dünyanın değişik destinasyonlarında görülebilir. Bununla birlikte özellikle koruma alanlarında turizmin genel olarak çevre üzerindeki olumsuz etkileri ise şunlardır :

* Ziyaretçi yoğunluğu yaban hayatının kaybolmasına, hayvanların davranışlarının değişmesine, ziyaretçilerin yaşayacakları deneyimlerin ve elde edecekleri faydaların azalmasına neden olmaktadır.

* Turistik olanakların gelişmesi ile aşırı yapılaşma durumu ortaya çıkmaktadır.

* Safariler, balık avlama, sürat tekneleri ile dolaşma gibi rekreasyon faaliyetleri yaban hayatını rahatsız etmekte ve zarar vermektedir.

* Gürültü, görüntü kirliliği, çöpler doğal alanları, yaban hayatını ve ziyaretçileri rahatsız edecek ve çevreye zarar verebilecek olumsuz etkilerdir.

* Yaban hayvanlarını besleme, arazi araçları ile hassas alanlarda dolaşma, hız yapma, koleksiyon için mercanların, deniz kabukları ve nadir bulunan bitkilerin toplanması çevreye olumsuz etkiler verecektir.

* Doğal alanlarla ilgili çok önemli bir potansiyel tehlike ise yangınlardır. Özellikle ormanlık alanlardaki yangınlar her yıl binlerce hektarlık alanları yok etmektedir⁶⁰.

Belirtilen olumsuz etkilerle birlikte hızlı büyüme oranları, etkilerin uzun dönemde ölçülme, izlenilme ve belirlenme güçlüğü ve her türlü turizm türünün çevre üzerinde stress doğuracağı fikrinden dolayı çevresel taşıma kapasitelerinin kötü bir

⁵⁸ TIES , “ Environmental Impacts of Tourism “, The International Ecotourism Society, <http://www.ecotourism.org/travelchoice/environment.html>, 06.08.2002.

⁵⁹ Lawrence vd., a.g.e., s.308.

⁶⁰ Tisdell, a.g.e., s.15.

niyet olmaksızın aşılacağı tehlikesi, ekoturizmin fiziksel çevre üzerindeki potansiyel olumsuz etkileri olarak görülmektedir⁶¹.

Ekoturizmin diğer bir olumsuz etkisi ekonomik çevre üzerinde görülebilmektedir. Yerel halkın ekoturizmden beklediği ekonomik faydaları elde etmesi ekoturizmin başarısı açısından önemli bir konuyu oluşturmaktadır. Yerel halk ekoturizmden fayda sağlamazsa muhtemelen bölgenin doğal kaynaklarının kullanımı konusunda turizm endüstrisi ile rakabet içine girecek ve temel gereksinimlerini karşılamak için bu kaynaklara yönelecektir. Bu durum kaynakların sürdürülebilirliği açısından ciddi sorunlar yaratabilir. Ekoturizmin olumsuz sonuçlar yaratması konusundaki eleştiriler şu noktalarda yoğunlaşmaktadır :

1. Ekoturizm açısından ilk önemli konu ekoturizmden elde edilen gelirlerin yerel ekonomi dışına sızmasıdır. Ekoturistler yeni deneyimler elde etmek için oldukça yüksek oranlarda para harcarlar, fakat bu paranın büyük bir bölümünü seyahate çıkış noktalarında katıldıkları paket turlara ve seyahat masraflarına ayırırlar. Gittikleri destinasyonlarda harcadıkları para genellikle az olmaktadır. Örneğin, " *en büyük döviz girdisini turizmden sağlayan Kenya 'da, safari ve plaj turizmine yönelik paket tatillerden elde edilen dövizin yaklaşık % 34- % 45 gibi büyük bir kısmı ekonomi dışına sızmaktadır.*" ⁶² Yine yöredeki işletmelerin turistlere yönelik gereksinim duydukları mal ve hizmetleri bölge dışından ithal etmeleri bu sızıntıları arttırmaktadır. Ayrıca ekoturistlerin ilgilendikleri alanların yerleşim yerleri dışında, basit altyapı ve hizmetlerin gerektirdiği yerler olmasından dolayı harcamalar bakımından istisnalar dışında yerel ekonomik etkileri de muhtemelen az olmaktadır.

2. Diğer önemli bir konu ekonomik beklentiler açısından yeterli talebin olup olmaması durumudur. Bu durum, hem bu alana yatırım yapan yatırımcıları hem de yerel halkı olumsuz olarak etkileyebilir. Ekoturizm faaliyetlerinin ekosisteme zarar vermemesi açısından küçük gruplarla ve ziyaretçi sayılarının sınırlandırılarak gerçekleştirilmesi ekonomik açıdan bir ikilem yaratabilmektedir. " *1998 yılında Nepal' deki bir araştırma, özellikle ekoturizmin geliştiği alanlarda yerel gereksinimlerin karşılanamadığını göstermektedir. Çünkü ziyaretçi sayıları ile orantılı*

⁶¹ David B. Weaver, *Ecotourism In The Less Developed World*, Cab International, Wallingford, UK, 1998, s. 21.

⁶² Tisdell, a.g.e., s.14.

olarak temel beklentileri karşılayacak yeterli gelir yaratma olanakları sağlanamamıştır.”⁶³ Böyle bir durumda ürünlerin fiyatları arttırılmadıkça yüksek bir gelir sağlanamayacaktır. Diğer yandan zaman içinde tur operatörleri destinasyona yönelik turist sayılarını arttırmak isteyecekler ve böyle bir ekonomik gelişme isteği kitle turizmine doğru bir yönelmeyi ortaya çıkarabilecektir.

3. Ekoturizmin gelişmesi yerel istihdam olanakları sağlamakla birlikte bazı durumlarda yeterli deneyim ve niteliklere sahip olmamaları nedeniyle yerel halktan çok az sayıda kişi yerel turizm endüstrisinde istihdam edilebilmektedir⁶⁴. Bu durum ise, yerel halkın ekonomik beklentilerini ve ekoturizme katılımını azaltmaktadır.

4. Yerel toplumun ekoturizme yönelik beklentilerinin sınırlı olması, onların doğal ve kültürel kaynaklarını koruma konusundaki isteklerini azaltmak gibi önemli bir sonucu da beraberinde getirmektedir.

5. Yöredeki oteller ve benzeri tesislerin su ve enerji gibi kaynakları aşırı tüketmeleri, bölgedeki fiyatları arttırmakta, elektrik, su kesintilerine neden olabilmektedir⁶⁵.

6. Ekoturizmle ilgili bir ekonomik problem de özellikle koruma alanlarından elde edilen gelirlerin yetersiz oluşu veya kendi kendini finanse edecek sistemlerin olmayışıdır. “ *Hükümetler hassas alanların korunmasında duyarsız kalabilmekte ve ekoturistlerden sağlanan gelirlerin tekrar bu destinasyonlar için kullanılması konusunda isteksiz davranabilmektedirler.*”⁶⁶ Bundan dolayı, bu alanların korunması ve geliştirilmesi için bir fon yaratılması önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Belirtilen olumsuz etkilerle birlikte ekoturizm alanında faaliyet gösteren işletmelerin karşılaşılabileceği ekonomik problemler de mevcuttur. Bu problemler kısaca şu şekilde belirtilebilir :

⁶³ David G. Simmons, “ Eco-tourism : product or process ”, *Proceedings of the Manaaki Whenua Conference on Science for Resource Management*, 21-23 April 1999, Wellington, s.4, <http://www.landcare.cri.nz/conferences/manaakiwhenua/papers/index.shtml?simmons>, 22.03.2001.

⁶⁴ Tisdell, a.g.e., s.13.

⁶⁵ TIES, “ Economic Impacts of Tourism “ , *The International Ecotourism Society*, <http://www.ecotourism.org/travelchoice/economic.html>, 06.08.2002.

⁶⁶ Alan Lew, “ Ecotourism Trends”, *Annals of Tourism Research*, Vol. 25, No.3, July 1998, s.745.

1. Bazı destinasyonların iklim ve ulaşım şartları nedeniyle yılın belirli dönemlerinde ekoturizm için uygun olmaması, ekoturizm işletmelerinde bu dönemlerde atıl kapasiteye neden olmaktadır.

2. İşletmelerin belirli dönemlerde verimli çalışması istihdam edilen personelin temini ve kendini geliştirebilme olanaklarını da zorlaştırmaktadır.

3. Ekoturizm işletmelerinin çoğunlukla yerleşim yerlerinden uzak alanlarda kurulması ve faaliyet göstermesi nitelikli personelin bu alanlarda istihdamını güçleştirebilmektedir.

4. Yerleşim yerlerinden uzakta kurulmuş bu işletmelerin yönetim maliyetleri ve problemleri de fazla olabilmektedir. Özellikle çeşitli ürünlerin ve malzemelerin tedariki ve taşıma masrafları yüksek olabilir. Yine iletişim maliyetleri, sağlık ve güvenlik ile ilgili hizmetler ve gereksinimler açısından işletmeler ekonomik güçlüklerle karşılaşabilmektedir⁶⁷.

5. Bu işletmeler özellikle bulundukları bölgenin konumu itibarıyla su, enerji ve atık sistemleri ile ilgili temel altyapı gereksinimlerinin temini konusunda ekonomik güçlüklerle karşılaşabilmektedirler.

Ekoturizmin fiziksel ve ekonomik çevre üzerinde yukarıda açıklanan olumsuz etkileri ile birlikte olası sosyo-kültürel etkileri de görülmektedir. Ekoturizmin gelişme sürecinde sosyo-kültürel değişimler hem olumlu hem de olumsuz gerçekleşebilirse de, eğer bir toplumun turizmi benimsemesi ve bunu nasıl gerçekleştireceği konusunda karar vermesi için fırsat verilmiyorsa, bu durumda genellikle olumsuz değişim ağır basmaktadır. Bu olumsuz etkiler özellikle şu konular üzerinde yoğunlaşmaktadır :

1. Festivaller, şovlar, gösteriler gibi kültürel faaliyetlerin bir ticari etkinlik olarak turistlere sunulmaya başlanması, bu değerlerin orijinal yapısını bozmakta ve kültürel bozulmalara neden olabilmektedir.

2. Ekoturizmin yerel sosyal sistem üzerinde olumsuz etkileri görülebilmektedir. Bu etkiler ; konaklamalar, hizmetler, altyapı gibi yerel olanakların turistlerle paylaşılması, yönetim ve profesyonel kadrolar için yöre dışından büyük yetki ve yüksek ücretlerle istihdam sağlanması, kumar, çeşitli suçlar, alkol tüketimi gibi

⁶⁷ Tisdell, a.g.e., s.14.

faaliyetlerin artması, ziyaretçi sayılarının artmasıyla dilde ve yerel kültürde bir erezyon olması gibi durumların ortaya çıkardığı rahatsızlıklar şeklinde belirtilebilir⁶⁸.

3. Ekoturizmden beklenen faydaların toplumun geniş bir tabanına yayılmaması ve bir çok insanın koruma alanlarındaki kaynaklara ulaşmasındaki sınırlamalar, ekoturizmin gelişme süreçlerinde yerel toplumu dışlanmış, hayal kırıklığına uğramış, sinirli ve ilgisiz bir psikolojik yapı içine sokabilmektedir.

4. Toplum dışından bazı değerlerin yerel topluma etkileri, geleneksel kültür ve yaşlılara karşı saygının kaybolması gibi durumlar da toplumda bir uyumsuzluk ve sosyal bozulmalara yol açabilmektedir. Toplumun kadınlar, etnik ve sosyo-ekonomik gruplar gibi kesimleri arasında ekoturizmden beklenen faydalar konusunda oluşabilecek bir rekabet, bu gruplar arasında gücenme, kıskanma durumlarını ortaya çıkarabilmektedir⁶⁹.

2.4. Ekoturizmin Yapısı

Ekoturizmin uzun dönemde sürdürülebilirliğinin temini bakımından öncelikle bu turizm türünün yapısını oluşturan temel unsurların göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bir bölgede bu unsurlar dikkate alınmadan geliştirilecek olan ekoturizmin başarı şansı mümkün değildir. Ekoturizmin yapısını oluşturan bu unsurlar şu şekilde özetlenebilir.

2.4.1. Ekoturizm Endüstrisi

Uluslararası turizm pazarında ekoturizm ürünlerini pazarlayan ve pazarın önemli bir bölümünü oluşturan tur operatörleri ekoturizmin gelişmesinde önemli rol oynamaktadırlar. Bu tur operatörleri genellikle gelişmiş ülkelerde kurulmuş olup dünya çapında değişik destinasyonlara ekoturlar düzenlemektedirler. Diğer yandan ekoturizm endüstrisi deyince, özellikle şehir merkezlerinden uzakta ve hassas çevrelerde faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli yerel konaklama olanakları akla gelmektedir. Bulundukları yörenin doğal ve kültürel özelliklerini yansıtan bu

⁶⁸ Herbig, O'Hara, a.g.e., s.3.

⁶⁹ Regina Scheyvens, " Ecotourism and the empowerment of local communities", *Tourism Management*, Vol. 20, No. 2, April 1999, s.247.

işletmeler, kitle turizmine hizmet eden konaklama işletmelerinden oldukça farklı özellikler taşımaktadırlar.

Yöredeki restoranlar, rehberlik hizmetleri, araç kiralama hizmetleri, ata binme, bisiklet vb. rekreasyon hizmetleri, yerel halkın el sanatlarını ve yerel ürünlerini satabilme olanağı ekoturizm ürününü tamamlayan diğer unsurlardır. Bu hizmetlerin yerel halk tarafından veriliyor olması hem onlara ekonomik bir fayda sağlaması hemde onların ekoturizm faaliyetlerine dahil edilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır. Böylece yerel halk doğal ve kültürel değerlerine sahip çıkacak ve onları uzun dönem de korumak için bir bilince ulaşabilecektir. Bu durum ekoturizmin başarısını etkileyen önemli bir faktördür.

2.4.1.1. Tur Operatörleri ve Seyahat Acentaları

Tur operatörleri ekoturizm endüstrisinde oldukça önemli işletmelerdir. Uluslararası pazarlarda bir çok destinasyon için ekoturizm ürününü hazırlayan ve satışını yapan bu işletmeler ekoturizme yönelik seyahatleri yönlendirmektedirler. Ekoturizme yönelik uluslararası talebin özellikle gelişmiş ülkelerde yoğun olması ve bu işletmelerin de daha çok bu ülkelerde faaliyet göstermesi, tur operatörlerinin bu endüstri üzerindeki sorumluluklarını da arttırmaktadır. Günümüzde tur operatörleri ekoturizm ürünlerine yönelik çeşitli markalar oluşturarak bu ürünlerini uluslararası pazarlarda sunmaktadırlar. Bugün bir çok ülkede doğa tur operatörü olarak faaliyet gösteren çok sayıda işletme bulunmaktadır. Yine bir çok tur operatörü doğa turları, ekoturlar adı altında çok sayıda ürünün bu pazarlarda satışını yapmaktadırlar.

*" Çok az sayıdaki tur operatörünün hedef turistik destinasyonlarda yatırımları bulunduğundan, bu yörelerin uzun dönemli sürdürülebilirliğinin sağlanması konusundaki ilgileri düşüktür. Fakat bu destinasyonlara gelen turist sayılarını ve bunların davranışlarını etkilemeleri bakımından sürdürülebilir bir endüstrinin geliştirilmesinde önemli role sahiptirler."*⁷⁰

⁷⁰ Pamela Wight, " Ecotourism : Ethics or Eco-Sell ?", *Journal of Travel Research*, Vol. 31, No.3, Winter 1993, s.4.

Bu işletmeler potansiyel müşterilerini seyahat öncesi ekoturizm destinasyonları ile ilgili kataloglar, broşürler, vahşi yaşam ve ekosistemler konusundaki tanıtım filmleri, CD 'ler, ve web siteleri vasıtasıyla geniş ölçüde bilgilendirme olanaklarına sahiptirler. Ayrıca bunlar müşterilerine seyahat sigortaları sağlamak ve satın aldıkları ürünün kalitesi açısından bir güvence de oluşturabilmektedirler.

Belirtilen olanaklarla birlikte ekoturizm alanında faaliyet gösteren bu işletmelerin ürünlerini sürdürülebilirlik ve ekoturizmin prensiplerine uygun olarak hazırlamaları büyük önem taşımaktadır. Pazar payı giderek artan ekoturizm için bir çok tur operatörleri bu hassasiyete dikkat etmeden ticari kazançlarını ön plana çıkararak turlar düzenlemektedirler. " *Tur operatörleri uzun dönemde verebilecekleri olumsuz etkilere dikkat etmeden kısa dönemde ekonomik kazanç elde etmek uğruna turizm kaynakları ve çeşitli bölgeler için 'eko satış' çabası içindedirler.* " ⁷¹ Buna bir de turistlerin gidilen destinasyonlarda doğal ve kültürel çevreye karşı sorumsuz ve bilinçsiz davranışları eklendiğinde, kitle turizminde görülen olumsuz sosyo- kültürel, çevresel ve ekonomik etkiler ekoturizm için de söz konusu olabilmektedir. Günümüzde tropikal ormanlara, Antartika gibi hassas ekosistemlerdeki yaban hayatına zarar verilmesi, buraların kirletilmesi veya gidilen destinasyonlarda yerel halkın kültürel değerlerine saygı gösterilmemesi şeklinde olumsuz uygulamalar da görülmektedir.

Ekoturizm pazarlaması ile ilgili önemli bir tehlike bu sözcüğün moda bir pazarlama terimi olarak yanlış anlaşılması ve istismar edici bir şekilde kullanılmasıdır. " *Yeşilin sattığına hiç kuşku yoktur. 'Eko' ön ekiyle sunulan hemen herşey ilgi çekmekte ve satışı artmaktadır. Bu yüzden son yıllarda seyahat alanında eko tur, eko seyahat, eko tatil, eko macera, eko gezi, eko safari, eko harcama ve elbette ekoturizm gibi referanslar reklamlarda çoğalmıştır.* " ⁷² Oysa bir çok tur operatörünün ekoturizm ürünü olarak pazarladığı ürünlerde ve destinasyonlarda ekoturizmin ilkelerine ters düşen uygulamalar görülebilmektedir. Bu durum ziyaretçileri hayal kırıklığına uğratmakta ve onların memnuniyetini azaltmaktadır.

⁷¹ Ercan Sirakaya, Robert W. Mclellan, " Modelling Tour Operators' Voluntary Compliance with Ecotourism Principles : A Behavioral Approach", *Journal of Travel Research*, Vol. 36, No. 3., Winter 1998, s.42.

⁷² Wight, Winter 1993, s.4.

Ekoturizm ürününü talep eden potansiyel müşterilerin bu gibi durumlarda gerçek ekoturizm ürününü seçme konusunda bilinçli davranmaları gerekmektedir. Kendilerine yanıltıcı bilgiler verilse de onlar iyi bir ekotur da olması gereken temel özellikleri aramalı, bunları kapsamayan turları satın almamalıdır. Bu özellikler şu şekilde belirtilebilir⁷³ :

- Ziyaret edilecek yerin çevresi ve kültürü hakkında yeterli bilgi sağlamalı,
- Ziyaretlerinden önce yazılı olarak ve tur süresince de sözlü olarak ziyaretçilerin davranışları ve uygun giyim tarzları ile ilgili olarak onlara tavsiyelerde bulunmalı,
- Turistlere destinasyona vardıklarında oranın çevresi, coğrafik, sosyal ve politik özellikleri ile ilgili olarak detaylı bir briefing olanağı sunmalı,
- Seyahat süresince iyi eğitilmiş yerel rehberler vasıtası ile kapsamlı rehberlik hizmetleri sağlamalı,
- Yerel halkla sadece ticari olarak alışveriş, satış anlamında bir iletişim değil aynı zamanda onlarla karşılıklı etkileşimi sağlayacak bir tanışma fırsatı tanımalı,
- Yerel halkın günlük yaşamını ve geleneklerini tanıma ve öğrenme fırsatı sağlamalı,
- Yerel sivil toplum örgütlerine destek sağlamak için fırsatlar sunmalı,
- Ziyaret edilen tüm park veya arkeolojik alanların giriş ücretlerinin tam olarak ödenmesini temin etmeli,
- Yöre ile uyumlu konaklama imkanları sunmalıdır.

Ekoturların belirtilen özellikleri dikkate alınarak hazırlanması ve tur süresince olumsuz durumların ortaya çıkmaması için, tur operatörlerinin faaliyetlerinde kısa dönemli kazanç beklentisi içinde olmadan, ahlaki sorumluluğa sahip ve ekoturizmin prensipleri ile uyumlu olarak faaliyetlerde bulunmaları gereklidir. Burada müşterilerinin çevre bilincinin geliştirilmesi, eğitilmesi konusunda yine onlara önemli görevler düşmektedir. Tur operatörlerinin ilkeli ve sorumluluk sahibi olarak faaliyet göstermelerinde en faydalı araçlardan birisi ekoturizm ile ilgili olarak yapılan düzenlemeler ve faaliyetlerinde onlara rehberlik edecek ilkelerdir. Günümüzde tur operatörleri ile ilgili olarak hazırlanmış bir çok gönüllü talimatlar bulunmakla birlikte bunlardan en önemlilerinden birisi, bir çok tur operatörünün de üyesi olduğu TIES tarafından doğa ile ilgili tur operatörleri için hazırlanmış olan ekoturizm talimatlarıdır.

⁷³ Wood, 2002 (b), s.23.

Özellikle ekolojik ve kültürel açıdan hassas destinasyonlarda faaliyet gösteren tur operatörlerinin sorumlulukları ile ilgili olarak tavsiye niteliğindeki bulunan bu talimatlar şu şekilde belirtilebilir⁷⁴ :

- Müşterilerine sundukları bilgilendirme ve eğitim olanakları ile onların çevresel ve kültürel bilincini geliştirmek,
- Çevre üzerinde oluşturabilecekleri olumsuz etkileri en az seviyeye indirmek,
- Çevrenin korunmasına doğrudan finansal katkı sağlamak,
- Yerel kültüre saygılı olmak,
- Yerel işletmeleri ve hizmet sağlayıcılarını desteklemek,
- Yerel rehberlik hizmetleri sağlamak ve yerel rehberlerin eğitimine yardımcı olmak,
- Ziyaretçilerin davranışları açısından yerel düzenlemeleri göz önüne alarak çevreye duyarlı şekilde aktivitelerini yönetmek,
- Ödenen giriş ücretleri sayesinde koruma alanları ve parklara katkı sağlamak,
- Yerel çevrenin ve halkın korunması için ziyaretçi yönetim planları geliştirmede yerel yönetimler ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği içinde çalışmak,
- Gezi programlarında aşırı kalabalıktan ve destinasyonun aşırı kullanımından kaçınmak ve daha az bilinen yörelerin gelişmesine yardımcı olmak,
- Yörenin yapısına uygun konaklama olanakları sağlamaktır.

Tur operatörlerinin sorumlulukları açısından ekoturizm ve sürdürülebilir turizm konusunda gerçekleştirdikleri çeşitli gönüllü girişimler olumlu sonuçlar vermektedir. Örneğin Mart 2000 yılında Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), WTO ve Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu (UNESCO) 'nun desteği ile tur operatörlerinin sürdürülebilir turizmin gelişmesi için bir araya gelerek oluşturdukları " Tur Operatörleri Girişimi " (TOI) başarılı bir gönüllü birlikteliktir. 12 tur operatörü ve belirtilen uluslararası örgütlerden bir temsilci ile yönetilen bu birliğin temel amacı , sürdürülebilir turizmin gelişmesi ve yönetimini ileri düzeye götürmek ve tur operatörleri arasında sürdürülebilir gelişme için ortak bir sorumluluğun oluşturulmasını teşvik etmektir. Bu temel amacı gerçekleştirmek için dünyanın çeşitli bölgelerinden diğer gruplarla (oteller, hava yolu şirketleri, yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri, tüketici birlikleri, seyahat acentaları vb.) birlikte çalışma grupları

⁷⁴ y.a.g.e., s. 34.

oluşturmakta ve turizmin sürdürülebilirlik ilkeleri ile uyumlu olarak gelişmesi için çaba göstermektedirler. Bu girişim gönüllü olup, kar amacı gütmemekte ve büyüklüklerine ve coğrafi bölgelerine bakılmaksızın tüm tur operatörlerine açık olarak faaliyet göstermektedir (<http://www.toinitiative.org>) Bu ve benzeri birlikler kuşkusuz ekoturizmin gelişmesi açısından da büyük katkı sağlamaktadır.

Ekoturizm sektöründe faaliyet gösteren seyahat acentaları uluslararası tur operatörleri kadar baskın bir rol oynamamakla birlikte özellikle internet üzerinden ekoturizm ürünlerindeki satışların artması onların önemini de arttırmaktadır.” *Amerika Seyahat Endüstrisi Birliğinin son raporu, 1999 yılında bir önceki yıla göre % 54 oranında artışla 52 milyondan fazla kişinin internet yolu ile seyahatini bu amaçla planladığını göstermektedir.*”⁷⁵

Ekoturizm destinasyonlarında bulunan karşılayıcı acentalar, ekoturizm endüstrisinin standartlarına uygun ürünlerin sağlanmasında önemli bir sorumluluk üstlenmektedirler. Bu acentalar turlarda nitelikli rehberler, uygun taşıma araçları, konaklama tesisleri, restoranlar ve yerel halkla turistlerin karşılıklı etkileşimi gibi hizmetleri sağlaması bakımından ekoturizmin başarısında önemli bir paya sahiptir. Bu işletmeler yerel halk ile işbirliği içinde çalışmalı, onların yerel ürünlerini, el sanatlarını satmaları için fırsatlar yaratmalıdırlar. Yerel topluma sağladıkları ekonomik katkılarla birlikte, çevre konusundaki bilinci geliştirmeye yönelik eğitim faaliyetlerini de desteklemeli, onların yerel doğal ve kültürel değerlerine sahip çıkmalarını teşvik etmelidirler.

2.4.1.2. Eko Konaklama Tesisleri (Ecolodges)

Ekoturizme hizmet veren konaklama tesisleri kitle turizm için kurulmuş olan büyük ölçekli veya konaklama işletmeleri zincirlerine göre önemli farklılıklar taşımaktadır. Bu farklılıklar temelde ekoturizmin yapısından ve bu pazar dilimindeki turistlerin beklentilerinden kaynaklanmaktadır. Bu tesislerin daha çok küçük ölçekli ve aile işletmeleri şeklinde işletilen tesisler oldukları görülmektedir. Özellikle hassas ekosistemlerde kurulduklarından, bulundukları yerin doğası ve kültürel yapısı ile uyumlu olarak dizayn edilmelidirler. Bulundukları yerin bitki örtüsüne ve biyolojik çeşitliliğine zarar vermemeli aksine bu kaynakları koruyup, iyileştirilmesine katkı

⁷⁵ y.a.g.e., s.34.

sağlamalıdır. Bu işletmelerin çoğu halkla ilişkiler, internet, basılı materyaller ve ağızdan ağıza reklam yolu ile doğrudan pazarlama tekniklerini kullanmaktadırlar. Bazıları ise seyahat acentaları ile çalışmakta veya kendi seyahat acentalarını kurmaktadırlar.

Ekoturizm konaklama olanakları çadırlar, yerel materyallerden ve bitkilerden yapılmış kulübeler gibi temel gereksinimleri sağlayacak şekilde çok basit, konforsuz ve hatta ilkel olabileceği gibi modern teknolojik donanımları bünyesinde taşıyan çok lüks tesislerde olabilmektedir. Bu tesislerin yörenin doğal ve kültürel çevresi ile uyumlu olması büyük önem taşımaktadır.

Eko konaklama tesisi (ecolodge) terimi 1994 yılında Amerika Virgin Adaları'nda düzenlenen I. Uluslararası Eko Konaklama Forumu ve Alan Semineri'nde ortaya çıkmıştır. 1995 Yılında Kosta Rika 'da düzenlenen uluslararası benzer bir konferans sonunda " The First International Ecolodge Guidelines " adlı eko konaklama tesisleri ile ilgili bir rehber kitap yayınlanmış ve ilk defa eko konaklama tesisinin uluslararası tanımı yapılmıştır. Bu tanımda bir eko konaklama işletmesinde bulunması gereken kriterler şu şekilde belirtilmiştir⁷⁶ :

- Bulunduğu çevreyi doğal ve kültürel açıdan korumalı,
- Yapımı süresince doğal çevreye vereceği olumsuz etki en az seviyede olmalı,
- Onun özel fiziksel ve kültürel yapısı, yerel mimari tarzlara ve bulunduğu ortamdaki manzara ve renklerle uyumlu olmalı,
- Uzun dönemde su gereksinimini karşılayacak ve su tüketimini azaltacak alternatifleri kullanmalı,
- Katı ve sıvı atık sistemlerinin kurulmasını ve etkili yönetimini sağlamalı,
- Enerji gereksinimini pasif dizaynla ve sürdürülebilir kullanımı sağlayacak modern donanımlarla birleştirerek karşılamalı,
- Yerel toplum ile birlikte çalışmak için çaba göstermeli,
- Bulundukları yörenin doğal ve kültürel çevresi hakkında hem çalışanlarını hem de turistleri eğitecek programlar sunmalı,
- Araştırma programları vasıtası ile sürdürülebilir yerel gelişmeye katkı sağlamalıdır.

⁷⁶ y.a.g.e., s.28.

Belirtilen özelliklerin yanında ekoturizm destinasyonlarında kurulmuş olan bu tesislerin yerel halk ile iş birliği içinde olması ve konaklayan turistler için ekoturizme yönelik çeşitli aktiviteler düzenlemesi gerekmektedir. Özellikle bireysel olarak gelen müşterilerin yoğun olduğu tesisler, deneyimli yerel rehberler temin etmeli ve yörede mümkün olan doğa yürüyüşleri, flora ve faunanın tanıtılması, müzeler, arkeolojik ve koruma alanlarının, parkların, yerel çiftliklerin ve köylerin ziyaret edilmesi, yerel halkın el sanatları vb. ürünlerini satın alma fırsatları yaratılması gibi aktiviteleri düzenlemelidirler. Böylece yöreye gelen turistler yerel halkı ve çevreyi tanıma fırsatı bulacak ve değişik deneyimler elde edeceklerdir.

Diğer yandan müşteriler için düzenlenen bu faaliyetler hem yerel halk için ekonomik bir fayda yaratacak hem de milli parklar, müze ve arkeolojik alanlar gibi yerlere verilen giriş ücretleri bu değerlerin korunmasına finansal olarak bir katkı sağlayacaktır.

2.4.2. Ulusal ve Yerel Yönetimler

Ekoturizmin gelişmesinde ulusal ve yerel yönetimlere büyük sorumluluklar düşmektedir. Devletler öncelikle gerekli politikaları üretmeli, planlı bir şekilde bu gelişmeye destek olmalıdır. Özel girişimcileri destekleyecek, gerekli yasal ve kurumsal düzenlemeleri ve kontrol sistemlerini oluşturacak şekilde destinasyonlar için uygun bir ekoturizm planı hazırlamalı ve uygulamalıdır. Bireysel girişimcilere engel olmadan, çevrenin korunması ile belirli sınırlamalar arasında bir denge oluşturmalı ve sürdürülebilirlik çerçevesinde kontrolü bir gelişmeyi sağlamalıdır. Doğal ve kültürel çevrenin korunması, geliştirilmesi ve ekoturizm işletmelerinin faaliyetleri ile ilgili gerekli yasal düzenlemeleri yapmalı ve bunların etkili ve sürekli kontrolünü yapacak mekanizmaları kurmalıdır. Kitle turizminde olduğu gibi kısa dönemde turist sayısının ve turizm gelirlerinin hızla artması şeklinde bir yaklaşım içine girilmemelidir. Aksi durumda çok hassas doğal ve kültürel çevrelerde geliştirilen bu faaliyetler kitle turizminde görülen olumsuz etkileri ortaya çıkaracaktır.

Ekoturizmin gelişmesinde özel sektör, yerel halk, sivil toplum örgütleri, uluslararası organizasyonlar gibi bütün gruplar arasında bir koordinasyon sağlanması gerekmektedir. Devlet bu koordinasyonu sağlamalı ve liderlik görevini üstlenmelidir. Diğer alanlarda olduğu gibi ekoturizm destinasyonlarında da ulusal ve

yerel yönetimlerden öncelikle beklenen yol, su, kanalizasyon, enerji sitemleri, genel sağlık ve güvenlik gibi altyapı hizmetleridir. Bu hizmetler ekoturizm destinasyonlarında daha da önem kazanmaktadır. Hassas ekosistemlere sahip alanlarda, bu hizmetlerin çevreye zarar vermeyecek şekilde planlanması ve yapılması büyük önem taşımaktadır. Bununla birlikte bu turistik alanlarda ekolojik taşıma kapasitelerinin belirlenmesi, çevresel etki değerlendirmelerinin yapılması ve bunların sürekli izlenmesi bu destinasyonların geleceği açısından öncelikli konuları oluşturmaktadır.

Yukarıda belirtilenlerle birlikte bu otoriteler, ekoturizm ürününün uluslararası alanda pazarlanması konusunda etkili rol oynamalı, yerel acetaları ve işletmeleri bu konuda desteklemelidirler. İnsan kaynakları yönetimine önem vermeli, özellikle çevre bilincini arttıracak eğitim ve sertifikasyon programları geliştirilmeli, başta turizm sektöründe çalışan personel olmak üzere yerel halka da bu olanaklar sağlanmalıdır. Yerel halkın ekoturizmin gelişmesinde planlama ve karar alma süreçlerine katılımı sağlanmalı, özellikle yerel işletmeler olmak üzere özel sektör çeşitli yardımlar, fonlar gibi teşviklerle desteklenmeli, turizm sektörü yanında diğer sektörler için de çevresel politikalar, ilkeler ve ahlak kuralları düzenlenmelidir.

Ekoturizmin sürdürülebilirliği bakımından bahsedilen konularda devletlere ve yerel yönetimlere büyük sorumluluklar düşmektedir. Bunlara dikkat edilmediği takdirde ortaya olumsuz sonuçlar çıkacaktır. Örneğin yerel yönetimlerin fiziksel planlama ve imara açılan alanlar konusundaki yanlış uygulamalarını bugün bir çok turistik beldede görmek mümkündür. Bu beldeler başta ikinci konutlar olmak üzere, kooperatifler tarafından hızla gerçekleştirilen aşırı ve plansız yapıların ortaya çıkardığı çevresel ve sosyal sorunlarla karşı karşıya olup, turistik çekiciliklerini büyük ölçüde yitirmişlerdir.

Dünyada ekoturizmde başarılı olan destinasyonlar ve ülkeler incelendiğinde, buralarda ulusal ve yerel yönetimlerin rolü açıkça görülebilir. Bu ülkelerde ekoturizm ile ilgili ulusal politikalar oluşturulmuş ve onların desteğinde ve öncülüğünde ekoturizmin gelişmesi sağlanmıştır.

Bir çok ülke ulusal ölçekte ekoturizm stratejileri hazırlamıştır. Dünyada ilk defa 1994 yılında Avustralya Hükümeti tarafından hazırlanan ulusal ekoturizm planı,

ulusal ekoturizm planlamasının en önemli örneklerinden biridir. Avustralya turistik çekiciliğe sahip doğal çevreye karşı artan uluslararası ilgi karşısında böyle bir planı hazırlamıştır. Günümüzde en önemli ekoturizm destinasyonlarından biri olan Avustralya, Ulusal Ekoturizm Stratejisinin amaçlarını şu şekilde belirlemiştir ⁷⁷ :

- Ekolojik açıdan sürdürülebilir uygulamalara olanak sağlamak.
- Bölgesel planlamaya entegre edilmesi, ayrıca planlama ve karar alma süreçlerine yerel katılımı sağlamak.
- Doğal kaynakların yönetimini geliştirmek. (Giriş ve lisans ücretlerinden finansal faydalar sağlamak vb.)
- Ekoturizm ve doğal kaynakların yönetimi arasında işbirliğini geliştirmek. (Doğal alanlara giriş noktaları, taşıma şekilleri, lisans ve izinler gibi).
- Uygun düzenlemeleri gerçekleştirmek. (Doğal alanlardaki çevresel etki değerlendirme çalışmaları, özel sektör sertifikasyon programları, özel sektörün faaliyet ilkelerini ve kurallarını belirlemek vb.).
- Altyapı gereksinimlerini belirlemek. (Çevre dostu enerji ve atık sistemlerinin kullanılması, kullanım alanlarının çevreye duyarlı şekilde dizayn edilmesi vb.)
- Kullanım alanlarında ziyaretçilerin etkilerini kontrol etmek.
- Kültürel ve ekoturizm çekicilikleri ve buralara tur düzenleyenlerin faaliyetleri ile ilgili bilgi bankaları oluşturmak.
- Destinasyonların pazar profillerini belirlemek ve pazar payı yüksek olan destinasyonlarla ilgili bilgi toplamak.
- Ekoturizm ürününün ahlaki sorumluluk içinde hazırlanması ve dağıtımını sağlamak. (Yerel endüstri standartları ve ekoturizm ürünü için sertifikasyon sistemleri geliştirmek gibi)
- Yerel halkın kendi geleceklerini tayin etme ve destinasyonu yönetebilme olanaklarını arttırmak.
- Ekoturizm işletmelerinin gereksinimlerine uygun işletme politikaları geliştirmektir.

Avustralya gibi önemli doğal kaynaklara sahip olan Brezilya'da, bu alanlara yönelik artan turist sayısı ile birlikte 1994 yılında Ekoturizm Ulusal Politikası için ilkeler belirlemiş ve bunları uygulamaya koymuştur. Özellikle Amazon eyaletlerindeki

⁷⁷ y.a.g.e., s. 46.

yağmur ormanları ekoturizm alanları olarak belirlenmiş ve bu bölgelerde ekoturizmin geliştirilmesi ile ilgili stratejiler hayata geçirilmiştir.

2002 Uluslararası Ekoturizm Yılı kapsamında, 19-22 Mayıs 2002 ' de Kanada'nın Quebec şehrinde gerçekleştirilen Dünya Ekoturizm Zirvesi sonunda yayınlanan deklarasyonda ulusal , bölgesel ve yerel hükümetlerin ekoturizmdeki rollerine yönelik olarak da önemli sonuçlar çıkmıştır. 132 ülkeden yaklaşık 1000'in üzerinde katılımcıdan oluşan bu zirvede, dünyada hızla gelişen ekoturizm endüstrisi için ulusal ve yerel yönetimlere bu alanda başarılı olmalarında önemli rol oynayacak olan şu tavsiyeler sunulmuştur⁷⁸:

1. Ekoturizm aktivitelerine muhtemelen katılacak ve onlardan doğrudan veya dolaylı etkilenecek gruplara danışılarak sürdürülebilir gelişme amaçlarıyla uyumlu şekilde ulusal, bölgesel ve yerel ekoturizm politikaları ve gelişme stratejileri belirlenmelidir.

2. Yerel topluluklar, özel sektör, sivil toplum örgütleri ve ekoturizm ile ilgili tüm gruplarla birlikte, su kullanım hakları, özellikle mülk ve arazi hakları, genetik kaynaklar, geleneksel bilgi, yerel kültürün ve doğanın korunması garanti altına alınmalıdır.

3. Ekoturizm süreçlerinin farklı aşamalarında alınacak kararlarda tüm ilgili gruplara katılım olanağı sağlanırken, öte yandan ilgili ulusal, eyaletler ve yerel seviyedeki tüm kamu kurumları arasında gerekli koordinasyonu sağlayacak bir yapı oluşturulmalıdır. Bununla birlikte bu çok katımlı yapı tarafından belirlenen amaç ve hedeflere ulaşılmasına olanak sağlayacak yeterli bütçe mekanizmaları ve uygun yasal yapının kurulması gerekmektedir.

4. Belirtilen yapı içinde tüm grupların hem fikir olduğu sürdürülebilirlik göstergeleri ve geri besleme mekanizması olarak kullanılan çevresel etki değerlendirme çalışmalarını kapsayan gerekli ulusal, bölgesel ve yerel düzenlemeler ve kontrol mekanizmaları oluşturulmalıdır.

5. Uluslararası taşımacılığı da kapsayacak şekilde turizm ürününün tüm yönleri ile ortaya çıkarabileceği çevresel maliyetleri düzenleyecek mekanizmalar geliştirilmelidir.

6. Bölgelere ayırma, katılımcı arazi kullanımı planlaması gibi yönetim araçlarının sadece koruma alanlarında değil aynı zamanda tampon bölgeler ve diğer

⁷⁸ WTO, " Quebec Declaration On Ecotourism " , May 2002, s. 3-5.

ekoturizm gelişme bölgelerinde uygulanması için yerel ve belediye ile ilgili kapasiteler geliştirilmelidir.

7. Ekoturizmde sürdürülebilirliğin sağlanmasında sertifikasyon sistemleri, eko markalar (ecolabels) ve diğer gönüllü girişimleri desteklemek için uluslararası alanda incelenmiş ve kabul görmüş ilkeleri kullanmalı ve özel operatörlerin bu sistemlere katılması ve müşterileri tarafından tanınmalarının sağlanması teşvik edilmelidir. Bununla birlikte sertifikasyon sistemleri bölgesel ve yerel kriterleri yansıtmalıdır. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin bu sistemlere katılabilmesi için finansal destek sağlanmalıdır. Ayrıca bu sistemlerin etkili şekilde uygulanmasını desteklemek için düzenleyici ve kontrol mekanizmaları gereklidir.

8. Ekoturizmin çekirdeğini oluşturan küçük ve orta ölçekli işletmelere sürdürülebilir bir yapıda işletmelerini kurmaları ve geliştirebilmeleri için teknik, finansal ve insan kaynakları desteği sağlanmalıdır.

9. Hassas habitatların sürdürülebilir kullanımı, savunmasız ekosistemlerin korunması ve ziyaretçi sayılarının yönetimi için doğal alanlara yeterli fon kaynakları ayrılmalı, uygun politikalar, yönetim planları ve ziyaretçiler için eğitim programları belirlenmelidir. Bu planlar turistlerin istekleri kadar, bölgede faaliyet gösteren tüm ekoturizm işletmelerinin çevresel ve sosyal etkilerinin kontrolünü sağlamak için açık normları, doğrudan ve dolaylı yönetim stratejilerini ve ihtiyaç duyulan fonları ile birlikte gerekli düzenlemeleri kapsamalıdır.

10. Ulusal turizm yönetimi tarafından hem uluslararası hem de iç pazarlarda ekoturizm işletmeleri, yerel toplum ve sivil toplum örgütlerini de kapsayacak şekilde promosyon stratejileri ve programlar gerçekleştirilmelidir.

11. Ekoturizm ürünlerinin uluslararası ve ulusal seviyede pazarlaması ve promosyonu için işbirliği ve bölgesel bilgi ağlarının oluşturulması desteklenmelidir.

12. Tur operatörleri ve diğer hizmet sağlayıcıları çevreye karşı daha duyarlı olmaları ve faaliyetlerinde ekoturizm ilkelerine uymaları konusunda teşvik edilmelidirler.

13. En kırsal alanlar da dahil olmak üzere ekoturizmin geliştiği tüm alanlarda temel çevresel ve sağlık standartları sağlanmalıdır. Bu standartlar ; bölgenin seçimi, planlanması, dizaynı, katı atık ve lağım tehlikesi ve sulak alanların korunması vb. konuları kapsamalıdır. Bunların düzenlenmesi ve kontrolü için yerel ve belediyelerle ilgili olanaklar arttırılmadan ve yatırımlarda sürdürülebilir bir alt yapı olmadan ekoturizm projeleri hükümetler tarafından kabul edilemez.

14. Destinasyonda çevresel etki değerlendirmesi çalışmaları ve araştırmaları yapılmalı, sürdürülebilir turizm ve ekoturizmle ilgili bu çalışmaları yapan kurumlar desteklenmelidir.

15. Turizmde sürdürülebilir gelişme kavramının uygulanabilmesi için uluslararası ve ulusal yasal çerçeve, politikalar ve master planları geliştirilmeli ve uluslararası düzenlemeler, ilkeler ve sürdürülebilir turizm için ahlak kurallarının uygulanması desteklenmelidir.

16. Özellikle çocuklara ve gençlere yönelik olarak doğanın korunması, sürdürülebilir kullanım, yerel kültürler ve bunların ekoturizmle ilişkileri konusunda bilinci arttıracak eğitim programları geliştirilmelidir.

17. Yurt dışı ve yurt içi tur operatörleri, destinasyondaki diğer hizmet sağlayıcıları ve sivil toplum örgütleri arasında turistleri eğitmek ve gittikleri destinasyonlarda davranışlarını etkilemek için işbirliği sağlanmalıdır.

18. Sürdürülebilir taşımacılık ilkeleri ile ulaşımın dizaynı, planlama ve taşımacılık sistemleri birleştirilmeli ve tur operatörleri ve kamu ile ilgili seyahatlerin çevreye daha duyarlı olması teşvik edilmelidir.

2.4.3. Yerel Toplum

Ekoturizmin gelişmesinde yerel toplumun rolü büyüktür. Bu gelişmenin ortaya çıkaracağı muhtemel faydaların ve maliyetlerin toplum içinde eşit olarak dağıtılması önem taşımaktadır. Ortaya çıkacak olan faydaların mümkün olduğunca toplumun geniş bir tabanına yayılması ve muhtemel olumsuz gelişmelerin de bu toplumsal yapı içinde önlenmesi ve çözümlenebilmesi ekoturizmin sürdürülebilirliği açısından gereklidir.

Ekoturizm doğal ve kültürel alanlara yapılan seyahatlerden oluştuğu için buralarda yaşayan yerel toplulukların ekoturizmin gelişmesindeki önemi çok büyüktür. Ekoturizmin bir çok tanımında vurgulanan temel öğelerden birisi yerel topluma ekonomik, sosyo- kültürel ve çevresel fayda sağlamasıdır. " *Toplum temeline dayalı ekoturizm yaklaşımı hem yerel halkın yaşam kalitesinin yükseltilmesi hem de kaynakların kalitesinin korunmasını gerektirir.*" ⁷⁹ Yerel toplumun benimsemediği, desteklemediği ve katılımının sağlanmadığı hiçbir ekoturizm projesinin başarılı olması mümkün değildir.

⁷⁹ Scheyvens, a.g.e., s.246.

Toplumsal katılımlı turizm şu şekilde tanımlanabilir : " *Turizmde toplumsal yaklaşım, turizm ürününün veya bir turistik destinasyonun temel unsurunu oluşturan toplumun gelişmesini ifade eder. Aynı zamanda , turizmde aşırı gelişmenin ve yönetimin yerel toplum tarafından kontrolünü de işaret eder.*" ⁸⁰ Toplumsal katılım, yerel toplumun yaşantısını etkileyecek şekilde ekoturizmle ilgili faaliyetlere katılabilme yeteneğini ifade eder.

Bu yaklaşımda toplumun gelişmesinin yanında korumacılık bilinci de yer almaktadır. Bazen koruma ve gelişmenin birlikte gerçekleştirilemeyeceği düşünülse de, bu yaklaşım gelişme ve koruma bilinci arasında dengenin sağlanmasında önemli bir araçtır.

Ekoturizm bir taraftan yerel topluma fayda sağlamak diğer taraftan da kaynakların korunmasını hedefler. Toplumlar sadece yaşam kalitelerini iyileştirmeleri ve gelişmelerini sürdürmelerine olanak sağlandığı durumlarda doğayı korumak için isteklidirler.Yerel halk genel olarak ekoturizmin onların geleneksel ekonomik faaliyetlerinin yerine geçmeyeceği gerçeğinin farkındadır. Bununla birlikte, ekoturizmin kendileri için ilave bir gelir yaratma potansiyeline sahip olduğunu da bilmektedirler. Böylece onların korumaya yönelik projelere yaklaşımı bir müteşebbüs bakış açısı ile olmaktadır. Bu bakış açısından, korumaya yönelik ilk ve en önemli adım, rekabetçi ve kararlı olan toplumsal katılıma dayalı ekoturizm inisiyatifi sağlamaktır⁸¹.

Toplumsal katılımlı ekoturizmin amaçları şu şekilde belirtilebilir⁸² :

1. Ekosistemin ve genellikle koruma alanları içindeki yüksek turistik potansiyele sahip doğal alanların korunmasına yardımcı olmak,
2. Turist sayılarının sınırlandırılmaması ve kaynakların aşırı tüketiminin tehlikeleri gibi konularda yerel toplumun eğitimi ile çevre bilincini arttırmak,
3. Ekoturizm sayesinde ekonomik yeni teşvikler geliştirmek ve yerel ekonomi içinde el sanatları ürünleri, tıbbi bitkilerin satılması gibi bazı yeni iş alanları sağlayarak çeşitlilik yaratmak,

⁸⁰ Kersten, a.g.e., s.4.

⁸¹ Norris vd., a.g.e., s.7.

⁸² Kersten, a.g.e., s. 4,5.

4. Toplumsal mülkiyetin ve kontrolün başarılmasını sağlamak ve böylece kişisel zenginleşmeden çok gelirlerin toplum içinde dağılımını teşvik etmek,

5. Turistler için önemli bir çekicilik yaratan kültürel değerlerin ve geleneksel uygulamaların korunması ve canlı tutulmasını ve toplumun bundan gurur duymasını özendirme.

Ekoturizm hem çevreye karşı sorumlu olmalı hem de yerel halka fayda sağlama potansiyeline sahip olmalıdır. Yerel toplumun ekoturizm projelerine dahil edilmesi, bu turizm türünün gelişmesi için yapılan çalışmalarda önemli bir konuyu oluşturur. Eğer ekoturizm etkili bir şekilde yönetilir ve yerel topluluk, sivil toplum örgütleri, korumacılığı ve gelişmeyi destekleyen organizasyonlarla işbirliği sağlanırsa, kaynakların korunması ve yerel gelişme amaçlarının sağlanmasında bir araç olarak kullanılabilir.

Bir çok ekoturizm projesi milli parklar, koruma altındaki ormanlar, doğal rezervler gibi koruma alanlarının içinde veya çevresinde geliştirilirken, bu doğal kaynaklara bağımlı olarak yaşayan yerel topluluk ise genellikle bu alanların dışında kalır. Bu durum yerel toplum ile projeye dahil olan diğer gruplar arasında bir uyumsuzluk yaratır. Sonuçta her iki tarafta yerel halkın kaynaklara ulaşamaması ve projelerde yerel halkın desteğinin olmaması gibi olumsuz durumlarla karşılaşılır⁸³. Bu nedenle yerel halka istihdam olanaklarının yaratılması ve bu kaynaklara ulaşabilmelerinin sağlanması gerekmektedir. Onlar da yöre ile ilgili bilgilerini paylaşp, insan kaynakları desteği sağlayıp, korumaya yönelik faaliyetlere katılarak ekoturizmin gelişmesine katkı sağlayacaklardır.

Ekoturizme dahil olmak ve pazarda rekabet edebilmek için yerel halkın finansal ve teknik yardıma gereksinimi vardır. Halkın başarılı ekoturizm işletmeleri kurabilmesi için altyapı, eğitim ve diğer yardım türleri büyük önem taşımaktadır. Toplum, bireysel olarak ekoturizme yatırım yapacak ve geliştirecek kadar özellikle finansal kaynaklara sahip değildir. Devletten veya sivil toplum örgütlerinden destek almak durumundadırlar. Bu destek olmaksızın, yerel ekonomiler ve doğal kaynaklar üzerine potansiyel olumlu etkiler yapacak olan ekoturizm, tam tersi etkilere neden olabilir. Bu yüzden ekoturizmin gelişmesi grup temeline dayalı olarak mümkün olduğunca çok insanı etkileyecek şekilde olmalıdır. Yani projenin gelişme süreci

⁸³ Pratiwi, a.g.e., s.1.

boyunca topluma odaklanılmalı, onlarla ilişkiler, fikirleri ve gereksinimleri göz önünde bulundurulmalıdır.

Toplumsal katılımlı ekoturizmin oluşturulmasında önemli bir mesele doğal kaynakların özellikle de koruma alanlarının yönetiminde kullanım hakları konusudur. Koruma alanlarında doğal kaynakların kullanımına sınırlamalar getirilmiş olması bu alanlardaki ekonomik gelişmenin sınırlanabileceği anlamını taşır. Bununla birlikte koruma alanları doğanın turistleri çekmesiyle toplum için doğadan gelir elde etme şansı sağlayabilir. Turizm gelirleri toplumun ekonomik gelişmesi ve bu alanların korunması için olumlu etkiler yaratacaktır. Bir çok ekoturizm projesinin hayata geçirilmesinde (örneğin konaklamalarda) ya mülkiyetin sahipliği veya mülkün kiralanması yoluna gidilir. Buna karşın ormanların, nehirler, göller, mağaralar gibi doğal çekiciliklerin çoğunluğu ve arkeolojik alanlar devletin mülkiyetinde bulunmaktadır. Bu yüzden kaynaklara ulaşmak devlet tarafından, yerel topluma kullanım hakkı için izin verilmesine bağlıdır⁸⁴.

Ekoturizm işletmelerinin pazarda yeterli rekabet gücüne sahip olmasında koordinasyon, iletişim, yönetim ve işletmeciliği ifade eden iyi bir organizasyon yardımcı olacaktır. Liderlik konuları, aktif katılımın eksikliği, işlevsel olmayan temsil kurulları ve otoritelerin zayıflığı, yetersiz ilişkiler veya bu gruplar arasındaki iletişimsizlik ekoturizmin başarısını engelleyen problemler olarak görülmektedir. Ekoturizm projelerinin geliştirilmesinde başarı sağlanabilmesi için bir toplumun şu özelliklere sahip olması gereklidir⁸⁵ :

1. İçme suyu, çekici alanlar ve manzaralar, kültürel kaynaklar ve bunlara ulaşımı sağlayacak yollar gibi doğal ve fiziksel özellikler bulunmalıdır. Toplumda bu çekiciliklerin ve özelliklerin belirlenerek haritaların hazırlanması ve çeşitli dillerde bu bilgilerin sağlanabilmesi gereklidir.

2. Kadın, erkek, yaşlı ve genç hepsinin katılımını sağlayan bir toplumsal organizasyon oluşturulmalıdır. Verimlilik ve temel hizmet kalitesini kapsayacak şekilde diğer işletmelerle rekabet etmede, bu organizasyonun liderlik rolünü üstlenmesi önemlidir. Mevcut yönetim yapısı sürekli performansını değerlendirmeli, değişime açık olmalı, en faydalı aktiviteleri arayıp , onlar üzerinde yoğunlaşmalı ve

⁸⁴ Norris vd., a.g.e., s.6.

⁸⁵ y.a.g.e., s.8.

istenilen sonuçlara ulaşmada yetersiz kalacak çabalardan vazgeçmede veya onları azaltmada istekli olmalıdır.

3. Sivil toplum örgütlerinin desteği sağlanmalıdır. Bir çok durumda bu örgütler fonlar oluşturabilir, eğitim hizmetleri ve teknik yardım sağlayabilir. Bu örgütler çoğunlukla hem potansiyel ziyaretçiler hem de danışmanlık hizmeti verebilecek kişilerden oluşan üyelere sahiptir. Bunlar planlamadan, uygulama ve değerlendirme aşamalarına kadar destek sağlarlar, fakat toplumun liderlik rolünü engellemek için dikkatli olmalı ve bağımlılık yaratmaktan kaçınmalıdırlar.

4. Toplumun gelişmek ve turizm pazarını arttırmak için ticaret odaları ve tur operatörlerini de kapsayacak şekilde yerel turizm endüstrisi ile birlikte çalışabilme yeteneğine sahip olması gerekmektedir.

Belirtilen konularla birlikte yerel toplumun ekoturizmin gelişmesindeki rolü bakımından 2002 Dünya Ekoturizm Zirvesinde şu önerilerde bulunulmuştur⁸⁶ :

1. Toplumda finansal, fiziksel, sosyal ve insan kaynaklarının gelişmesi ve teknik bilgiye ulaşmanın sağlanması vasıtası ile ekoturizmin gelişmesinde toplumsal faydaları arttıracak bir stratejinin belirlenmesi ve uygulanması gerekmektedir.

2. Toplumun geleneksel becerileri, el sanatları, tarımsal üretimi ve yerel doğal kaynaklardan sürdürülebilir şekilde yararlanılması ile yapılan geleneksel evlerinin kullanımı teşvik edilmelidir . .

3. Yerel toplumdaki gelenekler, görenekler gibi çok eski zamanlardan günümüze kadar gelebilen kültürel çeşitliliğin mevcut doğal alanlarla birlikte tanınması ve bunların yaşatılması sağlanmalıdır.

4. Ekoturizm eğer sürdürülebilir şekilde yönetilirse, yerel toplum için kültürün ve doğanın korunması açısından önemli bir fırsat olabilir. Ayrıca doğanın sürdürülebilir kullanımı hem gelecek nesiller hem de koruma alanları için bir gelir kaynağı yaratması bakımından önem taşımaktadır.

5. Ekoturizmin, doğal ve kırsal alanlarda iyi planlanmaz ve yönetilmezse doğal alanların, biyolojik çeşitliliğin zarar göreceği, yoksulluk, yerel halkın yer değiştirmesi ve kültürel erozyona sebep olabileceği vurgulanmalıdır.

⁸⁶ WTO, Quebec Declaration On Ecotourism, May 2002, s. 2-8.

6. Ekoturizmin gelişmesinde yerel toplumun geleneksel bilgi birikimi kadar, onların korunan, hassas ve kutsal alanlarını da kapsayacak şekilde kültürel bağımsızlıkları ve kendi geleceklerini yönetme haklarına, arazi ve mülk haklarına saygı gösterilmeli ve göz önünde bulundurulmalıdır .

7. Ekoturizm ve doğal alanlardaki diğer turizm türlerinden elde edilen sosyal, ekonomik ve çevresel faydaların eşit olarak bölüşümü, potansiyel olumsuz etkilerinden kaçınılması veya en aza indirilmesi, yerel toplumun kendi alanlarının kullanılması ile ilgili uygulamalar ve düzenlemelere şeffaf olarak katılabildiği planlama mekanizmaları sağlanmalıdır.

8. İşletmeler olumsuz etkilerini en aza indirmek için ve hassas ekosistemlerin ve genel olarak çevrenin korunmasını, yerel halkı da kapsayacak şekilde doğrudan bir fayda sağlanmasını olumlu yönde desteklemek için çaba sarf etmeli ve bu yönde çalışmalıdırlar.

9. İşletmeler, yerel kültürün doğru tanıtılmasını sağlamak için, personelin ve ziyaretçileri yerel alanlar, yörenin gelenekleri ve tarihi ile ilgili olarak doğru ve yeterli bir şekilde bilgilendirmelidirler. Bu nedenle yerel toplum ve onların liderleri ile aktif olarak çalışmaları gerekmektedir.

2.4.4. Sivil Toplum Örgütleri

Sivil toplum örgütleri biyolojik çeşitliliğin ve çevrenin korunması ve yerel toplumda sürdürülebilir bir gelişmenin sağlanması bakımından ekoturizmin gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadırlar. Özel ve kamu sektörü ile yaptıkları işbirlikleri sonunda rehberlerin eğitimi, bölgesel planlama, toplumsal gelişme, koruma alanlarının yönetimi ve çevre korumacılığı ile ilgili çalışmalara destek sağlamaktadırlar. Bu örgütler ekoturizmi korumacılık ve sürdürülebilir gelişmede bir araç olarak kullanmak istegindedirler. Toplumun çevre bilincinin artırılması ile birlikte, yerel kaynakların korunması ve ekoturizmin potansiyel ekonomik, sosyo-kültürel ve eğitici faydalarının ortaya çıkarılması için çaba harcamalıdırlar. Bu amaçla yerel halka ve girişimcilere yönelik eğitim programları düzenlenmesi, nesli tükenmek üzere olan hayvan ve bitki türlerinin koruma altına alınması, hassas çevrelerin korunması için fonlar sağlanması gibi çalışmalarda aktif rol oynayabilirler. Ayrıca bu örgütler sürdürülebilirlik ilkelerine ters düşen olumsuz bazı gelişmeleri de yakından takip etmekte ve gerektiğinde bunlara karşı bir toplumsal güç oluşturabilmektedirler.

Sivil toplum örgütleri yerel ve uluslararası ölçekte ekoturizmin sürdürülebilirlik ilkelerine dayalı olarak dünya çapında geliştirilmesinde önemli rol oynamaktadırlar. Bu kapsamda bu örgütlerin üstlendiği bazı projeler şunlardır⁸⁷ :

- Ekoturizm destinasyonlarındaki topluluklar için eğitim hizmetleri sunmak, başarılı uygulamaları, rehber ilkeleri ve küçük işletmelerin gelişmesini teşvik etmek,
- Ekoturizmle ilgili olarak geniş katılımlı toplantılar ve forumlar vasıtası ile, etik açıdan işletme standartlarını oluşturmak ve rehberlik etmek,
- Ekoturizm sertifikasyon programlarını yönetmek,
- Yönetimde sorumlu bir işletmecilik anlayışını kapsayan ilkeler doğrultusunda dünya çapında genç girişimcileri eğitmek,
- Sürdürülebilir ekoturizm politikalarını geliştirmek için uluslararası kuruluşlar ve devletler ile birlikte çalışmak,
- Ziyaretçi yönetim kapasitesinin belirlenmesi için koruma alanlarındaki kuruluşlarla birlikte çalışmak,
- Siyasi ve sosyal haklardan yoksun, siyasi alanda temsil edilemeyen kimi yerli halkları temsil etmektir.

Uluslararası alanda faaliyet gösteren bazı sivil toplum örgütlerine örnek olarak Doğa Koruma Kurulu (NC) ve Dünya Koruma Birliği (WCU) gösterilebilir. NC çevreye duyarlı ekoturizm ürünlerinin geliştirilmesi, koruma alanlarında ekoturizm planlaması, bu alanların giriş ücretleri yoluyla korunmasına katkı sağlanması gibi projelerle sürdürülebilir gelişme amaçlı ekoturizm programları geliştirmiş olan dünyadaki en geniş özel organizasyondur. Bu örgüt benzer konularda Ekvator, Kosta Rika, Peru, Bolivya, Jamaika, Guatemala, Dominik Cumhuriyeti gibi ülkelerde bu projelerle ekoturizmin gelişmesine destek sağlamıştır (<http://www.nature.org>).

Yerel sivil toplum örgütleri içinde en önemlilerinden birisi, 1992 yılında Birleşmiş Milletler Tarafından gerçekleştirilen 'Çevre ve Kalkınma' konferansının bir sonucu olan Gündem 21' e (Küresel Eylem Planı) bağlı olarak oluşturulan Yerel Gündem 21 'lerdir. Türkiye'nin de imzası olan bu antlaşma sonucunda, 1998 yılından itibaren Yerel Gündem 21 oluşumu ülkemizde de yayılmaya başlamıştır. " Bugün 47 ilimizde başarı ile uygulamalar devam etmekte olup, yerel düzeyde halk,

⁸⁷ Wood, 2002 (b), s.53,54.

çevre ve sürdürülebilirlik bilinci ile tanıştırılmıştır.”⁸⁸ Sivil halk meclisi olarak da adlandırılan bu çok katımlı sivil toplum örgütleri bir çok il, ilçe ve belediyelerde oluşturulmuştur. Sürdürülebilir gelişme felsefesi temeline dayalı olarak faaliyet gösteren bu örgütler, örneğin kıyı yerleşim yerlerinde halk plajlarına mavi bayrak alınması, doğal ve kültürel değerlerin korunup geliştirilmesi gibi bir çok konuda gönüllü olarak çok faydalı çalışmalar yapmaktadırlar.

Ekoturizmle ilgili olarak bu konuda İznik özellikle çevre, kültürel miras ve turizm konularında başarılı çalışmalar yapmıştır. 1998 yılında kendi Yerel Gündem 21'ini oluşturan İznik'te yerel halk kültürel mirasını tanıyarak ona sahip çıkma bilincini arttırmıştır. Bu kapsamda yapılan başarılı çalışmalardan bazıları şunlardır⁸⁹:

- Dünyaca ünlü İznik Çini'sine sahip çıkılarak, 300 yıl sonra yeniden Çini atölyeleri kurulmuştur. Böylece sanatsal mirasın sürdürülebilir olması sağlanmış, kültür turizmi için önemli bir kaynak yeniden hayat bulmuştur.
- Yerel Gündem 21 kapsamında oluşturulan çalışma gruplarından turizm ve çevre grupları ile oluşturulan turizm komitesi, ilçedeki turizm faaliyetlerini yönlendirmektedir. Gençlik meclisinin de katılımı ile İznik'in sürdürülebilir turizm eylem planı oluşturulmuştur.
- Özel sektör, yerel yönetim ve yerel gündem 21 birlikteliği ile Osmanlı'nın ilk medresesi olan Süleymanpaşa Medresesi, turizm amaçlı " Çiniciler Çarşısı " haline getirilmiştir.
- Turizm bilincinin artırılması için, köy muhtarları ile Yerel Gündem 21 çatısı altında ekoturizm bilgilendirme çalışmaları yapılmıştır.

Belirtilen başarılı uygulamalar, bu ve benzeri sivil toplum örgütlerinin bir yörede ekoturizmin geliştirilmesindeki önemini açıkça göstermektedir. Yerel toplumu temsil eden ve onların gereksinimlerini ve beklentilerini yakından bilen bu örgütlerin, ekoturizm ile ilgili projelere, planlama ve kontrol süreçlerine dahil edilmeleri büyük önem taşımaktadır.

⁸⁸ Sevinç Öztürk, " Ekoturizm Destinasyonu Olarak İznik " , T.C. Turizm Bakanlığı II. Turizm Şurası Bildirileri, a.g.e., s.238.

⁸⁹ y.a.g.e., s. 238, 239, 241.

Sivil toplum örgütleri ile ilgili olarak 2002 Dünya Ekoturizm Zirvesi sonuçlarında şu önerilerde bulunulmuştur⁹⁰ :

1. Sürdürülebilirliğin sağlanması için uygulanacak politikalar, gelişme ve yönetim ilkeleri ve kontrol mekanizmalarını oluşturmak için ekoturizm destinasyonları, ev sahibi toplumdaki organizasyonlar, küçük işletmeler ve ilgili yerel yönetimlere teknik, finansal, eğitim vb. yardımlar sağlanmalıdır.

2. Ekoturizm aktivitelerinin biyolojik çeşitlilik, ekosistemler, yerel kültür ve ekoturizm destinasyonlarının sosyo-ekonomik yapısı üzerindeki gerçek etkilerini belirleyecek araştırmalar desteklenmeli ve bunların sonuçları sürekli izlenmelidir.

3. Ekoturizmin gelişmesi ile ilgili konularda en uygun ve pratik çözümler geliştirmek için araştırma kurumları ile işbirliği yapılmalı, bu araştırmalar vasıtası ile elde edilen veri ve bilgilerle ekoturizmin yönetiminde karar alma sürecine destek sağlaması bakımından kamu ve özel organizasyonlarla işbirliğine gidilmelidir.

2.4.5. Uluslararası Kuruluşlar

Uluslararası kuruluşların ekoturizmin gelişmesine katkıları bilgi, fonlar ve teknik yardımlar gibi çeşitli şekillerde olmaktadır. Bu kuruluşlardan özellikle WTO ve Birleşmiş Milletler' in ekoturizmin dünya çapında gelişmesinde önemli katkıları olmaktadır. Dünyada son 20 yıldır hızlı bir şekilde yayılmakta olan ekoturizm aktivitelerinin gelecekte de gelişme göstereceği umulmaktadır. Ekoturizmin küresel öneminin tanınması için Birleşmiş Milletler 2002 Yılı'nı " Uluslararası Dünya Ekoturizm Yılı" olarak ilan etmiş ve onun Sürdürülebilir Gelişme Komisyonu, uluslararası kuruluşlardan, devletlerden ve özel sektörden bu yıl süresince onu destekleyecek aktivitelerde bulunmalarını istemiştir. WTO ve UNEP, bu yıl süresince uluslararası seviyede çeşitli faaliyetlerin düzenlenmesi ve koordinasyonunda liderlik rolünü üstlenmişlerdir.

Uluslararası Ekoturizm Yılı, ekoturizmin gelecekte sürdürülebilir gelişmesinin sağlanması için, kurumsal yapıların ve araçların bir araya getirilmesi bakımından dünya çapında başarılı ekoturizm deneyimlerinin gözden geçirilmesi için fırsatlar sunmaktadır. Bu, ekoturizmin hızlı bir şekilde gelişmesi ve olumsuz etkilerinden kaçınırken, onun ekonomik, çevresel ve sosyal faydalarının en üst seviyeye

⁹⁰ WTO, " Quebec Declaration On Ecotourism ", May 2002, s.7.

çıkarılması anlamını taşımaktadır. Ekoturizmin daha iyi anlaşılması bakımından planlanması, yönetimi ve pazarlama tekniklerinin geliştirilmesi konularında bir çok ekoturizm işletmesi, uygulamacılar, devletler ve araştırmacılar arasında dünya genelinde çaba gösterilmesini sağlamak, bu yılın önemli hedeflerinden birisi olmuştur. WTO ve UNEP 2002 yılı süresince ekoturizmle ilgili bütün grupların katılımıyla şu amaçları gerçekleştirmeyi hedeflemiştir⁹¹ :

1. Doğal ve kırsal alanlardaki yaşam standartlarının iyileştirilmesi ve bu alanlardaki doğal ve kültürel mirasın korunmasına katkı sağlamak için ekoturizm konusunda kamu otoriteleri, özel sektör, sivil toplum ve tüketiciler arasındaki bilinci arttırmak,
2. Ekoturizmin uzun dönemde sürdürülebilirliğini temin edecek planlama, yönetim, düzenleme ve kontrol tekniklerini ve metotlarını yaygınlaştırmak,
3. Ekoturizm alanındaki başarılı deneyimlerden karşılıklı faydalanma imkanlarını sağlamak,
4. Uluslararası pazarlarda ekoturizm destinasyonları ve ürünlerinin etkili bir şekilde pazarlanması fırsatlarını arttırmaktır.

Belirtilen amaçlarla birlikte, ekoturizmden beklenen olumlu faydaları sağlayacak sürdürülebilir bir gelişme sağlanmalıdır. Ayrıca ekoturizm işletmelerinin güvenilirliği ve karşılaştırmalı sertifikasyon sistemleri ile ilgili olarak asgari kalite standartlarının oluşturulması konusunda bu organizasyonlar çaba harcamaktadırlar. WTO ve UNEP bu hedeflere ulaşabilmek için şu temel aktiviteleri üstlenmişlerdir :

1. WCU' nun da katılımı ile 2001 yılında, önemli ekoturizm destinasyonları olan, koruma alanları ve milli parklarda turizmin sürdürülebilir gelişmesi ve yönetimi konusunda prensipler adlı bir yayın bastırmışlardır. Bunun dışında WTO ve UNEP sürdürülebilir turizm, ekoturizm konularında 1998-2001 yılları arasında bir çok yayın daha bastırmışlardır.

2. Bu iki örgüt, 2001 yılı süresince ve 2002 yılının başlarına kadar, dünya çapında ekoturizmin çeşitli yönleri ile ilgili olarak devletler, özel sektör, yerel yönetimler, yerel topluluklar, akademik kurumlar, sivil toplum örgütleri ve diğer ilgili organizasyonların temsilcilerinden oluşan 3000' in üzerindeki katılımcı ile 18 bölgesel konferans ve seminer düzenlemiş ve bunlara katılmışlardır.

⁹¹ UNEP, " International Year of Ecotourism (IYE) 2002 ", <http://www.unepie.org>, 15.09.2002.

3. Dünya Turizm Yılı olarak 2002 yılını " ekoturizm " konusuna adanmışlardır.

4. İlgili tüm grupların ve kişilerin, ekoturizm konusundaki önemli olaylar, faaliyetler ve projelerle ilgili bilgilere kolay ulaşabilmelerini sağlamak için web (bilgi ağı) sistemini oluşturmuşlardır.

Bu ön hazırlıklar ve çalışmalarla birlikte sonuçta WTO ve UNEP' in önderliğinde, 19- 22 Mayıs 2002 tarihlerinde Kanada'nın Quebec şehrinde 132 ülkeden 1000' in üzerinde kamu, özel ve sivil toplum örgütleri temsilcilerinin katılımıyla " Dünya Ekoturizm Zirvesi " düzenlenmiştir. Bu zirvede yayınlanan deklarasyonda ekoturizmin gelişmesinde uluslararası kuruluşların rolleri ile ilgili olarak şu önerilerde bulunulmuştur⁹² :

1. Ekoturizmle ilgili ulusal, yerel politika ve planlama ilkelerinin uygulanması ve onunla ilişkili olan biyolojik çeşitliliğin korunmasına, sosyo-ekonomik gelişme, insan haklarına saygı, yoksulluğun azaltılması, doğanın korunması ve sürdürülebilir gelişmenin diğer amaçlarına yardımcı olmak, tüm ülkelere bilgi ve teknik yardım transferlerini arttırmak. Özellikle az gelişmiş ülkelerin dikkatini çekecek etkinliklerde bulunmak. Örneğin, Birleşmiş Milletler'in 2002 yılını " Uluslararası Dağlar Yılı ' olarak ilan etmesi gibi.

2. Bölgesel, ulusal ve yerel organizasyonların uluslararası ilkeleri dikkate alarak ekoturizm politikaları ve planlarını oluşturma ve uygulama kapasitelerini geliştirmek.

3. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin gereksinimlerini ve olanaklarını göz önüne alarak, onların uluslararası standartlar ve ekoturizm sertifikasyon sistemlerine dahil edilebilmesi için uygun finansal mekanizmaları geliştirmek.

4. Ekoturizmle ilgili uluslararası, bölgesel ve ulusal seviyelerdeki projeler, politikalar ve ilkeler konularında ilgili sektörler ve ülkeler arasında karşılıklı olarak deneyimlerin paylaşılabileceği çok katımlı diyalog olanaklarını sağlamak.

5. Dünya çapındaki ekoturizm girişimlerinin başarılı veya başarısız olmasında etkili olan faktörleri belirlemek için çaba göstermek, bazı deneyim ve başarılı uygulamaları çeşitli yayınlar, eğitim seminerleri ve teknik yardım projeleri gibi araçlarla diğer ülkelere transfer etmek. UNEP, WTO ve diğer uluslararası organizasyonlar, sürdürülebilir turizm ve ekoturizm konularında yapılan zirveden sonra da örneğin, ekoturizmdeki gelişmelerin periyodik olarak değerlendirilebileceği

⁹²WTO, " Quebec Declaration On Ecotourism " , May 2002, s.7, 8.

uluslararası ve bölgesel forumlar vasıtası ile bu uluslararası diyalogu sürdürmeli ve yaygınlaştırmalıdır.

6. Endüstrinin çekirdeğini oluşturan küçük ve orta ölçekli ekoturizm işletmelerinin uzun dönemde ekonomik sürdürülebilirliğini sağlamak için, onların gereksinimlerine uygun olarak gerekli finansal olanakları, borçlanma şartlarını ve prosedürleri düzenlemek.

7. Sürdürülebilir turizm ve ekoturizmi desteklemek için yerel insan kaynakları kapasitesini geliştirmek ve ekoturizmin bir sürdürülebilir gelişme aracı olarak kullanılmasını gözetim altında tutmak için yerel uzmanlar, araştırma olanakları ve dökümanlar sağlamak.

8. Yerel toplumun ekoturizmin gelişmesine eşit olarak katılımını sağlayabilmek için gerekli kaynakları ve zamanı göz önünde bulundurarak, belirli bir kapasitenin oluşturulması için eğitim programları ve finansal mekanizmaları geliştirmektir.

Bu organizasyonlardan başka ekoturizme özellikle çeşitli fonlar ve yardımlar şeklinde destek veren kuruluşlar da mevcuttur. Bunlar ya bir çok devletin katılımıyla oluşturulmuş veya iki ülke arasındaki anlaşmalarla bu katkıları sağlayan uluslararası kuruluşlardır. Çok taraflı anlaşmalarla bu desteği veren belli başlı uluslararası kuruluşlar ; Dünya Bankası (WB), İnter Amerikan Kalkınma Bankası (IDB), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) 'dır. Bunlardan örneğin " IDB, Brezilya Amazonu'nu bir ekoturizm destinasyonu olarak geliştirmek için, 250 Milyon Amerikan Dolarından oluşan bir yardım programını bu ülkeye ulaştırmıştır." ⁹³

İki taraflı antlaşmalarla çeşitli fonlar sağlayan kuruluşlardan bazıları ise, Alman Ekonomik Kalkınma Bakanlığı (GTZ), Amerika Uluslararası Kalkınma Örgütü (USAID), Birleşik Krallıklar Uluslararası Kalkınma Departmanı (UKDFID) ve Kanada Uluslararası Kalkınma Örgütü (CIDA) 'dür. Bu organizasyonların çoğu geçmişte yoksullukla mücadele için destek vermiş olup, 1990' lı yılların başından itibaren biyolojik çeşitliliğin kaybolması ve çevresel tahribatları önlemek için oluşturulan çeşitli projelere desteklerini arttırmışlardır. Bu projelerin küçük bir oranı ekoturizm gibi alternatif sürdürülebilir gelişme girişimleri için oluşturulmuştur. Bu organizasyonlardan GTZ, ekoturizme özellikle teknik yardım sağlarken, diğerleri

⁹³ Elizabeth Halpenny, , " The State and Critical Issues Relating to International Ecotourism Development Policy" , Section 3 The Business of Ecotourism, 1999 National Conference Proceedings: Australia- The Worlds Natural Theme Park, Ecotourism Association of Australia, s. 48, <http://www.btr.gov.au.conf-proc/ecotourism99/ecotourism99html>, 18.12.2001.

yerel toplumda ölçülebilir faydalar yaratacak ve korumacılığa yönelik faydalı projeler üretmek için fonlar ve çeşitli yardım programları oluşturmaktadırlar. Belirtilen uluslararası kuruluşlar günümüzde ekoturizmin gelişmesine şu konularda çeşitli fonlarla destek sağlamaktadırlar⁹⁴ :

1. Gelişmekte olan ülkelerde 'yeşil' işletmeciliğe yönelik fonlar,
2. Turizmin çevresel ve sosyal ilkelere uygun olarak geliştirilmesi bilincine ulaşmış gelişmekte olan ülkelere destek sağlayan fonlar,
3. Çok hassas ekosistemlerin biyolojik çeşitliliğinin korunmasına destek olmak için, sürdürülebilir gelişme çabası içindeki gelişmekte olan bölgelere sağlanan fonlar. Örneğin Brezilya Amazonları gibi,
4. Küçük işletmelerin gelişmesine katkı sağlayacak yardım programları,
5. Koruma alanlarının yönetimi ve biyolojik çeşitliliğinin korunmasına destek olacak yardım programlarıdır.

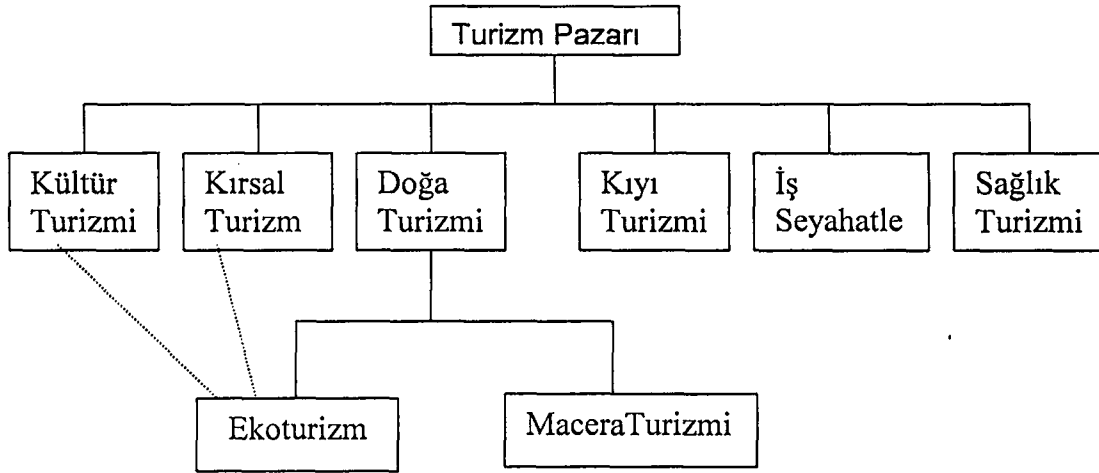
2.5. Ekoturizm Pazarı

Ekoturizm doğa ile ilgili bir seyahat şekli olarak, doğa turizmi pazarının özel bir bölümünü oluşturur. TIES 'in yaptığı ekoturizm tanımı, geniş çapta kabul görmekle birlikte, ekoturizm ile ilgili verilerin toplanmasında küresel bir girişim görülmemektedir. Detaylı pazar bilgilerinin yeterli olmaması, doğa tabanlı olarak gerçekleştirilen bir çok seyahatin de ekoturizm olarak görülmesine neden olmaktadır. Ekoturizmin turizm pazarı içindeki yeri Şekil 11' de görülmektedir. Doğa turizminin bir alt bölümünü oluşturan ekoturizm aynı zamanda kültürel ve kırsal turizmin unsurlarını da içermektedir. Bu yönü ile yine doğa tabanlı olan ve doğal çevrede özellikle fiziksel uygulamalara ağırlık veren macera turizminden ayrılır.

Ekoturizm uluslararası turizm hareketleri içinde en hızlı gelişen sektördür. Kosta Rika, Meksika, Belize, Ekvator ve Dominik Cumhuriyeti 'ne gelen tüm turistlerin yaklaşık % 46'dan daha az bir oranı, özellikle bu destinasyonlardaki koruma altındaki yaban hayatını görmek için gelmektedirler. Üstelik ekoturizmden bazı destinasyonlar büyük gelir elde etmektedirler. Örneğin Kenya foto safari için

⁹⁴ Wood, 2002 (b), s.49.

gelen yabancı turistlerden önemli miktarda döviz elde etmektedir. Bazı ülkeler ekoturizmi çevre koruma bilincini arttırmada bir araç olarak kullanmaktadırlar⁹⁵.

Şekil 11. Turizm Pazarında Ekoturizmin Yeri

Kaynak : Wood, 2002 (b), s.11.

Ekoturizm pazarı dinamik bir yapıya sahip olup, sürdürülebilir gelişmenin önemli bir aracı olarak hızlı bir şekilde büyümektedir. WTO 'nun 1997 yılındaki tahminlerine göre doğa turizmi tüm uluslararası seyahat harcamalarının % 7' lik kısmını oluşturmuştur. Turizmdeki gelişme oranı yıllık % 4 iken, doğa seyahatlerindeki yıllık artış oranı % 10- 30 arasındadır. Asya Pasifik bölgesindeki tur operatörleri ile yapılan bir araştırmada (1997) bu gelişme oranları yıllık % 10- 25 olarak gerçekleşmiştir. WTO (1998), ekoturizm ve doğa ile ilgili tüm turizm türlerinin, toplam uluslararası seyahatler içindeki oranını yaklaşık % 20 olarak belirtmiştir⁹⁶.

Günümüzde de önemi giderek artan ekoturizm pazarının incelenmesinde tüketici profilinin ortaya konulması, ekoturizm arz ve talebinin analiz edilmesi, bu pazar diliminin özelliklerinin belirlenmesi bakımından önem taşımaktadır.

2.5.1. Ekoturizmde Tüketici Profili

Bir ekoturizm deneyiminin nelerden oluştuğu konusunda önemli bir tartışma vardır. Fakat bu tartışmalar nadiren ekoturistlerin fikirlerini kapsamaktadır. Turizm

⁹⁵ Ioannides, February 1995 (b), s.13.

⁹⁶ TIES, "Ecotourism Statistical Fact Sheet 2000", <http://www.ecotourism.org/tocfr.html>, 16.04.2002.

organizasyonları, korumacılar ve araştırmacılar genel olarak ekoturizmin doğal ya da nispeten bozulmamış alanlara yapılan bir ziyaret olduğu fikrinde birleşmektedirler⁹⁷.

Ekoturizmin çok çeşitli tanımlarının yapılmış olması ve çoğu araştırmaların ve faaliyetlerin doğa turizmi olarak yapılıyor olması, gerçek ekoturizm faaliyetlerinin bu pazar dilimi içinde belirlenmesini zorlaştırmaktadır. Örneğin Himalayalara yapılan doğa gezileri (trekking) veya Kenya'ya düzenlenen safariler, ekoturizmin ilkelerine ters düşecek şekilde kitle turizmi hareketlerine dönüşmüş ve doğaya zarar vermeye başlamıştır. *“Himalayalara tırmanma amacıyla 1965’lerden önce Nepal’i yılda 10.000 kişi ziyaret ederken, 1996 yılında bu sayı 300.000’in üzerine çıkmıştır. Yerel halkın bu gruplara yakacak odun satma gayreti sonucunda ağaç sayıları kritik seviyelere inmiş, sülün ve ala geyik popülasyonları azalmış ve yürüyüş yolları çöp alanlarına dönmüştür.”*⁹⁸

Belirtilen örneklerde görüldüğü gibi her ne kadar doğa ile ilgili olsa da ekoturizme zarar vermeye başlayan bu gibi faaliyetlere katılan turistlerin, ekoturist olarak adlandırılması ve bunlarla ilgili yapılacak değerlendirmeler ışığında tüketici profilinin belirlenmesi yanıltıcı sonuçlar verebilecektir. O halde doğa ile ilgili aktivitelere katılan turistleri tek bir grup altında toplamak doğru olmayacaktır.

2.5.1.1. Ekoturist Tipleri

Ekoturistlerin kim olduklarının belirlenmesi, gerek ekoturizmin çok sayıda tanımının yapılmış olması gerekse de ekoturizm adı altında bir çok ürünün bu pazar dilimi içinde sunuluyor olmasından dolayı oldukça güçleşmektedir. Ekoturist profilinin belirlenmesi, ekoturizm ürünü geliştirme stratejilerini de yakından ilgilendirmektedir. Turistlerin motivasyonları, beklentileri ve yeni bir ürüne karşı nasıl bir cevap verecekleri bu bakımdan önem taşımaktadır. Kaldı ki ekoturizmin ilkeleri ile bağdaşmayan ve sadece bir pazarlama aracı olarak ekotur, doğa turları vb.

⁹⁷ Sharon Chirgwin, Karen Hughes, “ Ecotourism : The participants’ perceptions ”, *The Journal of Tourism Studies*, Vol.8, No.2, December 1997, s.2.

⁹⁸ F. Sancar Ozaner, “ Ekoturizm Nedir Ne Değildir 2002 Dünya Ekoturizm Yılı’nın Amacı Nedir? ”, *T.C. Turizm Bakanlığı II. Turizm Şurası Bildirileri*, a.g.e., s. 319.

isimlerle çok sayıdaki ürünün bu pazarda sunuluyor olması, gerçekten kimin ekoturist olduğu konusunda bir kargaşa yaratmaktadır.

Ekoturistlerin belirlenmesinde onlara sunulan ürünlerin özellikleri de dikkate alınmalıdır. Uluslararası turizm pazarında gerçek (hard) ve kısmi (soft) eko ürünler karşımıza çıkmaktadır. Gerçek eko ürün doğaya ve kültüre karşı bilimsel, yoğun veya kendini adayacak kadar bir ilgiyi, önemli bir fiziksel eforu ve çok konforlu olmayan basit konaklama olanaklarını ifade eder. Kısmi eko ürünü tercih edenler daha çok konforlu otel olanaklarını ve hizmetleri isterler, kültürel ve estetik güzelliklerden hoşlanırlar ama doğa ve kültür için daha az fiziksel efor sarf ederler. Uluslararası turizm hareketleri içinde daha çok kısmi eko ürünler hakimdir. Bu, yüksek standartlardaki konaklama arzusunun kaynaklanmaktadır⁹⁹.

Ekoturistlerin sınıflandırılmasında onların yapmış olduğu aktiviteler önem kazanmaktadır. Çünkü doğada yapılan her aktivite bir ekoturizm aktivitesi değildir. *"Ekoturizm aktiviteleri eğitim ve kendilerini geliştirici programlarla, katılanların yaşantısını doğrudan etkileyebilme yeteneğine sahip aktiviteler olarak tanımlanabilmektedir. Ekoturistler, deneyimleri konusunda farklı algılamalara ve inançlara sahiptirler, öyle ki onlar hafta sonları piknik yapanlar veya tesadüfen doğada yürüyüş yapanlardan farklıdır."* ¹⁰⁰ Kaldı ki günümüzde doğaya gerekli hassasiyet gösterilmeden, özellikle milli parklara bilinçsizce yapılan bir çok ziyarete katılanların çoğu da yine ekoturist olarak kabul edilmemelidir. Burada ekoturizmin temel ilkelerinin sorgulanması gerekmektedir. Ekoturistlerin doğadan hoşlanmanın yanında onu koruyacak ve geliştirecek eylemlerde de bulunması gerekmektedir.

Ekoturistlerin gerçekte kim olduğunun belirlenmesinde bazı kriterler kullanılabilir. Örneğin bir faaliyetin ekoturizm olarak adlandırılabilmesi için taşıması gereken bazı özelliklerden bu amaçla yararlanılabilir. Bu özellikler şu şekilde belirtilebilir ¹⁰¹ :

- 1- Çevre ile ilgili olumlu etik kurallarını geliştirmelidir.
- 2- Kaynaklara zarar vermemelidir.

⁹⁹ Ayala, a.g.e., s.357.

¹⁰⁰ Burton, a.g.e., s.757.

¹⁰¹ Jennifer L. Ballantine, Paul F. J. Eagles, " Defining Canadian Ecotourists ", *Journal of Sustainable Tourism*, Vol.2, No.4, 1994, s.210.

- 3- Otantik olan, özgün değerlere odaklanmalıdır.
- 4- Bio merkezli (canlılarla ilgili) olmalıdır.
- 5- Yaban hayatı ve çevreye faydalı olmalıdır.
- 6- Doğal çevrede doğrudan katılımlı bir deneyim sağlamalıdır.
- 7- Doğanın değerini anlama ve eğitim gereksinimlerini karşılayabilmelidir.
- 8- Yüksek bir idrak ve hoşlanma duygusunu gerektirmelidir.

Belirtilen özelliklere ilave olarak düzenlenen faaliyetlerin ölçeği de ekoturizm açısından önem taşımaktadır. Bu faaliyetler küçük gruplar halinde gerçekleştirilmelidir. Faaliyet alanlarının çok hassas ekosistemler olması, taşıma kapasitelerinin aşılmasına ve çevreye zarar verilmesine neden olacaktır. Bu ve benzeri kriterlerin ekoturistlerin sınıflandırılmasında kullanılması ve bunların ölçülmesi ve kontrolü oldukça zordur. " *Bununla birlikte ideal ekoturistler kültürel ve ekolojik açıdan hassas aktivitelere katılmak için motive edilmişlerdir. Yaptıkları harcamaların yerel ekonomiyi ve kaynakların korunmasını desteklemek için kullanılmasını beklemektedirler. Seyahatlerinden sonra da bölgede sürdürülebilir gelişmenin sağlanmasına ve korunmasına katkı sağlama konusunda isteklidirler.*" ¹⁰²

Doğadan turizm amaçlı yaralanma çok çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir. Örneğin, önemli ekoturizm destinasyonlarına sahip Batı Avustralya 'da, doğa ile ilgili turizm aktiviteleri içinde doğa yürüyüşleri, sırt çantası ile yolculuk yapma, doğal yaşamı gözlemleme, kamp kurma, balık tutma sayılabilir. Daha çok macerayı sevenler engebeli arazide araç kullanma, dağa tırmanma, dalma gibi aktiviteler için doğayı kullanmaktadırlar. Doğa ile ilgili turistlerin faaliyetleri ve dolayısı ile profilleri diğer turizm türlerinin kapsamına da girdiğinden, bunlar tek bir grup altında sınıflandırılmazlar. Doğa turistlerinin sınıflandırılması doğada geçirdikleri süre, doğadaki deneyimin türüne ve seyahat destinasyonunun onlar için taşıdığı anlama göre şu şekilde yapılabilir¹⁰³ :

1. *Gerçek Doğa Turistleri* : Bunlar bilimsel araştırmacıları, eğitim, çöplerin temizlenmesi veya benzer amaçlarla programlanan özel turların üyelerini kapsamaktadır.

¹⁰² David N. B. Lee, " An Ecotourism Assessment of Tortuguero, Costa Rica ", *Annals of Tourism Research*, Vol. 19, No.2, 1992, s. 368.

¹⁰³ Priskin, a.g.e., s.639.

2. *Kendini Doğaya Adamış Turistler* : Bu gruptakiler yerel doğal ve kültürel değerleri anlamak isteyen ve bu amaçla özellikle koruma alanlarını görmek için seyahate çıkan turistlerdir. Bunlar belirli bir akımı takip eden ve esas motivasyonu doğa olmayan turistlere göre, bulundukları yerden daha uzak mesafelere seyahate çıkarlar.
3. *Belirli Bir Akımı Takip Eden Doğa Turistleri* : Bunlar , örneğin Amazon gibi kendileri için olağan olmayan bir destinasyona seyahat eden turistlerdir.
4. *Tesadüfi Doğa Turistleri* : Bu grubu oluşturanlar ise, tesadüfen veya seyahatlerinin bir parçası olarak doğa ile ilgili bir deneyim yaşayan turistlerdir.

Görüldüğü üzere ilk iki gruptaki turistleri ekoturist olarak adlandırmak mümkün iken, diğer gruptakiler için aynı şeyi söylemek güçtür. Fakat bu grupların hepsi sonuçta doğa turizmi pazarı içinde yer almaktadır. Bu faaliyetlere katılanların doğayı koruma duygularının ne kadar geliştiğini ve bunu destekleyecek eylemlerini veya yerel topluma sağlayacakları katkıları ölçmek son derece güç olduğundan, gerçek ekoturistlerin sayısını da belirlemek aynı şekilde zorlaşmaktadır.

Örneğin ekoturizm alanındaki araştırmacılar 1997 yılında Yeni Zelanda pazarının % 4-5 'ini ekoturistlerin oluşturduğunu ve ileride bu oranın artarak % 7-8 'lik bir seviyeye yükselebileceğini belirtirlerken, Yeni Zelanda ' ya her gelen turist, ekoturist olarak görülmektedir. Oysa Avustralya Çevre Spor ve Bölgesel Gelişme Departmanı, Avustralya 'da sadece 60- 80 kadar gerçek ekoturizm tur operatörü olduğunu ve bu nedenle ekoturizm stratejisinin sorgulanması gerektiğini işaret etmektedir¹⁰⁴.

1999 yılında Avustralya' ya gelen 300 turist arasında, ekoturizmden ne anladıkları, ilgileri ve katılımlarını ölçmek amacıyla uluslararası seyahat pazarına yönelik olarak yapılan bir turizm araştırmasında, belirli kriterleri taşıma durumlarına göre turistler 4 gruba ayrılmış ve bunlara dayalı olarak ekoturizm pazar profili belirlenmeye çalışılmıştır. Bu araştırmada turistlere ekoturizmden ne anladıkları, ekoturizmi ifade eden alternatif terimler ve doğa ve turizme karşı tutumları

¹⁰⁴ Simmons, a.g.e., s.3.

konularında sorulan çoktan seçmeli sorulara verilen cevaplardan yararlanılarak şu ekoturist tipleri tanımlanmıştır¹⁰⁵ :

1. *Gerçek Ekoturistler (Definite Ecotourists)* : Bunlar ekoturizm ile ilgili tanımlamaların tamamına uyan en sorumlu gruptur.
2. *Ekoturistliğe Yatkın Olanlar (Probable Ecotourists)* : Bunlar doğaya ve onu anlamaya yönelik bir eğilime sahip olan, fakat tatillerini planlarken ve ondan beklentilerinde bu eğilimlerini göstermeyen gruptur.
3. *Olası Ekoturistler (Possible Ecotourists)* : Bu grup, doğa ile ilgili tatillere ve aktivitelere ilgi duyan ve ekoturizmin ne olduğunu genel olarak idrak etmiş, fakat doğayı anlama ve öğrenmeyi özel bir motivasyon olarak tatilleri ile ilişkilendirmemiş turistleri ifade etmektedir.
4. *Ekoturist Olmayanlar (Non Ecotourists)* : Bu grup, hem doğa ile ilgili turizme karşı bir sorumluluk duymayan hem de ekoturizmin ne olduğunu idrak etmemiş turist grubudur.

Sonuç olarak, ekoturistlerin sınıflandırılmasında çeşitli kriterler kullanılabilir. insanların çoğunda doğadan zevk alama duygusunun olduğu da bir gerçektir. Dolayısıyla kitle turizminin bir parçası olarak doğal ve kültürel alanlara seyahatler giderek artmaktadır. Genel olarak turizm pazarındaki turistlerin çoğu seyahatleri süresince milli parklar vb. doğal alanları kısa süreli de olsa ziyaret etmek istemektedirler. Bu alanlara yoğun bir talep olmakla birlikte, gerçekten yörenin yaban hayatını ve kültürünü öğrenmek, yerel rehberlerden yararlanmak, yerel halkın ve çevrenin korunmasına ve sürdürülebilir gelişmeye katkı sağlamak gibi amaçlar için motive olarak seyahate çıkmış turist sayısı oldukça azdır. Burada önemli olan temel nokta, kişilerdeki doğadan hoşlanma duygusunun doğaya zarar vermeme, onu koruma ve geliştirme şeklindeki faaliyetlerle bütünleşmesidir. Bu sağlandığı takdirde bu kişiler ekoturist olarak nitelendirilebileceklerdir. Aksi durumdaki bir faaliyetin ekoturizm olmadığı , dolayısıyla katılanlarında ekoturist olarak adlandırılmayacağı açıktır.

¹⁰⁵ Tourism Queensland, “ Ecotourism Consumer Research, International Leisure Market Survey 1999 “ , <http://qtcc.com.au/ecotourism/qep/consumer/page6.htm>, 16.04.2002.

2.5.1.2. Ekoturistlerin Demografik Yapıları ve Seyahat Özellikleri

Uluslararası ekoturist olarak bilinen turistlerin daha çok İngiltere, Almanya gibi gelişmiş çeşitli Avrupa ülkelerinden ve Kuzey Amerika, Kanada, Japonya 'dan seyahatlere katıldıkları görülmektedir. Ekoturistlerin demografik özellikleri ve seyahat motivasyonlarının belirlenebilmesi için özellikle bu turist grupları ile çeşitli araştırmalar yapılmaktadır. Elbette bu araştırmalarla ekoturistlerin belirtilen özelliklerinin kesin olarak tanımlanması ve fikir birliğine varılması güçtür. Fakat elde edilen bu sonuçlar ekoturizm pazarında bir ekoturist profilinin belirlenmesi ve gelecekte oluşturulacak ürünler için stratejilerin belirlenmesi bakımından önem taşımaktadır.

Ekoturistlerin demografik profillerinin belirlenmesi ile ilgili yapılan çalışmalar genel olarak, onların orta yaş grubunda oldukları, yüksek eğitilmiş ve ortalama gelirlerin üzerinde bir gelire sahip olduklarını¹⁰⁶ ¹⁰⁷ ve bayanların oranlarının erkeklerle eşit hatta bazı durumlarda fazla olduğunu göstermektedir. Bu durum ekoturizm aktivitelerinin türleri ve özelliklerine göre değişebilmektedir. Ekoturistlerin motivasyonları ve beklentileri ise, genel turist tipindeki dinlenme, eğlenme ve aile gibi temel motivasyonlardan farklı olarak doğal çevre ile ilgilidir.

Uluslararası ekoturizm hareketleri içinde Kosta Rika, Güney Afrika, Kenya, Belize, Ekvator ve Nepal gibi önemli ekoturizm destinasyonlarına ekoturistleri ulaştıran yüzlerce tur operatörü ve konaklama tesisleri bulunmaktadır. Bu ülkeler kendi ekoturizm pazarı ile ilgili bilgiler sağlamalarına rağmen, henüz bu destinasyonlarla ilgili basılmış elverişli ekoturizm pazar araştırmaları yoktur.

Avrupa 'da çevre dostu ürünlere karşı artan bir talep belirgin bir şekilde görülmekle birlikte, Avrupa ile ilgili istatistikler de doğa turizmi pazarı konusunda net bilgiler vermemektedir. Avrupa'da vahşi ve el değmemiş doğal çevreye sahip alanlar oldukça azdır. Bu nedenle Avrupa' da ekoturizmden daha çok kırsal turizme ağırlık verilmektedir. Bununla birlikte özellikle Kuzey Avrupalılar özellikle yüksek sürdürülebilirlik standartlarına sahip ürünleri tercih etmekte ve İngiltere'de dahil

¹⁰⁶ Glen T. Hvenegaard, Philip Dearden, " Ecotourism Versus Tourism In A Thai National Park ", *Annals of Tourism Research*, Vol. 25, No. 3, July, 1998, s.702.

¹⁰⁷ Havva J. Meric, Judith Hunt, " Ecotourist' Motivational And Demographic Characteristics : A Case of North Carolina Travelers ", *Journal of Travel Research*, Vol.36, No.4, Spring 1998, s.60.

olmak üzere doğa turizmi için uluslararası pazarda önemli bir talebi oluşturmaktadırlar. Fakat Avrupalı turistlerin doğa ve ekoturizm konusundaki ilgileri ve davranışlarına yönelik olarak çok az elverişli veri bulunmaktadır.

Diğer önemli bir ekoturizm destinasyonu olan Avustralya'da doğa ile ilgili seyahat pazarına yönelik bir araştırma (1998) ; %20 Alman, % 23 İsviçreli ve % 18 İskandinav turistlerin Avustralya 'ya doğa ile ilgili aktiviteler için geldiğini göstermektedir. Bu oran doğa seyahatlerine katılan Amerika ve Kanada da dahil olmak üzere diğer uluslararası pazarda ki en yüksek oranları oluşturmaktadır. Eğer doğa ve ekoturizm kategorilerine yönelik olarak Avrupa 'da pazar araştırmaları yapılmaya başlanırsa, uluslararası doğa turizmi pazarında Avrupa'nın önemi açıkça görülecektir¹⁰⁸.

Gelecekte yapılacak pazar araştırmalarında doğa turizmi ve ekoturizm arasındaki farklılığın ortaya konabilmesi için, sadece turistlerin katıldığı aktivitelere dayalı olarak değil aynı zamanda onların yaşam tarzlarının, çevresel ve sosyal açıdan sürdürülebilir ürünlere olan yaklaşımlarının belirlenmesini sağlayacak spesifik araştırmalara gereksinim vardır. 21. yüzyılda ne kadar turistin çevresel ve sosyal açıdan duyarlı ekoturizm ürünlerini satın alma isteğinde olacağı sorusu hala gündemdedir. Benzeri araştırmalar , bu pazar diliminde ekoturizm ürünlerinin oluşturulmasında yardımcı olacaktır.

Ekoturistlerin demografik özellikleri ve motivasyonları ile ilgili yapılan araştırmaların çoğu Kuzey Amerikalı ve Kanadalı turistler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Kuzey Amerika'da tüketici araştırmaları yapan HLA ve ARA danışmanlık şirketlerinin 1994 yılında Kuzey Amerika Seyahat Pazarında ekoturist pazar profiline yönelik yaptıkları araştırmadan şu sonuçlar ortaya çıkmıştır¹⁰⁹ :

- **Yaş** : Turistler en çok 35- 54 yaş grubunda olmakla birlikte, yine de yaş için maddi boyutu gibi faktörlere ve aktiviteye bağlı olarak değişmektedir.
- **Cinsiyet** : Aktiviteye bağlı olarak belirgin farklılıklar ortaya çıkmakla birlikte, bu faaliyetlere katılan erkek ve kadınların oranı % 50 'dir.

¹⁰⁸ Wood, 2002 (b), s.21,22.

¹⁰⁹ TIES, " Ecotourism Statistical Fact Sheet, 2000 ", <http://www.ecotourism.org/tocfr.html>, 16.04.2002.

- *Eğitim* : % 82 'si üniversite mezunudur. Yüksek eğitilmiş insanlar arasında ekoturizme katılma eğilimi yüksek olsa da, az eğitilmişlerde de bu eğilim vardır.
- *Aile Yapısı* : Deneyimli ekoturistler ve genel turistler arasında büyük farklılık yoktur.
- *Grup Kompozisyonu* : Deneyimli ekoturistlerin % 60 gibi büyük çoğunluğu çift olarak, % 15'i aileleri ile ve % 13'ü tek başlarına seyahati tercih ettiklerini bildirmişlerdir.
- *Seyahat Süresi* : Deneyimli ekoturistlerin % 50 gibi büyük çoğunluğu 8- 14 gün süreli gezileri tercih etmişlerdir.
- *Harcama Düzeyi* : Deneyimli ekoturistler, genel bir turiste göre daha fazla harcama yaptıklarını, % 26 gibi büyük bir çoğunluğun \$ 1000- \$ 1500 harcamaya hazır olduklarını belirtmişlerdir.
- *Gezinin Önemli Unsurları* : Deneyimli ekoturistlerin bu konudaki öncelikli 3 cevabı, 1. Doğal çevre 2. Yaban hayatını gözlemleme ve 3. Hiking / trekking (Kır /Doğa yürüyüşü) olmuştur.
- *Bir Sonraki Geziye Gitmeyi Sağlayan Motivasyonlar* : Deneyimli ekoturistlerin öncelikli iki motivasyonu 1. Manzara /doğadan hoşlanma 2. Yeni yerler ve tecrübeler oluşturmıştır.

Yukarıdaki araştırma sonuçlarında yer alan *deneyimli ekoturistler*, en az bir kere ekoturizm amaçlı seyahate katılan turistlerdir. Yine bu çalışmada ekoturizm, doğa, macera ve kültür temeline dayalı seyahat olarak tanımlanmıştır.

Ekoturizm pazarında, ekoturistlerin belirtilen özelliklerinin yanında, onların yılın hangi dönemlerinde tatile çıktıkları ve konaklama tercihleri de önemli bir konudur. Ekoturistlerin tatile çıkma dönemlerini gidilecek destinasyonun özellikleri, tatilin amacı, aktivitelerin türleri etkilemekle birlikte, genel olarak ekoturistler geleneksel turistlere göre yılın her ayında tatile çıkmayı tercih etmektedirler. Örneğin Kanadalı ekoturistler, Kosta Rika' ya seyahatlerini en yoğun olarak Şubat ve Nisan ayları arasında gerçekleştirmektedirler. Kosta Rika bu dönemlerde ekoturistler için uygun imkanlar sunmaktadır. Wight, Kuzey Amerikalı ekoturistlerle yaptığı araştırmasında, onların yılın her döneminde seyahate çıkma eğiliminde olduklarını ama Nisan ve Ekim arasındaki dönemlerde seyahatlerini yoğun olarak gerçekleştirdiklerini belirlemiştir. Bu oranlar : %51 Ağustos, % 49 Eylül, %47 Temmuz, %46 Haziran, % 35 Mayıs, % 28 Ekim, % 25 Nisan ayı şeklinde

sıralanmaktadır¹¹⁰. Ekoturistlerin yaz dönemi ile birlikte özellikle ilk ve sonbahar aylarını da yoğun olarak tercih etmeleri, onların geleneksel turistlerden farklı bir yönünü ortaya çıkarmaktadır.

Ekoturistlerin konaklama konusundaki tercihleri oldukça çeşitlidir. Bunda seyahatin amacı, destinasyon, ailelerin çocuklu olmaları gibi faktörler etkilidir. Genel olarak deneyimli ekoturistler temel gereksinimleri sağlayan kulübeler, ahşap evler, çadırlar, kamping alanları, çiftlik evleri gibi doğa ile uyumlu basit konaklama birimlerini tercih etmektedirler.

Bununla birlikte doğa ile ilgili seyahatlere katılıp, otel, motel gibi daha lüks ve konforu arayan turistler de mevcuttur. Bu turistler ve ekoturistlerin de önemli bir bölümü trekking, hiking gibi bir ekoturizm seyahati ve aktivitesinden sonra rahat bir yatak, duşlar ve benzeri imkanları sağlayan konforlu bir otel aramaktadırlar. Örneğin Avrupalı turistler genel olarak rahat bir konaklama istemekle birlikte, seyahat deneyiminin bir parçası olması durumunda daha basit konaklamalar içinde isteklidirler.

Kanada'da 1995 yılında doğa tur operatörleri ile yapılan bir araştırmada, en popüler konaklama şeklinin % 41 ile kulübeler ve % 40 ile çadırlar şeklinde olduğu belirtilmiştir. Kuzey Amerika ekoturizm pazarında yapılan araştırmada, deneyimli ekoturistlerin konaklama tercihleri % 66 ile kulübeler, % 60 eski han, otel vb., % 58 kampingler, % 55 yatak ve kahvaltı sağlayan küçük birimler (bed and breakfast), % 41 otel, motel ve % 40 çiftlikler şeklinde sıralanmaktadır. Geleneksel turistlerin tercihleri ise, % 56 ile otel, motel, % 17 ile kampingler, %14 kulübeler ve eski han, otel vb. ve % 10 yatak ve kahvaltı sağlayan küçük birimler şeklinde belirlenmiştir. Pazarın büyük bölümü lüks konaklamaları tercih etmemektedir. Bu araştırma sonuçları HLA / ARA araştırma şirketlerinin araştırmalarında da görülmektedir. Burada, geleneksel turistlerin % 60'ı ve ekoturistlerin ise % 56'sı konaklamalarında orta seviyede bir lüksü tercih etmişler, sadece geleneksel turistlerin % 9 'u ve ekoturistlerin % 6' sı lüks bir konaklamayı istemişlerdir¹¹¹.

¹¹⁰ Pamela A. Wight, " North American Ecotourists : Market Profile and Trip Characteristics ", *Journal of Travel Research*, Vol.. 34, No. 4, Spring 1996, s. 8,9.

¹¹¹ Pamela A. Wight, " North American Ecotourism Markets : Motivations, Preferences and Destinations ", *Journal of Travel Research*, Vol. 35, No. 1, Summer 1996, s. 4,5.

Tatilini bireysel olarak kendi girişimleri ile organize eden ekoturistler ile, seyahatlerini tur operatörlerinin düzenlediği ekoturistler arasında bir farklılık bulunmaktadır¹¹². Bu farklılık onların beklentileri ve motivasyonlarına da yansımaktadır.

Eagles, Kanadalı ekoturistlerin seyahat motivasyonları konusunda bir araştırma yapmış olup, bu araştırmasını seyahate bireysel olarak değil, çeşitli gruplar veya organize olarak çıkan turistler arasında gerçekleştirmiştir. Bu araştırmada, Kanadalı geleneksel turistlerin öncelikli seyahat motivasyonları; aile ile birlikte olmak, evinden uzakta kendini evinde gibi hissetmek, arkadaş ve akrabaları ziyaret, sıcak iklim, eğlenmek ve eğlendirilmek şeklinde sıralanırken, ekoturistlerin temel motivasyonları ; tropik ormanlar, vahşi ve bozulmamış doğa, doğa hakkında bilgi edinmek, kuşlar, göller ve ormanlar şeklinde olmuştur. Bu motivasyonlarla birlikte ekoturistler fiziksel aktivite, yeni yaşam tarzları, macera yaşama, benzer ilgi alanlarına sahip insanlarla tanışma ve olabildiğince çok şey görebilme gibi toplumsal motivasyonlardan da etkilenmektedirler. Gece hayatı, kumar oynama, eğlence parklarında dolaşma, büyük şehirler, boş oturma, alışveriş yerlerinde bulunmak ise en az ilgi duydukları konular arasında yer almıştır¹¹³.

Ekoturizm konusundaki son pazar araştırmalarından biri 1999 yılında, önemli bir ekoturizm destinasyonu olan Avustralya'da gerçekleştirilmiştir. Avustralya'ya gelen turistlerden 300 tanesi ile hava limanlarında yüz yüze görüşülerek yapılan mülakatlar sonucunda şu sonuçlara ulaşılmıştır¹¹⁴ :

1. *Görüşme yapılan turistler* ; İngiltere, İrlanda, Diğer Batı Avrupa, Kuzey Amerika, Japonya, Diğer Güney ve Doğu Asya ve Yeni Zelanda 'dan gelmişlerdir.

2. *Ekoturizm teriminin anlamı* : Ekoturizmin ne olduğu konusundaki soruya verilen cevaplardan ilk sırada % 56.5 ile "çevre dostu/ çevreye zarar vermeyen" turizm tanımlaması yer almıştır. Bununla birlikte % 31.1 ile ekoturizm terimi ve anlamı hakkında 'emin değilim' cevabı ikinci sırada ve %12.5 ile de " doğal /doğa ile

¹¹² Bryan R. Higgins, " The Global Structure of the Nature Tourism Industr : Ecotourists, Tour Operators, and Local Businesses ", *Journal of Travel Research*, Vol. 35, No.2., Fall 1996, s.12.

¹¹³ Paul F. J. Eagles, " The Travel Motivations of Canadian Ecotourists ", *Journal of Travel Research*, Vol. 31, No. 2, Fall 1992, s. 4-6.

¹¹⁴ Tourism Queensland, " Ecotourism Cosumer Research, International Leisure Market Survey 1999 " , <http://www.qttc.com.au/ecotourism/research/index.asp>, 16.04.2002.

baş başa olmak” ifadeleri üçüncü sırada yer almıştır. Ekoturizmin ne olduğu konusunda en yüksek bilince İngiltere ve Avrupa’ dan gelen turistler sahip iken, Japon turistlerde bu bilinç daha az olarak görülmüştür. Yine bu bilincin, 65 ve üzeri yaşlardaki turistlerde en düşük, 35- 44 arası yaş guruplarında ise en yüksek seviyede olduğu belirlenmiştir. Bu bilincin tatillerine yansımalarına bakıldığında, Kuzey Amerikalıların %68.2 ve Avrupalı turistlerin % 67.4. ile en yüksek orana sahip olduğu, % 48.4 ile Yeni Zelandalı turistler ve % 32.8 ile de 25 yaşın altındaki gruplarda en düşük seviyede olduğu görülmüştür.

3. *Alternatif terimler* : Ekoturizmi ifade ederken kullanılan terimler konusundaki soruya verilen cevaplardan, “ ekoturizm ” terimini en çok % 61.5 ile İngiliz ve % 57.1 ile Kuzey Amerikalı turistlerin kullandığı, Japonların %23.1 ve Asyalı turistlerin % 25 ile “ doğa seyahatleri ” terimini, 25 yaş altındaki ziyaretçilerin % 61 ile ‘ ekoturizm’ ve % 41.9 ile de ‘çevre dostu turizm’ terimlerini çok sık kullandıkları görülmüştür.

4. *Pazar profili* : Araştırmaya katılan turistler, doğaya ve doğa ile ilgili turizme karşı genel tutumları, ekoturizm teriminden ne anladıkları ve bunu tatillerinde ne şekilde uyguladıkları, tatilleri süresince katıldıkları aktiviteler gibi belirli kriterler kullanılarak 4 ekoturist tipine ayrılmışlar ve bundan sonra pazar profilleri belirlenmiştir. Bu ekoturist tipleri % 21.6 ile gerçek ekoturistler (definite ecotourists), % 0.4 oranında ekoturistliğe yatkın olanlar (probable ekotourists), % 11.2 ile olası ekoturistler (possible ecotourists) ve % 66.8 ile de ekoturist olmayanlar (non-ecotourists) olarak belirtilmiştir. Belirtilen bu ekoturist tiplerine göre pazar profiline yönelik şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Demografik açıdan ; gerçek ekoturistlerin (definite ecotourists) en çok yönetici ve memur olarak çalıştıkları, fazla gelir seviyesine sahip olmadıkları (%21.42’ si \$ 40.000 ‘ın altında ve büyük çoğunluğu \$ 40.000- \$90.000 arasında), % 36 ile en fazla 25-34 yaş grubunda bulundukları, % 31 ile çoğunun çocuklu aileler olduğu, erkeklerin % 46.7 ve kadınların % 53.3’ lük bir oranı oluşturduğu görülmüştür.

Ekoturistliğe yatkın ve olası ekoturistler (probable/possible ecotourists), daha yüksek gelir gruplarına sahip olup (%26.6'sı \$90.000 ' ın üzerinde), %39.5 ile çoğunun yönetici olduğu ve % 43.3 ile çocuklu ailelerden oluştuğu görülmüştür. Bu gruptaki turistlerin % 38.7 ile en çok 35- 44 yaşları arasında yer aldıkları ve % 52 'sinin erkek ve % 48 ' inin bayan oldukları belirlenmiştir. Ekoturist olmayanlar ise en çok %37.3 oranı ile 25 yaşın altındaki turistlerden oluşmakta ve %20.2 oranı ile de \$70.000- \$80.000 arasındaki gelir grubunda yer almaktadırlar.

Bu grupların seyahat motivasyonlarına bakıldığında ; gerçek ekoturistlerin %100' lük oranla ilk sırada "çevre ve kültür hakkında bilgi edinme", % 94.4 ile "sürekli yaşanılan yer dışında farklı bir yere seyahat etme " , % 93.6 ile " hakkında çok şey duyduğu bir yere seyahat etme " ve % 88.5 ile de " doğa ile baş başa kalma " şeklinde sıralandığı görülmektedir. Diğer gruplarda, gerçek ekoturistlerin ilk motivasyonu olan 'çevre ve kültür hakkında bilgi edinme' öncelik sırasına göre ekoturistliğe yatkın ve olası ekoturistler de % 8.9 ile en son ve ekoturist olmayan gruplarda ise % 53.3 ile orta sırada yer almıştır.

2.5.2. Geleneksel Turizm ve Ekoturizm Pazarının Karşılaştırılması

Geleneksel turizm ve ekoturizm pazarları arasında, konaklama, hizmetler, motivasyonlar gibi çeşitli kriterler açısından mevcut ve gelecekteki eğilimler dikkate alınarak yapılan bir karşılaştırma Tablo 4 ' de gösterilmiştir.

Tablo 4 ' de genel olarak ekoturizm pazarında doğa, macera, kültür ve eğitim unsurları ile birlikte çevresel korumacılık ve sorumluluk bilincinin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu turizm pazarında doğal ve kültürel çevre üzerindeki olumsuz etkileri en aza indirecek ve korunmasına katkı sağlayacak doğrudan katılımcı deneyimler elde etmek önem taşımaktadır. Pazarın bu temel özellikleri geleneksel turizm pazarından farklı olarak konaklama, hizmetler, programlar ve motivasyonlar gibi diğer unsurlara da yansımaktadır. Geleneksel turizm, turizm pazarının büyük bir bölümünü oluşturmakla beraber geleneksel turistlerin ekoturizm pazarına doğru bir eğilim içinde oldukları da görülmektedir.

Tablo 4. Geleneksel Turizm ve Ekoturizm Pazarı

Turizmin Unsurları	Geleneksel Turizm Pazarı	Ekoturizm Pazarı
İmkanlar/ Konaklama	*Mutlaka yataklı konaklama *Lüks ve şatafatlı konaklama *Büyük ölçekli dizayn ve faaliyetler	*Deneyimin gerektirdiği konaklama *Koruma etiğinin parçası olarak konaklama *Çevre ile bütünleşmiş konaklama *Çevreye duyarlı planlama, dizayn ve faaliyetler
Hizmet	*Müşterilerin fonksiyonel gereksinimleri	*Onların aktiviteleri, entelektüel, manevi ve diğer gereksinimlerini anlayan, müşterilerin toplam deneyimi
Lüks	*Müşteriye sunulan hizmetin yapısı *Orta derecede lüks *Eğlence *Hizmet	*Çevresel olarak müşteriye uygun *Orta derecede bütçe *Eğitim, memnuniyet, takdir etme *Stil
Pazarlama	*Kitle pazarları *Eğlenme *İmaja dayalı satış *Yeşil imaj (eko imaj)	*Özel Pazar bölümü - doğa, macera, kültür, eğitim *Çevresel koruyuculuk, kırsal etik, aydınlanma *Yarar ve sorumlulukları tanımlama *Yeşil gerçek (eko etik)
Programlama	*Alana dayalı aktiviteler *Tatil süresince iletişim, olası bir eğitim *Gözlemlleme ve rahatlama *Çok azı rehberli özel aktiviteler	*Alana dayalı deneyimler ve alan dışı doğa ile ilgili aktivite ve deneyimler *Tatil öncesi, sonrası ve süresince iletişim ve eğitim *Deneyim ve aktif olma *Genellikle rehberli, birbiri ile bağlantılı aktivite ve deneyimler
Motivasyon	*Gece hayatı, çekicilikler, yemek, alış veriş	*Kalabalık olmayan, yerleşim yerlerinden uzak, doğa ve kültür hakkında bilgi edinme, vahşi yaşamı gözlemlleme ve fiziksel efor
Yararlar	*Operatörler (\$) *Tatil süresince tüketici yararları	*Toplum, operatör, kaynaklar gibi değişik faydalar *Tatilden sonra da devam eden faydalar
Başarı Ölçüleri	*Hacim esaslı *Ziyaretçi sayısı *\$ Harcanan para	*Ziyaretlerin tekrarı ve ağızdan ağıza reklam *Müşterinin aydınlatılması ve sorumluluğu *Toplumsal / operatörün yaşam kalitesi, kültürel yenilenme ve gurur *Tatil süresini uzatma *Olumlu ekonomik etki ve geçerli iş alanları *Kaynakların korunması

Kaynak : Pamela A. Wight, " Ecotourism accommodation spectrum : does supply match the demand? ", **Tourism Management**, Vol. 18, No. 4, June 1997 (b), s.216.

2.5.3. Ekoturizm Piyasasının Analizi

Ekoturizm özellikle çevreye duyarlı ve sosyal açıdan sorumlu bir turizm talebinin etkisi ile en hızlı gelişen turizm şekillerinden biri olarak ortaya çıkmıştır. Buna cevap olarak turizm endüstrisi bağımlı olduğu kaynakların sürdürülebilirliği konusundaki sorumlulukları açısından çaba göstermektedir. Bunun sonucu olarak ekoturizm dünyanın bir çok bölümüne yayılmaktadır ¹¹⁵.

Antartika'dan Orta Amerika'nın tropikal yağmur ormanlarına kadar olan bölgeler ve Güney Doğu Asya çeşitli ekoturizm formları geliştirme deneyimine sahiptir. Bu artan ilgi gelişmiş toplumlarda egzotik çevrelerin daha az ekoturizm fırsatları sunmasından da kaynaklanmaktadır. Bu trend ekoturizmin bu marjinal bölgelerin ekonomilerine fırsatlar sunabilme potansiyelinin tanınması ve aynı zamanda ekoturizm destinasyonu olarak pazarlanabilecek yeni egzotik ve az bulunabilecek alanların sayıca azalmalarından dolayı ortaya çıkmıştır. Ekoturizmin gelişmesi hem katılanların sayısı açısından hem de ekoturizm destinasyonuna uygun olarak görülen alanların sayısından dolayı devam etmektedir¹¹⁶.

Ekoturizm piyasasını oluşturan ekoturizm arzı ve talebidir. Ekoturizmle ilgili tanımların bir kısmı arza dayalı olarak yapılmıştır. Bu yaklaşım, ekoturizm arzını oluşturan kaynakların hassas ekosistemlerden ve nispeten bozulmamış doğal alanlardan oluşması nedeniyle, bu kaynakların sürdürülebilir kullanımına ve yönetimine dayalıdır. Talebe dayalı yaklaşımlarda ise, ekoturizme yönelik talebin hızla artması ile birlikte turistlerin beklentileri, motivasyonları, tatmin düzeyleri gibi konular ön plana çıkmakta ve ekoturizm ürününün bu eğilimler doğrultusunda oluşturulması düşüncesi ağır basmaktadır. Ekoturizmin sürdürülebilir gelişmesini sağlamak için arz ve talep arasındaki dengenin sağlanması gerekmektedir. Diğer turizm türlerine göre ekoturizm, sadece arz kaynaklarının korunması ve iyi yönetilmesi değil aynı zamanda bu kaynaklara olumlu katkılar sağlamayı da amaçlamaktadır.

¹¹⁵ Boyd, Butler, a.g.e., s.383.

¹¹⁶ y.a.g.e., s.384.

2.5.3.1. Ekoturizm Arzı

Ekoturizm son yıllarda hızlı bir gelişme göstermekle birlikte bu tür faaliyetler yeni değildir. İnsanoğlu merak ve keşfetme duyguları ile Antartika'ya, tropikal ormanlara, Everest ve Himalaya Dağları gibi nispeten bozulmamış doğal alanlara uzun zamandan beri seyahatler gerçekleştirmektedir. Dünyada ve ülkemizde ekoturizm arzını oluşturan kaynaklar günümüzde nispeten bozulmamış, otantikliğini kaybetmemiş, doğal, biyolojik ve kültürel değerlere sahip alanlardır. Özellikle koruma alanları, milli parklar ve kelebekler vadisi gibi hassas ekosistemler ekoturizm arzını oluşturan önemli kaynaklardır. Ekoturizm arzına yönelik olarak doğal çevrenin özellikleri göz önüne alındığında, bu ürüne karşı oluşan talep ve motivasyonların en önemlileri :

- Tropik ormanlar, vahşi yaşam ve bozulmamış alanlar, göller, nehirler, dağlar, okyanus bölgesindeki deneyimler,
- Kuşlar, ağaçlar, yaban bitkileri ve memelilerle ilgili deneyimlerdir.

Bunlara ilave olarak doğa hakkında bilgi edinme, manzara ve vahşi yaşam ile ilgili fotoğraflar çekebilme ve benzer ilgi alanlarına sahip yeni insanlarla tanışmanın ekoturizm arzına yönelik üst sıralardaki motivasyonlar olduğu belirtilmiştir¹¹⁷.

2.5.3.1.1. Dünyada Ekoturizm Arzı

Dünyada ekoturizme yönelik destinasyonların birçoğu tropikal bölgeler, ada ülkeleri, dağlık bölgelerden oluşan az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerdir. 1990 yılında Amerika'da macera seyahatleri ile ilgili bir araştırmada, ekoturizmle ilgili aktivitelere yönelik çeşitli destinasyonlar için şu programlar oluşturulmuştur¹¹⁸.

- Trekking : Arjantin, Hindistan, Nepal, Pakistan, Peru, Türkiye,
- Doğa Tarihi : Antartika, Brezilya, Kosta Rika, Ekvator, Madagaskar,
- Vahşi Doğada Safari : Orta Afrika, Kenya, Tanzanya' dır.

¹¹⁷ Michael Fagence, " Ecotourism and Pacific Island Countries : The first generation of strategies ", *The Journal of Tourism Studies*, Vol.8, No.2, December 1997, s.30.

¹¹⁸ Weaver, a.g.e., s.70.

Belirtilen destinasyonlarla birlikte günümüzde dünyada ekoturizm açısından önemli bölgeler arasında Latin Amerika, Karayipler ve Pasifik Adaları, Güney Doğu Asya, Güney Doğu Afrika, Antartika ve Avustralya sayılabilir. Diğer bölgeler de ekoturizme yönelik kaynaklara sahip olmakla birlikte, bahsedilenlerle karşılaştırıldığında oldukça yetersiz kalmaktadır. Örneğin Orta Doğu ve Kuzey Afrika' da ekoturizm aktivitelerine yönelik fazla bir gelişme yoktur. Bu bölgeler gerek sahip oldukları kaynaklar gerekse de politik ve sosyal istikrarsızlıklar nedeniyle ekoturizm açısından gelişme gösteren bölgeler değildir. Mısır, Cezayir, Irak, Afganistan, İran gibi ülkeler ekoturizm açısından fırsatlara sahip olmakla birlikte, bu destinasyonlarda ekoturizm gelişme göstermemiştir.

Bu bölgede ekoturizm açısından en avantajlı ülke üç kıta arasında kalan Türkiye' dir. Türkiye kültürel ve tarihi çekicilikleri ile birlikte sahip olduğu doğal güzellikler ve biyolojik çeşitliliği açısından, iyi geliştirilmiş koruma alanları ağına, alt yapıya, istikrara sahip ve aynı zamanda Avrupa pazarına yakın olan, ekoturizm açısından önemli bir ülkedir. Yaban hayatını gözlemleme, doğa yürüyüşleri gibi ekoturizm aktiviteleri için koruma alanlarına yönelik önemli bir talep varken ve 90' ılı yıllar boyunca turizm çeşitlendirmesi bir devlet politikası olarak vurgulanırken, Türk Turizm Endüstrisi ile ilgili analizlerde ekoturizm veya ilgili aktivitelerden hiç söz edilmemiştir¹¹⁹.

Dünyada ekoturizm arzı açısından önem taşıyan çok sayıda ülke bulunmaktadır. Bunlardan özellikle ekoturizm aktiviteleri için oluşturulmuş konaklama birimleri, çevresel düzenlemeler ve ekoturistlere uygun çeşitli olanakları sunan ve literatürde ekoturizmle ilgili çok sayıdaki örnek olaya konu olan bazı önemli destinasyonlar şunlardır :

1-) Kenya : Afrika'nın doğusunda yer alan Kenya, Afrika'daki en eski ve en büyük turizm endüstrisine sahip ülkelerden biridir. 1963 yılında 110.000 olan yabancı ziyaretçi sayısı, 1994 yılında 863.000' e yükselmiştir. 1987 yılından beri turizm Kenya'ya döviz sağlayan en büyük sektörlerden biridir ve 1994 yılında tüm döviz girdilerinin % 34' ünü turizmden elde etmiştir. 3 S olarak bilinen (güneş, kum, deniz) klasik kıyı turizmindeki gelişmenin yanında, 1993 yılında yabancı ziyaretçilerle yapılan bir araştırmada " doğa ve yaban hayatı " % 70.6' lik bir oranla

¹¹⁹ y.a.g.e., s.76.

turistlerin Kenya' yı tercih etmelerinde etkili olan ilk çekicilik olarak belirtilmiş, " plajlar " ise % 32.6 'lık oranla ikinci sırada yer almıştır¹²⁰.

Kenya ekoturizm alanında uzun zamandan beri önemli gelir sağlayan bir destinasyondur. Bu gelirlerin büyük bir bölümü kamuya ait milli parklardan ve diğer koruma alanlarına turistlerin ödedikleri giriş ücretlerinden sağlanmıştır. 1990 yılında \$ 23.6 milyon dolar olan bu gelirin 1995 yılında \$ 53.7 milyon dolara ulaşacağı hesaplanmıştır¹²¹.

2. Kosta Rika : Kosta Rika ekoturizmle ilgili bir çok araştırmanın yapıldığı, literatürde sıkça bahsedilen Orta Amerika' daki önemli bir ekoturizm destinasyonudur. Bu destinasyona doğru olan uluslararası ziyaretçi sayısı 1964 yılında 64.000 iken 1995 yılında bu sayı 792.000' e, ayrıca turizm gelirleride bu dönemde \$ 10 milyon' dan \$ 661 milyon' a ulaşmıştır. Kosta Rika turizmi oldukça çeşitlilik göstermektedir. 1984- 1990 yılları arasında turizm gelişme stratejisinde, biri "doğa ve macera turizmi " olmak üzere, "krvaziye turizmi", "güneş ve plaj turizmi" ve "iş/kongre turizmi" olmak üzere dört turizm türüne öncelik verilmiştir. Başkent San Jose ve çevresinde yaklaşık % 40' lık bir kapasiteyi ifade eden 23.000- 25.000 oda, diğer kıyı şeritlerinde % 45' lik bir oda kapasitesi ile kıyı turizmine yönelik büyük ölçekli konaklama tesisleri bulunmaktadır. Ekoturizme yönelik daha küçük konaklama tesisleri ise yaklaşık % 2 ile 500 oda civarında Kosta Rika'nın diğer bölgelerinde bulunmaktadır.

Ekoturizmin Kosta Rika' daki gerçek durumunu gösteren bir veri bulunmamakla birlikte, 1995 yılında yapılan araştırmada turistlerin ziyaret amaçları içinde ekoturizmle ilgili aktiviteler, kıyı turizmi kadar hatta Avrupa pazarında ondan da yüksek bir oranda ilk sırada yer almıştır. Avrupa'dan gelen turistlerin Kosta Rika' yı ziyaret amaçları ; % 49.8 ile doğa tarihi, % 45.6 güneş ve deniz ve % 28.8 ile kuşları gözlemleme şeklinde sıralanmıştır. Amerika Pazarı % 43.9 ile güneş ve deniz, % 41.5 ile doğa tarihi şeklinde ve Avrupa pazarının dışında ayrıca

¹²⁰ David B. Weaver, " Magnitude of Ecotourism In Costa Rica and Kenya", *Annals of Tourism Research*, Vol. 26, No.4, October 1999, s. 801.

¹²¹ Kreg Lindberg, Richard M. Huber, Jr, " Economics Issues in Ecotourism Management ", *Ecotourism : A Guide For Planners & Managers*, Kreg Lindberg, Donald E. Hawkins, The Ecotourism Society, First Edition, North Bennington, 1993, s.106.

değerlendirilen Alman turistlerin ise ; % 85.3 ile güneş ve deniz, % 57.1 doğa tarihi ve % 50.4 ile de kuşları gözlemlene şeklinde sıralanmıştır¹²².

Kosta Rika konaklama tesislerinin çoğunun plaj turizmine hitap edecek şekilde kıyı şeridinde oluşturulmasına rağmen, son yıllarda ekoturizmde uluslararası üne sahip bir lider konumuna gelmiştir. Bunda ziyaretçi profili, motivasyonları ve aktiviteleri ile ilgili bu destinasyonda bir çok araştırmanın yapılması etkili olmuştur¹²³. Ayrıca Kosta Rika ekoturizmle ilgili çeşitli projeleri yabancı ve ulusal sivil toplum örgütlerinin girişimleri ile gerçekleştirmiştir. Örneğin 1987 yılında WWF ' un desteği ile Osa Yarımadası' nda ormanlık ekosistemin sürdürülebilirliğinin sağlanması için, ekoturizmin unsurlarını kapsayacak şekilde yerel uzmanlardan yararlanılarak eko tesislerin yapılmasını sağlayan Boscosa Projesi gerçekleştirilmiştir.

Talamanca'nın Gandoca Plajı bölgesinde ekoturizm açısından önemli bir çekicilik yaratan deri sırtlı kaplumbağaların koruma altına alınmasıyla önemli bir gelir elde edilmiştir. Daha büyük ölçekli bir girişim olarak, Kosta Rika Ulusal Eko Tarım Kooperatifi Ağı' nın (COOPRENA) üyesi 6 çiftlik kooperatifi çeşitli ekoturizm projeleri gerçekleştirmiştir. Bu projelerden 100'ün üzerinde yerel aileye tur rehberliği, yerel konaklama ve yerel ürünlerin satışı ile ilgili olarak istihdam olanağı sağlanmıştır. Kurumsal seviyede bir çok üniversite doğa ile ilgili turizm konusunda programlarına dersler koymuş ve Kosta Rika Üniversitesi ekolojik turizm adı ile bir bölüm açmıştır. Belirtilen bu gelişmelerin yanında Ulusal Ekoturizm Birliği ve Ulusal Ekoturizm Stratejik Planını tam olarak hayata geçirememiştir. Hızlı bir şekilde artan ve yayılan ziyaretçi sayılarının, özellikle hassas ekosistemlerde kontrolü, koruma alanları için devletin yeterli fonları ayıramaması ve bu alanlara düşük giriş ücretleri, bir çok park ve koruma alanlarında uygun olmayan aktiviteler ve örneğin altın aramak için bu alanlara izinsiz girilmesi ekoturizmi tehdit eden önemli konular olarak görülmektedir¹²⁴.

3. Avustralya : Avustralya turizm açısından ekonomik değer ifade eden nemli tropikal bölgeler, büyük mercan kayalıkları, iç bölgelerdeki çöllere ve dağlık alanlar gibi zengin doğal kaynaklara ve biyolojik çeşitliliğe sahiptir. Avustralya sahip

¹²² Weaver, October 1999, s. 799,800.

¹²³ Weaver, 1998, s. 85.

¹²⁴ y.a.g.e., 93, 97.

olduğu kaynaklarla önemli bir destinasyon olmasının yanında, ekoturizmin gelişmesine doğrudan ve dolaylı büyük katkı sağlamaktadır. Ekoturizm ürünü geliştirmeye çalışan, Pasifik ve Güney Doğu Asya bölgeleri gibi diğer ülkelere yardımcı olmak gibi bir sorumluluğu da bulunmaktadır. Çünkü kaliteli ekoturizm ürünlerinin oluşturulması için en çok çaba gösteren ülkelerden biridir.

Avustralya'nın ekoturizmdeki başarısının altında, ekoturizmle ilgili yerel toplumu ve yerlileri de kapsayacak şekilde bir çok sorumluluk gruplarını, akademisyenleri, tur operatörlerini, planlama konusundaki uzmanları ve hükümeti birleştirebilmesi yatmaktadır. Özellikle pazarın lideri olan bu ülkede oluşturulan Ulusal Ekoturizm Akreditasyon Programı (NEAP), ekoturizm terimi ile bütünleşmiş ve onun ilkeleri ile uyumlu olarak nasıl güvenli bir ekoturizm ürününün oluşturulacağını göstermesi bakımından büyük önem taşımaktadır¹²⁵. Bu program ekoturizm adı altında pazarlanan ve sürdürülebilir olmayan bir çok ürünün karşısında gerçek ekoturizm ürününün oluşturulmasında ve sunulmasında tüketiciler açısından bir güvence sağlamaktadır.

Avustralya' da ekoturizm işletmeciliği yıllık tahmini 250 milyon dolarlık bir para hacmi yaratmakta ve 4500' ü sürekli olmak üzere toplam 6500 kişiye istihdam olanağı sağlamaktadır¹²⁶.

Avustralya 'da doğa tabanlı turizm yarattığı istihdam kadar, yabancı ve yerli turist sayıları bakımından da önem taşımaktadır. Geçen on yıllık sürede doğa tabanlı turizm, Avustralya' da en büyük ihracat gelirlerini sağlama potansiyeline sahip endüstri olarak tahmin edilmiştir. Doğa tabanlı turizm, yıllık olarak ülkenin gayri safi milli hasılasının % 5.6' sını sağlamış ve turizm 1999 yılında Avustralya' nın en büyük döviz getiren sektörü olmuştur¹²⁷.

4- Belize : Orta Amerika'da Kosta Rika' dan sonra en yüksek ekoturizm potansiyeline sahip olan Belize'in en önemli doğal çekicilikleri iç kısımlara kadar uzanan ormanları ve dünyanın 2. en uzun mercan kayalıkları formasyonudur. Bu

¹²⁵ Halpenny, a.g.e., s.47.

¹²⁶ TIES, " Ecotourism Statistical Fact Sheet, 2000", <http://www.ecotourism.org/tocfr.html>, 16.04.2002.

¹²⁷ Priskin, a.g.e., 638.

özellikleri nedeniyle Kosta Rika' dan daha fazla gelir elde etmektedir. Amerika pazarına yakınlığı da önemli bir avantajdır. Ayrıca devlete ait olan % 12.7'lik önemli bir alan koruma altına alınmıştır.

Bu destinasyonda konaklamalarla ilgili önemli ekoturizm projeleri gerçekleştirilmiştir. Eko konaklama birimleri ile birlikte, kültürel ekoturizmin geliştirilmesi için çalışmalar yapılmıştır. Çeşitli yaban hayatı koruma alanları oluşturulmuş ve yerel toplumun ekoturizme katılımını sağlayan projeler hazırlanmıştır. Ayrıca, özel olarak ekoturizm pazarında çalışan küçük ölçekli yerel tur operatörlerinin sayısı artmıştır. Artan ziyaretçi sayılarıyla birlikte kıyı şeridinde plaj turizmine yönelik büyük ölçekli konaklama tesislerinin çoğalmaya başlaması, kitle turizminin, dolayısıyla olumsuz çevresel etkilerin, sinyallerini vermeye başlamıştır. Ekoturizme yönelik konaklama tesislerinin sayısı bunların yanında oldukça az ve yetersiz kalmıştır. Doğal ve kültürel alanları ziyaret eden ekoturistler gününbirlik gezilerinden sonra kıyı şeridindeki büyük konaklama tesislerinde kalmaktadırlar¹²⁸.

Doğal ve kültürel özelliklerin etkileyici bir kombinasyonu ile popüler bir seyahat destinasyonu olan Belize yeni havaalanı, bir çok büyük oteller gibi turistik donatımı kurarken öte yandan Turizm ve Çevre Bakanlıklarının kontrolünde ekoturizm vasıtasıyla doğal ve kültürel çevrenin korunmasına ve geliştirilmesine çalışmaktadır. Yerel mülkiyetin, yönetim ve kontrolün küçük ölçekli işletmelerde olduğu bir sistemin oluşturulması önemle vurgulanmaktadır.

Belize' in başarılı bir ekoturizm endüstrisi kurmasında, hem devletin hem de özel sektörün yaban hayatı ve ormanların korunmasına gösterdiği önem büyük katkı sağlamıştır. Bu endüstri doğal kaynakları kullanarak, bu alanları bozmadan döviz girdisi sağlamaktadır. Parkların oluşturulması, korumacılık ve yerel ekonomik gelişme arasında entegrasyonun sağlanması ile yerel rehberlerin, yerel el sanatları endüstrisinin, yatak ve kahvaltı hizmeti veren küçük konaklama birimlerinin kurulması şeklinde yerel gelişmeye önemli katkı sağlanmaktadır¹²⁹.

¹²⁸ Weaver, 1998, s.99,100.

¹²⁹ Robert H. Horwich vd., " Ecotourism and Community Development : A View From Belize ", Lindberg, Hawkins, a.g.e., s.153.

5- Diğer Önemli Ekoturizm Destinasyonları : Yukarıda kısaca açıklanan ekoturizm destinasyonlarının dışında, uluslararası turizm pazarında önemli yeri olan bazı destinasyonlar ise şunlardır :

a-) Ekvator : Ekvator, önemli uluslararası turizm pazarlarına ulaşımı yetersiz olsa da özellikle Galapagos Adaları ile Latin Amerika' da yer alan önemli bir ekoturizm destinasyonudur. Galapagos' takiler de dahil olmak üzere 4000 endemik bitki türü ile etkileyici bir biyolojik çeşitliliğe sahip olup, dünyada devlete ait alanlar içinde % 39' luk oran ile en yüksek koruma alanına sahip bir destinasyondur. 1980' li yılların ortalarında bu özel bölge tur operatörleri, seyahat acentaları ve konaklama işletmeleri tarafından keşfedilmiştir. Bir çoğu hiç bozulmamış geniş alanlara ve biyolojik çeşitliliğe sahip olmasına rağmen, bu alanlar yetersiz veya hiç olmayan alt yapı ile iyi yönetilmemektedir¹³⁰.

Ekvator'daki Galapagos Milli Parkı bir dünya mirasına, biyosfer ve deniz rezervine sahiptir. Galapagos jeolojik olarak hala oluşumunu sürdüren dünya üzerindeki en yeni kara formudur. Kitalardan ayrılmış, bizlere geçmişimiz ve geleceğimiz hakkında ip uçları veren, dünyadaki eşsiz kara kaplumbağaları, igaunalar, açık denizlerde yaşayan kuşlar, dev kaktüsler gibi çok çeşitli fauna ve floraya sahiptir. Bu yönü ile dünyada ekosistemin geçirdiği evrim ile ilgili çalışmalar için en iyi alan olabilecektir. Galapagos Milli Parkı' nın içinde yerel halkın yaşamasına izin verilmemekte, özel arazilerin yoğunluğu Galapagos Adaları'nın % 4'ünden daha az bir oranda tutulmaktadır. Bu hassas ekosisteme gelen ziyaretçi sayıları da sınırlı tutulmakta, taşıma kapasiteleri ve onlara sunulacak hizmetlerle orantılı olarak yavaş ve sabit bir hızla artmaktadır¹³¹.

b-) Meksika : Ekvator gibi Meksika' da yüksek biyolojik çeşitliliğe sahip bir destinasyondur. 137 çeşit endemik hayvan türü ve Kuzey ve Orta Amerika'nın kombinasyonu olan 10.000- 15.000 arasında bitki türüne sahiptir. Meksika, Amerika' ya yakın olmasından dolayı ekoturizm potansiyelini arttırmaktadır. Bununla birlikte zaten kıyı turizmi gelişmiş durumdadır. Turizmdeki kontrolsüz gelişmenin sonucu olarak, ekoturizm potansiyeline sahip alanlar oldukça azalmıştır. Parkların ve rezerv

¹³⁰ Weaver, 1998, s. 103, 104.

¹³¹ George N. Wallace, " Visitor Management : Lessons from Galapagos National Park ", Lindberg, Hawkins, a.g.e., s.55.

alanlarının çoğu doğa hakkında bilgi edinmekten çok yerli turistler tarafından piknik, spor gibi rekreasyon amaçları için kullanılma eğilimindedir¹³².

Meksika, turizm ve çevre bakanlıklarına sahip az sayıdaki Latin Amerika ülkelerinden biridir. Bu iki bakanlık aralarında 1995 yılında ekoturizmin gelişmesi konusunda işbirliği antlaşması imzalamışlardır. Fakat bu kurumlardaki sık personel değişiklikleri ve aralarındaki koordinasyon eksikliği nedeniyle az sonuç alınabilmektedir. Bir grup özel girişimci 1994 yılında işletmelerinin pazarlama etkinliklerinde promosyon giderlerini paylaşmak için ' Meksika Macera Seyahatleri ve Ekoturizm Birliği' ni (AMTAVE) kurmuşlardır. Bununla birlikte doğa ve ekoturizm fırsatları sunan her tur operatörünün bu birliğe üye olduğu söylenemez. Çevre dostu oteller ve hizmetlerden yararlanmak isteyen ziyaretçilere, çevre etiğine uymayan veya eksik ve yanlış bilgilerle hizmet veren çok sayıda bu alanda çalışan tur operatörü bulunmaktadır¹³³.

c-) Brezilya : Brezilya' nın ekoturizm açısından önemli kaynak değerleri Amazon bölgesindeki yağmur ormanlarıdır. 40 tane milli park ve 150' den fazla koruma alanına sahiptir.

d-) Botswana : Güney Afrika' da sahip olduğu deltası, çöl alanları, milli parkları, bozulmamış doğası, yaban hayatı, kuş cennetleri ve diğer biyolojik çeşitlilikleri ile safari turizminin geliştiği, turizm pazarında ilgi gören önemli bir ekoturizm destinasyonudur.

e-) Nepal : Özellikle Himalayalar gibi çok popüler trekking alanlarına sahip bir ekoturizm destinasyonudur.

f-) Amerika : Sahip olduğu çok sayıdaki rekreasyon alanları ve 50 adet milli park, ekoturizm açısından önemli kaynak değerlerini oluşturmaktadır. Çok sayıdaki ziyaretçiyi çeken bu alanlarda, ziyaretçilerin ne kadarının ekoturizm aktivitelerine katıldığı bilinmemektedir.

¹³² Weaver, 1998, s.105.

¹³³ Ron Mader, "What West Virginia can learn from ecotourism in the Americas ", December 1999, s. 2, <http://www.planeta.com/planeta/99/1299wv.html>, 15.01.2001.

g-) Tayland : Sahip olduğu doğal güzellikler, çok sık tropik ormanları, zengin yaban hayatı (flora ve faunası), mercanlar gibi zengin deniz kaynakları ve folkloru, kültürü ve gelenekleri ile çok çeşitli ekoturizm olanakları sunan önemli bir destinasyondur. Fillerle seyahat, trekking, safari, kano, bot, jiplerle seyahat, aletli su altı dalışı, rafting gibi çok çeşitli aktiviteler sunmaktadır.

h-) Kanada : Genel olarak sıradışı egzotik alanlar, yaban hayatı ile macera seyahatleri ve ekoturizm için çeşitli olanaklar sunmaktadır. Çoğu bozulmamış bu alanlarda örneğin turistler kutup ayılarını, ayı balıkları ve balinaları gözlemleyebilirler veya su altına aletli dalış yapabilirler. Ayrıca gemilerle doğayı, yaban hayatını, florasını gezerek görme olanağı bulabilirler.

Belirtilen bu destinasyonlar günümüzde ekoturizm pazarındaki önemli arz kaynaklarını oluşturmaktadır. Bunlara yeni destinasyonlar ekleneceği gibi, ekoturizmin ilkelerine uygun olarak gelişme göstermezler ise bazıları da çekiciliğini yitirebilecektir. Avrupa kıtasında çok önemli destinasyonların ön plana çıkmaması buradaki ülkelerin çoğunun gelişmiş olması ve bununla birlikte otantik doğal ve kültürel değerlerinin çoğunu da yitirmiş olmalarından kaynaklanmaktadır. Burada gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye, bu ülkeler arasında doğal ve kültürel değerlerini hala canlı tutabilen ve ekoturizm açısından en büyük potansiyele sahip ülke olarak dikkat çekmektedir.

2.5.3.1.2. Türkiye' de Ekoturizm Arzı

Türkiye üç tarafı denizlerle çevrili, yüz ölçümünün % 26' sı (20 milyon hektarı) ormanlarla kaplı olan, dört mevsimi aynı anda yaşayabilen ve nispeten bozulmamış doğal güzellikleri ile Akdeniz çanağında yer alan ve rakibi olan Avrupa ülkelerine göre ekoturizm açısından şanslı bir ülkedir. Bu doğal zenginliklerine farklı kültürlerin ve dinlerin uzun yıllardır birlikte yaşadığı ve bu canlılığını devam ettiren kültürel ve tarihi değerleri de eklendiğinde önemi daha da artmaktadır. Ayrıca ekoturizmin diğer önemli bir unsuru olan yayla, çiftlik turizmi gibi kırsal turizme yönelik sahip olduğu değerler, ekoturizmin gelişmesini destekleyecek önemli kaynakları oluşturmaktadır.

Ülkemizde ekoturizme yönelik kaynakların çoğunu sahip olduğumuz milli parklar, tabiat alanları, tabiatı koruma alanları, tabiat anıtları gibi koruma alanları oluşturmaktadır. Özellikle milli parklar sahip oldukları çok çeşitli doğal, kültürel, jeolojik, tarihi ve arkeolojik değerleri ile ekoturizm açısından büyük öneme sahiptir. Şu anda ülkemizde 33 tane milli park, 16 tane tabiat parkı, 35 tane tabiat koruma alanı ve 58 tane tabiat anıtı bulunmaktadır. Bu alanların toplam yüzölçümü 831.572 hektardır.

Ülkemizde ilk defa bir ekoturizm projesinin gerçekleştirilmesi için bir milli parkımız belirlenmiştir. " *Turizm Bakanlığı ve ülkemizin diğer ilgili kuruluşları ile birlikte bir Türk- Yunan ortak ekoturizm projesi oluşturulması yönünde çalışmalar başlatılmış ve bu çalışmaların ülkemizdeki uygulama alanı olarak Kazdağı Milli Parkı seçilmiş olup, bölgenin bu amaca yönelik etütleri yapılmıştır.*" ¹³⁴

Belirtilen koruma alanlarına ilave olarak, 3' ü milli park statüsünde 12 adet özel çevre koruma bölgesi ilan edilmiştir. Bunlardan Dalyan ekoturizme yönelik güzel bir örnektir. Sahip olduğu biyolojik çeşitlilikle birlikte, özellikle deniz kaplumbağalarının üreme bölgesi olan İztuzu Kumsalı bir çok turisti buraya çekmektedir. Yine Dalyan ağzı açıklarında dünyada nesli tükenmekte olan 12 memeliden birisi olan ve koruma altına alınan Akdeniz Foku görülebilmektedir¹³⁵.

Ülkemizin ekoturizm açısından önemli diğer bir kaynağı 1 milyon hektarı aşkın yüz ölçümü ile 56' sı uluslararası öneme sahip 250 civarındaki sulak alanlardır. Bu alanlar ekosisteme bir çok fayda sağlamakla birlikte, zengin biyolojik çeşitliliği ve özellikle de barındırdığı kuş türleri ile önemli bir çekicilik yaratmaktadır. Türkiye sulak alanlar bakımından bağımsız devletler topluluğu hariç, Avrupa ve Orta Doğu'nun en zengin sulak alanlarına sahiptir (<http://www.cevre.gov.tr>). Bu alanlar güzel manzarası, biyolojik çeşitliliği, kuş gözlemlene, yürüyüş ve benzeri aktiviteleri ile ekoturizm açısından önemli kaynaklardır. Ekoturizmin bu alanlarda gelişmesi doğal kaynakların korunması, yönetimi ve civarında yaşayan halk için ilave bir gelir kaynağı da yaratmış olacaktır.

¹³⁴ Mehmet Bakırcı, " Ekoturizm " , T.C. Turizm Bakanlığı II. Turizm Şurası Bildirileri , a.g.e., s. 248.

¹³⁵ Suna Doğaner, " Köyceğiz- Dalyan Çevresinde Eko Turizm " , Turizm Yıllığı 1994, Türkiye Kalkınma Bankası Yayını, Haziran 1994, Ankara, s.100.

Ekoturistlerin ilgi duydukları alanlardan birisi de su altı ekosistemidir. Su faunası ve florasının gözlemlenmesi, su altı fotoğrafçılığı veya bilimsel amaçlı olarak su altına aletli olarak yapılan dalışlar (scuba diving) ve şnorkel ile su yüzeyine yakın olarak yüzerek su altını gözlemlemek ilgi duyulan aktiviteler arasındadır. Fakat bu faaliyetler ekoturizmin ilkelerine ve etik kurallara uygun olarak yapılmalı ve su altı ekosistemine zarar vermemelidir. Ülkemizde bu açıdan oldukça önemli bir potansiyele sahiptir. Kıyı şeridimizin uzun olması nedeniyle örneğin " *Ayvalık' taki mükemmel mercanlar, Antalya' daki deniz tavşanları gibi her bölgemiz farklı özelliklere sahiptir. Bu biyolojik çeşitliliğin yanında, sularımızda tarihi batıklar da bulunmaktadır. Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesinde dünyanın en büyük amfora koleksiyonu oluşturulmuştur* " ¹³⁶

Turizm Bakanlığı kitle turizmine alternatif olarak turizm çeşitlendirmesi kapsamında özellikle doğal değerlerimize ve doğa sporlarına yönelik olarak projeler geliştirmektedir. Bunlardan bir kısmı macera ve doğa sporlarına yönelikken bir kısmı da doğrudan ekoturizm ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat turizm pazarında ülkemizin bu kaynakları ekoturizm adı altında sunulmamaktadır. Bunun önemli bir nedeni, bir ekoturizm ürününün nelerden oluşacağı konusunun tam anlaşılamamış olmasıdır. Gerçekten uluslararası turizm pazarında ticari kazancı ön plana çıkaran ve bir pazarlama aracı olarak ekoturizm adıyla çok sayıda ürünü görmek mümkündür. İçinde bulunduğumuz 2002 Dünya Ekoturizm Yılı' nın ve etkinliklerinin önemli bir amacı da ; ekoturizmin ve dolayısı ile ekoturizm ürününün gerçekten ne olduğu konusunda bir fikir birliğine varılması ve bu alanda bilincin artırılmasıdır. Turizm Bakanlığı' nın turizm çeşitlendirmesine yönelik olarak oluşturduğu bu ürünler şu şekilde özetlenebilir¹³⁷.

1. Dağ ve Doğa Yürüyüşü (Trekking) : Alp-Himalaya kıvrım kuşağı üzerinde yer alan ülkemizin dağ ve sıra dağları flora ve faunasıyla çok zengin olup, dağ- doğa yürüyüşüne elverişli önemli bir potansiyele sahiptir. Bu doğrultuda dağcılık federasyonu, seyahat acentaları, rehberler, çeşitli üniversitelerden ilgili öğretim elemanları ile il turizm müdürlüklerinden alınan bilgiler ışığında ülkemizde trekking için elverişli yöreler şu şekilde belirtilmiştir :

¹³⁶ Sunay Ünlü Yücel, " Sualtı dünyasının keşfedilmeyen güzellikleri " , **Türsab Dergisi**, Mayıs 2002, Sayı : 219, s.37.

¹³⁷ Turizm Bakanlığı, " Doğa Turizminin Geliştirilmesine Yönelik Projeler ", <http://www.turizm.gov.tr/turizm.tb?app=bakanlik&bakanlik=5>, 15.07.2002.

- *Akdeniz kıyı şeridinde* ; Akdağlar, Bey Dağları, Bakır Dağları, Hadim-Ermenek yöresinde ; Geyik Dağları, Göksu Nehri yöresi, Anamur'un yayla kesimi, Mut İlçesi dağlık kesimi, Tarsus ile Bolkar Dağları arasındaki dağlık bölge, Adana-Kozan ve Kadirli İlçelerinin yayla kesimleri, Menteşe Dağları, Akçalı Dağları, Tahtalı Dağları, Binboğa Dağları,
- *Ege Bölgesi'nde* ; Bafa Gölü ve Beş Parmak Dağları, Kazdağı, Boz Dağları,
- *Marmara Bölgesi'nde* ; Kırklareli ve Istanca Dağları,
- *Karadeniz Bölgesi'nde* ; Ilgaz ve Küre Dağları, Trabzon ve Uzungöl ile Şavşat arasında kalan yaylalık kesim ve özellikle Kaçkar Dağları'dır.

Turizm Bakanlığı trekking ile ilgili projesiyle ;

- * Yürüyüş rotaları üzerinde kamp alanlarının belirlenmesi ve düzenlenmesi, büyük yatırım gerektirmeyen basit, doğru planlanmış noktasal altyapı desteği sağlamak,
- * Dağ ve doğa rehberleri yetiştirmek,
- * Yöre halkını bilgilendirilerek, gelişmekte olan bu turizm türünü desteklemesini sağlamak,
- * Kuş gözlemciliği (ornitoloji), foto safari, yayla turizmi gibi diğer turizm türleri ile entegrasyonu sağlamayı hedeflemektedir.

Yerli ve yabancı turistlerin yoğun olarak kullandığı Niğde-Aladağlar ve Bolkar Dağları, Antalya- Tahtalı Dağı ve Kızlar Sivrisi ile Rize Kaçkar Dağları rotaları çıkarılmış olup, yörelere ait haritaların hazırlıkları sürdürülmektedir. Balıkesir Kazdağı, Bursa-Uludağ, Antalya- Dedegöl, Konya-Geyik Dağı, Kastamonu-Ilgaz Dağı, Bolu- Abant dağlarının rotalarının belirlenmesi ve harita üzerine tarihi ve doğal güzelliklerinin de işlenerek hazırlanması planlanmaktadır.

Doğa turizmi için ülkemize gelen turistler, bu alanlardaki insanlarla aynı yaşamı paylaşmak, doğa ile mücadele edip dağı aşmak, açık havada teknolojinin gitmediği bir yaylada veya kamp alanında çadır kurmak, çevresindeki doğal dokuyu incelemek, yaban hayvanlarını gözlemlemek ve fotoğraflarını çekmek istemektedirler. Bu nedenle doğa yürüyüşü yapılan bölgelere araç yolu yapılmaması, bazı bölgelere elektrik götürülmemesi, gereksiz yapılaşmadan kaçınılması, gerekli yerlere telsiz haberleşme sistemlerinin konması, doğal dokunun

korunması, çevre kirliliğinin önlenmesi gibi gerçekçi kararlar alınıp, uygun çözümler üretilmesi bu aktivitelerin geliştirilmesinde büyük önem taşımaktadır.

2. Kuş Gözlemciliği (Ornitoloji) : Özellikle kıtalar arasında, güney-kuzey ve kuzey-güney bazen doğu-batı ve batı-doğu yönünde göç eden kuşların kullandığı köprülerden en önemlilerinden biri olan Anadolu, gerek kara, gerek su habitatlarıyla bu kuşlara yılda en az iki kez ev sahipliği, bir çoğuna ise üremeleri için konak görevi yapmaktadır. Ülkemizde özellikle sulak alanlar olmak üzere bir çok doğal ortam kuş gözlemciliği açısından oldukça uygun, uluslararası öneme sahip göç yolları üzerindedir. Ekoturizm açısından önem arz eden kuş gözlemlemeye uygun alanlar ; Göksu Deltası, Büyük Menderes Deltası, Seyfe Gölü, Sultansazlığı, Burdur Gölü, Yeşil Irmak Deltası, Tuz Gölü, Ilgaz Dağları, Beynam Ormanları, Doğu Karadeniz Dağları, Urfa-Birecik, Aladağlar, Nemrut, Yüksekova, Hatay-Belen olarak sayılabilir.

3. Botanik (Bitki Gözleme) : Ülkemizin sahip olduğu bitki örtüsü zenginliği Avrupa bitki örtüsü (florası) ile karşılaştırıldığında, Avrupa Kıtası'nın tümünde tür sayısı 12 bin civarında iken, Türkiye'de bu sayı 9 bine yakındır. Ayrıca ülkemizdeki 9 bin türün 3 bin adedi endemik tür (dünyada yalnız herhangi bir bölgede yetişen türler) olup, bütün Avrupa ülkelerinin endemik türlerinin sayısı 2500 kadardır. Ekoturizm açısından önemli bir faaliyet olan bitki gözleme için ülkemizdeki kaynakların çoğunu milli parklar ve koruma alanları barındırmaktadır. Bu alandaki zengin biyolojik çeşitliliğe sahip milli parklardan bazıları ; Kazdağı (Balıkesir-Ege), Honaz Dağı (Denizli-Ege), Kaçkar Dağları (Trabzon-Doğu Karadeniz)' dir.

4. Atlı Doğa Yürüyüşü : Ekoturistlerin ilgi duydukları diğer önemli bir aktivite atlı doğa yürüyüşleridir. Ülkemizde bu faaliyet Kapadokya, Kastamonu, Antalya, Muğla gibi yörelerimizde seyahat acentaları tarafından düzenlenmektedir. Bu alanda örnek teşkil etmesi bakımından Kapadokya bölgesindeki atlı doğa yürüyüşü tur güzergahlarının belirlenmesi amacıyla bölgenin bir haritası çıkarılmıştır.

5. Yayla Turizmi : Ekoturizmin kırsal turizmin unsurlarını barındırması, doğal kaynaklar ve etnolojik değerler açısından zengin alanları ve özellikle koruma alanlarının çevresindeki köyleri, çiftlikleri ve yaylaları önemli bir çekim merkezi haline getirmektedir. Örneğin, kırsal alanlarda kurulmuş " *ekolojik çiftlikler turistlere doğa*

ile iç içe güzel bir tatil olanağı sunarken, bisiklet gezileri, uzun yürüyüşler, tarımla uğraşmak, ata binmek, yüzmek, ev sahipleri ile doğal yemeklerden oluşan güzel sofralarda sohbetler etmek, bir çok hayvanla yakınlaşmak gibi deneyimleri de yaşamalarına olanak sağlamaktadır.”¹³⁸

Ülkemizde özellikle süregelen yayla geleneği, doğal ve kültürel dokusunu muhafaza eden yaylalarımızın varlığı ekoturizm açısından önemli bir potansiyeldir.Örneğin Köyceğiz'deki içme suyu kaynaklarının çıktığı 40 kadar konuta sahip Ağla Yaylası, yerli halk tarafından sadece Bahar Bayramı ve Mahya Şenliklerini kutlamak için kullanmakla birlikte, bu yaylaya özel bir istekle ekoturizmle ilgili küçük gruplar için kelebek, kuş gibi doğal hayatı gözlemlemek için günlük turlar düzenlenmektedir¹³⁹.

Turizm Bakanlığı yayla turizmi projesi ile ; yaylalarımızın doğal güzellikleri, etnolojik ve diğer çekicilik yaratan özellikleri ile ekoturizme yönelik sundukları çok çeşitli ve eşsiz olanakların , koruma - kullanma dengesi içerisinde turizm amaçlı değerlendirilmesi hedeflenmektedir. Bu kapsamdaki çalışmalar, bir çok sosyal etkinliğin yoğunlaştığı Doğu Karadeniz yaylalarından başlatılmış olup, Batı Karadeniz, Orta Anadolu Bölgeleri ile Batı, Orta ve Doğu Toroslar'da belirgin özellikleri olan yaylalarda sürdürülmektedir. Şu anda Rize-Anzer, Trabzon; Çaykara-Uzungöl, Antalya- İbradı Yaylası gibi 26 adet yayla turizm merkezi ilan edilmiştir. Bu yaylalara en yakın yerleşim birimlerine , gereksinim duyulan minumum altyapının (WC, çeşme, telefon, sağlık, güvenlik vb.) götürülmesi için maddi yardım yapılmaktadır.

Turizm Bakanlığı'nın yapmış olduğu çalışmalara rağmen, bu alanların bozulmaya başladığı görülmektedir. Henüz milli veya bölgesel ekoturizm bilincinin olmaması veya ekoturizmin anlaşılmaması nedeniyle bu alanlarda başta çöp sorunu olmak üzere, çirkin ve denetimsiz yapılaşmalar olmakta, yaban hayatı gelişigüzel kullanılmakta, flora ve fauna tanınmadan ve bölgesel taşıma kapasitesi bilinmeden turlar düzenlenmektedir. Bu turların düzenli ve çevreye saygılı yapıldığı iddia edilse

¹³⁸ Alpaslan Akkuş, “ Turizmde yeşil alternatif ”, buğday Ekolojik Yaşam Dergisi, Sayı :11, 5-8 /2001, Kaya Basım Sanayi A.Ş., İstanbul, s.13.

¹³⁹ Doğaner, a.g.e., s.103.

de plansız, denetimsiz ve bölgenin taşıma kapasitesi bilinmeden yapılan bu turizmin ekoturizm olmayacağı bir gerçektir¹⁴⁰.

6. Diğer Turizm Türleri : Ülkemizde turizm çeşitlendirmesi kapsamında doğa ile ilgili turizm türleri içinde akarsu sporları, yamaç paraşütü, mağara turizmi, turizm amaçlı olta balıkçılığı ve av turizmi de sayılmaktadır. Belirtilen turizm türleri açısından ülkemiz zengin potansiyele sahip olmakla birlikte, bu aktivitelerin bazıları daha çok hobi ile birlikte eğlence, ve belli riskleri taşıyan macera turizmi içinde yer almaktadır. " *Ekoturizmin temel motivasyonu, doğal çevre içinde mücadele etme ve fiziksel egzersizlere dayalı olan macera turizminin aksine, doğal çekicilikler ve onunla ilgili kültürel değerleri taktir etme ve gözlemlemedir.*" ¹⁴¹ Dolayısıyla doğa tabanlı olan bu tür aktiviteleri ekoturizm olarak adlandırmanın bir gereği yoktur.

Gerçek ekoturizmin ne olduğunu yapılan seyahatin ; ziyaret edilen alanların korunması ve geliştirilmesine yardımcı olup, olmayacağı sorusunun cevabı belirleyecektir. Bir rafting turu nehrin korunmasına yardımcı olacak fonlar sağladığı ve blinci geliştirdiği durumda ancak ekoturizmdir. Benzer şekilde yağmur ormanlarında bir yürüyüş, orada yaşayan insanlara ve çevreye çeşitli faydalar sağlayan özel bir yürüyüş olmadıkça bu faaliyet bir ekoturizm değildir¹⁴².

Turizm Bakanlığı' nın doğa turizminin geliştirilmesine yönelik projeler kapsamında yer alan akarsu sporları, yamaç paraşütü, turizm amaçlı olta balıkçılığı, mağara turizmi, bisiklet turları gibi aktiviteler de ekoturizmin ilkeleri ve etik ilkeler göz önüne alınarak geliştirilmelidir. Bu faaliyetler çevreyi ve yerel kültürel dokuyu koruyup, geliştirecek ve ekolojik taşıma kapasitelerini aşmayacak şekilde planlanmalı ve uygulanmalıdır. Aksi durumda bu faaliyetlerin olumsuz çevresel etkiler yaratacağı ve ekoturizm olması bir yana bazı yazarların da dikkat çektiği gibi " egoturizme^{143 144} " dönüşeceği açıktır.

¹⁴⁰ Ayhan Çağatay vd., " Eko-Turizm İçin Mekan ve Yerel Toplulukların Katılımının Planlaması (Akseki-İbradı Havzası Örneği) ", T.C.Turizm Bakanlığı II. Turizm Şurası Bildirileri, a.g.e., s. 204.

¹⁴¹ Wood, 2002 (b), s.11.

¹⁴² Mike Merg, " What Is Ecotourism? " ,Copyright 1999, http://www.untamedpath.com/Ecotourism/What_is_ecotourism.html, 06.08.2002.

¹⁴³ Brian Wheeler, "Sustaining the Ego", Journal of Sustainable Tourism, Vol. 1, No.2, 1993, s. 122.

¹⁴⁴ Swarbrooke, a.g.e., s.320.

Bu turizm türleri içinde yer alan, daha çok spor ve hobi turizmi niteliğindeki av turizmi ise ekoturizmin ilkeleri ile bağdaşmamaktadır¹⁴⁵. Düzenlenen av safarileri ile tropikal ormanlardaki Jaguarların, Kenya' daki bir çok türün yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olduğu bilinmektedir. Bu nedenle bu turizm şeklinin kontrollü şekilde geliştirilmesi özellikle hassas ekosistemlerde yaşayan faunaların popülasyonlarının devamı açısından büyük önem taşımaktadır. Ülkemizde av hayvanlarımız bugün için belirli türler dışında av turizmine sunulabilecek sayısal zenginliğe ulaşmamıştır. Koruma alanlarında yasaklanan bu faaliyetler Av Turizmi Yönetmeliği'ne göre, Orman Bakanlığı Milli Parklar ve Av Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü tarafından her yıl belirlenen Av Komisyonu Kararları doğrultusunda, avlanması serbest alanlar, türler ve dönemlerde A grubu seyahat acentaları tarafından yapılmaktadır.

2.5.3.2. Ekoturizm Talebi

1988 ' li yıllardan itibaren gelişme gösteren ekoturizm, sadece turizm endüstrisi içindeki büyüyen talebi ile değil, aynı zamanda sektördeki en önemli alan olarak dikkat çekmektedir. Bu sürede talebin yapısında kitle turizminden, deneyimlerin bireysel olarak yaşanabildiği ve geliştirilebildiği bir yöne doğru değişiklikler olmuştur. Bu trend doğal alanlara ziyaretlerin teşvik edilmesi ve ekoturizmin, turizmin merkezine oturması bakımından çevresel konulardaki kişisel bilincin artması ile ortaya çıkmıştır¹⁴⁶.

İnsanların eğitim seviyelerinin yükselmesi, doğal çevrenin önemine karşı bilincin giderek artması, ekoturizme olan ilgiyi de arttırmaktadır. Turistlerin tatil kararı vermelerinde çevre kalitesi önemli rol oynamaktadır. Avustralya, Avrupa, Kuzey Amerika gibi uluslararası ekoturizm pazarının önemli ülkelerinde yapılan pazar araştırmaları, güneş isteğinden, güneşin sadece bir etken olduğu tatillere doğru talebin değiştiğini göstermektedir. Turizm talebi plaja dayalı tatillerden çevre gezileri ağırlıklı, entellektüel, sportif, doğal ve kültürel kaynaklara dayalı kaliteli tatil seçeneklerine doğru değişmektedir¹⁴⁷.

¹⁴⁵ Döner, a.g.e., s.101.

¹⁴⁶ Diamantis, a.g.e., s.515.

¹⁴⁷ Hana Ayala, " From quality product to eco-product : will Fiji set a precedent", *Tourism Management*, Vol. 16, No.1, February 1995, s.40.

Uluslararası turizm pazarında doğaya yönelik turizm talebi giderek artmakla birlikte, ekoturizmin ilkeleri ile uyumlu ürünleri talep eden gerçek ekoturistlerin belirlenmesi zordur. Ekoturizme yönelik pazar araştırmalarının doğa turizmi kapsamında yapılıyor olması pazarın büyüklüğünü belirlemede yanlış varsayımlara neden olmaktadır. Doğa turizmine yönelik araştırmalar toplam seyahat pazarının % 50' sini oluşturan kitlenin, seyahatleri süresince milli parkları da kapsayacak şekilde bir doğal alana ziyaret etmek istediğini göstermektedir. Fakat gerçekten yerel doğal ve kültürel değerleri korumak ve sürdürülebilir gelişmeye katkı sağlamak için motive olmuş turist sayısı oldukça azdır.

1997 yılında uluslararası ekoturizm seyahatleri, turizm pazarının % 7' sini oluşturmuş; 1998 yılında yaklaşık 45 milyon kişi bu seyahatlere katılmıştır. 2010 yılında bu sayının 70 milyona ulaşacağı beklenmektedir. Bunlara oldukça önemli orandaki doğal alanlara yönelik yerli turist sayıları da eklenmelidir. Turizm talebinin yapısında geleneksel Avrupa destinasyonlarından, doğal değerlerin önemli olduğu özellikle gelişmekte olan ülkelere doğru bir değişim yaşanmaktadır. Özellikle 1990' ılı yılların başından itibaren milli parklara yönelik önemli bir talep dikkat çekmekte ve bu alanlar ekoturizm pazarının önemli çekiciliklerini oluşturmaktadır. Örneğin Avustralya' yı 1995 yılında ziyaret eden 1.700.000 yabancı turistin % 50' si, bir önceki yıla göre % 10 artışla, kaldıkları süre içinde en az 1 kere milli parkları ziyaret etmişlerdir¹⁴⁸.

Tablo 5. Doğaya Dayalı Destinasyonları Ziyaret Oranları

Ülke	1990	1999 Artış	Toplam Artış (%)	(%) Yıllık Ortalama
Güney Afrika	1.029.000	6.026.000	486	19.3
Kosta Rika	435.000	1.027.000	136	9.0
Endonezya	2.178.000	4.700.000	116	8.0
Belize*	88.000	157.000	78	6.0
Ekvator	362.000	509.000	41	3.5
Botswana*	543.000	740.000	36	3.1

* Ziyaret oranları sadece 1990 'dan 1998 ' e kadar olan verileri belirtmektedir.

Kaynak : Wood, 2002 (b), s.20.

¹⁴⁸ Wood, 2002 (b), s.19, 20.

1990' lı yıllar süresince ziyaret edilen önemli ekoturizm destinasyonlarındaki ziyaretçi sayıları gelişme oranları Tablo 5' de gösterilmiştir. Belirtilen destinasyonlardan 1990 - 1999 arası dönemdeki en büyük artışı % 486 ile Güney Afrika elde etmiştir. Kosta Rika %136 ve Endonezya % 116 ile bu dönemde oldukça büyük talep artışının görüldüğü destinasyonlardır. Belize dahil olmak üzere tabloda belirtilen destinasyonların dışında, diğer önemli bazı ekoturizm destinasyonlarının talep durumları şu şekilde belirtilebilir¹⁴⁹ :

1. Belize : Belize 1998 yılında 157.000 olan ziyaretçi sayısını (Tablo 4) 1999 yılında 172.292' ye çıkarmıştır. Destinasyonun en önemli ziyaret nedenlerini güzel manzarayı seyretmek, doğal atmosfer içinde bulunmak ve yaban hayatını gözlemlemek oluşturmuştur. Ziyaretçilerin % 87' si mercan topluluklarını ziyaret etmiştir. Ayrıca ziyaretçilerin % 82' si 18-50 yaş grubunda olduğu ve % 65' inin üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir.

2. Amerika : Amerika'da, Amerika Milli Park Departmanına göre, 1998 yılında yerli ve yabancı ziyaretçiler tarafından 378 rekreasyon alanını 287 milyon kişi ziyaret etmiştir. Bu rakam 1997 yılında 275 milyon olan ziyaretçi sayısı ile karşılaştırıldığında % 4.4'lük bir artışı göstermektedir.

3. Nepal : En popüler trekking destinasyonlarından biri olan Nepal' e 1989 yılından beri gelen ziyaretçilerin yıllık ortalama artış oranı % 18 olarak gerçekleşmiştir. 1997 yılında trekking için 50.708 yabancı turist bölgeyi ziyaret etmiştir.

4. Kenya : 1983- 1993 arası Kenya' ya gelen ziyaretçilerin (372.000 – 826.000) artış oranı % 45 olarak gerçekleşmiştir. 1995 yılında Kenya turizm pazarının yaklaşık % 80'ini bu destinasyona çeken unsur, sahip olduğu yaban hayatının zenginliği olmuştur.

5. Brezilya : 1999 yılında Brezilya' ya gelen turist sayısı 1991 yılına göre 5 kat artış göstermiştir. 1998 yılında gelen turistlerin yaklaşık 3.5 milyonu milli parkları ziyaret için gelmiştir. Özellikle son iki yıldır yabancı ekoturist sayısı artmaktadır.

¹⁴⁹ TIES, "Ecotourism Statistical Fact Sheet, 2000, ", a.g.e., <http://www.ecotourism.org/tocfr.html>

1998 yılında yerli ekoturist sayısı 600.000 olmuş ve 200.000 ' de yabancı ekoturist çekmiştir.

6. Peru : 1999 yılında yabancı turistlerin % 47'si Peru' nun doğal alanlarını ziyaret etmiş olup, turistlerin ziyaret nedeni yaklaşık % 10.3 ile doğal alanlarda kuş gözlemleme olmuştur. 1999 yılında gelen turist sayısı 642.336 olarak ön görülmüştür.

7. Avustralya : Avustralya milli parklarını ziyaret eden yabancı turist sayısı 1993 yılında 1.2 milyondan 1996 'da 1.6 milyona ulaşarak % 33.3' lük önemli bir artış kaydetmiştir. 1998 yılında bu sayı yaklaşık 1.7 milyona ulaşmıştır. Avustralya milli parklarını ziyaret eden tüm yabancı turistlerin % 47' sinin 15 yaş ve üzerinde olduğu belirlenmiştir. Avustralya' da 1999 yılındaki son araştırmalardan biri yerli turistlerin yaklaşık % 30' unun ekoturist olduğunu ortaya koymuştur.

Ekoturizm talebinin Türkiye' deki durumuna bakıldığında ; bu konuda bir çalışma olmadığı gibi, Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanan istatistiklerde böyle bir bilgi de bulunmamaktadır. Doğa turizminin bir alt bölümünü oluşturan ekoturizm talebinin belirlenmesi bir yana, ülkemize gelen turistlerin genel olarak ne kadarının doğaya dayalı çekicilikler için ülkemizi tercih ettikleri dahi bilinmemektedir.

Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından hazırlanan Yabancı Ziyaretçileri Anketlerinde (1993, 1996, 1997 ve 1998 Yılları), yabancı turistlerin ülkemize geliş amaçlarına bakıldığında ilk sırada tatil ve ikinci sırada kültürel amaçlı seyahatler yer almıştır. Örneğin 1998 yılında, toplam turist sayısı içinde tatil amaçlı gelenler % 49.79 ve kültürel amaçlı gelenler ise % 9.86 ile sıralanmışlardır. Turistlerin ülkemize geliş nedenleri arasında doğaya dayalı bir tercih nedeni ankette belirtilmemiştir. Bu nedenle genel olarak doğa turizmi pazarına yönelik bir bilgi bulunmamaktadır.

1977 ve 1989 yıllarında Doğu Karadeniz Bölgesi'ne gelen 300 yabancı turist in eğilimlerinde çevre bilincini ve yörede en çok hoşlandıkları özellikleri tespit etmek için yapılan anket sonuçlarına göre ; En çok sevilen özellikler, 1977 yılında % 30 ve 1989 yılında ise % 28'lik oranlarla "doğanın güzelliği" ilk sırada, " halkın

konuk severliği" (1977- %25, 1989- %28) ile ikinci ve "tarihi yerlerin çokluğu" (1977- % 18, 1989- % 21) ile üçüncü sırada yer almıştır¹⁵⁰.

Uluslararası turizm talebindeki değişen eğilimler nedeniyle ülkemize gelen turistlerin tercihleri de doğal ve kültürel değerlerimiz üzerinde yoğunlaşmaktadır. Ülkemize yönelik bu turistlerin sayısı bilinmese de, bunlar tatilinin bir parçası olarak veya doğrudan bu amaçla ülkemize gelerek sahip olduğumuz bu kaynakları görmek istemektedirler. Ayrıca kitle turizmi kapsamında gelen turistler de bu çekiciliklerimize ilgi duymaktadırlar.

Ekoturizm hareketleri açısından ülkemizde önemli alanların başında milli parklar, özel çevre koruma alanları gibi nispeten bozulmamış doğal alanlar gelmektedir. Örneğin Dalyan- İztuzu Kumsalı, Patara gibi deniz kaplumbağalarının üreme alanları olan özel çevre koruma bölgelerini çok sayıda turist ziyaret etmektedir.

1996 yılında yapılan bir çalışmada 31 adet milli parkın 7' sinde (Soğuksu- Ankara, Uludağ- Bursa, Dilek Yarımadası- Aydın, Termessos- Antalya, Başkomutanlık- Afyon, Göreme- Nevşehir, Nemrut- Şanlı Urfa) ziyaretçi istatistiği tutulduğu ve toplam ziyaretçi sayısının 1.774.166 kişi olduğu belirlenmiştir. Yine aynı çalışmada milli parklar ve orman içi dinlenme yerlerini yılda 15 milyondan fazla kişinin ziyaret ettiği, bu ziyaretçilerin yaklaşık 6.958.115' inin milli parkları ziyaret ettiği, Turizm Bakanlığı ve Orman Bakanlığı arasındaki koordinasyon eksikliği nedeniyle turizm açısından oldukça önemli olan ziyaretçi sayılarının Turizm Bakanlığı tarafından bilinmediği tespit edilmiştir¹⁵¹.

Milli parkların henüz kaç kişi tarafından ziyaret edildiği bilinmemektedir. Türkiye' de giriş kapısının olmadığı milli parkların olduğu düşünülürse (Örneğin Köprülü Kanyon Milli Parkı- Antalya) bunu yadırgamamak gerekir. Ziyaretçi sayılarının belirlenebildiği bazı milli parklar olmasına rağmen elde edilen bilgiler bazı durumlarda gerçekleri yansıtmamaktadır. Çünkü bazı milli parklarda etkili denetim

¹⁵⁰ Ahmet İncerekara vd., Karadeniz Bölgesinde Yayla Turizminin Geliştirilmesi, Bölgesel Gelişme ve Çevreye Uyumlu Yapılaşma, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No : 1997-27, Temmuz 1997, s.52.

¹⁵¹ Ö. Erdoğan Sivas, " Türkiye' de Turizme Tahsis Edilen Orman Alanlarının Ormancılık Politikası Yönünden İncelenmesi " , (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1996, s. 107, 110.

yapılamadığından, bir çok ziyaretçinin giriş fişi verilmeden içeri alındığı veya hiçbir engelleme ile karşılaşılmadan bazı milli parklara (Manyas Kuş Cenneti, Olimpos-Beydağları, Spil Dağı Milli Parkı) girilebildiği tespit edilmiştir¹⁵².

Görüldüğü üzere ülkemizde milli park işletmeciliğinin başaramadığı ve ziyaretçi sayısının bile belirlenemediği bir durumda, bu ziyaretçilerin ne kadarının ekoturist olduğunun tespiti de mümkün olmamaktadır. Ayrıca bu sayılar bilinse de, ziyaretçilerin geliş amaçlarının belirlenebilmesi için özel araştırmalar yapmak gereklidir. Milli parkları ziyaret eden turistlerin bir çoğu , milli parkın kullanıma açık günübirlik alanlarından piknik, eğlence vb. amaçlarla yararlanmaktadır. Örneğin Balıkesir Kazdağı Milli Parkı Pınarbaşı, Hasanboğuldu günübirlik kullanım alanları gibi. Dolayısıyla milli parkı ziyaret eden turistlerin büyük çoğunluğu ekoturist değildir. Temel motivasyonu kuş ve deniz kaplumbağalarını gözleme gibi ekoturizm aktiviteleri olan turistlerin ziyaret ettiği Manyas Kuş Cenneti, Dalyan- İztuzu Kumsalı gibi alanlardaki ziyaretçileri ekoturist olarak adlandırmak mümkündür.

2.6. Ekoturizm Planlaması

Kitle turizminin neden olduğu olumsuz çevresel etkilere bir tepki olarak ortaya çıkan ve gelişen sürdürülebilir turizm yaklaşımının başarılabildiği en önemli unsur planlamadır. Her faaliyette olduğu gibi turizmde de plansız bir gelişme ile arzu edilen faydalara ulaşılamaz. Aksine çoğu zaman telafisi mümkün olmayan olumsuz sonuçlara da neden olabilir. Ekoturizm planlamasından önce planlama ve turizm planlaması kavramlarına kısaca değinmek faydalı olacaktır.

1. Genel Olarak Planlama ve Turizm Planlaması Kavramları

Planlama her hangi bir faaliyetin nasıl yapılacağı ile ilgili ön çalışmalar ve hazırlıklardır. Dolayısıyla planlama geleceğe yönelik bir takım kararların alınması ile ilgilidir. Planlamada ulaşılabilecek hedeflerin belirlenmesi, bunlara ulaşabilmek için kullanılacak araçlar ve gelecekteki gelişmelerle ilgili alternatif öneriler bir planın önemli özelliklerindendir. " *Planlama, hedeflerin belirlenmesi, araştırma, analiz,*

¹⁵² Cengiz Demir, " Milli Parklarda Turizm ve Rekreasyon Faaliyetlerinin Sürdürülebilirliği : Türkiye' deki Milli Parklara Yönelik Bir Uygulama ", (Yayınlanmamış Doktora Tezi), DEÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2001, s. 128, 129.

*planın oluşturulması, öneriler ve uygulamadan oluşan sistematik süreçlerin sürekli bir yönetim ile gerçekleştirilmesidir. "*¹⁵³

Turizmde planlama, bir bölgede gelişmenin bir sonucu olarak turizmden sağlanacak faydaların en üst düzeye çıkarılması ve olası problemlerin ise asgariye indirilmesini sağlayacak önemli bir yol olarak görülmektedir. Planlama sayesinde ancak doğal ve kültürel çevrenin korunması ve insanların ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan refahlarının arttırılması sağlanabilecektir. *Turizm planlaması " çevre kalitesi ve insanların refahını iyileştirmesi bakımından turizmin potansiyel katkılarını en üst düzeye çıkarmanın yollarını arayan... bir süreçtir. "*¹⁵⁴

Doğal alanlar veya milli parklar gibi koruma alanları civarındaki destinasyonlarda, doğal çevre hem turistik çekicilik yaratan bir kaynak olması hem de yerel halkın yaşama alanlarını oluşturması bakımından önemli bir fonksiyona sahiptir. Bir bölgede turizmin gelişmesinde ; turizmin türü, ölçeği, gelişme hızı, destinasyondaki yerel toplumun sosyo-kültürel yapısı ve ekolojik çevre üzerindeki etkileri göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca bu gelişme yerel toplumun ekonomik amaçları ile bütünleştirilmelidir. Çevreye duyarlı olarak turizmin sürdürülebilir gelişmesi, turizm ile doğal ve sosyo-kültürel çevreyi bütünleştirecek bir stratejik planlama ile sağlanabilir. Sürdürülebilirliği başarabilmek için ortak amaçlar doğrultusunda birlikte çaba gösterebilecek, toplumu, endüstriyi ve çevre ile ilgili grupları temsil edenleri kapsayacak entegre bir turizm planlaması gerekmektedir. Karar alma süreçlerine katılımı ifade eden böyle bir planlama turizmle ilgili problemlerin çözümünde alternatifler sunar¹⁵⁵ .

Turizmin geliştirileceği bölgelerde çevre düzeni planları yapılmalıdır. " *Bu planların en önemli kısmını fiziksel planlama, ekolojik planlama ve bölgenin taşıma kapasitelerinin belirlenmesi oluşturmaktadır.*"¹⁵⁶ Turizm planının başarısını etkileyen en önemli faktörler ; doğal ve kültürel kaynakların taşıma kapasitelerine göre yapılması, yerel halkın aktif katılımı, diğer sektörler, bölgesel ve ulusal gelişme planları ile entegrasyonun sağlanmasıdır. Temel kaynağını nitelikli doğal ve kültürel

¹⁵³ McIntyre, a.g.e., s.39

¹⁵⁴ Dallen J. Timoty, " Participatory Planning A View of Tourism In Indonesia", *Annals of Tourism Research*, Vol.26, No.2, March 1999, s.371.

¹⁵⁵ Donald Getz and Tazim B. Jamal, "The Environment-Community Symbiosis : A Case for Collaborative Tourism Planning", *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 2, No. 3, 1994, s.152, 154.

¹⁵⁶ Oral, Şenbük, a.g.e., s.198.

çevrenin oluşturduğu turizmin sürdürülebilirliği ancak ekolojik, ekonomik ve sosyo-kültürel boyutlarını ele alan bütüncü bir planlama yaklaşımı ile başarılabilir.

2. Ekoturizm Planlaması

Turizm destinasyonları sahip olduğu özelliklere ve olanaklara göre değişik turizm türlerini geliştirmektedirler. Bunlardan biri de hassas ekosistemlerde gelişme gösteren ekoturizmdir. Genel olarak doğal alanlardaki turizm planlaması, sürdürülebilirlik kavramı kapsamında bölgenin turizm potansiyelinden yararlanırken bu hassas alanların korunmasını garanti altına alacak çevresel bir yaklaşımı da gerektirir. Toplumun ve turistlerin değerlerini birlikte ele alan ve çevrenin korunması temeline dayalı olarak sürdürülebilir gelişme kavramı çerçevesinde doğal alanlar için ekoturizm planlama yapısının oluşturulmasına gereksinim vardır¹⁵⁷.

Çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel gelişmeyi bütüncü bir ekoturizm planlaması şu unsurları içermelidir¹⁵⁸ :

- Amaçların dikkatli bir şekilde belirlenmesi,
- Doğal kaynakların ve ekosistemlerin anlaşılması,
- Arazi mülkiyetleri, kaynak yönetimi ve kullanım yapılarının anlaşılması,
- Ekosistemleri tehdit eden faktörlerin anlaşılması,
- Su ve arazi yönetim planlarının bir parçası olarak ekoturizm stratejisinin oluşturulması,
- Ekoturizm işletmelerinin gelişmesi için detaylı planların hazırlanmasıdır.

Ekoturizm, sürdürülebilir turizmin başarısı için gösterilebilecek en güzel örnektir. *"Ekoturizm, ekolojik açıdan sorumlu, sürdürülebilir ve topluma uygunluğu bakımından turizm endüstrisini teşvik edecek bir katalizör olarak görülmektedir."*¹⁵⁹ Fakat kontrolsüz ve plansız geliştiği takdirde onun da çevreye olumsuz etkileri olacaktır. Etkili bir ekoturizm planlaması ile şu olumlu sonuçlara ulaşılabilir¹⁶⁰ :

¹⁵⁷ Ross Dowling, " An Environmentally-based Planning Model For Regional Tourism Development", *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 1, No.1, 1993, s.18.

¹⁵⁸ Wight, 1997 (a), s.15.

¹⁵⁹ University of Pretoria , " Regional Ecotourism Plans ", Last update on : 15 January 1997, <http://www.up.ac.za/science/eco/region.htm>, 20.01.2001.

¹⁶⁰ Asian Ecotechnology Information Service, " What is Ecotourism? ", *Ecotourism Development in The Gulf of Mannar*, <http://www.panasia.org.sg/mssrf/aeis/ecotour5.html#top>, 14.06.2002.

- Doğal çevrenin korunmasına destek olur,
- Yerel çevre ve kültürü hakkında halkın bilincini artırır,
- Sosyal ve kültürel hassasiyeti artırır,
- Özellikle yerel yatırımcılara finansal kaynakların geri dönüşünü sağlar,
- Turizm ürününün geliştirilmesinde uyumlu ve bütünleyici bir yaklaşım getirir,
- Ev sahibi topluma istihdam olanakları yaratır,
- Yerel toplumun desteğini sağlar,
- Turizm endüstrisi içinde çevreye duyarlı sürdürülebilir uygulamaları teşvik eder ve bu konuda sorumluluğu geliştirir.

Belirtilen bu olumlu sonuçlara ulaşabilmek ve dolayısıyla ekoturizmin başarısı, oluşturulacak planlara ve bunların uygulamaya geçirilmesi, değerlendirilmesi, sürekli izlenmesi ve kontrolüne bağlıdır.

2.6.1. Ekoturizm Planlamasının İlkeleri

Bir destinasyonda ekoturizmin geliştirilmesinden önce bazı konuların idrak edilmiş olması büyük önem taşımaktadır. Bu konular şu şekilde ifade edilebilir¹⁶¹ :

- Ekoturizmin başarısı doğanın korunmasına bağlıdır. Nispeten bozulmamış doğal kaynakların bu turizmin temelini oluşturduğunun ilgili tüm gruplar tarafından anlaşılması son derece önemlidir.
- Ekoturizm alanlarının korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için bir gelire gereksinim vardır ve bunun çoğu bu alanlara giriş ücretlerinden, eko tesis olanakları, yiyecek-içecek hizmetleri, el sanatları, hediyelik eşyalar gibi ürünlerden sağlanabilir.
- Turistler çevresel eğitim açısından önemli bir grubu oluşturur. Bilgilendirmeye yönelik broşürler, sergiler, rehberler vasıtasıyla bütün turistler ziyaret ettikleri bölgeleri takdir etme duygusunu arttırabilirler.
- Yerel toplum planlama sürecine katıldığında ekoturizm kırsal gelişmeyi destekleyecektir. Ekoturizmin koruma ve kırsal gelişmenin sağlanmasında bir araç olarak kullanılabilmesinde ve turizm endüstrisinin gelişmesinde yerel toplumun entegrasyonu gereklidir.

¹⁶¹ McIntyre, a.g.e., s.19.

- Ekoturizm korumacılar ve tur operatörleri arasında yeni fırsatlar yaratır. Genel olarak korumacı gruplar tur operatörleri ile birlikte çalışmazlar ve çoğu zamanda onlara karşıdır. Bununla birlikte bir çok turist parklar ve doğal alanlara gelmektedir. Tur operatörleri müşterilerine sunacakları eğitim olanakları, park yönetimlerine yardımları ile bu alanların korunmasında aktif rol oynamada fırsatlar yaratabilirler.

Ekoturizmde sürdürülebilir bir gelişmenin sağlanabilmesi için hükümetler, planlama uzmanları ve çevresel gruplar ekoturizmin planlama ve yönetiminde şu ilkeleri göz önünde bulundurmalıdırlar :

1. Planlarda çevrenin biyolojik çeşitliliğine ve taşıma kapasitesine öncelikle yer verilmelidir. Ekoturizm kaynakların niteliğini bozmadan, çevreye duyarlı olarak geliştirilmelidir.
2. Nadir veya eşsiz olan türleri barındıran ekosistemler gibi özel hassas bölgeler tamamen koruma altına alınmalıdır.
3. Planlar yerel toplumun haklarını ve onların gereksinimlerini dikkate almalıdır.
4. Ekoturizmin gelişmesi ekosistemin bozulmasını önlemek için kapsamlı bir alan kullanım planlaması ile entegre edilmelidir.
5. Yaban hayatı göç yolları ve ekosistemin yapısı ve fonksiyonları bakımından karşılıklı etkileşimin sürdürülebilmesinin sağlanması göz önünde bulundurulmalıdır.
6. Doğal alanlar içinde ve çevresindeki alt yapı ve diğer gelişmeler temel gereksinimleri karşılayacak seviyede sınırlandırılmalıdır.
7. Ziyaretçilerin bir kargaşaya neden olmadan hassas alanlara ulaşabilmesi için sınırlandırıcı veya belirli oranlarda kullanımına izin verilen sistemleri kapsayan ziyaretçi planları düzenlenmeli ve uygulanmalıdır.
8. Uygun atık yönetimi, enerjinin korunması ve çevresel iyileştirme tüm planlamanın bir parçası olmalıdır.
9. Uygun faaliyetler ve yardımlarla yerel, ulusal ve uluslararası koruma çabaları desteklenmeli ve teşvik edilmelidir¹⁶².

¹⁶² Sierra Club, " Ecotourism " , Adopted by the Board of Directors, September 18-19, 1993, <http://www.sierraclub.org/policy/conservation/ecotourism.asp>, 20,08,2002.

10. Ekoturizm ilk elden, katılımcı ve aydınlatıcı deneyimler sunmalıdır. Bütün sorumlu gruplar tarafından kaynağın otantik özellikleri ile tanınmasını teşvik etmelidir.
11. Kaynağın olduğu gibi kabul edilmesi ve arz merkezli yönetime dayalı olarak sınırlarının tanınması gerekmektedir.
12. Seyhat öncesi, süresi ve sonrasında yerel toplum, devlet, sivil toplum örgütleri, endüstri ve turistler gibi bütün gruplar açısından eğitici olmalıdır.
13. Hükümet, sivil toplum örgütleri, endüstri, bilim adamları, yerel toplum gibi gruplar arasında faaliyetlerden önce ve faaliyetler süresince karşılıklı işbirliği ve anlayışı geliştirmelidir.
14. Bütün grupların doğal ve kültürel çevreye karşı davranışlarını, ahlaki sorumluluklarını geliştirmelidir.
15. Uzun dönemde kaynaklara, yerel topluma ve endüstriye sosyal, kültürel, ekonomik, korumacılık ve bilimsel açılardan çeşitli faydalar sağlamalıdır¹⁶³.
16. Bütün turizm projeleri için çevresel etki değerlendirmesinin yapılması ve tüm turizm aktivitelerinde çevresel etkilerin kontrolünde sürekliliğin sağlanması gerekmektedir.
17. Ekoturizm kaynaklarının yönetimine yerel topluluğun katılımını sağlayacak bir planlama yapılmalıdır.
18. Yapılacak planlara bölgenin kültürel bütünlüğünü koruyacak önlemler adapte edilmelidir¹⁶⁴.

2.6.2. Ekoturizm Planlamasının Unsurları

Ekoturizmin planlanmasında bazı unsurların göz önüne alınması gerekmektedir. Ekoturizmin bir ülke, bölge veya yörede sürdürülebilir şekilde gelişmesini temin etmek için bu unsurları, ekoturizmin ilkeleri ile uyumlu olarak bir araya getirecek bir planlama yapılmalıdır. Böylece ekolojik, kültürel, sosyal ve ekonomik açıdan sürdürülebilir bir ekoturizm endüstrisi oluşturulabilir. Bu unsurlar şu şekilde belirtilebilir^{165 166} :

¹⁶³ Pamela A. Wight, "Sustainable Ecotourism : Balancing economic, environmental and social goals within an ethical framework", *The Journal of Tourism Studies*, Vol.4, No.2, December 1993, s.56.

¹⁶⁴ Fagence, a.g.e., s.31.

¹⁶⁵ Tourism Queensland, " Key Objectives ", *Queensland Ecotourism Plan* , <http://www.qttc.au/ecotourism/qcp/keyobject.asp>, 14.08.2002.

¹⁶⁶ Asian Ecotechnology Inf. Ser. " Elements of Succesful Ecotourism ", *Ecotourism Development in The Gulf of Mannar* ,<http://www.panasia.org.sg/mssrf/aeis/ecotour5+1.htm#top>, 14.06.2002.

2.6.2.1. Çevrenin Korunması ve Yönetimi

Araştırma, planlama, faaliyetlerin izlenmesi ve kontrolü vasıtasıyla doğal çevrenin ve onunla ilişkili kültürel değerlerin korunması ekoturizme destek verecektir. Çevrenin korunması ve yönetimi ekoturizmin temel amaçlarından biridir. Bu amacın gerçekleştirilebilmesi için şu stratejiler izlenebilir.

1. Yüksek Öneme Sahip Doğal ve Kültürel Değerlerin Belirlenmesi :

Bölgenin sahip olduğu doğal ve kültürel değerlerinin bir envanteri çıkarılmalı ve her birinin ekoturizm potansiyeli değerlendirilmeli ve çalışmalar sonunda elde edilen bilgiler bir yerde toplanmalıdır. Çünkü farklı kurumların topladıkları bilgiler ekoturizm planlamasını güçleştirir ve gereksiz tekrarlara neden olur. Bu nedenle ekoturizm ile ilgili merkezi bir veri bankası oluşturulmalıdır. Ayrıca kültürel açıdan yerel toplum ile ilgili duyarlılık arz eden bazı bilgilere planlamada gerek duyulacaktır.

2. Yönetim Planlaması : Çevrenin korunması ; yönetim planlaması,

bölgelere ayırma, bazı alanlara giriş izinleri gibi özel metotların kullanılması ile başarılabılır. Yönetim planlaması şu konular üzerinde yoğunlaşır :

a-) Destinasyonda İstikrarlı ve Geniş Çapta Yönetim Planlaması

İlkelerinin Belirlenmesi : Ekoturizm faaliyetleri doğal ve kültürel açıdan çok hassas alanlarda gerçekleştiğinden, bazı bölgeler özelliklerine göre tamamen kullanıma kapatılırken, bazıları ise izin alınarak, kontrollü olarak ziyaretçilerin kullanımına açılmalıdır. Bu çalışmaların yapılması, ekoturizmin gelişmesi ve planlama süreçlerinde kolaylık sağlayacak, istikrar ve verimliliği arttıracaktır.

b-) Devletin Kontrolü Altındaki Alanların Planlanması :

Ormanlık alanlar, milli parklar, kıyı bölgelerindeki alanlar gibi koruma alanları ile ilgili planların hazırlanması, özel mülkiyete ait alanların yöneticilerini de benzer planlar yapmaları için teşvik edecektir. Bu planlar bölgenin doğal ve onunla ilgili olarak kültürel önemini ortaya çıkarmakla birlikte ekoturizm aktivitelerinin ve altyapısının geliştirilmesinde büyük önem taşımaktadır. Böylece bütünleştirici bir karar alma süreciyle faaliyet alanları, büyüklükleri ve koruma alanları içinde izin verilecek ekoturizm aktivitelerinin türleri belirlenebilecektir. Bu kararlar yönetim planları, bölgelere ayırma ile ilgili planlar ve giriş izinleriyle ilgili sistemler çerçevesinde alınacaktır. Doğal ve kültürel

açından çok hassas bazı alanlara ise ziyaret için ulaşamayabilecektir. Bu tür kararların alınmasında turizm endüstrisi ve yerel toplumu da kapsayacak şekilde tüm sorumlu gruplara danışılırsa, yönetim planları büyük ölçüde toplumun desteğini alacaktır.

c-) Ziyaretçilerin Yönetimi : Ekoturizm planlamasındaki en önemli unsurlardan birini, bölgenin biyolojik ve sosyal taşıma kapasitesi ile ilgili olarak ziyaretçilerin sayılarının ve bölge içindeki dağılımlarının belirlenmesi oluşturmaktadır. Ziyaretçilerin etkili yönetimi için öncelikle taşıma kapasitelerinin belirlenmesi gerekmektedir. Turizmin kullanımına açılan gelişme bölgelerinde ziyaretçi baskısını ve çevreye verilecek olumsuz etkileri en aza indirmek için ziyaret sayılarında taşıma kapasiteleri ile uyumlu sınırlamalar getirilmesi ve ziyaret sürelerinin planlanması büyük önem taşımaktadır.

d-) Kaynakların Sürdürülebilir Kullanımı ve Aktiviteler İle İlgili Kurallar : Milli parklar veya diğer koruma alanlarında doğa yürüyüşleri, kamp kurma, kuşlar ve diğer yaban hayatını gözlemleme, ekolojik ve kültürel eğitici turlar gibi ekoturizm aktiviteleri, sürdürülebilir kullanım seviyeleri ve çevre ile uyumlu olarak düzenlenmelidir. Bu konuda özellikle destinasyon ve koruma alanları yöneticilerinin rehber ilkeler hazırlaması bu alanlarda ekoturizm hizmetlerinin gelişmesine yardımcı olacaktır. Seyahat acentaları bu alanlarda yapılması uygun görülen aktiviteler için ilgili yönetimlerden izin alarak bölgeye girebileceklerdir. Seyahat acentaları ve ziyaretçileri bulundukları çevrenin hassasiyetinin farkında olmalı, ziyaretçilerle ilgili kısıtlamaları ve sunulan olanakların standartlarını anlayışla karşılamalıdır. Müşteri beklentilerini karşılamak ve davranışlarını etkileyebilmek için ürün hakkında detaylı bir bilgi seyahat öncesi sunulmalıdır.

e-) Bölgeye Giriş İzinleri ve Ücretleri İle İlgili Sistemlerin Entegrasyonu : Doğal alanların yönetimi ve altyapının geliştirilmesi için önemli fonlara ihtiyaç duyulmaktadır. Koruma alanlarındaki kamping ücretleri, milli parklara giriş ücretleri, seyahat acentalarına verilen izin belgesi ücretleri, bu alanların yönetim maliyetleri ve altyapısına büyük katkı sağlamaktadır. Bir çok koruma alanı ve milli parklarda ekoturizmin gelişmesindeki en büyük engelin fon yetersizlikleri olduğu düşünüldüğünde, bu sistemlerin gerekli fonları oluşturacak şekilde planlanması gereği ortaya çıkmaktadır.

f-) Etkilerin İzlenmesi : Ekoturizmle ilgili olan çevrelerin korunmasını sağlamak için ekoturizmin etkilerini değerlendirecek bir kontrol sisteminin kurulması gerekmektedir.

g-) Devlet ve Endüstri İşbirliği : Devlet ve ekoturizm endüstrisinin doğal alanların korunması temeline dayalı bir endüstrinin geliştirilmesi için birlikte çalışması gereklidir. Bu iş birliği korumacılığın yanında ekoturizm pazarlamasını, planlama ilkelerinin hazırlanmasını ve uygulamada devlet, toplum ve özel sektör arasında bir bilgi ağı kurulmasını da kapsamalıdır.

2.6.2.2. Ekoturizm Endüstrisinin Gelişmesi

Ekoturizm planlamasında önemli bir diğer konu, ekoturizmin ilkeleri ile uyumlu sürdürülebilir bir endüstrinin kurulmasını temin etmektir. Bu kapsamda ekoturizm ürününün geliştirilmesi ve pazarlaması göz önünde bulundurulması gereken öncelikli konuları oluşturmaktadır.

2.6.2.2.1. Ürün Geliştirme

Başarılı bir ekoturizm endüstrisinin oluşturulması öncelikle ekoturizmin ilkeleri ile uyumlu ürünlerin geliştirilebilmesine bağlıdır. Bu nedenle ekoturizm planlamasında ürün geliştirme ile ilgili aşağıdaki unsurlar büyük önem taşımaktadır.

1-) Ürünün Bölge İle Uyumu : Geliştirilmek istenen ekoturizm ürünleri ve aktivitelerinin bölgenin özellikleri ile uyumlu olması gerekmektedir. Destinasyon ekoturizm açısından doğal çekiciliklere ve kültürel değerlere sahip olmalıdır. Bu nedenle ürünler ve aktiviteler destinasyonun bu çekiciliklerine zarar vermeyecek ve onları geliştirecek şekilde oluşturulmalıdır. Doğal çevrenin kalitesinin mümkün olan en yüksek standartlarda sürdürülebilmesi büyük önem taşımaktadır.

2-) Ürün Çeşitlendirme : Araştırmalar ekoturizm seyahati süresince, turistlerin farklı ürünlere ve aktivitelere talebinin arttığını göstermektedir. Ekoturistlerin bir üründen beklentileri onların ekosistemle ilgili bilgileri, zamanları, bütçeleri, seyahat türü tercihleri ve deneyimlerine göre değişmektedir. Onlar bireysel, çift, aileleri, küçük veya büyük gruplarla seyahat edebilirler, fakat ortak

arzuları çevre hakkında bilgi edinme ve onun değerini anlamaktır. Bazıları jeoloji, fosiller, kuşları, balinaları, yunusları gözlemlene, değişik habitatlarda yaban hayatını keşfetmek gibi özel ilgilere sahiptir. Diğerleri ise tatilinin bir parçası olarak bir veya daha fazla ekoturizm deneyimi yaşamak isteyebilir. Ekoturizm endüstrisi ekoturistlerin beklentilerini karşılayacak şekilde onlara çeşitli ekoturizm ürünlerini sunabilmelidir.

3-) Ürünün Kalitesi : Ürün geliştirme sürecinin önemli amaçlarından biri, ürün çeşitlendirme ile birlikte o ürünün kalitesini arttırmaktır. Aktiviteler, rehberlik hizmetleri, ulaştırma, konaklama, yiyecek ve diğer hizmetleri kapsayan ekoturizm deneyiminin kalitesi yüksek olmalıdır. Ekoturizm ürünün içinde herhangi birinin standardı düşük veya ziyaretçi beklentilerini karşılamıyorsa, bu durum ziyaretçilerin tekrar gelmesini, dahası ağızdan ağıza reklam yoluyla potansiyel ziyaretçilerin de yöreye gelmelerini olumsuz etkileyecektir.

4-) Ürünün Tanımlanması : Ulusal ve dünya pazarlarında ekoturizm ürününün nelerden oluştuğunun ve pazar bölümünün belirlenmesi ürün geliştirmede önemli bir diğer konudur. Pazarda ürünün ne olduğu hedef pazarlarda açıkça anlaşılabilir ve ürünün güçlü yönleri pazarlama stratejisi ile uyumlu olarak sunulabilmelidir. Örneğin Ekvator'daki Galapagos Adaları dünya pazarında ekoturistler için özel bir ürün geliştirme başarısını göstermiştir. Pazarlama programlarında destinasyonun eşsiz olanaklarının titiz bir şekilde reklamı yapılmaktadır. Onların ürünü uluslararası pazarda iyi tanınmakta ve farklı doğal ve kültürel özelliklere dayalı olarak sunulmaktadır.

5-) Ürüne Uygun Yönetim ve Eğitim Olanakları : Ekoturizm ürününün geliştirilmesinde insan kaynakları yönetimi büyük önem taşımaktadır. Bu alanda faaliyet gösteren seyahat acentaları ve tur operatörleri yöneticileri ve çalışanlarının, faaliyet gösterdikleri destinasyonlarda ekoloji, çevre eğitimi ve kaynak yönetimi, iletişim ve işletme konularında özel eğitime gereksinimleri vardır. Bu eğitim endüstrinin özel gereksinimlerini karşılayacak yeteneği kazandırmaya yönelik olmalıdır. Bununla birlikte diğer turizm işletmelerinin yöneticileri ve sahipleri, işletme yönetimi ve pazarlama konularında eğitilmelidir. Bu işletmelerde çalışan personel ve rehberler ise, sunulan hizmetlerin doğruluğu ve kalitesinin güvence altına alınması için sürekli eğitim almalıdırlar. Örneğin doğa rehberlerine yörenin doğası ve kültürü,

aktivitelerin uygulanış şekilleri, güvenlik, ağırlama endüstrisi konularında eğitim verilmelidir.

6-) Ekoturizm Sertifikasyon Programları : Ekoturizm için profesyonel olarak geliştirilecek bu programlar, pazarda ekoturizm adı altında sunulan bir çok ürün arasından gerçek ekoturizm ürünlerinin ayırt edilmesini sağlayacaktır. Tur operatörlerinin ve koruma alanları yöneticilerinin kabul ettiği ve sunduğu gerçek ekoturizm ürünleri için asgari standartları belirleyen gönüllü sertifikasyon programları bulunmaktadır. Bununla birlikte oluşturulacak ulusal ekoturizm sertifikasyon programı, hem endüstriye hem de müşterilere kaliteli bir ekoturizm deneyimini ve olumlu bir çevre yönetimini sağlayacak bir ekoturizm ürününü garanti edecektir. Böylece bir çok tur operatörü ve koruma alanları yöneticilerinin böyle bir programa katılmaları teşvik edilmiş olacaktır. Örneğin ulusal turizm bürosunun finansal desteği ile ; Avustralya Turizm Konseyi, Avustralya Tur Operatörleri Birliği ve Avustralya Ekoturizm Birliği tarafından geliştirilmiş olan Ulusal Ekoturizm Sertifikasyon Programı başarı ile uygulanmaktadır.

7-) Güvenlik Standartları : Doğa tabanlı turistik aktivitelerde çeşitli tehlikeler söz konusudur. Bu nedenle risklerin belirlenmesi ve gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir. Eğer yüksek güvenlik standartları sağlanmazsa kazalar olabilir. Bu standartlar güvenli bir seyahati, rekreasyon aktivitelerini ve uygun ilk yardım hizmetlerini kapsamalıdır. Tüm seyahat acentalarının, müşterilerinin gerekli sigortalarını yaptırmaları, devletin yasal düzenlemeleri yapması ve karada, denizde ve havadaki operasyonlar için gerekli önlemlerin alınması büyük önem taşımaktadır. Aksi takdirde sadece seyahat acentaları değil, destinasyonun tamamı kötü bir imaj yaratarak pazardaki ziyaretçileri kaybedeceklerdir. Örneğin okyanus kayağında önemli bir destinasyon olan Kanada' da bu faaliyetler çok sıkı güvenlik standartlarında gerçekleştirilmektedir. Rehberler güvenlik ve ilk yardım eğitimleri almış çok deneyimli su kayakçılarıdır. Müşteriler tur öncesi kayak ve güvenlik teknikleri ile ilgili olarak bilgilendirilmektedir.

8-) Ekoturizmin Ekonomik Katkılarının Ölçülmesi : Ekoturizm, sürdürülebilir gelişme için önemli fırsatlar sunar, istihdamı ve toplumun refahını artırır. Geliştirilecek ekoturizm ürününün bu temel ekonomik faydaları sağlamasına dikkat edilmeli ve ekonomiye katkılarını değerlendirecek çalışmalar yapılmalıdır.

Yerel toplum ekoturizmin gelişmesinde yatırımcılar, yöneticiler, çalışanlar ve tedarikçiler olarak endüstriye dahil edilmelidir. Ekoturizm işletmeleri yerel mülkiyet sahipliğinde, yerel halka doğrudan bir fayda sağlamalıdır.

2.6.2.2.2. Pazarlama

Pazarlama faaliyeti doğal alanların yönetimine yardımcı olabilir. Diğer taraftan, tanınmış doğal alanlara yönelik yoğun promosyonun bir sonucu olarak, bazı durumlarda ziyaretçi sayıları olumsuz etkilere de neden olabilir. Gerekli altyapı oluşturulmadan bir bölgenin tanıtımı yapılırsa kaynaklar zarar görebilir ve gelecekteki gelişme potansiyeli de tehlikeye girebilir. Bu nedenle doğal kaynakların yöneticileri ile işbirliği içinde ziyaretçi kapasiteleri göz önüne alınarak pazarlama faaliyetleri yapılmalıdır. Ziyaretleri diğer bölgelere yaymak için alternatif destinasyonlar da pazarlanmalıdır. Ekoturizmi doğa tabanlı turizm, kültür turizmi ve kırsal turizm gibi diğer turizm türleri ile birlikte pazarlama potansiyeli de mevcuttur. Bu durumda ekoturizm, bu turizm türlerinin bir parçasını oluşturacaktır. Fakat ekoturizmin özel bir pazar bölümünü oluşturduğu unutulmamalı ve turistler ekoturizme yönelik konaklama, aktiviteler ve benzeri konularda önceden detaylı olarak bilgilendirilmelidir. Ekoturizm pazarlaması konusunda şu temel hususlara dikkat edilmelidir :

1. Destinasyonun Ekoturizme Yönelik Özelliklerinin Tespiti : Bölgenin ekoturizme yönelik geliştirdiği ürünün özellikleri, sunduğu fırsatlar ve diğer destinasyonlardan üstün ve ayırd edici yönleri pazarda açıkça belirlenmelidir.

2. Ekoturizme Yönelik Pazar Araştırmaları : Eğer geliştirilen ürünlere yeterli talep bulunamazsa, bu ürünler satılamayacaktır. Bu yüzden geliştirilecek ürünlerle ilgili kararların sağlıklı pazar araştırmalarına dayanması zorunludur. Pazar araştırmaları ; potansiyel ekoturistlerin ne tür konaklamaları tercih ettikleri, ne istedikleri, onlara en iyi nasıl ulaşılacağı konularında önemli bilgiler sağlar.

Ürün geliştirildikten sonra da hedef pazara yönelik pazar araştırmaları, ürünlerin en iyi nasıl tanıtılması gerektiği konusunda yardımcı olacaktır. Örneğin, genel olarak pazarda özel ilgi turizmi giderek artmakta ve bu ziyaretçiler kuş gözlemcileri, jeolojistler, fosil bilimciler, doğa yürüyüşçüleri gibi gruplar ve bunlardan

yerel kültüre özel ilgi duyanlardan oluşmaktadır. Pazarlama faaliyetlerinin izlenmesi ve değerlendirilmesi ile elde edilecek sonuçlar gelecekteki pazarlama kampanyalarında, ürün geliştirmede ve diğer faaliyetlerde çok faydalı olacaktır.

3. Pazarlamada Doğruluk ve Güven : Pazarlama faaliyetlerinde turistlere satılan ürünler ve sunulan olanaklar hakkında doğru bilgi verilmelidir. Bu bilgilendirme çalışmaları onların seyahat kararları ve beklentileri açısından büyük önem taşımaktadır. Güven vermeyen ve yanıltıcı bilgiler müşteri memnuniyetini azaltarak, ekoturizm işletmelerinin ve destinasyonun olumsuz etkilenmesine neden olacaktır.

2.6.2.3. Altyapı Gereksinimi

Bir çok bölgede ekoturizmin gelişmesindeki ortak engel yetersiz altyapı, kirliliğin önlenememesi ve kontrolüdür. Ekoturizmin sürdürülebilirliği açısından belirli seviyede bir alt yapının sağlanması gerekmektedir. Bunlar ;

- Eğer gerekli ise yollar ve hava alanları,
- Suyun sağlanması,
- Çöplerin toplanması ve atık sistemi,
- Tuvaletler ve kanalizasyon sistemi,
- Enerjinin sağlanması,
- Tekneler için iskele ve bağlanma yerleri,
- Yürüyüş patikaları ve dinlenme noktaları,
- Ziyaretçi merkezleri ve eğitim ofislerinden oluşmaktadır.

Bu altyapının çevre ile uyumu büyük önem taşımaktadır. Bir bölgede ekoturizm planlaması yapılırken altyapı ile ilgili şu konulara dikkat edilmelidir :

1. Uygun Altyapı ve Yeni Teknolojiler : Doğal çevre temeline dayalı ekoturizm aktivitelerini destekleyecek altyapının insan etkisini en aza indirecek şekilde ve bulunan alan ile uyum içinde dizayn edilmesi gerekmektedir. Bölgenin doğal ve kültürel özelliklerini göz önünde bulunduracak şekilde oluşturulması gereken altyapı, arzu edilen ekoturizm türüne bağlı olarak da değişmektedir. Ekoturizmin daha popüler olmuş ve büyük gruplarla gerçekleştirildiği alanlarda

yüksek kalitede bir altyapı gerekli iken, bireysel veya daha küçük gruplarla aktivitelerin gerçekleştirildiği alanlarda asgari altyapı yeterli olacaktır. Diğer bir deyişle ekoturizm faaliyetleri bireysel ve küçük gruplardan kitlesel bir faaliyete dönüşmeye başladığında, altyapı gereksinimi de artmaktadır. Bu durumda her alanın özelliğine göre uygun altyapının belirlenmesi gereği vardır.

Ekoturizm günümüzde çevreye duyarlı veya alternatif teknolojilerin uygulanmasında önemli bir role sahiptir. Atıkların azaltılması, enerjinin verimli kullanılması ile ilgili teknolojilerin kullanımı için fırsatlar yaratmakta ve böylece çevrenin korunması ve kaynakların sürdürülebilir kullanımına katkı sağlamaktadır.

2. Ekoturizm Olanaklarının Dizaynı ve Yönetimi : Ekoturistlere sunulacak olan eko tesisler, kamping alanları gibi konaklama olanakları, restoranlar, ulaştırma hizmetleri, ziyaretçi merkezleri ve benzeri olanaklar ekoturizm ürünü/aktiviteleri ve doğal çevre ile uyumlu olmalıdır. Bunlar uygun alanlarda, uygun ölçekte ve şekillerde dizayn edilmelidir. Bu konuda standartlar ve ilkeler geliştirilerek turizm gelişme planı içinde belirtilmelidir.

Ekoturistlere sunulan olanaklar kaynakların kullanımı ve çevreye vereceği olumsuz etkileri asgari düzeyde tutacak şekilde planlanmalıdır. Enerji ve su kullanımında, atıkların azaltılması ve yönetiminde çevreye duyarlı, sürdürülebilir uygulamalara yer verilmelidir. Örneğin Karayip Adalarındaki bir çok tesis faaliyetlerine su ve enerji tüketimini ve atıkların azaltılmasını sağlayacak çevre yönetim planlarını adapte etmişlerdir. Ayrıca bu tesisler, diğer tesislerle aralarında taşımacılık hizmetlerini de koordine ederek araç trafiğini azaltmışlardır.

Ekoturistlere yönelik konaklama tercihleri kulübeler, çadırlar gibi basit olanaklardan daha fazla hizmetlerin ve konforun olduğu, çevreye en düşük olumsuz etkiyi verecek tesislere kadar uzanmaktadır. Özellikle ekoturistler açısından popüler olan destinasyonlarda konaklama olanaklarına ilave olarak koruma alanlarının dışındaki diğer konaklama tesisleri de kullanılabilir.

Ekoturizmin başarısını etkileyecek diğer önemli bir konu uygun, güvenilir ve çevreye zarar vermeyecek bir ulaşımın sağlanmasıdır. Ulaşımın maliyetleri de göz önünde bulundurulmalıdır. Ekoturizm açısından en az olumsuz etki oluşturacak

şekilde kaynaklara ulaşmak önemli bir unsurdur. Özellikle hassas ekosistemlerde turist sayıları ve taşıma kapasitelerine dikkat edilmeli ve bu alanlardaki ulaşım şekilleri ile ilgili düzenlemeler yapılarak, tur operatörleri ve ziyaretçilerin belirlenen kurallara uymaları sağlanmalıdır.

Yöredeki veya koruma alanlarındaki ekoturizm olanakları ve hizmetler hakkında turistlerin bilgilendirilmesi ve onlara çevreye çöp atılmaması, yangın riskleri ve benzeri konularda sunulacak eğitici faaliyetler için ziyaretçi merkezleri oluşturulmalıdır. Bu merkezlerde video, slayt vb. görsel araçlarla yörenin doğası, kültürü ve aktivitelerle ilgili bilgiler verilebilir. Koruma alanlarının girişi veya yakınlarında oluşturulacak bu merkezlerde ziyaretçilerle, çevre ve yerel toplum arasında karşılıklı kurulacak etkileşim sayesinde hem ziyaretçilerin deneyimleri artacak hem de onların çevreye olası olumsuz etkileri önlenmiş olacaktır.

Ekoturizmin gelişmesi için gerekli olan altyapının oluşturulmasında başta devlete önemli bir rol düşerken, özel mülkiyete sahip alanlar, özel sektör ve yerel işletmelerin de bu kapsamda rolleri açıkça tanımlanmalıdır. Çeşitli yasal düzenlemeler ve fonlar gibi devletin desteği ve öncülüğünde ekoturizm alanındaki ilgili gruplarla geniş katılımlı bir yerel organizasyon oluşturulmalı ve koordineli bir şekilde çalışılmalıdır.

2.6.2.4. Toplumsal Gelişme

Ekoturizmin kırsal alanlarda gelişme göstermesi, bu yörelerde yaşayan yerel topluluklar için önemli bir avantaj yaratmaktadır. Bu alanlarda ekoturizmin sürdürülebilir gelişmesi topluma ekonomik, sosyal, kültürel açılardan önemli faydalar sağlayacaktır. " *Eğer yerel halk ekoturizme yönelik girişimlerinden yeterli gelir elde ederse, doğal kaynakların değerini daha çok anlayacak ve bu değişiklik kaynaklarını korumalarına yönelik eylemlere dönüşecektir.*" ¹⁶⁷ Böylece toplum sahip olduğu doğal ve kültürel değerlerine sahip çıkarak, onların sürdürülebilirliğine katkı sağlamak için çaba harcayacaktır. Bu bakımdan toplumsal gelişme ekoturizm planlamasının önemli unsurlarından biridir. Örneğin, " *Belize' de ekoturizmin*

¹⁶⁷ Brandon, Margoluis, a.g.e., s.6.

sağladığı yerel ekonomik ve sosyal faydalar, ekolojik korumacılığın artmasında önemli bir destek sağlamıştır.”¹⁶⁸

Ekoturizmin gelişmesinde hem kamu sektörü ve hem de özel sektörün toplumsal gelişmeye katkı sağlaması bakımından önemli bir sorumluluğu bulunmaktadır. Toplumsal gelişmenin sağlanabilmesi için yerel toplumun ekoturizmin içine dahil edilmesi gerekmektedir. Bu şekilde ortaya çıkacak faydalar toplumun geneline de yayılacaktır.

2.6.2.4.1. Gelişme Sürecine Yerel Toplumun Katılımı

“ Çeşitli deneyimler, toplumsal katılım olmadan ekoturizmin geliştiği durumlarda yerel kültür, çevre ve sonunda turizm üzerinde olumsuz etkilerin ortaya çıktığını göstermektedir. Bu nedenle toplumsal katılım ekoturizm planlamasının en önemli unsurlarından biri olarak ifade edilmektedir.”¹⁶⁹ Ekoturizmin gelişme süreçlerine yerel toplumun katılımı ile ancak çevrenin korunması ve arzu edilen toplumsal gelişme sağlanabilir. Bunun başarılmasında yerel toplum, kamu kurumları, sivil toplum örgütleri ve özel sektör arasında bir işbirliğinin sağlanması gerekmektedir. *“ Ekoturizm planlamasında toplumsal katılım ve faydaların paylaştırılması bir çok potansiyel problemlerin ortaya çıkmadan çözülebilmesine yardımcı olacaktır.”¹⁷⁰* Ekoturizmin topluma dayalı olarak geliştirilmesinde şu hususlara dikkat edilmelidir :

a-) Gelişmenin Ölçeği : Ekoturizmin gelişmesi yerel kaynakların kullanımını kapsamlı ve küçük ölçekli olarak planlanmalıdır. Dizayn ve gelişme yerel yaşam tarzlarına, sosyal ve kültürel yapıya, geçim kaynakları ve toplumsal organizasyona uygun ölçekte olmalıdır. Ekoturizm sadece yerel ekonomiyi bütünleyici bir endüstri

¹⁶⁸ Paul F.J. Eagles, **International Ecotourism Management : Using Australia and Africa as Case Studies**, World Conservation Union (IUCN), Albany, Australia, 1997, s.19.

¹⁶⁹ Jose Roberto Q. Guevara, “ Learning Through Participatory Action Research For Community Ecotourism Planning ”, **Convergence**, Vol. 29, No.3, 1996, s. 24-41, Academic Search Elite Database, 15.10.2000.

¹⁷⁰ Keith W. Sproule, “ Community-Based Ecotourism Development : Identifying Partners In The Process ” , Josep A Miller, Elizabeth Malek-Zadeh, **The Ecotourism Equation : Measuring The Impacts**, Bulletin Series, No.99, Yale University, New Haven, Connecticut, 1996, s.238.

olarak değerlendirilmeli ve mevcut olan tarımsal, balıkçılık gibi diğer endüstrilerin devamı önemle vurgulanmalıdır.

b-) Yerel Entegrasyon : Gerçek ekoturizm, yerel toplumun geçim kaynaklarının bir parçası olan yerel kaynakların ve alanların kullanımı gibi konularda, projenin her yönü ile dizaynı ve uygulamasına yerel halkın entegrasyonunu sağlamalıdır. Yerel katılımcılar ekoturizmden hem fayda sağlamalı hem de çevrenin korunması ve toplumsal gelişme arasındaki ilişkiyi idrak etmelidirler.

c-) Geniş Tabanlı Yerel Güç Sağlamak : Yerel halk çevrenin korunması ve uzun dönemli çabaların yönetiminde destek sağlamalıdır. Ekoturizm projelerinin bireysel veya belirli bir gruba yönelik olmasından, mümkün olduğunca geniş tabana yayılması daha faydalı olacaktır. Böylece ekoturizmin eğitici unsuru başarılabılır.

d-) Mevcut Kaynakların Kullanılması : Kullanılan kaynaklardan iş gücü, deneyimli kişiler ve materyaller yöreden karşılanmalıdır. Tur liderleri ve planlamadan sorumlu kişiler yerel personel veya rehberler kullanmalı, çeşitli materyallerin yerel halktan alınmasını teşvik etmelidirler.

e-) Sürdürülebilirlik : Uzun dönemde sürdürülebilirlik ve çevrenin korunması çabalarının devamı için çalışılmalıdır. Çeşitli yardım kurumları ve fonlar sağlayan organizasyonlar çevrenin korunması ve toplumsal gelişmeye yardımcı olmak için kaynakların uzun dönemde kullanılabilmesi gereğinin farkında olmalı ve korumacılığa yönelik projelere finansal destek sağlamalıdır.

f-) Profesyonellerin Desteği : Biyologlar, antropologlar gibi alan araştırmacıları çevrenin korunması ve sorumluluk bilincinin geliştirilmesine katkı sağlaması bakımından çalışmalarına yerel halkı da dahil etmeli ve onlarla işbirliği içinde çalışmalıdırlar.

g-) Devlet Desteği : Devlet ulusal korumacı gruplar kadar, aktif olarak yerel toplumun ekoturizme katılımını desteklemelidir. Bu , devletin yapısı ile yerel seviyedeki organizasyon arasında iş birliği sağlama, yasal ve finansal desteği kapsamaktadır.

h-) Duyarlı Tur Operatörleri ve Yatırımcılar : Ekoturizm destinasyonlarında faaliyet gösteren tur operatörleri, yerel toplum ve turizm işletmeleri ile birlikte çalışmalıdırlar. Tur liderleri yerel yaşam , ekoloji konusunda deneyimli olmalı ve faaliyetlerini eğitici programlarla birleştirmelidirler. Turistleri ziyaret ettikleri bölgelerin korunmasına nasıl katkı sağlayabilecekleri konusunda bilgilendirmeli ve onları yöre halkından alışveriş yapmaları konusunda teşvik etmelidirler.

Ekoturizme yönelik yatırımlarda, eko tesisler ve sunulacak hizmetler için yerel girişimcilere fırsatlar verilmeli ve desteklenmelidir. Gerektiğinde yabancı yatırımcılar, yerel topluluk ve yerel yatırımcılarla eşit derecede ortaklıklar oluşturacak şekilde topluma dayalı ekoturizm projeleri için teşvik edilmelidir. Yeni otel yapmaları veya satın almalarından ziyade, yörenin doğal ve kültürel yapısı ile uyumlu eko tesisler kurmaları konusunda yönlendirilmelidirler.

l-) Çevrenin Korunması ve Yerel Gereksinimler : Ulusal hükümetler gelişim stratejisinin en önemli unsuru olarak yaban hayatı alanlarının korunması için politikalar belirlemesi ve yerel halkın mülkiyetinde olan alanlarda tarımsal ve hayvancılık gibi geleneksel faaliyetlerinin sürdürülebilirliği açısından arazi kullanım hakları ile ilgili sistemleri oluşturması konularında cesaretlendirilmelidir. Yerel toplum da dahil olmak üzere, onların kaynakları ve doğal alanlarının korunması, turistlerin gereksinimlerinden daha öncelikli olmalıdır. Çünkü bu alanlara gelen ekoturistler kaynakların korunması için ekonomik teşvikler sağlamada istekli ve çevrenin korunmasındaki rollerinin farkında olan kişilerdir. Bu turistler otantik doğal ve kültürel deneyimler elde edebilmek için lüks, konfor içeren ve kitle turizmine yönelik bazı hizmetlerden vazgeçmede istekli olacaklardır. Ekoturistlerin bilgilendirilmesi ve eğitimi eğlendirilmelerinden daha önemlidir. Turistler ve tur grupları doğal kaynakların gereksinimleri ve yerel toplumun istekleri göz önünde bulundurularak kontrol edilmelidir. Ayrıca tur liderlerinin müşterilerini eğitmek gibi bir sorumlulukları bulunmaktadır¹⁷¹.

i-) Toplumun Karar Alma Süreçlerine Katılımı : Katılımcılık sadece ekoturizm projelerinin topluma fayda sağlaması olarak görülmemelidir. İstihdam sağlanması önemli bir faydadır ama karar alma ve planlamada etkin olmanın yerine geçmez. Bu nedenle yerel toplum gerçekten karar alma süreçlerinde etkin olmalıdır.

¹⁷¹ Horwich vd., a.g.e., s.164, 165.

Bu bazı konuların onlara danışılmasının ötesinde, kendi geleceklerine kendilerinin karar verebilmelerini kapsamaktadır. Toplum gelişme ve kaynaklarının yönetiminde etkin rol oynamalıdır.

j-) Gelişme Süreçlerinin Kontrolü ve Değerlendirilmesi : Turizmin olumlu ve olumsuz etkileri izlenmeden önce bazı göstergeler belirlenmelidir. Örneğin, istihdamı arttırmak ve gelir seviyesini yükseltme amaçları bir göstergedir. Yerel mal ve hizmetlerin ve arazi fiyatlarının hızlı yükselişi, ziyaretçilere düşmanca davranışlar, gençlerin aktivitelerindeki değişiklikler, uyuşturucu, alkol vb. kötü alışkanlıkların artması gibi olumsuz etkiler izlenmelidir. İdeal olanı ekoturizmin gelişmesine yerel toplumun katılımıdır. Böylece bu tür problemler daha az ortaya çıkacaktır. Yerel katılımcılığın diğer önemli bir göstergesi, turizmin olumsuz etkilerine toplumda tepkiler gösterilmesi ile ilgili inisiyatiflerdir¹⁷².

k-) Ziyaretçilerle Etkileşim : Yerel toplumun ziyaretçilere karşı davranışları onların deneyimleri, memnuniyet dereceleri ve destinasyonun imajı açısından önem taşımaktadır. Ziyaretçiler çoğu zaman yerel toplumla iletişim kurmak istemektedirler. Bu yerel toplum tarafından memnuniyetle karşılanırken bazı zamanlarda ise tam tersi durumlar ortaya çıkabilir. Yerel toplum kendi tercihlerini ve ziyaretçilerle etkileşim derecesini belirleyebilmelidir.

2.6.2.4.2. Genel Olarak Toplumsal Gelişme

Ekoturizm başta yerel toplum olmak üzere, toplumun geneline sağlayacağı ekonomik faydalarla birlikte, sunduğu çevresel ve kültürel eğitim programları ile çevresel olumsuz etkilerin azaltılması ve çevre bilincinin artırılmasında topluma katkı sağlar. Ekoturizm pazarlaması çevre eğitimi ve gerçek ziyaretçi deneyimleri ile ilgili unsurları kapsamalıdır. Böylece ziyaretçiler doğayı öğrenme arzularını tatmin ederken, çevreye en az olumsuz etkiyi vermek için çaba harcayacak ve kaynakların yönetimi ile ilgili kararları ve kuralları anlayışla karşılayacaklardır.

Ekoturizm faaliyetleri ile ilgili olarak düzenlenecek kurallar, turizmin sürdürülebilir gelişmesi ve ziyaretçi aktivitelerinin ekolojik hassasiyet içinde gerçekleşmesine katkı sağlayacaktır. Devletler endüstri ile birlikte çalışarak

¹⁷² Wood, 2002 (b), s.39.

ziyaretçiler, seyahat acentaları, endüstri birlikleri için faaliyet ilkelerini belirlemelidir. Ayrıca ekoturizm açısından etik ilkelerin oluşturulması son derece önemlidir. Bu ilkelere dayalı olarak geliştirilecek bir endüstri ile ancak ekoturizmin başarısı sağlanabilir. Ekoturizm alanında faaliyet gösteren seyahat acentaları ve ekoturistler için oluşturulacak etik ilkeler hem ziyaret edilen yörenin kültürel ve doğal çevresine verilebilecek olumsuz etkileri en aza indirecek hem de ziyaretçilerin deneyim kalitesini arttıracaktır.

2.7. Ekoturizmle İlgili Düzenlemeler

Turizm pazarında ekoturizm adı altında bir çok ürünün sunuluyor olması ve bu alanda faaliyet gösteren işletmelerin giderek artmasından dolayı, gerçek ekoturizm ürünleri ve işletmelerini belirlemek de güçleşmektedir. Bu nedenle hassas ekosistemlerde faaliyet gösteren tur operatörlerinin ve ekoturistlerin kontrol edilmeleri büyük önem taşımaktadır. Ekoturizmin çevreye zarar vermeden kontrollü olarak gelişmesi için bu alanda gerekli düzenlemelerin yapılması ve standartların belirlenmesi kaçınılmazdır.

Ekoturizmle ilgili düzenlemelerin bir kısmı yasal iken, bir çoğu ise sertifikasyon sistemleri, eko markalar (logo vb.) ve ekoturizm etik kuralları gibi gönüllü olarak yapılan düzenlemelerdir. Yasal düzenlemeler belirli konularda herkesin davranışlarını düzenleyen temel standartlardır ve uyulması yasal olarak zorunludur. Gönüllü olarak oluşturulmuş düzenlemeler ise davranışlarda belirli standartları geliştirmeyi ve çevreye verilebilecek olumsuz etkileri önlemeyi veya asgariye indirmeyi amaçlar. Örneğin hassas ekosistemlerde balinaları gözlemlemek için düzenlenen seyahatlerde kruvaziyer gemilerin bu alanlara giriş izinleri, balinalara yaklaşma mesafeleri gibi devlet tarafından getirilmiş yasal düzenlemelere uymak bir zorunluluk taşırken, tur operatörleri ve turistler için geliştirilmiş etik ilkeler nezaket, anlayış ve eğitim temeline dayalıdır. " *Ekoturizm endüstrisinde 'çevreye duyarlı' veya ' yeşil etik' olarak ifade edilen gönüllü ilkeler sadece rehberlerin veya tur operatörlerinin değil aynı zamanda ekoturistlerin davranışlarını da etkilemenin bir yolu olarak görülmektedir.*" ¹⁷³ Ekoturizme yönelik olarak yapılan düzenlemeler şunlardır.

¹⁷³ Natalie Springuel, "Planning for Ecotourism On The Coast of Maine", **Maine Policy Review** 2000, Vol. 9, No.2, s.100-108, <http://www.umaine.edu/mcsc/MPR/Vol9No2/Spring1.htm>, 20.09.2001.

2.7.1. Devlet Tarafından Yapılan Düzenlemeler

Ekoturizmin çevreye zarar vermeden gelişmesi için uygun politikalarla yönetilmesi, gerekli düzenlemeler ve kontrol süreçlerinin oluşturulması gerekmektedir. Devletin başta çevre ile ilgili olmak üzere hazırladığı yasalar ve diğer düzenlemeleri, çevrenin korunması ve toplumsal gelişme arasında bir denge sağlamalıdır. Devletin ekoturizme yönelik olarak yapacağı düzenlemeler şu şekilde belirtilebilir :

1. Devlet öncelikle mülk haklarını yasalarla güvence altına almalı ve bazı projelerin uygulanmasında ortaya çıkabilecek problemlerin eşit ve dürüst bir şekilde çözümlenmesini sağlamalıdır.

2. Çevresel düzenlemelerle uyumlu olanaklar ve işletmecilik ilkelerine sahip firmaları çeşitli fonlar, teşvik programları ile desteklemelidir.

3. Ekoturizm işletmelerini destekleyerek, çevre ile uyumlu yollar, su, elektrik, atık sistemleri vb. altyapının oluşturulmasını garanti altına almalıdır.

4. İnsan kaynaklarının gelişmesini sağlamalıdır. Eğitim kurumları, turizmle ilgili örgütler ve diğer kurumlar vasıtasıyla sertifikasyon sistemini, genel ve mesleki eğitimi teşvik etmelidir.

5. Çok fazla kurallar getirip özel sektörün faaliyetlerini zorlaştırmadan, mümkün olduğunca onların kendi düzenlemelerini yapmalarını teşvik etmelidir. Fakat düzenlemeler gerekli olduğunda işletmelere binaların dizaynı, geri dönüşümlü ürünler, enerjinin verimli kullanımı gibi konularda teknik ve bilgi desteği vermelidir¹⁷⁴.

6. Ekoturizm açısından büyük öneme sahip yaban hayatının ve kültürel mirasın korunması için örneğin milli parkların ilanı vb. gerekli yasal düzenlemeler yapılmalı ve buralardaki gelişme limitleri belirlenmelidir.

7. Turizm projelerin planlanmasında toplumun davranışları, gelenekleri, inançları, çevre ile ilişkileri göz önünde bulundurulmalıdır. Çünkü ekoturizm politikasının başarı veya başarısızlığını bu belirleyecektir.

8. Turistik destinasyonlar veya projeler için en önemli aşamalardan biri çevresel etkilerin değerlendirilmesidir. Devlet bu konuda yatırımcıları desteklemeli ve bu çalışmaların uygun olarak yapılmasını sağlamalı ve kontrolünü yapmalıdır¹⁷⁵.

¹⁷⁴ Juanita C. Liu, *Pacific Islands Ecotourism : A Public Policy and Planning Guide, The Ecotourism Planning Kit*, The Pacific Business Center Program, University of Hawaii, First Published, July 1994, s.10

¹⁷⁵ y.a.g.e., s.15

9. Sulak alanlarla ilgili Ramsar Sözleşmesi, Biyosfer Rezervleri, Dünya Mirasının Korunması Sözleşmesi gibi uluslararası düzenlemeler takip edilmelidir. Devlet bu gibi uluslararası düzenlemelere katılmalıdır. Böylece koruma alanlarının yönetimi ile ilgili bilgi ve destek sağlanabilecektir. Örneğin ülkemiz dünya çapında öneme sahip sulak alanları ile Ramsar Sözleşmesine taraf olmuştur. Yine “ *UNESCO Dünya Mirası Sözleşmesine 1983 yılında taraf olan ülkemiz, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü’nün sorumluluğu altında yürüttüğü çalışmalar sonucunda bugüne kadar Dünya Miras Listesine dokuz yeri kayıt ettirmiştir.*”¹⁷⁶

10. Yetki kargaşalarının önlenmesi ve sürdürülebilir gelişmenin sağlanması için çevre ile ilgili yasaların ve bunları uygulamakla yükümlü devlet içindeki bakanlıklar vb. organların arasında koordinasyonun sağlanmasında ve bir çatı altında toplanmasında gerekli yönetim grupları veya mekanizmalar oluşturulmalıdır. Çünkü bu yasaların uygulanması ekoturizmi etkileyecektir. Yine ülkemizde turizm, orman, çevre bakanlıkları, madencilik, enerjiden sorumlu bakanlıklar arasında özellikle koruma alanları ve çevrelerinde gerçekleştirilecek projelerde (maden arama ve çıkartma, enerji santralleri, turizme açılan alanlar vb. konularda) çoğu zaman yetki kargaşaları ve koordinasyon eksiklikleri görülmektedir.

11. Turizmle ilgili bütün planlamalarda ve süreçlerinde çevre ile ilgili yasalar göz önünde bulundurulmalıdır.

12. Düzenlenecek paneller, seminerler gibi etkinliklerle ekoturizm planlaması konularında yerel topluma tartışma, danışma, onların fikirlerini alma şeklinde fırsatlar tanınmalıdır.

13. Enerji kullanımı, geri dönüşümlü ürünler, atıkların yönetimi gibi konularda çevreye duyarlı uygulamalarla ilgili düzenlemeler yapılmalıdır. Devlet atıklar, kanalizasyon gibi çevreyi tehdit eden konularda gerekli önlemleri almalı ve gerekli hallerde işletmelerin de bu önlemlerini almalarını sağlamalıdır.

14. Bilgilendirici ve eğitim programları ile tüm turizm personelinin ve mümkün olduğunca geniş çapta halkın çevre bilinci geliştirilmelidir. Örneğin turizm eğitiminde ve genel olarak okullarda ekoturizmle ilgili eğitici video programları sunulmalıdır.

¹⁷⁶ Füsun Nevbahar Ersoy, “ Pamukkale Arkeolojik ve Doğal Sit Alanında Toplum Katılımlı Yönetim Projesi ” , T.C. Turizm Bakanlığı II. Turizm Şurası Bildirileri , Turizm Bakanlığı Yayını, III. Cilt, Ankara, 2002, s.156.

15. Turistlerin çevreyi öğrenmesi ve takdir etme duygularını geliştirmek için seyahat öncesi ve süresince doğru bilgiler sağlayacak sertifikasyonlar ve eğitim programlarının geliştirilmesi sağlanmalıdır.

16. Turizm endüstrisinin değişik alt sektörleri için detaylı çevresel politikalar ve ilkelerin oluşturulması sağlanmalıdır¹⁷⁷.

17. Mevcut ve önerilen turizm gelişmeleri ve ekoturizm için çevresel ve kültürel etkilerin değerlendirilmesi, izlenmesi ve kontrolü için düzenlemeler ve standartlar geliştirilmelidir.

18. Sürdürülebilir gelişmenin ana ilkesini oluşturan kaynakların taşıma kapasitelerinin belirlenmesi ve kontrolü yapılmalıdır.

19. Bölgenin gelişme ve alan planlaması içine turizm dahil edilmelidir.

20. Projelerin yörenin kültürel ve doğal çevresi ile uyumlu olarak gerçekleştirilebilmesi için dizayn ve yapımla ilgili standartlar belirlenmelidir¹⁷⁸.

Belirtilen düzenlemeler, genel olarak devletin ekoturizmin gelişmesinde koordinasyonun sağlanması ve liderlik görevini üstlendiğini göstermektedir. Bir yandan doğal ve kültürel kaynakların korunması öte yandan ekoturizm işletmelerinin ve yerel toplumun gelişmesinin sağlanması bakımından önemli sorumlulukları bulunmaktadır. Bunun başarılmasında devletin bir ekoturizm stratejisi belirlemesi ve elbette bir plan çerçevesinde bunu uygulamaya koyması gereklidir.

Daha önceki kısımlarda anlatıldığı üzere, ekoturizmde gelişmiş bir destinasyon olan Avustralya' nın uygulamakta olduğu " Ulusal Ekoturizm Stratejisi" güzel ve başarılı bir örnektir. Ülkemizde ise devletin bir ekoturizm stratejisi olmamakla birlikte VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planında ekoturizmi de ilgilendiren şu konulara yer verilmiştir¹⁷⁹ :

1. Sektörle ilgili olarak tüm yatırımların doğal, tarihsel ve sosyal çevreyi kollayıcı, koruyucu ve geliştirici bir yaklaşım içinde olmasına azami özen gösterilecektir.(Sekizinci Bölüm/Turizm/Madde 1578, s.167)

¹⁷⁷ Liu, a.g.e., s.16.

¹⁷⁸ Donald E. Hawkins, " Ecotourism : oppurtunities for developing countries " , William F. Theobald, **Global Tourism The Next Decade**, First Published, Butterworth- Heinemann Ltd., Great Britain, 1994, s.269.

¹⁷⁹ DPT, **Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005**, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Ankara 2000

2. Turizm hareketlerinin yoğunlaştığı bölgelerde yerel yönetimlerin ve halkın turizmle ilgili kararlara katılması sağlanacaktır. (Madde 1578, s.167)

3. Talep yapısındaki yeni eğilimlere bağlı olarak sektörde küçük ölçekli işletmelerin gelişmesine öncelik verilecek ve bunların KOBİ statüsünde değerlendirilmeleri sağlanacaktır. (Madde 1581, s.167)

4. Turizme yönelik arazi kullanım planlarını yapma, yaptırma, onama sürecini yeniden tanımlayan, yetkileri belirleyen ve etkin bir denetim sistemi getiren bir yasal düzenleme yapılacaktır. (Madde 1583, s.168)

5. Turizm sektörünün uzun vadede ve sağlıklı gelişmesini sağlamak amacıyla yönelik dinamik ve stratejik Turizm Sektörü Ana Planı (TUSAP) uygulamaya geçirilecektir. (Madde 1584, s.168)

6. ...dış pazarlarda değişen tüketici tercihleri de dikkate alınarak yeni potansiyel alanlar yaratmak amacıyla golf, kış, dağ...ve *ekoturizmle* ilgili yönlendirme faaliyetleri sürdürülecektir. (Madde1586, s.168)

7. Ekolojik açıdan duyarlı milli park alanlarında sürdürülebilir turizm gelişimi için gerekli düzenlemeler yapılacaktır. (Madde 1587, s.168)

8. Çevre sorunlarını çözmek amacıyla...Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı (UÇEP) hazırlanmıştır.... (Sekizinci Bölüm/ Çevre/ Madde 1799, s.187)

9. Doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı teşvik edilecek ;...Biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir kullanımı amacıyla hazırlıkları tamamlanan Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planı yürürlüğe konacaktır. Koruma alanları için yönetim planları ve uygulamaya yönelik eylem planları hazırlanacaktır. (Madde 1815, s.188)

10. Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) sürecinin daha etkin kılınması yönünde düzenlemeler yapılacaktır. (Madde 1820, s.188)

11. Biyogüvenlik Yasası çıkartılacak ;Ulusal Biyogüvenlik Kurulu oluşturulacaktır. (Madde 1825, s.189)

12. Doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını temin etmek üzere..., 6381 sayılı Orman Kanunu, 3194 sayılı İmar Kanunu, 3621 sayılı Kıyı Kanunu, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu'nda ve çevre ile ilgili yönetmeliklerde gerekli düzenlemeler yapılacaktır (Madde 1826, s.189)

Görüldüğü üzere 2001- 2005 Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde golf, kış, dağ gibi turizm şekilleri ile birlikte, ekoturizmle de ilgili yönlendirme

alışmaları yapılacağı belirtilmektedir. Ayrıca ekoturizm açısından önemli bir kaynak olan milli parklarda turizmin sürdürülebilirliği için gerekli düzenlemelerin yapılacak olması en dikkat çekici hedeflerden biridir. Diğer hedefler ise önümüzdeki yıllarda ekoturizmin geliştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

2.7.2. Ekoturizmde Etik Kurallar

Ekoturizmden beklenen faydalara ulaşılması ve olası olumsuz etkilerin önlenmesine katkı sağlayacak önemli bir düzenleme de etik kurallarıdır. Devlet, sivil toplum örgütleri, turizm endüstrisi ve diğer sorumlu gruplar bu kuralların oluşturulmasını desteklemelidirler.

Günümüzde etik ve ahlak kavramı karıştırılmakta ve aynı anlamda kullanılmaktadır. Bu nedenle bu kavramları kısaca açıklamak faydalı olacaktır. Etik (Ethics), ahlaki görevler ve zorunluluklar ile ilgili olarak neyin doğru neyin yanlış olduğu ile ilgilenen bir disiplindir. Ahlak (Moral) ise; iyi ve kötüyü ayırt etmek amacıyla insan davranışları ve karakterinin iyiliği veya kötülüğü hakkında yapılan değerlendirmedir. O halde iyi ve kötü, doğru ve yanlış a ait prensipler ahlaki oluştururken ; davranışlar bakımından neyin doğru veya yanlış, neyin iyi veya kötü olduğunun üzerinde düşünülmesi etikdir¹⁸⁰.

Etik kurallar insanların doğru veya iyi davranışlarda bulunmaları yanlış veya kötü davranışlardan kaçınmalarını amaçlar. Günümüzde hayatımızın bir parçası olarak en önemli konulardan biri iş etiğidir. İş yaşamındaki davranışlara rehberlik eden ahlak prensipleri ve mesleki standartlar iş etiğini oluşturmaktadır. Her sektör faaliyetlerinde etik davranışlara uymak durumundadır. Bu durum turizm sektörü açısından da büyük önem taşımaktadır. Turizmin çok yönlü bir faaliyet alanı olması sadece sektördeki işletmeler için değil, ziyaretçiler ve yerel halkı da kapsayacak şekilde etik kuralların belirlenmesini gerektirmektedir. Turizmde sürdürülebilir bir gelişme etik kurallarının ve dolayısı ile etik davranışların geniş bir tabana yayılması ile başarılabilir. Böylece hem çevre ve turizm bilinci artırılmış hem de destinasyon olumlu bir imaj kazanmış olacaktır.

¹⁸⁰ Nuray Türker, “ Turizm Otelcilik ve Restorasyon Programı Öğrencilerinin Etik Davranışlarının Karşılaştırılması ”, Turizmde Seçme Makaleler : 33, Tügev, Yayın No.50, Ekim 1999, İstanbul, s.1.

Turizm endüstrisinde sürdürülebilirlik ve ekolojik sorumluluk açısından şu etik kuralları göz önünde bulundurulmalıdır ¹⁸¹ :

1. Turizm endüstrisi temelini oluşturan kaynakların ve çevrenin bir sınırı olduğunu ve sürdürülebilir ekonomik gelişmenin de sınırsız bir gelişme anlamına gelmediğini idrak etmelidir.
2. Turizm endüstrisi turizmin gelişmesinde sosyo-kültürel maliyetleri göz önünde bulundurmalı ve toplumsal katılımın olması gerektiğinin farkına varmalıdır.
3. Bir hizmet endüstrisi olduğunu ve tüketicilere olduğu kadar çalışanlarına da etik bir davranış sergilemeleri gerektiğini idrak etmelidir.

Etik kuralların zorlayıcı bir yönü olmamakla birlikte, arzu edilen sonuçlara ulaşmada karşılıklı anlayış, saygı, nezaket ve eğitim önemli rol oynamaktadır. Pazar araştırmaları ekoturistlerin çevre kalitesi yüksek ve sundukları ürünlerde çevre etiğini ön planda tutan destinasyonları tercih ettiğini göstermektedir. Bir destinasyonda güçlü bir çevresel etiğin oluşturulabilmesi için ; seyahat acentalarının faaliyetleri ile ilgili olarak etik kuralları belirlemeleri, ziyaretçilerin bu kurallar hakkında seyahat öncesi ve sırasında bilgilendirilmeleri ve eğitilmeleri, yerel toplumun çevre bilincini arttırmaya yönelik programların düzenlenmesi, çevreye uygun aktivite ve olanakların yaratılması ve hassas çevrelerde taşıma kapasitesi limitlerine dikkat edilmesi gereklidir.

Kitle turizmi, iş seyahatleri gibi diğer turizm türlerinden ekoturizme yönelik giderek artan bir talep söz konusudur. Bununla birlikte " *sadece etik prensiplerin tam olarak uygulandığı durumlarda bu pazar dilimindeki turistlere ekoturist denilebilir.*"¹⁸²

Günümüzde ekoturizm alanında faaliyet gösteren tur operatörleri, ziyaretçiler ve seyahat endüstrisine yönelik olarak çok sayıda etik kurallar geliştirilmiştir. Bu konuda ilk düzenlemelerden biri, Ulusal Audubon Topluluğu (The National Audubon Society) tarafından yapılan Orta ve Güney Amerika' da dahil tüm Amerika'yı kapsayan seyahat etiği ilkeleridir. " Çevreye Sorumlu Seyahatler İçin Seyahat Etiği " adı ile oluşturulan bu ilkelerle , tüm tur operatörlerinin turlarla ilgili kurallara

¹⁸¹ David Cruise Malloy, David A. Fennell, " Ecotourism and Ethics : Moral Development and Organizational Cultures " , *Journal of Travel Research*, Vol. 36, No.4, Spring 1998, s.47.

¹⁸² Wight, December 1993, s.61.

adaptasyonu ve onlara uymaları amaçlanmıştır. " Bu ilkeler ; yaban hayatı, sürdürülebilirlik, atık sistemleri, çevrenin değerini anlama, yerel korumacılığı güçlendirme, soyu tükenmekte olan türlerle ilgili ticari yasaklara ve ziyaret edilen kültürlere saygılı olma şeklindeki yedi temel noktaya odaklanmıştır." ¹⁸³

Diğer önemli bir düzenleme işletmecilik ve seyahat endüstrisine yönelik Amerikan Seyahat Acentaları Birliği'nin (ASTA), Club Med ile işbirliği yaparak geliştirdiği benzer ilkelerdir. WTO 'nun 1993 yılında ' Sürdürülebilir Turizm Gelişmesi' adıyla yayınladığı kitabında da yer alan bu ilkeler " ASTA' nın On Ekoturizm İlkesi " olarak bilinmektedir. Yine bu alanda çok katılımlı ve uluslararası çapta kabul gören bir düzenleme 1993 yılında TIES tarafından oluşturulmuş, " Doğa Tur Operatörleri İçin Ekoturizm İlkeleri " adlı etik kurallarıdır. Tur operatörlerinin sorumluluklarını belirleyen bu kurallar şu şekilde belirtilebilir¹⁸⁴ :

1. Ziyaretçilerin bilgilendirilmesi ve eğitime dayalı olarak çevresel ve kültürel bilinci oluşturmak.
2. Çevre üzerindeki olumsuz etkileri en aza indirmek.
3. Çevrenin korunması için doğrudan finansal destek sağlamak.
4. Yerel kültürlere saygılı olmak.
5. Yerel işletmeleri ve hizmet sağlayıcılarını desteklemek.
6. Yerel rehberlik hizmetlerini sağlamak ve yerel rehberlerin eğitime destek vermek.
7. Aktiviteleri ziyaretçi davranışları için belirlenmiş yerel düzenlemelerle uyumlu bir şekilde yönetmek.
8. Koruma alanları ve parklara ödenen giriş ücretleri ile sürekli destek sağlamak.
9. Yerel halkın ve çevrenin korunması için ziyaretçi yönetim planlarının geliştirilmesinde yerel yönetimler ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği içinde çalışmak.
10. Çevreye duyarlı konaklama olanakları sunmak.
11. Gezi programlarında destinasyonların aşırı kullanılmaması ve kalabalığın

¹⁸³ John N. Shores, " The Challenge of Ecotourism : A Call for Higher Standarts " , December 1999, s.3, <http://www.planeta.com/planeta/95/0295shores.html>, 15.01.2001.

¹⁸⁴ Wood, 2002 (b) s.34.

oluşmamasına özen göstermek, daha az bilinen alanların gelişmesine yardımcı olmaktır.

Turizm ve çevre ile ilgili ulusal ve uluslararası sivil toplum örgütlerinin, sektördeki seyahat acentaları ve tur operatörleri, oteller vb. birliklerin, ulusal ve yerel yönetimlerin ekoturizm ve çevre etiği ile ilgili çok sayıda düzenlemeleri mevcuttur. Bunların ortak amacı çevreye saygılı, sürdürülebilir bir gelişmenin sağlanması olmalıdır.

Ülkemizde is henüz ekoturizme yönelik veya doğa temeline dayalı seyahatler için oluşturulmuş etik ilkeler mevcut değildir. Bununla birlikte WTO' nun 1997 yılından beri çalışma programında yer alan " Dünya Turizm Etik Yasası " çalışmaları sonucunda Türkiye' nin de üye olduğu 144 ülkenin görüşleri sonucunda turizm etik ilkeleri oluşturulmuştur. Turizm Bakanlığı, WTO 13. Genel Kurul tavsiye kararları arasında yer alan bu ilkeleri kamu kesimi, özel sektör ve ilgili tüm gruplara ulaştırmak ve ülke geneline yaygınlaştırmak için Temmuz 2002 tarihinde " Turizm Ahlak İlkeleri " adı ile bir kitapçık şeklinde bastırılmış ve bir basın toplantısı ile kamuoyuna duyurmuştur. Hükümetlerden, özel sektöre, turistlere ve toplumun tüm kesimine yönelik etik davranışları kapsayan bu ilkeler 10 temel konu üzerinde toplanmıştır. Bu ilkelerin " Sürdürülebilir Gelişme Faktörü Olarak Turizm" adlı 3. maddesinin 5. ilkesinde ekoturizme yönelik olarak ; " *Doğa turizmi ve ekoturizmin, özellikle ziyaret edilen yerdeki ağırlama kapasitesi dikkate alınarak, doğal çevreye ve yerel topluluklara saygı gösterilmesi şartı ile turizmin zenginleştirilmesine katkıda bulunduğu kabul edilmektedir*" ¹⁸⁵ ifadesi yer almaktadır. Burada ekoturizmin uluslararası alanda sürdürülebilir gelişmenin sağlanmasında en uygun turizm türü olarak görüldüğü vurgulanmaktadır. Ancak, sahip olduğu ilkelere uygun olarak geliştirilmesi halinde bu mümkün olacaktır.

Turizm Bakanlığı'nın başlattığı bu çalışmaya toplumun diğer kesimlerinin destek vermesi büyük önem taşımaktadır. Örneğin Türkiye Seyahat Acentaları Birliği veya diğer mesleki birlikler bakanlık ile koordineli olarak ekoturizme yönelik faaliyet gösteren seyahat acentaları ve turistler için etik kurallar oluşturabilirler. Böyle bir çalışma ülkemizde ekoturizmin sağlıklı gelişmesi ve başarısında önemli rol oynayacaktır.

¹⁸⁵ Turizm Bakanlığı, *Turizm Ahlak İlkeleri*, T. C. Turizm Bakanlığı, Temmuz 2002, s.8.

2.7.3. Sertifikasyon Sistemleri

Eko kelimesinin yerine kullanılan 'hassas', 'çevre dostu', 'sorumlu' gibi kelimeler ekoturizmin gerçekten ne olduğu ve nasıl uygulanacağı konusunda karışıklıklara yol açmaktadır. Bunun sonucu olarak hem turistler hem de tur operatörleri açısından yanlış kavramlar kullanılmakta, ekoturizm potansiyel müşterileri çekecek bir pazarlama aracı olarak görülmektedir. Bu durumda geniş çapta kabul gören, güvenilir, denenmiş standartları sağlayan sertifikasyon sistemlerine gereksinim vardır.

*" Sertifika, özel koşullarla uyumlu olarak ürün, süreç, hizmet veya yönetim sistemi olmak üzere üç bölümden oluşan ve yazılı bir güvence sağlayan süreçtir."*¹⁸⁶

Sertifikasyon süreci hükümetlerin, endüstrinin ve sivil toplum örgütlerinin doğa tabanlı turizm endüstrisinde sürdürülebilir gelişme ilkelerini uygulamak için aradıkları bir yönetim aracı olma rolünü üstlenmiştir. Bu süreç 1970' li yıllarda küresel bir çevresel hareketin artmaya başlaması ve ekoturizmin ortaya çıkması ile başlayıp günümüzde Birleşmiş Milletlerin ilan ettiği 2002 Uluslararası Ekoturizm Yılı' na kadar uzanmaktadır. Ekoturizmin bu gelişim sürecine bir cevap olarak sivil toplum örgütleri ve çok taraflı kuruluşlar 1991 yılında Ekoturizm Topluluğu'nu (şimdiki adı Uluslararası Ekoturizm Topluluğu'dur) kurmuşlardır. Ayrıca WTO 'nun Sürdürülebilir Turizm Gelişme Programı ve Birleşmiş Milletlerin sürdürülebilir turizmi geliştirmeye yönelik çabaları, sertifikasyon sistemlerinin geliştirilmesine organizasyonel bir destek sağlamıştır.

Ekoturizm sertifikasyonu sürdürülebilirliğin sağlanması ve çevrenin korunmasında, endüstrinin standartlarının yükseltilmesi ve kendi kendini düzenlemesinde ve pazarlamada avantaj yaratması bakımından önemli faydalar sağlayabilir.

¹⁸⁶ Fergus Tyler Maclaren, " A Strategic Overview of Ecotourism Accreditation and Certification : The Road Forward " , Sustainable Development and Management of Ecotourism in the Americas Preparatory Conference for the International Year of Ecotourism 2002, Cuiaba, Brazil, 22-24 August 2001, s.1, http://www.World-tourism.org/sustainable/IYE/Regional_Activities/Brazil/cases/TIES.htm, 23.08.2002.

Günümüzde seyahat ve turizm endüstrisindeki en önemli konuları sertifikalar ve eko markalar (eco labels) oluşturmaktadır. Dünya çapında turizmle ilgili etik ilkeler, markalar, ödüller, karşılaştırmalı programlar, uygulamada en iyi örnekler gibi konularda faaliyet gösteren 250 gönüllü girişim bulunmaktadır. Bunlardan yaklaşık 100 tanesini, turizmde çevresel ve/veya sosyal açıdan en iyi uygulamalara sahip olduğunu iddia eden ve logolar(markalar), ödüller şeklinde simgeler sunan, eko markalar ve sertifikasyon programları oluşturmaktadır¹⁸⁷.

Turizm pazarında eko markalı ürünler, turistler açısından çevresel prensiplere uygun olduğunun bir güvencesi olarak görülmektedir. Mavi Bayrak, Yeşil Küre, Yeşil Yaprak gibi eko markaların genel olarak turizm sektörüne faydaları ; " 1. Yüksek çevresel standartlara ulaşabilmelerinde turizm işletmelerini teşvik ederek turizmin destinasyonlardaki doğal kaynaklar üzerindeki olumsuz etkilerini önlemek, 2. Turistleri, turistik aktivitelerin ve alacakları kararların etkileri konusunda eğitmek, onları satın alma kararları süresince çevreye duyarlı turizm işletmelerinin lehinde davranmaları için teşvik etmek, 3. Çevre dostu ürünler ve hizmetler için standartlar geliştirmek " ¹⁸⁸ şeklinde ifade edilebilir.

Eko markalardan beklenen faydalara ulaşabilmek için uluslararası alanda tanınması, kabul görmesi ile birlikte çevresel yasalarla desteklenmesi ve uyumlu olması, ayrıca değerlendirme ve kontrol sürecinin sürekli yapılması büyük önem taşımaktadır. Eko markalar turizm endüstrisinde henüz başlangıç aşamasında olup az sayıdaki müşteri turistik ürünün satın alma süreçlerinde rutin olarak eko markaları araştırmaktadır. Turizm pazarında çok sayıda eko markalar oluşturulup turistlere sunulmakla birlikte, bir çoğu küçük çapta veya özel ürünler için geliştirilmekte ve çok azı başarılı olabilmektedir¹⁸⁹.

Ekoturizm sertifikasyon programları doğa turizmi veya diğer turistik faaliyetlerde çevresel ilkelere uyulmasının ötesinde, içsel ve dışsal çevresel, sosyo-kültürel ve ekonomik etkileri eşit olarak göz önünde bulunduracak temel ilkelerin

¹⁸⁷ Martha Honey, Abigail Rome, *Protecting Paradise : Certification Programs for Sustainable Tourism and Ecotourism*, October 2001, s.11, <http://www.ips-dc.org/ecotourism/protectingparadise/standardsforParadise.PDF>, 25.07.2002.

¹⁸⁸ Vinod Sasidharan vd., " Developing countries and tourism ecolabels", *Tourism Management*, Vol.23, No.2, April 2002, s.163.

¹⁸⁹ Ralf Buckley, "Tourism Ecolabels", *Annals of Tourism Research*, Vol.29, No.1, January 2002, s.203.

oluşturulmasını amaçlamaktadır. Uluslararası, bölgesel veya ulusal bir çok ekoturizm sertifikasyon programları olmakla birlikte, bütün sertifikasyon programları en azından şu beş temel unsuru taşımaktadır¹⁹⁰ :

1. Gönüllü Katılım : Günümüzde turizm endüstrisindeki tüm sertifikasyon programları gönüllü olup, işletmeler bu programları uygulayıp uygulamamak konusunda kendileri karar vermektedirler. Bu işletmelerin çoğu, sertifikaları kendilerine pazarda bir farklılık yaratacağı ve karlılıklarını arttıracaklarını düşünerek uygulamaktadırlar. Doğa ve Ekoturizm Akreditasyon Programı (NEAP- Avustralya), Mavi Bayrak gibi bazı sertifikasyon programları devletten parasal destek alırken, Kosta Rika 'da ' Sürdürülebilir Turizm Sertifikasyonu ' Kosta Rika Devleti Turizm Departmanı tarafından yönetilmektedir. Yakın gelecekte muhtemelen devletler pazarlama faaliyetlerinde sertifikaları daha çok teşvik edecekler ve sertifikasyona sahip olmayan işletmelerin milli parklar veya çevresel ve kültürel açıdan hassas diğer alanlarla olan sözleşmelerini erteleme yoluna gidebileceklerdir.

2. Logo : Bütün programlar müşterileri tarafından tanınmak için bir logo, simge veya marka dizayn etmektedirler. Programın gerekleri yerine getirilip sertifika alındıktan sonra logoların kullanım izni verilmektedir. Bir çok sertifikasyon programı değişik alanlarda istenilen şartları başarma durumlarına göre (atık yönetimi, enerji verimliliği vb.) örneğin bir'den beş 'e kadar güneş, yaprak gibi logolar vermektedirler. Fakat bu sistemler müşteriler açısından çeşitli karışıklıklara yol açmaktadır.

3. Yasalarla Uyumlu Olması veya Onları Geliştirmesi : Sürdürülebilir turizm ve ekoturizm sertifikasyon programları gibi performans temeline dayalı programlar ; yerel, ulusal, bölgesel veya uluslararası düzenlemelere uyum sağlamalarının ötesinde sosyo-kültürel ve çevrenin korunmasına yönelik kriterleri de taşıırken, süreç temeline dayalı programlar ; belirtilen düzenlemeler için uyulması gereken asgari kuralları gerektirir. Yasal düzenlemeler ülkeden ülkeye, gösterdikleri titizliğe veya uygulama şekillerine göre farklılık göstermektedir. Turizmin geliştiği fakat yasaların yetersiz olduğu ülkelerde sertifikasyon programları muhtemelen bunların geliştirilmesi ve uyumun sağlanmasına yardımcı olabilir. Ayrıca gelişmekte olan ülkelerde bu programların, bir çok küçük ve yerel mülkiyetli işletmelerin finansal ve teknik kapasitelerinin üzerinde kriterler getirmesi nedeniyle, oluşturulmasında

¹⁹⁰ Maclaren, a.g.e., s. 4,5.

uluslararası zincir işletmelere göre eşitliğin sağlanamayacağı yönünde tartışmalar da yapılmaktadır.

4. Değerlendirme ve Kontrol : Sertifikasyon programlarının başarısı sürekli değerlendirme ve kontrol süreçlerinin olmasına bağlıdır. Bu süreç, ciddiyetleri ve güvenilirliği kabul edilen örneğin, Yeşil Küre (Green Globe) programını yöneten WTTC gibi endüstri birlikleri veya bağımsız ve özel kontrol kuruluşları tarafından yapılabilir. Günümüzde küresel olarak bu süreçleri izleyen yaklaşık 200 adet kontrol kuruluşu bulunmaktadır.

5. Üyelik ve Katılım Ücretleri : Bir çok sertifikasyon programları katılım ücreti almaktadır. Bu para sertifika alan işletmelerin ve logonun reklam ve promosyonu ve bu programı düzenleyen organizasyonun yönetimi için kullanılmaktadır. Bu ücretler ISO14001 gibi çevresel yönetim sistemleri türleri için yüksek oranlarda olabilmektedir. Bazı programlar ise devlet, endüstri veya sivil toplum örgütleri tarafından finanse edilmektedir. Sertifikasyon programları kendi kendini finanse edecek bir yapıda olması için çaba göstermektedirler.

Seyahat ve turizm endüstrisinde sertifikasyon programları iki metodoloji içinde bölümlendirilebilirler. İlki özel bir işletmeye uyarlanmış içsel çevre yönetim sistemleri oluşturan, süreç temeline dayalı programlardır. Diğeri ise bir işletme ile ilgili değerlendirmenin aksine dışsal çevresel, sosyo-kültürel ve ekonomik kriterleri belirleyen performans temeline dayalı programlardır. Bir işletmenin bulunduğu çevredeki sosyal ve ekonomik etkilerinden ziyade onun içsel faaliyet sistemlerine odaklı ISO standartları veya çevresel yönetim sistemlerini kullanan süreç temeline dayalı sertifikasyonların dezavantajları ; orta ölçekli bir işletme için \$ 20.000- 40.000 gibi oldukça yüksek danışmanlık ve katılım ücretleri gerektirmesi ve karmaşık ve yoğun bir mühendislik temeline dayalı olmasıdır. Bunlar bir işletmenin ne yaptığı ile değil sadece nasıl yönetileceği ile ilgilenmektedirler. Bu yüzden özellikle sayıları artmakta olan bir çok ulusal ve bölgesel sertifikasyon programları performans temeline dayalıdır. Bu programlar çeşitli çevresel, sosyo-kültürel ve ekonomik alanlarda bir işletmenin ne yaptığı üzerinde odaklanmışlardır¹⁹¹.

¹⁹¹ y.a.g.e., s.3.

Sertifikasyona karşı süren ilginin ışığı altında bir çok toplantılar düzenlenmektedir. Bununla ilgili son gelişmelerden biri Kasım 2000 tarihinde, Politik Araştırmalar Enstitüsü tarafından New York' taki Mohonk Mountain House' da düzenlenen " Ekoturizm ve Sürdürülebilir Turizm Sertifikasyon Semineri " dir. Bu seminere 20 ülkeden 45 turizm sertifikası sunan organizasyon katılmıştır. Buradaki tartışmalar ekoturizm operatörlerinin faaliyetleri ile ilgili standartlar konularında yoğunlaşmış, başarılı sertifikasyon sistemlerinin özellikleri, talep ve arz açısından önemli faktörler ele alınmıştır. " Mohonk Antlaşması " olarak ifade edilen bu toplantının sonunda ;

* Ekoturizm ve sürdürülebilir turizm sertifikasyon programları taslak raporu incelenmiş,

* Sertifikasyon sistemlerinin uygulayıcıları arasında deneyimlerin, başarılı uygulamaların ve güçlüklerin paylaşılma olanağı sağlanmış,

* Mohonk Antlaşması ışığı altında uluslararası bir sertifikasyon sistemi için, ekoturizm ve sürdürülebilir turizm sertifikasyon ilkeleri ve standartlarının oluşturulmasında bir temel çerçeve belirlenmiştir¹⁹².

Mohonk Antlaşmasına katılanlardan, ilgili web sitelerinden ve literatürden elde edilen bilgilere göre 2001 yılı itibariyle mevcut ekoturizm ve sürdürülebilir turizm sertifikasyonlarından en önemlileri şunlardır :

1. Yeşil Küre 21 (Green Globe 21) Uluslararası Sertifikasyon Programı:

Program kitle turizmi ve sürdürülebilir turizm alanında dünya çapında faaliyet göstermektedir. Hava alanları, hava yolları işletmeleri, marinalar, oteller, restoranlar, kongre merkezleri gibi çok çeşitli sektörlerle birlikte, yerel topluluk, destinasyonlar ve koruma alanlarını da kapsamaktadır. 1993 yılında kurulmuş olup, 1994 yılında standartlar ve kontrol olmaksızın sadece üyelik şeklinde faaliyet göstermiş ve üyelerine logosunu vermiştir. 1999 yılında ve en son Nisan 2001 yılında oluşturulan standartlar ve kontrol mekanizmalarıyla yenilenmiştir. Bu tarihten itibaren faaliyet alanlarında işletmelerin karşılaştırmalı performansları ölçülmeden logo kullanılamamaktadır. Geen Globe 21 kar amacı güden bir endüstri birliği olarak ; Geen Globe (London), Geen Globe Asia Pacific (Canberra).ve Geen Globe Amerika (Puerto Rico) olmak üzere üç ortakten oluşmaktadır. Ayrıca Pasifik Asya Seyahat

¹⁹² y.a.g.e., s.6,7.

Birliği (PATA), WTTC, WTO ve UNEP gibi endüstri ve devletlerin oluşturduğu organizasyonların ve Avustralya' daki 14 üniversitenin stratejik partneridir.

Green Globe 21 Sertifikasyon Programının kriterleri, ISO14001 yönetim sistemini kullanan süreç temeline dayalı bir sistemden oluşmaktadır. Değerlendirme süreci ; 9 temel çevresel ve sosyal performans alanında belirlenen kriterlerin karşılaştırmalı olarak ölçülmesi ile işletmelerin gerçek çevresel performansının ortaya konulmasına dayanır. Uluslararası Green Globe başlangıç aşamasındaki katılım ücreti US \$ 50 olup, performansların değerlendirme süreci (Benchmarking) ve sertifikasyon için kayıt ücreti işletmenin büyüklüğüne bağlı olarak \$ 200- \$ 1000 arasında değişmektedir. Hem benchmarking hem de sertifikasyon için gerekli olan yıllık ücret ise \$ 5000' dir. Verilen logonun kullanım hakkı 1 yıl sürelidir. Haziran 2001 yılında yenilenen programa dünya çapında 885 katılımcı kayıt yaptırmış olup, Ağustos 2001 'de Jamaika, Barbados ve Aruba 'daki 13 Karayip oteli ilk sertifikalarını almış, 27 işletme ise sertifikasyon için beklemektedir¹⁹³.

2. Doğa ve Ekoturizm Akreditasyon Programı (NEAP) ve Eko Rehber Programı : NEAP ekoturizm ve sürdürülebilir turizm alanında Avustralya'da oluşturulmuş ulusal bir sertifikasyon programıdır. 2001 yılının ortalarından itibaren Fiji Ekoturizm Topluluğu ile irtibatlı olarak, Fiji Doğa ve Ekoturizm Akreditasyon Programının geliştirilmesi için de çalışmaktadır.. Bu program işletmelere değil, konaklamalar, turlar ve çekicilikler gibi ürünlere, Eko Rehber Programı ise rehberlere yönelik sertifika vermektedir. Bu girişim fikri ve planlaması 1993 yılında başlamış ve ilk ürün sertifikası 1997 yılında verilmiştir. Bu program sürekli geliştirilmekte olup, 2000 yılında kriterleri yenilenerek NEAP II oluşturulmuştur. Bundan sonra tekrar 2004 yılında daha da geliştirilecektir. Eko Rehber Programı ise 2001 yılında hayata geçirilmiştir. Programı oluşturan kurumlar Avustralya Ekoturizm Birliği (EAA) ve Avustralya Turizm Operatörleri Ağı (ATON) ' dir. Şu anda programın tek sahibi Avustralya Ekoturizm Birliği' dir.

Avustralya Federal Ulusal Turizm Bürosu bir sefere mahsus NEAP ' i oluşturmak için US \$ 30.000' lık bir yardımda bulunmuştur. EAA ve ATON tarafından yaklaşık US \$ 400.000 değerinde nakit fonlar ve profesyonel hizmet desteği

¹⁹³ Honey, Rome, a.g.e., s.75-77.

sağlanmıştır. Fedaral Hükümet Eko Rehber Programının geliştirilmesi için \$ 95.000 'lık bir fon sağlamıştır.

Bu programın kriterleri hem süreç hem de performans temeline dayalıdır. Performansın ölçülmesi ile ilgili kriterler ; doğal alanlar, yorumlama (idrak), çevresel sürdürülebilirlik, korumacılığın desteklenmesi, yerel topluluk ile çalışmak, kültürel unsurlar, müşteri memnuniyeti ve sorumlu pazarlama alanlarından oluşmaktadır. Ekoturizm ürünleri belirtilen 8 ilke ile ilgili tüm kriterleri karşılamalıdır. Eko Rehber Programı ise, rehberlerin etkilerini en aza indirecek teknikler, kültürel hassasiyet, grup yönetimi, ekolojik/ çevresel/kültürel alanlarda özel bilgiler ve ileri derecede idrakı geliştiren teknikler gibi temel alanlarda yeterli olmasını gerektirir.

Programın akreditasyon süresi 3 yıl olup, sertifikasyon sayılarına göre müracaat ücretleri US \$ 85 – US\$ 258 arasında ve sertifikanın yıllık ücreti ise US \$ 53 – US \$ 398 arasında değişmektedir. NEAP doğa turizmi ve ekoturizm için temel ve ileri ekoturizm seviyelerinde iki kategoriden oluşmaktadır.

Eko rehberlerin ise çalışma alanlarındaki değerlendirme masraflarını karşılayacak şekilde müracaat ücreti US\$ 55- 265 arasında olup, yıllık ücretleri ise US\$ 55' dir. Eko Rehber Programı tek derecelidir. Bu programlar ; doğa turizmi, ekoturizm, ileri düzeyde ekoturizm ve eko rehber olmak üzere toplam dört değişik logoya sahiptir. Yarısı Queensland' da olmak üzere Avustralya' da konaklamalar, turlar ve çekiciliklerle ilgili olarak 320 adet sertifika verilmiştir. Haziran 2001' de oluşturulduktan sonra ilk altı ay içinde 50 adet eko rehber sertifikası verilmiştir¹⁹⁴.

3. Sürdürülebilir Turizm Sertifikasyonu (Kosta Rika) : Kitle turizmi, sürdürülebilir turizm ve ekoturizm alanlarını kapsayan ulusal bir sertifika programıdır. Haziran 2001 yılında 6 Orta Amerika ülkesi de bu programı örnek alarak kendi sertifika programlarını geliştirme kararı almışlardır. Bu program konaklamaları (oteller, eko tesisler) kapsamakta olup, tur operatörleri için ise deneme aşamasındadır. Gelecekte restoranları, ulaştırma ve turizm endüstrisindeki diğer sektörleri de programa almayı hedeflemektedir. Program 1996 yılında planlanmış ve 1998 yılında sertifika vermeye başlanmıştır. Kosta Rika Turizm Enstitüsü tarafından

¹⁹⁴ y.a.g.e., s.79, 80.

yönetilen bu program, devlet tarafından finanse edilmekte olup gelecekte kendi kendini finanse etmeyi amaçlamaktadır.

Temelde performans temeline dayalı olmakla birlikte ISO çevre yönetim sistemini de kriterlerin değerlendirilmesinde kullanmaktadır. Bu programda ; fiziksel-biyolojik çevre, sosyal- ekonomik çevre, otel olanakları ve altyapı ve müşteriler olmak üzere dört temel kategoride 153 kriter değerlendirilmektedir. Sertifikanın verilmesinde turizm bakanlığının önderliğinde devlet, sivil toplum örgütleri, bilimsel organizasyonlar, turizm endüstrisi ve üniversitelerin temsilcilerinden oluşturulan gönüllü Ulusal Akreditasyon Komisyonu görevlidir.

Şu anda geniş bir katılımı sağlamak için ücretsiz olan bu programa gelecekte müracaat edenler belirlenecek ücretleri ödeyeceklerdir. Programın logolarında beş derece bulunmakta ve bir'den beş'e kadar yaprak simgesi verilmektedir. 2000 yılında yaklaşık 400 otelin 171' i uygun görülerek sertifika verilmiştir 2001 yılının ortalarında ise 51 otele sertifika verilmiştir.¹⁹⁵

4. Mavi Bayrak Kampanyası : Sürdürülebilir turizm alanında faaliyet gösteren mavi bayrak programı 2001 yılına kadar Avrupa Kıtası ile sınırlı olup 21 Avrupa ülkesini kapsamaktaydı. Fakat Kosta Rika ve Latin Amerika' nın diğer bölümleri, Karayipler, Güneydoğu Asya ve Güney Afrika' ya kadar genişleme göstermesi ile artık uluslararası bir sertifika programına dönüşmüştür. 1987 yılında uygulanmaya başlayan programı Çevre Eğitim Vakfı (FEE) yönetmektedir. Bu vakıf kar amacı gütmeyen bir sivil toplum örgütüdür. Programın fon kaynaklarını önceleri Avrupa Komisyonu karşılarken şu anda her ülke kendi fonlarını sivil toplum örgütleri, devlet yardımları veya işletmelerin sponsorluğu ile karşılamaktadır. Programı uygulayan ulusal organizasyonlar FEE' ye yıllık bir ücret ödemektedirler. Her ulusal organizasyon değerlendirme çalışmaları, alanlara yapılan ziyaretler, logo ve promosyon desteği gibi maliyetleri göz önüne alarak bu ücreti kendisi belirlemektedir.

Programın uygulama alanı plajlar ve marinalar olup, performans temeline dayalı olarak 27' si plajlar ve 15' i marinalarla ilgili kriterlerden oluşmaktadır. Programın kontrolü her yaz dönemi süresince, mavi bayrak uygulamasını yapan

¹⁹⁵ y.a.g.e., s.83, 84.

ulusal organizasyon tarafından FEE ile irtibat kurularak yapılmaktadır. Sertifika devlet, yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri, akademisyenler ve plaj yönetimi ile ilgili uzmanlardan oluşan yerel jürinin tavsiyelerine dayalı olarak Avrupa Mavi Bayrak Jürisinin nihai kararı ile verilir. Logosu mavi bayrak olup 1 yıl süre ile geçerlidir. 2001 yılında 2500' ün üzerinde plaj ve marinalara mavi bayrak sertifikası verilmiştir¹⁹⁶.

Ekoturizm ve sürdürülebilir turizme yönelik diğer bazı sertifikasyon programları ise kısaca şu şekilde belirtilebilir :

* **Yeşil Hareket (Green Deal)** : Program ekoturizm ve sürdürülebilir turizm alanında sertifika vermekte olup, Guatemala' nın Peten bölgesinde faaliyet göstermektedir. 1999 yılında sivil toplum örgütleri tarafından oluşturulan program konaklamalar, tur operatörleri, restoranlar, turistik taşımacılık, rehberler ve yerel toplulukları kapsamaktadır. Katılım ücreti henüz belirlenmemiş olup geçerlilik süresi 1 yıldır ve logosu bir yapraktan oluşmaktadır¹⁹⁷.

* **Saskatchewan Ekoturizm Akreditasyon Sistemi** : Ekoturizm ve sürdürülebilir turizm alanında sertifika veren bu program Kanada' nın Saskatchewan eyaletinde faaliyet göstermektedir. Konaklamalar, turlar ve çekicilikleri kapsayan program 1999 yılında geliştirilmiş olup ilk sertifikasını 2000 yılında vermiştir. Programı bir sivil toplum örgütü olan Saskatchewan Ekoturizm Topluluğu yönetmekte ve fon kaynaklarını ise müracaat ve sertifika ücretleri ve devlet fonları oluşturmaktadır. Performans kriterlerine dayalı olarak verilen sertifikanın süresi 1 yıldır. Üyelik ve sertifika ücreti 100 Kanada Doları olup sertifikayı yenileme ücreti yıllık 50 Kanada Dolarıdır¹⁹⁸.

* **Koruma Alanları Ağı (PAN) Kapsamındaki Parklar** : Ekoturizm alanında faaliyet gösteren PAN programı Avrupa' daki 25.000 hektarın üzerindeki koruma alanlarını ve çevresindeki topluluklar ile işletmeleri kapsamaktadır. Program doğal ve kültürel mirasın korunması, planlanması, yönetimi ve sürdürülebilirliği çerçevesinde 5 ilkeye dayalı kriterlerden oluşmaktadır. 1997 yılında oluşturulan programa 2001 yılı itibari ile 7 milli park 1 doğa rezervi aday olup henüz

¹⁹⁶ y.a.g.e., s.91, 92.

¹⁹⁷ y.a.g.e.,s.87.

¹⁹⁸ y.a.g.e., s. 89, 90.

değerlendirme süreçleri devam ettiğinden sertifika verilmemiştir. Gönüllü olarak faaliyet gösteren WWF ve kar amacı güden Alman Molecaten Grubu tarafından yönetilmektedir. Bu sertifika programı için henüz bir ücret belirlenmemiştir¹⁹⁹.

* Diğer bir ekoturizm sertifikasyonu ise Ekvator' un Galapagos Adaları için geliştirilmiş olan "Smart Voyager" isimli programdır. Mayıs 2000 yılında faaliyete geçen program bireysel tur teknelerini kapsamaktadır. Program Ekvator' dan çevre ile ilgili bir sivil toplum örgütü ve kar amacı gütmeyen Uluslararası Yağmur Ormanları Birliği (Rainforest Alliance) tarafından geliştirilmiş olup, yine aynı organizasyon tarafından yönetilmektedir. Programın kriterleri ; temelde ekosistemin korunması, çevre yönetimi, planlaması ve kontrolü ile ilgili olarak belirlenen 12 kritere dayalı olan performans standartları ve ISO14001 standartlarının bir kombinasyonundan oluşmaktadır. Sertifika ücretleri teknelerin büyüklüğüne göre değişmekte, ilk ödeme iki yılı kapsamakta ve yıllık ücreti 16 yolcudan fazla kapasiteli tekneler için yaklaşık US \$ 1500' dir. Şu anda beş tekne sertifika almış olup, programın logosunu kullanmaktadır. Çok sayıda opeatör de aday olup, kriterlere uymak için çalışmaktadır²⁰⁰.

Belirtilen sertifikasyon sistemlerinden sürdürülebilir turizm alanında faaliyet gösteren ve şu anda uluslararası bir organizasyon olan mavi bayrak programına ülkemiz tam üyedir. 1993 yılında Turizm Bakanlığının önderliğinde mavi bayrak uygulamasının başlatılabilmesi için ülkemizi temsil etmek amacıyla bir sivil toplum örgütü olan Türkiye Çevre Eğitim Vakfı (TÜRÇEV) kurulmuştur. Ülkemizde 1994 yılında 9 marina ve 11 plaj mavi bayrak almış iken bu sayı 2001 yılında 11 marina ve 99 plaja yükselmiştir²⁰¹.

Ülkemizde ekoturizme yönelik oluşturulmuş henüz bir sertifikasyon programı bulunmamakla birlikte, çevre bilincinin oluşturulması ve çevre korumasına katkı sağlaması amacıyla 1993 yılından itibaren Turizm Bakanlığı talepte bulunan işletmelere 'Çevre Dostu İşletme' Belgesi ve Plaketi vermektedir. Bakanlığın sınıflandırma heyetleri değerlendirme formlarını kullanarak yaptıkları değerlendirmeler sonunda belirlenen puan barajlarını aşan işletmelere bu belge ve

¹⁹⁹ y.a.g.e., s.93, 94.

²⁰⁰ y.a.g.e., 95, 96.

²⁰¹ Güngör, a.g.e., s. 220, 227.

plaketi vermektedirler. Verilmekte olan plakette yer alan simgeler tesisin türüne göre farklılık göstermektedir. Bu kampanya kapsamında talep eden işletmelere ; konaklama tesisleri ve yeme içme işletmelerinde ÇAM simgesi, marinalara ÇİPA ve yat işletmelerine de YUNUS simgesi verilmesine esas değerlendirme formu uygulanmaktadır²⁰². Bu uygulamanın yaygınlaştırılması ve etkinlik kazandırılması turizmin sürdürülebilirliği ve elbette ekoturizmin geliştirilmesi açısından önemli katkılar sağlayacaktır.

2.7.4. Uluslararası Standartlar

Turizm pazarında ekoturizme yönelik belirtilen sertifikasyon programları ile birlikte günümüzde 100 civarında eko sertifikalı veya markalı ürün bulunmakta ve sayıları giderek artmaktadır. Bu durum tüketicilerin ürün seçimini zorlaştırmakta ve karışıklıklar yaratmaktadır. Ayrıca hangisinin gerçek ekoturizm ürünü olduğu, güvenilirliği, değerlendirme kriterleri ve kontrol süreçleri gibi konular önem kazanmaktadır. Gönüllü sertifikasyon programları tüketicilerin satın alma kararlarını gerçekten etkileyebildikleri ve turizm işletmelerine önemli bir fayda sağlayabildikleri durumlarda ancak amaçlarına ulaşabilirler. Oysa günümüz global turizm pazarında güçlü ve etkili bir marka yaratmak ancak uluslararası bir sertifikasyon yapısı ve standartları ile mümkün olabilecektir.

Bu amaçla Mayıs 2002 yılında EAA ile Avustralya Sürdürülebilir Turizm Araştırma Merkezi Birliği tarafından " Uluslararası Ekoturizm Standartları " geliştirilmiştir. Henüz taslak niteliğinde olan bu standartlar özel lisans antlaşması altında " Green Globe 21 Ekoturizm Sertifikasyon Programı " temel alınarak oluşturulacaktır. Uluslararası ekoturizm standartları özellikle NEAP standartlarının en son düzenlemesinin, Green Globe performans değerlendirme sisteminin unsurları ile kombinasyonu sağlanarak hazırlanmıştır. Kriterler, hem standartlar hem de sertifikasyon programı bakımından uluslararası alanda uygulanabilirliğini sağlamak için, Mohonk Antlaşması ile belirlenen ekoturizm sertifikasyonu temel prensipleri ile birleştirilmiştir.

²⁰² Turizm Bakanlığı, " Çevre Dostu İşletme" Belgesi ve Plaketi " <http://www.turizm.gov.tr/turizm.tb>, 10.07.2002.

Temel amacı ekoturizmin sürdürülebilir gelişmesini sağlamak olan uluslararası ekoturizm standartlarının yararları şu şekilde belirtilebilir²⁰³ :

1. Ekoturizm işletmelerinin ürünlerini sürekli geliştirmelerini teşvik ederek, ekoturizm ilkeleri ile uyumlu başarılı uygulamalarla karşılaştırma olanağı sağlar.
2. Öncelikli tüketiciler olan ziyaretçiler ile, yerel topluluklar, koruma alanları yöneticileri, toptancı tur operatörleri gibi ikinci derecedeki tüketicilerin gerçek ekoturizm ürününü tanımalarını sağlar.
3. Yerel ve global çevre kalitesini korur.
4. Yerel topluluklar ve çevrenin korunmasına katkı sağlamayı teşvik eder.
5. Savurganlığı azaltıp, kaynakların etkin kullanımı sayesinde verimliliği artırır.

Uluslararası standartların güvenilirliği, bir çok kesime ulaşılabilirliği, tanınması geliştirilecek kriterler açısından dikkate alınması gereken konulardır. Bu kriterler bir yandan global olarak kabul görürken öte yandan yerel veya bölgesel değişkenleri göz önüne alacak şekilde yeterince esnek olabilmelidir. Başarılı uygulamalar, ödüllendirmeler ve yenilikleri teşvik etmelidir. Proramın güvenilirliği kadar, hem maliyetler hem de teknolojik uzmanlık veya altyapı gereksiniminin seviyesi bakımından dünyanın her tarafından ona ulaşılabilmesi diğer önemli unsurunu oluşturmaktadır.

Ekoturizmin çeşitli tanımları olmakla birlikte uluslararası standartlar EAA 'nın yapmış olduğu şu tanım temel alınarak oluşturulmuştur. Buna göre ekoturizm ; öncelikle doğal alanlardaki deneyimlere odaklı ekolojik açıdan sürdürülebilir bir turizm olup, çevresel ve kültürel anlayışın, taktir etme duygusunun ve korumacılığın gelişmesini teşvik eder. Belirtilen tanımın kapsadığı 8 temel ilkeye dayalı olarak uluslararası ekoturizm standartları geliştirilmiştir. Bu temel ilkelere göre ekoturizm²⁰⁴:

²⁰³ Guy Chester vd., **Setting a worldwide standart for ecotourism**, International Ecotourism Standard Draft For Comment : May 2002, EAA and CRC for Sustainable Tourism, s.1, <http://www.ecotourism.org.au/QuebecIES.pdf>, 25.07.2002.

²⁰⁴ Alice Crabtree vd., " Setting a worldwide standart for ecotourism, Sharing expertise in ecotourism certification : devoloping an International Ecotourism Standart " , **Theme B : Regulation of Ecotourism : Institutional Responsibilities and Frameworks World Ecotourism Summit-Quebec 2002**, s.4, 5, <http://www.ecotourism.org.au/quebeccrause.pdf>, 27.07.2002.

1. Ziyaretçilere bireysel olarak ve doğrudan bir doğa deneyimi fırsatı sağlaması bakımından doğal alan odaklı olmalıdır.
2. Ziyaretçilerin anlayışını, taktir etme ve hoşlanma duygularını arttırmak için eğitim hizmetleri veya idrakı geliştiren programlarla bir doğa deneyimi fırsatı sağlamalıdır.
3. Ekolojik sürdürülebilirliği sağlayacak en iyi uygulamayı sunmalıdır.
4. Doğal alanların ve kültürel mirasın korunmasına katkı sağlamalıdır.
5. Yerel topluma sürekli destek sağlamalıdır.
6. Bölgedeki kültüre/ kültürlere karşı hassas ve saygılı olmalıdır.
7. Sürekli olarak müşteri beklentilerini karşılamalıdır.
8. Gerçek beklentilerin karşılanabilmesi için pazarlaması doğru ve dürüst olarak yapılmalıdır.

Bu ilkeler temel alınarak uluslararası ekoturizm standartları için ; sorumlu pazarlama, doğal alana odaklanma, müşteri memnuniyeti gibi 8 ekoturizm performans alanı oluşturularak, bununla ilgili kurallar tanımlanmıştır. Ekoturizm ürünü bir çok mal ve hizmetlerin bileşiminden oluştuğundan, böyle bir ürün için nasıl bir sertifika verilebileceği konusu önem kazanmaktadır. Bu ürünlerden bazıları ekoturizm sertifikasyonu için uygun olmayabilir. Çünkü bazıları doğa tabanlı bir ürün değildir veya belirlenen standartları karşılamayabilir. Bu nedenle uluslararası ekoturizm standartları işletmenin tümünden ziyade bireysel ürünlere odaklanmayı vurgulayarak, sertifika ve logoların belirli ürünlerde kullanılması şeklinde sınırlamalar getirir.

Bu standartların konaklamalar, turlar ve çekicilikler olmak üzere 3 alt sektör için uygulanması planlanmıştır. Bir ziyaretçi seyahati süresince bu olanakların hepsinden yararlanabilecektir. Fakat değerlendirmeleri ayrı ayrı yapılacaktır. Örneğin rehberli olarak yapılan yürüme, ata binme veya araçlarla yapılan aktivitelerle birleştirilebilecek çevre gezileri, konaklamadan ayrı olarak değerlendirilecektir. Benzer şekilde milli parklar, koruma alanları, ziyaretçi merkezleri gibi çekiciliklere yapılan ziyaretler sertifikasyon programında konaklamalar ve turlardan ayrı olarak ele alınacaktır.

2002 Dünya Ekoturizm Zirvesi' nin " Ekoturizmle İlgili Düzenlemeler " başlıklı oturumunda da sunulan bu standartlar, UNEP 'in desteklediği ve 21- 25 Ekim 2002

tarihinde Avustralya Cairns' de düzenlenecek olan Uluslararası Ekoturizm Yılı (IYE2002) Konferansı' nda son şeklini alacaktır. Uluslararası Ekoturizm Standartları, turizm ve ekoturizm sertifikasyonu konusundaki çeşitli uzmanların görüşleri alınarak ve bir çok ülkedeki ekoturizm faaliyetleri ve ürünler test edilerek geliştirilmesine rağmen, ilave öneriler, gözlemler, örnek olaylar, kriterler, formatı, ulaşılabilirliği gibi konularda herkese açık olarak yorumlar alınacaktır. Bu amaçla hazırlanan anket formları ve ilave diğer dökümanlar ve önerilerden elde edilecek bilgiler incelenecek ve Uluslararası Ekoturizm Standartlarına son şeklinin verilmesinde yardımcı olacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EKOTURİZM ÜZERİNE EDREMIT YÖRESİ'NDE BİR ALAN ARAŞTIRMASI

Edremit Yöresi'nde gelişme gösteren en önemli iki sektör tarım ve turizmdir. Yöre çok çeşitli turizm çekiciliklerine sahip bulunmakla birlikte en çok kıyı turizminde gelişmiştir. Assos, Küçükkuyu, Altınoluk, Akçay, Ören, sahip olduğu plajları ve sundukları turistik olanaklarıyla yörenin en önemli kıyı yerleşimleridir. Bununla birlikte yöre sahip olduğu termomineral kaynaklar nedeniyle kaplıca turizmi ve körfezdeki adaları, Ayvalık ve Burhaniye' de bulunan yat limanlarıyla yat turizmi açısından da önemli bir potansiyele sahiptir. İç turizm talebinin yoğun olduğu yörede dış turizm talebi halen yetersiz düzeydedir.

Mevcut turistik gelişmelerin yanında yöredeki arkeolojik, doğal ve kültürel kaynaklar önemli bir çekim gücü yaratmaktadır. Bol oksijeni, temiz havası, zengin su kaynakları ve düşük nem oranı ile özellikle Kazdağları ve çevresi, sunduğu doğal ve kültürel zenginlikleri bakımından önemli bir ekoturizm potansiyeline sahiptir. Yörenin bu özellikleri gelen turistlerin biyolojik çeşitliliğin ve kültürel değerlerin korunması konusundaki bilincinin artırılması ile yeni seyahat deneyimleri yaşamalarına ve yörede daha uzun süre kalıp, daha çok harcama yapmalarına olanak sağlaması bakımından önem taşımaktadır. Yörede ekoturizmin geliştirilmesi aynı zamanda yerel halkın turizm ve çevre bilincinin artırılmasına, böylece doğal ve kültürel kaynakların sürdürülebilir kullanımına da katkı sağlayacaktır.

Araştırmanın ilk aşamasını yörenin ekoturizm açısından taşıdığı güçlü, zayıf yönleri, fırsatları ve tehlikeleri belirlemeyi amaçlayan durum analizi (SWOT Analysis) ve diğer aşamasını ekoturizm talebinin genel özelliklerinin belirlenmesine yönelik olarak yapılan talep araştırması oluşturmaktadır. Araştırmadan elde edilen sonuçlardan yörede ekoturizmin geliştirilmesi için izlenecek stratejilerin belirlenmesi ve ekoturizm gelişme modelinin oluşturulmasında yararlanılmıştır.

3.1. Ekoturizm Durum (SWOT) Analizi

Bir bölgede ekoturizmin geliştirilmesinde öncelikle yörenin güçlü, zayıf yönlerinin, fırsatları ve tehlikelerinin belirlenmesi gerekmektedir. Edremit Yöresi açısından ekoturizme yönelik olarak yapılan durum analizi aşağıdaki gibidir.

3.1.1. Yörenin Güçlü Yönleri

Edremit Yöresinin ekoturizmin gelişmesi açısından taşıdığı güçlü yönleri şu şekilde özetlemek mümkündür.

3.1.1.1. Doğal ve Kültürel Değerler

Edremit Yöresinde ekoturizm açısından önem taşıyan nispeten bozulmamış doğal ve kültürel değerler özellikle Kazdağı Milli Parkı ve çevresinde yer almaktadır. Kazdağları kütlesine dahil olan Kazdağı Biga yarımadasının en yüksek dağıdır. Kazdağları adı batıda Dededağı, ortada esas Kazdağı, doğuda Eybek Dağı, kuzeydoğuda Gürgen ve Kocakatran dağlarından oluşan kütleye verilen isimdir. Esas Kazdağı Kütlesinin güney yüzü, Zeytinli Çayı'ndan Altınoluk yerleşiminin batısına kadar olan bölümü ile bu bölümün zirveye kadar olan yükseklikleri ile sınırlanan 21300 hektarlık alanı, 17.04.1993 tarih ve 21555 sayılı resmi gazetede yayınlanan 93/4243 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile milli park ilan edilmiştir. Kazdağı Milli Parkı Balıkesir'e bağlı Edremit İlçe sınırları dahilindedir. Edremit Körfezi'nin kuzeyini sınırlayan Milli Park, güneyde Akçay, Güre, doğusunda Edremit, güney batısında Altınoluk yerleşimleri ile sınırlanmaktadır.

Milli park sınırları içinde kuzey-güney istikametinde uzanan derin vadi ve kanyonlar, flora ve fauna açısından zengin bir potansiyel oluşturmaktadır. Özellikle bitki örtüsünün taşıdığı biyolojik çeşitlilik milli parkın ana kaynak değerini oluşturmaktadır. Kazdağı ormanlarının Edremit Körfezi'ndeki iklime yağışları düzenlemesi, oksijen oranını yükseltmesi, fazla sıcaklıkları ve yüksek nemi azaltması gibi direkt etkisi bulunmaktadır. Yörede oksijen deposu olarak adlandırılan Kazdağı'nın yoğun ve sağlıklı orman dokusu, coğrafik oluşumu ve iklimsel özellikleri yöreye özgü bitki (endemik bitki türleri) ve yaban hayatının çok çeşitli olmasını sağlamıştır.

Milli parkın en önemli doğal kaynaklarını oluşturan ormanlar sahilden kızılçamlarla başlayıp, 800 metre yükseklikte karaçamla daha sonra karaçam-meşe karışık ormanlarına ve daha yüksek kesimlerde ise dünyada yalnız Kazdağı'nda yetişen Kazdağı Göknaına ulaşmaktadır. Bu alanlar orman altı ağaççık ve endemik türleri de kapsayan otsu formdaki bitkiler bakımından da çok zengindir. Bitki örtüsünün biyolojik çeşitliliği hayvan varlığının çeşitlenmesini sağlamıştır. Hayvan popülasyonu belirlenmemekle birlikte milli parkta yaşayan ve yaşama ihtimali olan türler arasında ; karaca, yaban domuzu, ayı, sırtlan, yaban kedisi, vaşak, karakulak, anadolu parısı, kurt, çakal, tilki, porsuk, kaya ve ağaç sansarı, gelincik, tavşan, sincap, kirpi, yarasalar, fareler ve kuşlardan ise ; atmaca, şahin, çaylak, çakır kuşu, orman bülbülü, dağ bülbülü, keklik, çulluk ve daha bir çok kuş türü sayılabilmektedir.

Milli park alanı yaz aylarında birçoğunun kurumasına veya debilerinin azalmasına rağmen bol akarsulu kaynaklara sahiptir. Park sınırları içinde birçok küçük dere olmakla birlikte 30'a yakın akarsu belirlenmiştir. Bunların en önemlileri Zeytinli Çayı, Kızılkeçili Çayı, Güre Çayı, Kuru Dere, Manastır Çayı, İhlamur Dere, İskele Dere ve Şahin Dere' dir. Bu dereler mili park sınırları içinde doğmakta ve beslenerek güneyde Edremit Körfezi' nden denize dökülmektedir. Bu kolların en önemlileri, Zeytinli Çayı'nı besleyen Ayı Deresi, Alan Dere, Çeyiz ve Kaklık Dere; Manastır Çayı'nı besleyen Zıgın Dere ; Şahin Dereyi besleyen Bickı Dere ile Güre Çayı'nı besleyen Pınarbaşı Deresidir. Bu dereler arasında Manastır Çayı ve Şahin Dere yöresinin en önemli kanyonlarını oluştururlar. Yörede her mevsim sulu dereler Ayı ve Şahin Dereleri, Manastır Çayı, Pınarbaşı Deresi, Kızılkeçili, Zeytinli ve Güre Çaylarıdır.

Milli park sınırları içindeki sayısız pınarlardan en önemlileri, Kırangış Pınarı, Elma Pınarları, Ekşisu Pınarı, Kozlu ve Yenicesu Pınarları, Kartal Pınarı, Boluca Pınarı, Yurt ve Pınarbaşı Pınarları, Kirazlı Pınarı ve Aksu Pınarıdır. Belirtilen doğal özelliklerin bir arada bulunduğu ve kullanım olanağına açık, düzenlenmiş ve düzenlenmemiş bir çok günübirlik alanlar mevcuttur. Bu alanlarla birlikte milli parkın iç kesimlerinde, daha önceden yaylacılık faaliyetlerinin yapıldığı yayla tepe, tozlu ve kapaklı yayla mevkileri günübirlik ve kamp alanları için doğal ortamlara sahiptir.

Ayrıca zirveler topografik özellikleri ve manzara görüş açılarıyla doğal manzara seyir noktası durumundadır.

Milli park doğal özelliklerinin yanında halk arasında yayılmış efsaneleri ve mitolojik önemiyle de dikkat çekmektedir. Kazdağı' nın mitolojik adı " İda" dır. Dünyanın ilk güzellik yarışmasının burada yapılmış olması, Troia ile ilgili efsanelerin kaynağını oluşturması, ayrıca yörede yaşayan Türkmenlerin ermiş olarak kabul ettikleri Sarıkız'ın bugün de geleneksel olarak yaşatılan efsanesi, Kazdağı' nın önemli mitolojik değerlerini oluşturmaktadır. Kazdağı adının, dağın en yüksek tepesi olan Sarıkız Tepesi'nin ve babasının öldüğü yer olan Baba Dağı adının bu efsaneden geldiği öne sürülmektedir.

Yöre halkı ve bölge dışından gelen ziyaretçilerin de katılımıyla efsanenin geçtiği bu tepelerde her sene Ağustos ayının 3. haftasında şenlikler düzenlemekte, bu gruplar milli park yönetiminden izin almak suretiyle 1 hafta boyunca Türkmen Yaylası'nda çadır kurarak geleneksel törenlerini gerçekleştirmektedirler. Ayrıca milli parkın güneyinde yer alan Tahta Kuşlar Köyü yolu üstündeki etnografya müzesinde yörede yaşayan Türkmenlerin folklorik değerleri sergilenmektedir. Bununla birlikte yörede günümüze kadar anlatıla gelen diğer efsane ve hikayelere konu olan yerler, halk arasında kutsal sayılan adak yerleri Kazdağı' nın önemli kültürel değerlerini oluşturmaktadır.

Yöre çok eski dönemlerden günümüze kadar ulaşabilen zengin el sanatlarına sahiptir. Geleneksel el sanatlarının ve çok çeşitli etnografik eserlerin sergilendiği bir başka etnografya müzesi de Eylül 2001 yılında açılan A. Sıdika Erke Etnografya müzesidir. Yerel halkın kültürel zenginliklerinin ve yaşantısının tanınması bakımından Kazdağı Milli Parkı güney sınırlarında yer alan Çamlıbel, Avcılar, Tahtakuşlar gibi bir çok köy önemli fırsatlar sunmaktadır. Yörenin diğer önemli kültürel zenginliklerini düzenlenen festival ve şenlikler oluşturmaktadır. Her yıl Ağustos ayında yerel yönetimlerce organize edilen Edremit- Akçay Zeytin Festivali ve Burhaniye - Ören Turizm, Kültür ve Zeytin Şenlikleri en önemli etkinlikleri oluşturmaktadır. Bu çerçevede çeşitli fotoğraf, el işi, el sanatları sergileri, özellikle zeytin ve diğer yerel ürünlerle ilgili standlar, çeşitli bilim adamları ve sanatçıların katıldıkları söyleşiler, paneller, eğlenceler ve yarışmalar gibi çok çeşitli kültürel etkinlikler düzenlenmektedir. Kazdağı Milli Parkı ve çevresinin sahip olduğu doğal ve

kültürel kaynaklar Tablo 6 ' da gösterilmiştir. Bu kaynaklar yörede ekoturizmin geliştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Tablo 6. Kazdağı Milli Parkı Doğal ve Kültürel Değerleri

Günöbirlik Tesis Alanları	Düzenlenmiş Günöbirlik Alanlar	Düzenlenmemiş Günöbirlik Alanlar	Potansiyel Manzara Seyir Noktaları
Çağlayan (Kızılkeçili)	Çağlayan ve Anıt Çınar (Kızılkeçili)	Şıp Şıp Dede (Kadıköy-Ortaoba)	Kapıdağı Tepe Or. Göz. Kul. (1370 m)
Şarлак (Çamlıbel)	Manastırhan Mevkii (Kavlaklar)	Gelin Çamı (Kavurmacılar)	Koçara Tepe Or. Göz. Kul. (1358 m)
Çay Gazinosu (Zeytinli)	Çay Mevkii (Zeytinli)	Kirsealanı Mevkii	Bazlamaç Tepe Or. Göz. Kul. (662 m)
Etnografya Müzesi (Tahtakuşlar)	Pınarbaşı (Güre)	Türkmen Yaylası	Yüksek Tepe Or. Göz. Kul. (1195 m)
Şahin Dere Kanyonu Girişi (Altınoluk)	Şahin Dere Kanyonu Girişi (Altınoluk)	Yayla Tepe	Damla Tepe Or. Göz. Kul. (840 m)
Sütöven (Kızılkeçili)	Hasan Boğuldu (Kızılkeçili)	Tozlu Yayla	Aktaşkaya Or. Göz. Kul. (1379 m)
Dede Pınarı (Avcılar)	Dilek Dede (Çamlıbel)	Kapaklı Yayla	Zeybektaş Or. Göz. Kul. (1188 m)
	Garip Dede (Kavlaklar)	Dumanlı Yayla	Nanekırı Tepe (1648 m)
		Kar Kuyuları Mvk. (potansiyel kayak alanı)	Sarıköz Tepe (1726 m)
		Ağlayan Çam (Dereçatı Mevkii)	Karataş Tepe (1774 m)
		Düden Alanı Mevkii	Babadağı T. (1765 m)
		Topçam Mevkii (Kaletası)	Tavşanoynağı Tepe (1562 m)
		Ziğın Dere Mevkii (kampçılık ve dağcılık)	Kışladağ Tepe (622 m)
		Gölcük Pınarları	Şahin Dere Kanyonu (500- 600 m)
		Kırlangıç Pınarları	Ağlayan Çam Mevkii (Dereçatı)
		Padişah Pınarları	
		Çiriş ve Elma Pınarları	
		Ekşisu Pınarı	
		Kozlu ve Yenicesu Pınarları	
		Kartal Pınarı	
		Bolluca Pınarı	
		Pınarbaşı Pınarı	
		Kirazlı Pınarı	
		Aksu Pınarı	
		Yurt Pınarı	

Kaynak : Abdullah Soykan, " Kazdağı Milli Parkı'nda Doğal Ortam- İnsan İlişkileri ve Zeytincilik ", (Sempozyumda Sunulan Bildiri), **Kazdağları I. Ulusal Sempozyumu**, TMMOB Orman Mühendisleri Odası, 20-22 Eylül 2001, Altınoluk- Edremit, 2001, s. 32

3.1.1.2. Arkeolojik Değerler

Yöre tarihi eserler bakımından çok zengindir. Antik kaynaklara göre eski çağlarda Mysia olarak anılan bölgenin ilk sakinleri Lelegler' dir. Daha sonra Troia' ya bağlı şehir krallıkları halinde yaşamışlardır. M.Ö. 6. yy' da Lydia' lıların, sonra da Persler' in yönetimine, M.Ö 334' de Büyük İskender' in eline geçmiş, daha sonra da Bergama Krallığı topraklarına dahil olmuştur. Bu krallığın vasiyeti ile M.Ö. 133' de Roma kontrolüne girmiş, M.S. 395' den itibaren de Bizans (Doğu Roma) egemenliğine tabi olmuştur. 1077- 1327' de Selçuklu Devletine bağlanan bölge, XIV. yy' da Karesi Beyliği idaresine geçmiş, bu beyliğin yarım asır kadar süren hakimiyetinden sonra Osmanlı İmparatorluğu' na katılmıştır¹.

Edremit Körfezi'nde bulunduğu antik kaynaklardan öğrenilen başlıca şehir ve yerleşim merkezleri ; Adramyttion, Antandros, Thebe, Assos, Astyra, Lynnessos, Chyrsa ve Killa' dır. Bu şehirlerin bazılarının yerleri tam olarak bilinmemekle birlikte ; Adramyttion, Burhaniye İlçesi Ören- Karataş mevkiinde, Antandros antik kentinin Kazdağı Milli Parkı' nın güneyinde Yukarı Avcılar köyü yakınında² ve Assos (Behramkale) kenti Çanakkale il sınırlarında bulunmaktadır. Bu antik kentlerde çeşitli dönemlerde kazı çalışmaları yapılmış sütun başları, lahitler, kuş, koç, insan figürleri gibi değişik dönemlere ait bir çok buluntular elde edilmiştir. Bu buluntular yörede arkeoloji müzesi olmadığından yerel yönetimlerce muhafaza edilmektedir. Bazılarının ise Çanakkale müzesi ve Bergama müzesi deposunda bulunduğu belirtilmektedir. Milli parkın batısında yer alan ve Roma dönemine ait olduğu sanılan Zeus Altarı yörenin diğer önemli bir tarihi varlığıdır.

Bununla birlikte yörede 1995 yılından beri Engin Beksaç başkanlığında yapılan arkeolojik yüzey araştırmaları sonucunda Edremit Körfezi' nin güneyindeki Madra Dağı eteklerinde ve Burhaniye İlçesi' nde yakın zamanda ortaya çıkarılan " Kaya Sunakları " , Cilalı Taş Devri' nden beri var olan tanrılaştırılmış doğa ve bereket inancının en güzel örneklerindendir. Benzerleri ancak Doğu ve Orta Avrupa

¹ T.C. Orman Bakanlığı Milli Parklar ve Av – Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü, Milli Parklar Dairesi Başkanlığı, Kazdağı Milli Parkı Master Planı, Sınai Tesisler A. Ş. Projeler Daire Başkanlığı, Ankara, 1995

² Zekeriya Özdemir, Adramyttion 'dan Efeler Toprağı Edremit 'e II. Cilt , 1.Baskı , Eylül 2002 , Ankara , s. 2,6.

ülkelerinde görülen, Türkiye 'de ise çok sınırlı örnekleri bulunan kaya sunakları yörenin diğer önemli arkeolojik zenginliklerini oluşturmaktadır³.

3.1.1.3. Turistik Olanaklar ve Altyapı

Yörede kıyı turizmi gelişme gösterdiğinden başta konaklama olanakları olmak üzere yeme- içme ve eğlence işletmeleri oldukça fazladır. 2001 yılı itibariyle ; Edremit İlçesi' nde turizm işletme belgeli tesislerde 2189, belediye belgeli tesislerde 4376 ve kamu kaplarında ise 1531 olmak üzere toplam 8096 yatak kapasitesi mevcuttur. Yine Burhaniye İlçesi' nde ise ; turizm işletme ve yatırım belgeli tesislerde 1217, belediye belgeli tesislerde 2449 olmak üzere toplam 3666 yatak bulunmaktadır. Bu yatak kapasitesine Kazdağları eteklerinde bulunup, Çanakkale il sınırları içine giren tesisler de eklendiğinde sayı daha da artmaktadır. Belirtilen yatak kapasitelerinin içinde otel, motel, tatil köyü, apart otel, pansiyon, kamping gibi çok çeşitli konaklama imkanları mevcuttur. Bununla birlikte yörede özellikle kıyı şeridinde olmak üzere çok sayıda ikinci konut bulunmaktadır.

Belirtilen bu tesislerin hemen hepsi kitle turizmine hitap etmektedirler. Bunlardan Kazdağları eteklerindeki milli park sınırına yakın köylerde doğa ile iç içe kurulmuş çok az sayıdaki tesis mevcuttur. Bu tesisler temel çekiciliği deniz, kum, güneş olmadan yörenin doğal ve kültürel değerlerini ön plana çıkaran bir turizm anlayışına yönelik olarak hizmet vermektedirler. Ekoturizm ilkeleri ile tam bağdaşmasa da yörenin doğal ve kültürel dokusuna uygun olarak kurulan bu tesisler, ekoturizmin gelişmesine öncülük etmesi bakımından önem taşımaktadırlar.

Yörede çalışma sahası içinde kalan Edremit, Burhaniye, Küçükkuyu ve Yenice ilçelerinde 8' i A Grubu, 3' ü A-G Grubu, 1' i B ve 1' i de C Grubu olmak üzere toplam 13 adet seyahat acentası faaliyet göstermektedir. Bu seyahat acentalarından bazıları yöredeki arkeolojik, kültürel alanlara ve özellikle de Kazdağı Milli Parkı'na yönelik başta trekking, foto safari, yüzme, köyleri ziyaret şeklindeki aktivitelerden oluşan günübirlik geziler düzenlemektedirler.

Genel olarak yöre iyi bir ulaşım ağına sahiptir. Kazdağı Milli Parkı 'na ulaşım E – 87 nolu devlet karayolundan ayrılan Zeytinli, Avcılar, Altınoluk, Kızılkeçili, Güre

³ Burhaniye Kaymakamlığı, " Haber Bülteni " , Yıl .4, Sayı. 45, 15 Mayıs 2002.

köy yolları ile sağlanmaktadır. Hava ulaşımı açısından şu anda uluslararası hava yolu taşımacılığına açık olmamakla birlikte Körfez Havaalanı, deniz ulaşımı açısından ise Burhaniye- Iskele Yat Limanı önemli yatırımlar içinde gösterilmektedir. Yörede biyolojik arıtma tesislerinin eksikliği ile birlikte, kanalizasyon sorunu büyük ölçüde çözülmüştür. Yerel yönetimlerin altyapı konusundaki çalışmaları ile Akçay, Güre, Altınoluk kanalizasyon sistemini kurmuşlardır. Fakat arıtma sistemleri ve evsel atıkların (çöp) depolanması ve geri dönüşümünün gerçekleştirilmesi konusunda problemler mevcuttur. Bu konuda 2002 yılında Burhaniye – Iskele' de Körfezdeki ilk biyolojik arıtma tesisinin faaliyete geçirilmiş olması yöre açısından önemli bir gelişmedir. Yöredeki haberleşme, sağlık ve güvenlik hizmetleri ise Edremit ve Burhaniye ilçe merkezleri ve civarlarındaki yerleşim yerlerinde oldukça iyi durumdadır.

3.1.1.4. Kurumsal Altyapı

Ekoturizmin başarısında en önemli faktörlerden biri sadece hükümetler ve yerel yönetimlerin değil aynı zamanda yerel halkın da gelişme sürecine dahil edilmesidir. Bu bakımdan yörede sivil toplum örgütlerinin gelişmesi önemli bir avantajı oluşturmaktadır. Diğer sektörlerde olduğu gibi turizm sektöründe de sürdürülebilir gelişmenin sağlanmasında sivil toplum örgütlerin rolü büyüktür.

Yöredeki en geniş katılımlı sivil toplum örgütü Burhaniye İlçesi' nde oluşturulan Yerel Gündem 21' dir. Halk meclisi olarak da adlandırılan ve diğer komşu belediyelerin de kurulması çalışmalarını sürdürdükleri bu birliktelikler, yöredeki gelişmelerde halkın söz sahibi olması, karar ve uygulama süreçlerinde yer almasını sağlaması bakımından ekoturizmin gelişmesinde önemli destek sağlayacaklardır. Bununla birlikte GÜMÇED (Güney Marmara Doğal ve Kültürel Çevreyi Koruma Derneği) gibi doğal ve kültürel değerlerin korunması yönünde faaliyet gösteren çevreci dernekler, Balıkesir Üniversitesine bağlı Zeytincilik Enstitüsü ve Meslek Yüksekokullarının yörede bulunması bir başka avantajı oluşturmaktadır.

Edremit Körfezi' nde bulunan yerel yönetimlerin bir araya gelerek kurdukları Körfez Belediyeler Birliği , bölgedeki mevcut ve potansiyel çevre sorunlarının

çözümünde sağlayacağı güç birliği ile yöredeki tüm sektörler açısından sürdürülebilir gelişmenin sağlanmasında önemli bir rol oynayacaktır.

3.1.2. Yörenin Zayıf Yönleri

Yörede ekoturizmin sürdürülebilir gelişmesini olumsuz yönde etkileyebilecek bazı zayıf yönler bulunmaktadır. Bu kapsamda çözülmesi gereken çevre ile ilgili başlıca sorunlar şunlardır⁴ :

- 1- Kanalizasyon ve arıtma tesislerinin çevre kirliliğine neden olmayacak şekilde kurulup işletilmesi.
- 2- Bölgedeki akarsuların ıslah edilerek erozyonun önlenmesi.
- 3- Doğal bitki örtüsü ve hayvan türlerinin korunmasına özen gösterilerek bu konudaki olumsuzluklara fırsat verilmemesi.
- 4- Yer altı ve üstü su kaynaklarının planlı ve doğru kullanımının sağlanması.
- 5- Evsel atıkların (çöp) depolanması ve geri dönüşümünü gerçekleştirecek bir projenin hayata geçirilmesi.
- 6- İmar planlarının disipline edilmesi ve hiçbir ödün verilmeden uygulanarak çarpık kentsel yapılaşmanın önlenmesi.

Belirtilen temel çevresel sorunların yanında ekoturizmin gelişmesi açısından diğer zayıf yönler ise şu şekilde belirtilebilir :

- Çevresel bilinç ve etik eksikliği.
- Ekoturizm hakkında yerel halk, yerel yönetimler, turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmeler ve ilgili diğer gruplardaki bilgi eksikliği.
- Ekoturizmin macera, spor gibi diğer turizm türleri ile karıştırılması ve ekoturizme yönelik bir ürünün oluşturulmaması.
- Ekoturizm ürününün unsurlarını içeren bir tanıtımın yapılmaması.
- Dizayn, yerleşim, hizmet açısından ekoturizm deneyimini tamamlayacak konaklama olanaklarının yetersizliği.

⁴ Burhaniye Belediyesi, “ 21. Yüzyılda Körfezin Çevre ve Kalkınma Sorunları ve Çözüm Önerileri “, Sonuç Bildirgesi, 11. Burhaniye – Ören Turizm, Kültür ve Zeytin Şenliği Forumu , 4,5,6 - Ağustos 2000, Burhaniye.

- Özellikle Kazdağı Milli Parkı' na yönelik bir ekoturizm master planı ve yönetim planının olmaması.
- Milli park içindeki biyolojik çeşitliliğe (flora, fauna) ilişkin bir envanterin olmaması.
- Milli parkta turistik faaliyetlerin düzenlendiği hassas ekosistemlere sahip alanlarda taşıma kapasitelerinin belirlenmemiş olması.
- Milli park yönetimine kendi kendini finanse edebilecek (altyapı, bakım - onarım vb. gereksinimler için) yeterli fonların ayrılamaması.
- Milli park girişinde kontrol noktalarının ve ziyaretçiler için ekoturizmle ilgili broşür, tanıtım filmleri vb. araçlarla donatılmış bilgilendirici ve eğitici bir ziyaretçi merkezinin olmaması.
- Ekoturizme yönelik faaliyetlerle ilgili olarak milli parkta yön ve bilgi levhalarının bulunmaması.
- Milli park içinde ve genel olarak turizm sektörüne ve ziyaretçilere yönelik olarak ekoturizmle ilgili düzenlemelerin yapılmaması. Örneğin seyahat acentalarının faaliyetleri ve ziyaretçilerin davranışlarına yönelik etik ilkelerin, tur ilkeleri veya gezi ile ilgili kuralların geliştirilmemiş olması.
- Ekoturizme yönelik faaliyetlerin yörenin doğal, kültürel ve ekonomik çevresine yapacağı etkilerin izlenmesini sağlayacak bir programın (monitoring) olmaması.
- Özellikle milli park içinde, faaliyetlerin denetimi ve kontrolü açısından personel yetersizliği.
- Yerel halk içinden seçilmiş iyi eğitilmiş ve deneyimli ekoturizm rehberlerinin yetersiz oluşu.
- Yörede ekoturizm planlamasında ve gelişme sürecinin her aşamasında yer alacak yerel yönetimler, milli park yönetimi, turizm işletmeleri, sivil toplum örgütleri, yerel halk, üniversiteler vb. grupları kapsayacak geniş katılımlı uygun bir organizasyon gereksinimi.

3.1.3. Ekoturizme Yönelik Fırsatlar

Yörede ekoturizmin geliştirilmesi açısından önemli fırsatlar bulunmaktadır. Bu fırsatları potansiyel fırsatlar ve ekoturizme yönelik mevcut gelişmeler şeklinde iki bölümde ele almak mümkündür.

3.1.3.1. Potansiyel Fırsatlar

Yöre, ekoturizmin geliştirilmesi açısından önemli potansiyel fırsatlara sahiptir. Bunlar kısaca şu şekilde belirtilebilir :

- Ekoturizme yönelik düzenlenecek eğitim programları sayesinde yörede çevre bilincinin artırılması.
- Yöredeki diğer turizm türlerinin ve ülke genelinde ekoturizm açısından önem taşıyan diğer destinasyonların sürdürülebilir gelişmesine örnek olması.
- Aktivitelerin özellikle ilkbahar ve sonbahar aylarında yoğunluk kazanmasının turizmin mevsimsellik özelliği açısından yöreye olumlu katkısı.
- Başta milli park sınırlarına yakın köylerde yaşayanlar olmak üzere yöre halkına yerel el sanatları ve ürünlerini satma olanağının sağlanması, rehberlik, yeme- içme, konaklama, ulaşım hizmetleri ile yeni iş olanaklarının yaratılması.
- Yerel halkın yörenin doğal, kültürel ve arkeolojik değerlerine sahip çıkmasıyla, bunların korunması ve sürdürülebilir kullanımlarının garanti altına alınması.
- Doğal alanlarla kültürel turizm arasında bir bağ oluşturulması ve bu ilişkinin yöredeki deniz, kaplıca, iklim tedavi gibi diğer turistik çekiciliklerle entegrasyonu.
- Yörenin doğal, kültürel ve arkeolojik değerlerini ön plana çıkaran bir turizm ürününü hem ulusal hem de uluslararası turizm pazarında tanıtmaya olanağı.
- Ziyaretçilere yörenin doğal ve kültürel değerlerini yakından tanıma olanağı sağlanması.
- Milli parktan ziyaretçiler kadar yöre halkına da, koruma – kullanma prensibi içinde, yararlanma olanağı sağlanması.
- Ekoturizm deneyimine ve yörenin doğal ve kültürel dokusuna uygun konaklama kapasitesinin yaratılması.

3.1.3.2. Ekoturizmle İlgili Gelişmeler

Kıyı turizminin gelişme gösterdiği yörede son yıllarda özellikle Kazdağları ve çevresine yönelik bir turizm talebi görülmektedir. Çok serin havası ve bol su kaynakları nedeniyle turizm kapasitesi yüksek olan bölgeye talep yaz aylarında daha

da artmaktadır. Geleneksel olarak her yıl Ağustos ayında milli park sınırları içinde düzenlenen Sarıkız Şenliklerinin yanında, düzenlenmiş ve düzenlenmemiş günöbirlik alanlardan rekreatif olarak yararlanana yoğun bir talep vardır.

Yaz mevsimi dışında ilk ve son bahar aylarında dağ turizmi, ayrıca özellikle botanikçiler ve diğere bilim adamlarının bilimsel amaçlı turizm olanakları da değeriendirilmeye başlanmıştır. Kazdağı Milli Parkı ve çevresi trekking, hiking, foto safari, yaban hayatını gözlemleme, kamp kurma ve civardaki köyleri ziyaretler şeklinde doğayı ve yerel költürü tanımaya yönelik zengin olanaklar sunmaktadır. Henüz organize olmamakla birlikte yöredeki birkaç seyahat acentası ve girişimcinin milli park yönetiminden izin alınması kaydı ile rehberli olarak belirlenen güzergahlarda trekking vb. faaliyetleri mevcuttur.

2001 yılında Türkiye ve Yunanistan arasında Çevre Konusunda İşbirliği Anlaşması çerçevesinde gerçekleştirilmesi planlanan ; " Türkiye' de Kazdağı Milli Parkı ve Yunanistan' da Tavrapos Gölü yakınlarındaki Argitea Bölgesinin ekoturizm amaçlı master planlarının hazırlanması " projesi yörede ekoturizmin geliştirilmesi açısından önemli bir fırsat sağlayacaktır. Kazdağı Milli Parkı'nın ekoturizm destinasyonu olarak geliştirilmesini amaçlayan bu proje ölkemizde Milli Parklar Av ve Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü tarafından koordine edilecek ve ekoturizm master planlarının hazırlanması, altyapı, yerel halkın bilinçlendirilmesi, ihtisas rehberlerinin (ekoturizm rehberi) yetiştirilmesi ve projenin tanıtımı konularında Turizm Bakanlığı' nın desteğı sağlanacaktır. Bu önemli projenin yanında 2002 Dünya Ekoturizm Yılı' nın da etkisi ile milli park yönetimi ve Balıkesir Üniversitesi öğretim elemanlarının da katkıları ile yörede ekoturizme yönelik önemli gelişmeler kaydedilmiştir.

Bu gelişmelerden ilki 2002 yılında Balıkesir Milli Parklar ve Av Yaban Hayatı Başmühendisliği tarafından Milli Parklar Av ve Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü'nün onayı alınmak sureti ile oluşturulan " Kazdağı Milli Parkı Ekolojik- Turizm Etkinlikleri Çalışma Esasları " dır. Kazdağı Milli Parkında yürütölecek olan her türlü etkinlikler için uyulacak kuralları belirleyen bu çalışma esasları Ek 1' de verilmiştir. Kazdağı Milli Parkı'nda düzenlenecek her etkinlik için milli park yönetiminden izin alınması gerekmektedir. Etkinlik, rehber, etkinliğı düzenleyen firma ve etkinliklere katılacaklara ait bilgileri içeren izin formu Ek 2 ' de sunulmuştur.

Diğer önemli bir gelişme ; Kazdağı Milli Parkı 2002 yılı ekoturizm güzergahları haritasının hazırlanmasıdır. Bu harita ile milli parkta düzenlenecek etkinlikler için araçlarla ve trekking ile gidilebilecek güzergahlar ve kamp alanları belirlenmiştir (Ek 3). Bu çalışma, etkinliklerin milli parkın doğal kaynakları üzerinde en düşük etkiyi ortaya çıkaracak şekilde düzenlenmesi ve kontrollü olarak turizme açılması bakımından önem taşımaktadır. Bir başka gelişme milli parkta düzenlenecek etkinlikler için ekoturizm rehberleri yetiştirmeyi amaçlayan " Kazdağı Milli Parkı Ekoturizm Kılavuzu Eğitim Semineri Programı " dır. Bu programı başarı ile tamamlayanlara A, B, C grubu olmak üzere üç kategoride kılavuzluk belgeleri verilecektir. Bu programa özellikle yöreyi iyi tanıyan yerel halktan kılavuz adaylarının katılması amaçlanmıştır. Bu çalışmalarla ilgili olarak Kazdağı Milli Parkı Ekoturizm Kılavuz Eğitim Semineri Programı ve bu programa başvuru koşulları ile ilgili detaylı bilgiler Ek 4 ve Ek 5 ' de sunulmuştur.

Ekoturizmle ilgili belirtilen çalışmalar, ekoturizmin geliştirilmesi açısından atılmış önemli adımlar olarak dikkat çekmektedir. Yörede ekoturizm açısından diğer önemli bir gelişme ise ; son yıllarda doğaya ve yerel kültüre saygılı farklı bir turizm ve işletmecilik anlayışını benimseyen tesislerin kurulmasıdır. Milli parkın çevresinde kurulmuş olan ve aralarında Kazdağı Tesisleri adıyla bir birliktelik oluşturan bu işletmeler kitle turizminin ortaya çıkardığı çevre sorunlarına bir tepki olarak ; konuklarına temiz ve nezih bir ortam sunmak, doğal ve yöresel ürünlerle ikram yapmak, bölgenin doğal ve kültürel zenginliklerini yaşamak ve yaşatmak şeklindeki ortak bir amacı paylaşmaktadırlar.

3.1.4. Ekoturizm Açısından Tehlikeler

Yörede ekoturizmin gelişmesini olumsuz yönde etkileyecek bazı tehlikeler mevcuttur. Ekoturizm bölgedeki diğer turizm türleri ve sektörlerden soyutlanamayacağına göre bu gelişmelerin de sürdürülebilirlik ilkelerine uygun olması gerekmektedir. Bu bağlamda ekoturizm açısından yörede tespit edilen tehlikeler şu şekilde özetlenebilir.

3.1.4.1. Doğal ve Kültürel Dokunun Bozulması

Yörenin özellikle kıyı yerleşimlerdeki aşırı ve çarpık yapılaşma Türkiye' nin diğer kıyılarında olduğu gibi dikkat çekmektedir. İkinci konutlar ve kooperatifler şeklindeki bu yapılaşmalar kıyı ekosistemi üzerinde bir baskı yaratmakta ve kitle turizminin ortaya çıkardığı sorunları da beraberinde getirmektedir.

Bununla birlikte Kazdağları eteklerinde ve milli park sınırına yakın olan köylere doğru bir yapılaşma görülmektedir. Bu köylerdeki evlerin bölge dışından gelenler tarafından ikinci konut olarak belli zamanlarda kullanılmak üzere satın alınıp, kendi konforlarına göre düzenlenmesi ile ortaya çıkan modern yapılar yörenin doğal ve kültürel dokusuna zarar vermekte ve otantikliğini bozmaktadır. Bu konuda çarpıcı bir örnek olarak Kazdağları eteklerinde kurulu Yeşilyurt Köyü gösterilebilir. 2001 yılı itibariyle köy muhtarı ile yapılan görüşmede, bu köyde 73 hanenin sürekli oturduğu ve 52 hanenin ise başta İstanbul ve diğer büyük şehirlerden gelen yazlıkçılardan oluştuğu belirlenmiştir. Toplam 125 haneli köyün neredeyse yarısının evlerini dışarıdan gelenlere satarak göç etmesi köyün doğal ve kültürel yapısının değiştiğini açıkça göstermektedir. Diğer köylerde de görülen benzer yapılaşmalar yörenin geleceği ve ekoturizm açısından önemli bir tehlike oluşturmaktadır.

3.1.4.2. Diğer Sektörlerden Kaynaklanan Etkiler

Yöredeki diğer sektörlerin faaliyetlerinden kaynaklanan olumsuz çevresel etkiler ekoturizm için de önemli bir tehlike oluşturmaktadır. Tehlike yaratan bu unsurlar şunlardır.

1- Termik Santral

Çanakkale' nin Çan İlçesi' nde Haziran 2000 yılında TEAŞ (Türkiye Elektrik Üretim ve İletim A.Ş.) tarafından ihale edilerek yapımına başlanan ve 2003 yılı sonunda faaliyete geçecek olan Çan Akışkan Yataklı Termik Santralinin yaratacağı çevre sorunlarına yönelik yöre halkının, sivil toplum örgütlerinin ve bilim adamlarının ciddi endişeleri bulunmaktadır.

Diğer taraftan yakıt olarak Çan yöresindeki linyitlerin kullanılacağı santralin çevreye zararlı olmayacağı, çevre dostu bir teknoloji ile yapıldığı ileri sürülmektedir. ÇED raporu Çevre Bakanlığı' nca onaylanan santralin yapımına engel olmak için Çanakkale' de sivil toplum örgütlerince oluşturulan çevre platformu Çevre Bakanlığı' na dava açmıştır. Yine Çanakkale Çevre Gönüllüleri Derneği ' nin santralin ÇED raporunun gerçekleri yansıtmadığını ileri sürerek Bursa Birinci İdare Mahkemesi' ne yapımın durdurulması için açtıkları dava devam etmektedir⁵.

Çan yöresinde hakim rüzgarların kuzeydoğudan esmesi ve Çan İlçesi' nin bir vadi içinde bulunması sonucunda termik santralin bacasından çıkacak atık gazların turizm açısından önemli olan Assos, Bozcaada ve Edremit çevresine ulaşabileceği ve Kazdağı' nın en büyük zararı göreceği ifade edilmektedir⁶ . Çok ciddi önlemler alınmadan faaliyete geçmesi durumunda, tarım ve orman alanlarının olumsuz etkilenmesiyle birlikte, başta endemik bitki türleri ve tıbbi bitkiler olmak üzere milli park ve çevresindeki flora ve fauna zenginliğinin zarar görmesi ekoturizm açısından da büyük bir tehlike oluşturacaktır.

2- Altın Madenciliği

Ülkemizde altın madenciliği yapılması düşünülen alanlardan birinin de Kazdağları olduğu belirtilmektedir. Bu konuda yöre halkı, sivil toplum örgütleri ve yerel yönetimler endişe duymaktadırlar. Özellikle, özel bir kanun ile koruma altına alınmış zeytinliklerin ve milli park sınırları içinde kalan alanların altın madeni işletmeciliğinin ortaya çıkaracağı olumsuz etkiler nedeniyle büyük tehlike altına gireceği ifade edilmektedir. Altın madenciliğinin çevre üzerindeki olumsuz etkilerine ilişkin çok sayıda örnek gösterilebilir. Bu konudaki bazı örnekler şunlardır⁷ :

* Kanada' daki Nova Scotia altın madeni atıklarındaki sızma nedeniyle göl ve nehirlerde canlı kalmamıştır.

* Nevada Battle dağı yakınındaki McCoy/ Cove altın madeninde siyanür kullanılmasından sonra yörede 1 yıl içinde 1000' den fazla kuş ölmüştür.

⁵ Sabri Karakaya, " Çan Termik Santrali İnşaatında Bilirkişi İncelemesi Yapıldı ", Alternatif Gazetesi, <http://www.canakkale.org/alternatif/mesajlar/610.html>, 10,05,2003.

⁶ TÜRSAB, " Yok Edilen Güzelliklerimiz : Kazdağı ", Doğa Turizmi ve Çevre , Türsab Çevre Komitesi, 1. Baskı, Kasım 1999, s. 48.

⁷ y.a.g.e., s.47.

Belirtilen örnekleri arttırmak mümkündür. Altın madenciliği yapılan alanlarda siyanür nedeniyle yer altı ve üstü su kaynaklarının kirlenmesi sonucunda yöre halkının büyük risk altında kalacağı, yine tarım alanlarının kullanılamaz hale gelmesi ve yörenin flora ve faunasının aynı şekilde olumsuz etkileneceği yönünde önemli kaygılar mevcuttur. Bu konuda Bergama ' da yerel halkın ve sivil toplum örgütlerinin yörelerinde altın madenciliği yapılmasına yönelik verdiği mücadele de benzer gerekçelerle yapılmıştır.

Altın madenciliği faaliyetleri ile ilgili ilkeleri de belirleyecek olan " Maden Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı Taslağı " üzerindeki çalışmalar devam etmektedir. Başta çevreciler, sivil toplum örgütleri ve ilgili diğer kişiler bu kanun tasarısının koruma altındaki alanlar ve diğer hassas ekosistemlerde altın madenciliğinin olumsuz etkilerini dikkate alacak şekilde hazırlanması için büyük çaba sarf etmektedirler.

Altın madenciliği konusundaki bu endişeler ülkenin doğal ve kültürel açıdan hassas diğer alanları için de geçerli olup, bu kaynaklar dikkate alınmadan yapıldığında yörenin doğal yapısını ve yerel halkı olumsuz etkileyecek ve ekoturizm açısından da önemli bir tehlike oluşturacaktır.

3- Zeytinyağı Üretimindeki Çevre Sorunları

Turizmle birlikte yörenin en önemli geçim kaynağını oluşturan tarım sektöründe başı zeytincilik çekmektedir. Yöredeki zeytinyağı fabrikalarından atık madde olarak çıkan ' karasu ' yun arıtılması yörenin öncelikli sorunlarından birini oluşturmaktadır. Karasuyun arıtılmadan derelere veya kanalizasyon sistemine verilmesi beraberinde çevre kirliliğini de getirmektedir. Karasuyun arıtılması için kurulacak tesislerin çok maliyetli olması ve fabrikalardan çıkan bu atık suyun arıtılmadan kanalizasyon sistemine verilmesi konusunun çözümü için yerel yönetimler, üniversiteler ve yöredeki zeytinyağı üreticileri bir birliktelik sağlayıp çaba göstermektedirler. Fakat bu sorun henüz çözülebilmemiş değildir.

3.1.4.2. Yangın Riski

Büyük bölümünü ormanlık alanların oluşturduğu milli park ve çevresinde yangın riskinin olması kaçınılmazdır. Özellikle haziran – eylül ayları arasındaki dönemde bu risk daha da artmaktadır. Yöredeki hakim rüzgarların etkisiyle ortaya çıkabilecek yangınların çok hızlı yayılabileceği de göz önüne alındığında, bu konudaki mevcut önlemlerin ve denetimlerin sıkı bir şekilde sürdürülmesi büyük önem taşımaktadır. Milli park sınırları içinde yer alan yangın gözetleme kulelerinin yanında, ortaya çıkabilecek yangınlar için civardaki ilçelerde ve diğer yerleşim yerlerinde ilk müdahale ekiplerinin hazır tutulması gerekmektedir.

Çıkabilecek orman yangınlarını söndürmenin güçlüğü ve vereceği tahribatın çok büyük boyutlara ulaşabileceği düşünüldüğünde, en iyi yolun yangın riskine karşı gerekli önlemlerin alınması ve taviz verilmeden uygulanması olduğu görülmektedir. Bu nedenle ormanlık alanlarda ve civarlarında anız, piknik ve kamp ateşi yakılması konularına dikkat edilmelidir. Milli parka piknik vb. nedenlerle izinsiz girişler özellikle yaz aylarında daha sıkı kontrol edilmeli, milli parka yönelik geziler mutlaka deneyimli ekoturizm rehberleri eşliğinde yapılarak gezi süresince ateş yakılmaması, sigara içilmemesi, cam ve benzeri maddelerin bu alanlarda bırakılmaması hususlarına büyük özen gösterilmelidir.

Ekoturizm açısından belirtilen tehlikelerle birlikte, daha önceden tehlike arz eden bazı durumlar Kazdağı Milli Parkı ilan edildikten sonra bugün artık tehlike unsuru oluşturmamaktadır. Bu durumlar arasında daha önceden yaygın olarak yapılan kaçak avlanma, hayvanları ormanlık alanlarda otlatma ve ormandan ağaç kesimi gibi faaliyetler gösterilebilir. Bugün milli park sınırları dahilinde yasak olan bu faaliyetlerin, milli park yönetimi tarafından sıkı bir şekilde denetimi önem taşımaktadır.

Edremit Yöresine yönelik olarak yapılan durum analizi sonunda, yörenin ekoturizm açısından taşıdığı güçlü ve zayıf yönleri, fırsatları ve riskleri bir bütün olarak Tablo 7 ' de gösterilmiştir.

Tablo 7. Edremit Yöresi Ekoturizm Durum (SWOT) Analizi

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
Doğal Çekicilikler * Zengin flora ve fauna (Milli park ve çevresi) * Pınarlar, göletler, bol su kaynakları * Vadi, kanyon, akarsular ve diğer kaynaklar * iklim şartları (bol oksijen, düşük nem) Kültürel Çekicilikler * Etnografik değerler (yerel el sanatları vd.) * Mitolojik değerler (efsaneler, hikayeler vd.) * Şenlik, festival vd. kültürel etkinlikler * Otantik köyler (yerel mimari ve yaşam tarzı) Arkeolojik Çekicilikler * Antik kentler (Antandros, Adramyttion, vd.) * Kaya Sunakları, Zeus Altarı vd. Turistik Donatım ve Altyapı * Ulaşım ağı (havaalanı, yat limanı vd.) * Güvenlik, sağlık, iletişim, kanalizasyon hizmetleri * Kamping (çadır, karavan) , otel, motel, pansiyon gibi çok çeşitli konaklama imkanları * Seyahat acentaları * Çeşitli yeme – içme olanakları Kurumsal Altyapı * Sivil toplum örgütleri (Yerel Gündem 21, GÜMÇED ve diğer dernekler) * Körfez Belediyeler Birliği * Balıkesir Üniversitesi (Zeytincilik Enstitüsü ve Meslek Yüksekokulları)	* Çevresel bilinç ve etik eksikliği * Akarsuların ıslah edilmesi gereği * Arıtma tesislerinin yetersizliği * Çöp depolama ve geri dönüşümünün sağlanması konusundaki eksiklikler * Yer altı ve üstü su kaynaklarının plansız kullanımı * İmar planlarının yetersizliğinden kaynaklanan çarpık yapılaşma * Ekoturizme yönelik bilgi eksikliği * Ekoturizme uygun konaklama olanaklarının yetersizliği * Ekoturizmin diğer turizm türleri ile karıştırılması * Ekoturizm ürününe yönelik tanıtım eksikliği * Ekoturizme yönelik düzenlemelerin eksikliği (tur ilkeleri, gezi kuralları, etik ilkeler vb.) * Ekoturizm rehberlerinin yetersizliği * Milli park ekoturizm master planının eksikliği * Flora ve faunaya ait envanterin olmaması * Milli park içinde turizme açılan alanlarda taşıma kapasitelerinin belirlenmemiş olması * Milli parkın yönetimi için fon yetersizliği * Milli parktaki personel eksikliği * Milli parktaki altyapı eksiklikleri (giriş kontrol noktaları, ziyaretçi merkezi, çöp üniteleri,WC) * Milli parktaki faaliyetlerle ilgili yön ve bilgi levhalarının eksikliği * Ekoturizmin geliştirilmesinde geniş katılımlı uygun bir organizasyonun eksikliği
Fırsatlar	Tehlikeler
Potansiyel Fırsatlar * Yöre halkına yeni iş olanakları (rehberlik vd) * Yörede çevre bilincinin artırılması * Yörenin doğal, kültürel ve arkeolojik değerlerinin korunmasına katkı sağlanması * Diğer turizm türleri ve destinasyonların sürdürülebilir gelişmesine örnek olması * Yörede turizmin zaman konsantrasyonuna alternatif olması (ilkbahar ve sonbahar ayları) * Doğal alanlarla kültürel turizm arasında bir bağ oluşturması ve bunun diğer turistik çekiciliklerle (deniz, kaplıca, iklim tedavi) entegrasyonu * Yörenin doğal ve kültürel dokusuna uygun konaklama olanaklarının yaratılması * Yörede oluşturulacak ekoturizm ürününü ulusal ve uluslararası turizm pazarında tanıtma ve imaj geliştirme olanağı Ekoturizmle İlgili Gelişmeler * Kazdağı Milli Parkı Ekoturizm Projesi * Milli park ekoturizm güzergahları haritası * Ekoturizm Etkinlikleri Çalışma Esasları * Ekoturizm Kılavuzu Eğitim Programı	Doğal ve Kültürel Dokunun Bozulması * Kazdağı köylerine yönelik ikinci konut akını * Köylerin otantikliğini kaybetmesi Diğer Sektörlerden Kaynaklanan Etkiler * Çan Termik Santrali * Olası altın madenciliği * Zeytinyağı fabrikalarının atıkları (karasuyun artırılması problemi) Yangın Riski Diğer * Mevcut durum itibarıyla bir tehlike olmamakla birlikte milli park yönetimince sıkı denetim sağlanamadığı takdirde ; kaçak avlanma, ormanda hayvan otlatma ve kaçak ağaç kesme vb, faaliyetlerin verebileceği zarar

3.2. Yörenin Ekoturizm Talebine Yönelik Araştırma

Edremit Yöreni' ne yönelik mevcut turizm talebi içinde ekoturizm talebi ile ilgili herhangi bir çalışma ve veri bulunmamaktadır. Bu araştırmada öncelikle kitle turizmine yönelik hizmet veren geleneksel turistik işletmelerden ziyade, doğaya karşı duyarlı ve doğa ile ilgili aktiviteler organize eden işletmeler tespit edilmiştir. Daha sonra bu işletmelerin sunduğu ürünleri talep eden turistlerin oluşturduğu ana kitle içinden seçilen örneklem üzerinde araştırma gerçekleştirilmiştir.

3.2.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bir bölgede ekoturizmin gelişmesini sağlamak için ekoturizmin ilkeleri ve özelliklerine uygun politikaların izlenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda ekoturizm ürününün geliştirilmesi, pazarlaması , özellikle de tüketicilerin beklentileri ve davranışları öncelikli konuları oluşturmaktadır. Bu hususlar ayrıca 2002 Dünya Ekoturizm Yılı süresince tartışılan önemli konular arasında yer almıştır.

Ekoturizmin hassas ekosistemlerde geliştiği göz önüne alındığında doğa tabanlı turistik faaliyetlere katılan turistlerin, diğer turistlerden farklı olarak bu özel turizm ürününün başarısında önemli sorumlulukları bulunmaktadır. Ekoturizmin eğitici yönü, turistlerin doğaya ve kültürel değerlere karşı duyarlı tutumları ve etik davranışları bu turizm türünün gelişmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle doğa tabanlı seyahatlere katılan turistlerin beklentileri ve eğilimlerine yönelik olarak, sınırlı da olsa, pazar araştırmaları yapılmakta ve tüketici profili belirlenmeye çalışılmaktadır. Ekoturizm talebinin genel özelliklerinin belirlenmesine yönelik bu araştırmalar bir bölgede ekoturizmin gelişmesinde, planlanması ve yönetiminde önemli bir katkı sağlayacaktır.

Ülkemizde ise henüz bir ekoturizm ürünü ve bu ürüne yönelik bir pazar araştırması bulunmamaktadır. Bu araştırmada ; önemli bir arz potansiyeline sahip olan Edremit Yöreni'nde turistlerin ekoturizme yönelik eğilimlerinin ve beklentilerinin belirlenerek, yörede ekoturizm ürününün geliştirilmesi ve pazarlamasında izlenecek stratejilere ışık tutması amaçlanmıştır.

Bu noktadan hareketle araştırmanın amacı ;

1. Tüketicilerin ekoturizmi algılama seviyelerini, ilgilerini ve katılımını ölçmek,
2. Doğa tabanlı turistik aktiviteleri seçen tüketicilerin profilini belirlemek,
3. Bu aktivitelere yönelik bir tatili seçen tüketicilerin bilgi kaynaklarını belirlemek,
4. Tüketicilerin ekoturizm konusundaki bilgi düzeylerini ölçmek,
5. Ekoturizme yönelik olarak tüketicilerin motivasyonları ve tatmin düzeylerini ölçmek,
6. Araştırma sonuçlarını önceki bölümde açıklanan ekoturizm tüketici araştırmaları sonuçları ile karşılaştırmaktır.

3.2.2. Araştırmanın Kapsamı

Araştırmada uygulama alanı olarak Edremit Yöresi seçilmiştir. Edremit Körfezi kıyı yerleşimleriyle birlikte özellikle Kazdağı Milli Parkı ve çevresi ekoturizme yönelik olarak yörenin en önemli arz potansiyelini oluşturmaktadır. Önceki bölümde de belirtildiği üzere ekoturizmin geliştirilmesi için 2001 yılında Yunanistan ile başlatılan ortak ekoturizm projesinde Yunanistan'ın kuzey kısımlarının ve Türkiye' de ise Kazdağlarının proje kapsamına alınması, yörenin ekoturizm açısından taşıdığı önemi göstermesi bakımından önemli bir gelişmedir.

Araştırma alanının belirlenmesinden sonra araştırmanın yapılacağı tesislerin seçimine geçilmiştir. Yörede özellikle kıyı şeridinde yer alan çok sayıda konaklama tesisi olmakla birlikte, mümkün olduğunca kitle turizmine hitap etmeyen ve ekoturizmin ilkeleri ile uyumlu olarak faaliyet gösteren işletmeler seçilmiştir. Böylece temel motivasyonu deniz, kum, güneşten farklı olarak doğal ve kültürel çekicilikler olan, doğaya ve kültürel değerlere karşı duyarlı turistlere ulaşılması hedeflenmiştir.

Yapılan ön araştırmada, son yıllarda yörede kitle turizminden farklı bir turizm anlayışını benimseyen ve doğal ve kültürel değerlere karşı duyarlı olarak faaliyet gösteren işletmelerin gelişme gösterdiği tespit edilmiş ve bu tesislerden 8 tanesi araştırma kapsamına alınmıştır. Fakat uygulama sürecinde 3 tanesinden veriler toplanamadığından sadece 5 tesiste konaklayan turistlerden elde edilen veriler değerlendirmeye alınmıştır. Araştırmanın bu tesislerle sınırlandırılmasının nedenleri şu şekilde belirtilebilir :

- Tesisler mümkün olduğunca yörenin doğal ve kültürel dokusuna zarar vermeyecek şekilde doğa ile iç içe alanlarda kurulmuştur.
- Bu tesisler genel olarak çevreye karşı duyarlı faaliyetleri desteklemekte ve çevrenin korunması bilincine sahip bulunmaktadır. Örneğin tesisler doğal enerji kaynaklarından (güneş enerjisi) yararlanmakta, bazılarında cam, plastik vb. atıkların ayrıştırılması yapılmakta bazıları ise suyu temizleyen çamaşırhane atık sistemine sahip bulunmaktadır.
- Bu tesisler özellikle Kazdağı Milli Parkı ve çevresinde turistler için trekking, ata binme, bitki ve hayvanları gözlemleme gibi aktiviteleri düzenlemektedirler.
- Tesislerden bazıları turistlere kendi sebze ve meyvelerini yetiştirme, besledikleri hayvanların süt, yumurta vb. doğal ürünlerinden yararlanma olanağı vermektedirler.
- Bu tesisler düzenledikleri faaliyetlerde ve tesislerinde yerel halka istihdam olanağı sağlamaktadırlar. Örneğin yerel rehberler gibi. Böylece onların turizme yönelik eğilimlerini ve çevre bilincini olumlu yönde etkilemektedirler.
- Hazırladıkları broşürler, kitaplar, okuma köşeleri gibi olanaklarla turistleri yörenin doğal, kültürel ve tarihi özellikleri hakkında bilgilendirmektedirler.
- Yöredeki köylere ve çiftliklere düzenledikleri ziyaretlerle turistler ve yerel halk arasında bir etkileşim ortamı yaratmakta ve böylece turistlere yerel halkı tanıma ve yeni deneyimler yaşama olanağı sunmaktadırlar. Ayrıca bu tür etkinlikler sonucunda yerel yemeklerin, el sanatlarının tanıtılması ve bunların turistlere satılma olanağının yaratılması ile yerel halka bir gelir sağlanmaktadır.

3.2.3. Araştırmanın Metodolojisi

3.2.3.1. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada verilerin toplanmasında anket tekniği uygulanmıştır. Araştırma süresince ayrıca, uygulama yapılan tesislerdeki işletme yöneticileri ile mülakatlar yapılarak araştırma kapsamında gerekli olan bilgiler alınmıştır.

Anket sorularının hazırlanmasından önce literatür taraması yapılmış ve ekoturizme ve doğa tabanlı turizme katılan turistlerle yapılan uluslararası pazar araştırmaları incelendikten sonra anket soruları oluşturulmuştur. Anket soruları Türkçe ve İngilizce olmak üzere iki ayrı dilde hazırlanmıştır. Anket formundaki

sorulardan bazıları tek seçenekli bazıları ise çoktan seçmeli olarak sorulmuştur. Yine bazı çoktan seçmeli sorularda diğer seçeneği de verilerek deneklerin görüşlerine yer verecek bir esneklik sağlanmıştır. Tek seçenekli ve çoktan seçmeli soruların değerlendirilmesinde verilen cevapların yoğunluklarının toplamı üzerinden yüzde dağılımı yapılmıştır.

Anket sorularından çoktan seçmeli olarak verilen değişkenlerin önem sırasına göre belirtilmesinin istendiği sorularda, verilen cevapların değerlendirilmesi ve öncelik sıralarının belirlenmesi için tartılı ortalama istatistik yöntemi kullanılmıştır.

$$\text{Tartılı ortalamanın formülü ; } X_t = \frac{\sum t_i * x_i}{\sum t_i} \text{ ' dir.}$$

Tartılı ortalama istatistik yöntemi uygulanarak değerlendirilen bir soruya ilişkin örnek aşağıdaki gibidir.

Örnek Soru : Ekoturizm terimi size ne ifade ediyor? Önem sırasına göre 1,2,3 şeklinde belirtiniz.

Xi = Değişken	Ti = Öncelik Sırası ve Yoğunluk			
Ekoturizm Terimi	1	2	3	Ortalama
Çevre dostu turizm	28	22	20	1.88
Doğayı anlatan turizm	24	28	17	1.89
Doğa tabanlı turizm	21	25	23	2.02

Deneklere ekoturizm teriminden ne anladıklarını belirtmeleri için çoktan seçmeli ve 3 değişkenli bir soru sorulmuştur. Bu sorunun seçeneklerine 1 'den 3'e kadar rakamlar kullanılarak, 1 en önemli ve 3 en az önemli olacak şekilde puanlar verilmesi istenmiştir. Deneklerin verdiği cevapların tartılı ortalama yöntemine göre değerlendirilmesinden sonra, tartılı ortalaması en küçük olan en önemli, en yüksek olan ise en az önemli olarak sıralanmıştır. Buna göre ekoturizm teriminin ne anlama geldiği ile ilgili olarak yukarıdaki tabloda verilen cevapların tartılı ortalamalarının hesaplanması ve değişkenlerin öncelik sıralaması aşağıdaki gibidir.

$$\text{Çevre dostu turizm} = \frac{(1*28) + (2*22) + (3*20)}{28+22+20} = 1.88$$

$$\text{Doğayı anlatan turizm} = \frac{(1*24) + (2*28) + (3*17)}{24+28+17} = 1.89$$

$$\text{Doğa tabanlı turizm} = \frac{(1*21) + (2*25) + (3*23)}{21+25+23} = 2.02$$

Denekler tarafından ekoturizm teriminin anlamı önem derecelerine göre ;

1.88 tartılı ortalaması ile 1.derecede " Çevre dostu turizm ",

1.89 tartılı ortalaması ile 2. derecede " Doğayı anlatan turizm ",

2.02 tartılı ortalaması ile 3. derecede "Doğa tabanlı turizm" olarak belirtilmiştir.

3.2.3.2. Ana Kitle

Araştırma kapsamına alınan ana kitle, temel seyahat motivasyonu doğa ile ilgili ve kültürel aktivitelere katılma olasılığı yüksek olan turistlere ulaşmanın hedeflendiği, 5 konaklama işletmesinden oluşmaktadır. Bu işletmelerden alınan bilgiler doğrultusunda ana kitleyi oluşturacak turist sayısı şu şekilde hesaplanmıştır :

* Tesislerin ortalama yatak sayısı : 60

* Tesislerin ortalama yıllık doluluk oranı : % 35

* Tesislerde kalan turistlerin ortalama geceleme süresi : 4 'tür.

Bu bilgilere göre ;

* Tesislerin 1 yılda yapacakları toplam geceleme sayısı = 365* 60 = 21.900

* Tesislerde 1 yılda gerçekleşen toplam geceleme sayısı = 21.900 * 0.35 = 7665

* Tesislerde 1 yılda konaklayan toplam turist sayısı = 7665 : 4 = 1916 ' dır.

Görüleceği üzere ana kitleyi oluşturan turist sayısı 1916 olarak belirlenmiştir.

3.2.3.3. Örneklem

Ana kitlenin tespitinden sonra örneklem belirlenmesine geçilmiştir. İşletmelerden alınan bilgiler doğrultusunda tesislerde konaklayan turistlerin yerli ve

yabancı olarak yüzde dağılımlarının 5 tesis için ortalaması alındığında şu sonuçlara ulaşılmaktadır. Tesislerde konaklayan ;

Yabancı turistlerin oranı : % 23

Yerli turistlerin oranı : %77 ' dir.

Buna göre ana kitleyi oluşturan 1916 turistin 1475 tanesi yerli ve 441 'i ise yabancı turistlerden oluşmaktadır. Araştırma kapsamında belirtilen 8 tesise 100 'ü yabancı ve 200 ' ü yerli turistlere yönelik olmak üzere toplam 300 adet anket formu dağıtılmıştır. Fakat verilen süre sonunda bu tesislerin 3 ' ünde hiçbir anket formunun cevaplandırılmadığı görülmüş ve dolayısıyla değerlendirme dışında bırakılmıştır. Geriye kalan 5 tesisten ise 100 yerli ve 22 si yabancı turistlere yönelik olmak üzere toplam 122 adet anket cevaplandırılmış olarak geri alınmıştır.

Anket formlarını cevaplandıran toplam 100 adet yerli turist 1475 adet yerli turistin % 6.7 ' sine, toplam 22 adet yabancı turist ise 441 adet yabancı turistin % 4.9 ' una tekabül etmektedir. Örnekleme oluşturan ve değerlendirmeye alınan toplam 122 denek ise ana kitlenin % 6.3 ' ünü oluşturmaktadır.

3.2.3.4. Araştırma Süreci

Araştırma 2002 yılı Haziran ve Ağustos aylarında gerçekleştirilmiştir. Gerek araştırma öncesi ve gerekse araştırma süresince yöredeki seyahat acentalarının ekoturizme yönelik olarak özellikle Kazdağı Milli Parkı ve çevresinde düzenledikleri günübirlik turlara iştirak edilmiştir. Böylece trekking gibi doğa tabanlı aktiviteleri de kapsayan bu gezilere katılanlarla ve rehberlerle görüşme yapma ve bu tür faaliyetleri yakından izleme olanağı bulunmuştur.

Araştırmaya belirtilen dönemde 8 tesiste aynı anda başlanmıştır. Bu tesislere yatak kapasiteleri ile orantılı olarak 200 'ü yerli ve 100 ' ü de yabancı turistlere yönelik olmak üzere toplam 300 adet anket formu dağıtılmıştır. Anket formlarının bir kısmı bu süre zarfında belirtilen tesislerde turistlerle doğrudan görüşülerek tarafımdan doldurulmuştur. Diğerleri ise uygulama yapılan tesislerin yöneticileri ile görüşülerek, onların yakın ilgisi ve yardımları sayesinde turistlerin doldurmaları için işletmede bırakılmıştır. Uygulamanın sürdüğü iki ay boyunca yöredeki tesisler belirli aralıklarla ziyaret edilmiş ve anketlerin seyri yakından izlenmiştir. Bu süreçte tesis

yöneticileri ile yapılan görüşmelerde 3 tesisten anketlerin doldurulması konusunda olumlu yanıt alınamamıştır. Bu durumda araştırma sonunda 5 tesisten elde edilen 100' ü yerli ve 22' si yabancı olmak üzere toplam 122 adet anket formundan elde edilen veriler değerlendirmeye alınmıştır.

Araştırma süresince işletmelerin yöneticileri ile yapılan mülakatlarda tesislerin oda/yatak kapasiteleri, doluluk oranları, ortalama geceleme süreleri, konaklayan yerli ve yabancı turistlerin sayıları gibi bilgiler toplanmıştır. Araştırma süresi sonunda elde edilen tüm bulgular aşağıdaki şekilde değerlendirilmiştir.

3.2.4. Anket Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Araştırma süresi sonunda toplanan bulgular anketlerdeki sorulara göre tasnif edildikten sonra, açıklanan istatistik yöntemleri kullanılıp, tablolar ve şekillerden yararlanarak değerlendirilmiştir.

1. Deneklerin İkamet Durumları

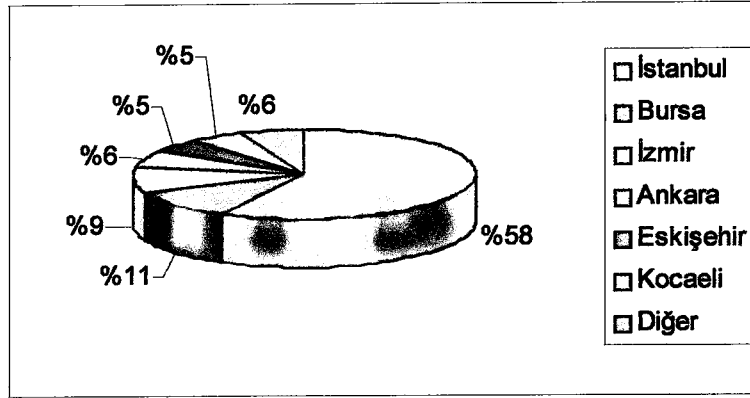
Anketin uygulandığı toplam 122 denneğin 100 tanesi Türkiye' de, 22 tanesi ise yurt dışında ikamet etmektedir. Türkiye' de ikamet eden deneklerin geldikleri illere göre dağılımları Tablo 8 ' de gösterilmiştir.

Tablo 8 Türkiye' de İkamet Eden Deneklerin İllere Göre Dağılımları

il	Frekans (n)	Yüzde Dağılımı (%)
İstanbul	58	58
Bursa	11	11
İzmir	9	9
Ankara	6	6
Eskişehir	5	5
Kocaeli	5	5
Diğer	6	6
Toplam	100	100

Tablo 8 ' de Türkiye' de ikamet eden deneklerin %58' i İstanbul, % 11'i Bursa, %9'u İzmir, %6 'sı Ankara, %5 'inin de Eskişehir ve Kocaeli'nden geldikleri görülmektedir. Tabloda %6 'lık oranla belirtilen diğer iller ise ; Antalya, Trabzon,

Balıkesir, Çanakkale, Elazığ ve Tekirdağ' dır. Deneklerin büyük çoğunluğu başta İstanbul olmak üzere yöreye yakın olan büyük ve sanayileşmiş şehirlerden gelmişlerdir. Şekil12 Türkiye' de ikamet eden deneklerin geldikleri illere göre dağılımını göstermektedir.

Şekil 12 Deneklerin Geldikleri illere Göre Dağılımları

Yurt dışında ikamet eden 22 deneğin 19' u (%86.4' ü) Almanya' dan ve diğer 3' ü (%13.6' sı) ise İngiltere, Belçika ve Portekiz' den gelmişlerdir.

2. Deneklerin Demografik Durumları

Deneklerin demografik durumlarının belirlenmesine yönelik olarak hazırlanmış sorulara verilen cevaplardan şu bulgular elde edilmiştir.

Tablo 9 Deneklerin Cinsiyetleri

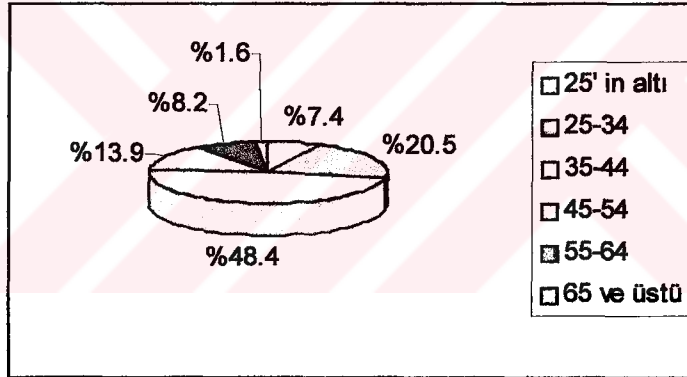
Denek Sayısı	Frekans (n)	Yüzde Dağılımı (%)
Erkek	60	49.2
Bayan	62	50.8
Toplam	122	100

Anket sorularını cevaplayanların % 50.8' i bayan ve % 49.2' si ise erkeklerden oluşmaktadır. Deneklerin cinsiyetlerine göre dağılımında bayanların sayısının erkeklerden fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 10 Deneklerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımları

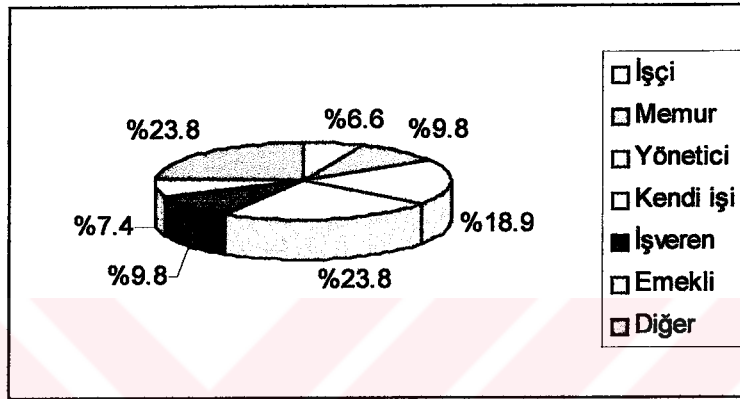
Yaş Grubu	Frekans (n)	Yüzde Dağılımı (%)
25' in altı	9	7.4
25- 34	25	20.5
35- 44	59	48.4
45- 54	17	13.9
55- 64	10	8.2
65 ve üstü	2	1.6
Toplam	122	100

Deneklerin yaş gruplarına göre dağılımında % 48.4' ü 35-44, %20.5'i 25-34 ve %13.9' unun 45-54 yaş gruplarında olduğu görülmektedir. 65 ve üstü yaş grubunda % 1.6' lık oranla sadece 2 kişi bulunmaktadır. Deneklerin büyük bölümünün orta yaş grubunu oluşturduğu ve 25-54 yaş grubunda yer aldığı belirlenmiştir. Şekil 13 deneklerin yaş gruplarına göre dağılımını göstermektedir.

Şekil 13 Deneklerin Yaş Grupları**Tablo 11 Deneklerin Mesleklerine Göre Dağılımları**

Meslek	Frekans (n)	Yüzde Dağılımı (%)
İşçi	8	6.6
Memur	12	9.8
Yönetici	23	18.9
Kendi İş	29	9.8
İşveren	12	23.8
Emekli	9	7.4
Diğer	29	23.8
Toplam	122	100

Ankete katılan deneklerin mesleklerine yönelik elde edilen bulgulara göre ; %23.8' inin kendi işi, % 18.9 'unun yönetici, % 9.8' inin işveren ve memur, %7.4' ünün emekli, % 6.6' sının işçi olduğu belirlenmiştir. Tablo 9' da % 23.8 'lik oranla diğer seçeneğini işaretleyen denekler ise ; 8' i öğrenci, 4' ü ev hanımı, 3' ü öğretim üyesi, 2' si doktor, 1' i işsiz ve 1' er denek ise asker ve öğretmen olduklarını belirtmişlerdir. 9 denek ise mesleklerini belirtmemiştir. Deneklerinin çoğu kendi işlerini kuran kişilerden ve yöneticilerden oluşmaktadır. Şekil14 deneklerin meslek gruplarına göre dağılımını göstermektedir.

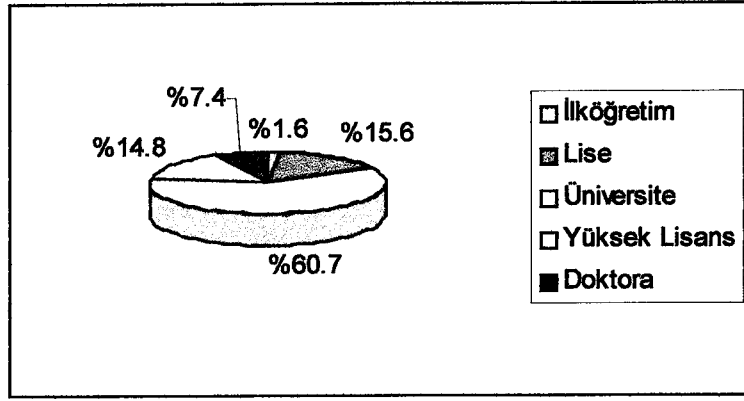

Şekil 14 Deneklerin Meslek Durumları

Tablo 12 Deneklerin Eğitim Durumları

Eğitim Durumunuz	Frekans (n)	Yüzde Dağılımı (%)
İlköğretim	2	1.6
Lise	19	15.6
Üniversite	74	60.7
Yüksek Lisans	18	14.8
Doktora	9	7.4
Toplam	122	100

Tablo 12' de deneklerin ; %60.7' sinin üniversite, % 15.6' sının lise, % 14.8' inin yüksek lisans, % 7.4' ünün doktora ve % 1.6' sının ise ilköğretim mezunu oldukları görülmektedir. Deneklerin % 22.2' si lisans üstü eğitim almışlardır. Üniversite ve lisans üstü eğitim mezunlarının % 82.9 ' luk bir oranı oluşturdukları belirlenmiştir. Bu durum deneklerin eğitim seviyelerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Şekil 15' de deneklerin eğitim seviyelerine göre oransal dağılımı görülmektedir.

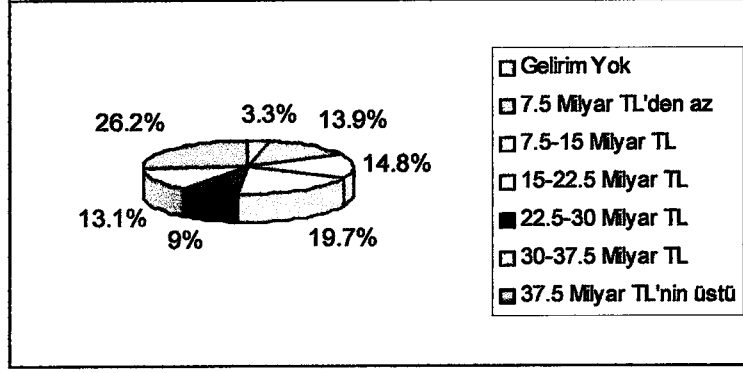
Şekil 15 Deneklerin Eğitim Seviyeleri

Tablo 13 Deneklerin Ortalama Yıllık Gelirleri

Gelir (TL)	Frekans (n)	Yüzde Dağılım (%)
Gelirim yok	4	3.3
7.5 Milyardan az	17	13.9
7.5- 15 Milyar	18	14.8
15- 22.5 Milyar	24	19.7
22.5- 30 Milyar	11	9.0
30- 37.5 Milyar	16	13.1
37.5 Milyarın üstü	32	26.2
Toplam	122	100

Deneklerin ortalama yıllık gelirlerinin belirlenmesine yönelik olarak hazırlanan soruda gelir grupları seçenekleri yabancı turistlere ABD Doları, yerli turistlere ise Türk Lirası olarak verilmiştir. Uygulamanın yapıldığı dönemde döviz kuru 1\$ = 1.500.000 TL olarak belirlenmiştir.

Tablo 13 ' e göre deneklerin % 26.2' si 37.5 Milyar TL' nin üstü, % 19.7' si 15-22.5 Milyar TL, %14.8' i 7.5- 15 Milyar TL, %13.9' u 7.5 Milyar TL ' den az, % 13.1' i 30-37.5 Milyar TL ve % 9' unun 22.5 –30 Milyar TL gelir grubunda oldukları belirlenmiştir. Ayrıca deneklerden % 3.3' ü geliri olmadığını belirtmişlerdir. Geliri olmayan 4 kişiden 3' ü öğrenci ve 1' i ise ev hanımıdır. 37.5 Milyar TL' nin üstündeki en yüksek gelir grubunu işveren, yönetici ve kendi işini kuran kişiler, 7.5 Milyar TL' nin altını oluşturan en düşük gelir grubunu ise daha çok işçi, memur ve öğrenciler oluşturmaktadır. Deneklerin gelir durumlarına göre dağılımları Şekil 16' da görülmektedir.

Şekil 16 Deneklerin Gelir Dağılımları

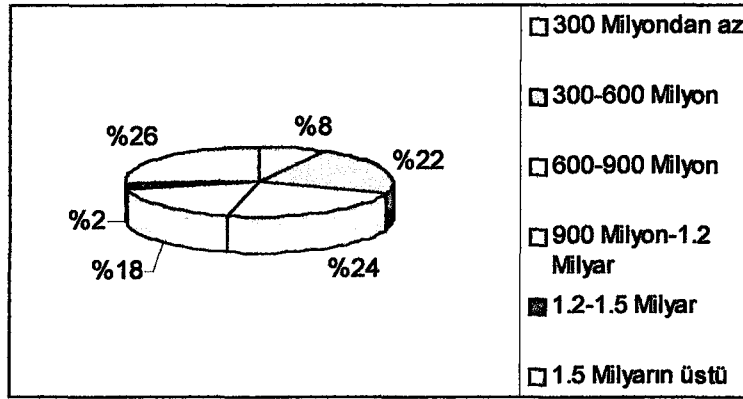
3. Deneklerin Harcama Durumları

Harcama düzeylerinin tespitine yönelik olarak hazırlanan soruda yerli turistlere Türk Lirası, yabancı turistlere ise ABD Doları cinsinden seçenekler sunulmuştur. Uygulama dönemi süresince döviz kuru 1 \$ = 1.500.000 TL olarak kabul edilmiştir. Ankete katılan deneklerin tatilleri süresince yaptıkları ortalama harcama miktarlarına ilişkin elde edilen veriler Tablo 14 ' de gösterilmiştir.

Tablo 14 Deneklerin Harcama Durumları

Harcama (TL)	Frekans (n)	Yüzde Dağılımı (%)
300 Milyondan az	9	7.4
300- 600 Milyon	29	23.8
600- 900 Milyon	26	21.3
900 Milyon- 1.2 Milyar	19	15.6
1.2- 1.5 Milyar	2	1.6
1.5 Milyarın üstü	37	30.3
Toplam	122	100

Deneklerin % 30.3 'ü tatilleri süresince 1.5 Milyar TL' nin (\$ 1000) üstünde harcama yaptıklarını belirtmişlerdir. Tablo 14' de deneklerin ortalama harcamalarının ; % 23.8' ile 300-600 Milyon TL, %21.3 ile 600-900 Milyon TL, % 15.6 ile 900 Milyon- 1.2 Milyar TL şeklinde sıralandığı görülmektedir. Yapılan harcamalar % 60.7 'lik oranla en çok 300-1.2 Milyar TL (\$200 -\$800) aralığında yoğunlaşmaktadır. Şekil 17 deneklerin harcama düzeylerini göstermektedir.

Şekil 17 Deneklerin Harcama Düzeyleri

4. Deneklerin Grup Kompozisyonu

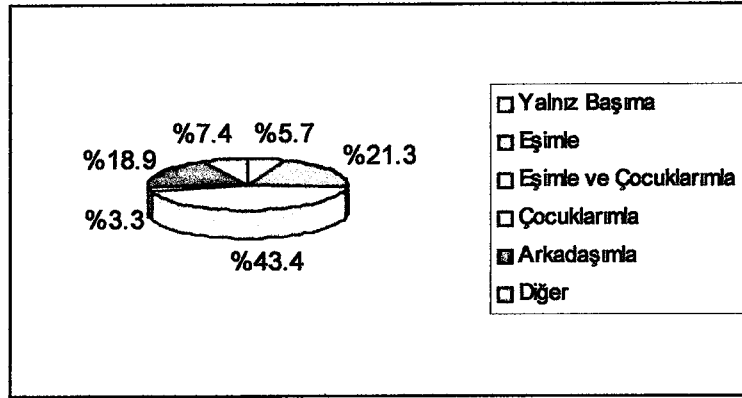
Deneklerin tatile kiminle çıktıklarının belirlenmesine yönelik hazırlanan soruya verilen cevaplardan elde edilen bulgular Tablo 15 ' de gösterilmiştir.

Tablo 15 Deneklerin Tatile Çıkış Şekilleri

Grup kompozisyonu	Frekans (n)	Yüzde Dağılımı (%)
Yalnız başıma	7	5.7
Eşimle	26	21.3
Eşimle ve çocuklarımla	53	43.4
Çocuklarımla	4	3.3
Arkadaşımla	23	18.9
Diğer	9	7.4
Toplam	122	100

Deneklerin % 43.4' ü eşi ve çocuklarıyla, % 21.3' ü eşiyle, % 18.9' u arkadaşıyla, % 7.4'ü diğer, %5.7' si yalnız başına ve % 3.3'ü ise çocuklarıyla tatillerine çıkmışlardır. %7.4 ile diğer seçeneğini işaretleyen denekler akrabaları ve arkadaşlarıyla seyahate çıktıklarını belirtmişlerdir.

Deneklerin % 64.7'lik oranla aileleri ile birlikte tatile çıktıkları görülmektedir. Bununla birlikte tatile yalnız başına çıkanların %5.7 ile en düşük orana sahip olduğu belirlenmiştir. Şekil 18 deneklerin grup kompozisyonunu göstermektedir.

Şekil 18 Deneklerin Grup Kompozisyonu

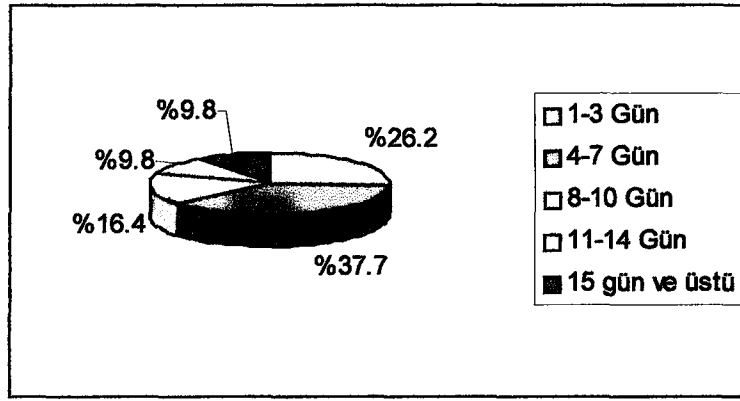
5. Deneklerin Yörede Kalış Süreleri

Deneklerin yörede kalış sürelerine ilişkin elde edilen bulgular Tablo16 ' da gösterilmiştir.

Tablo 16 Deneklerin Yörede Kalış Süreleri

Kalış süresi (Gün)	Frekans (n)	Yüzde Dağılımı (%)
1- 3	32	26.2
4- 7	46	37.7
8- 10	20	16.4
11- 14	12	9.8
15 ve üzeri	12	9.8
Toplam	122	100

Deneklerin %37.7 ile 4-7 gün, %26.2 ile 1-3 gün, %16.4 ile 8-10 gün ve %9.8 lik oranlarla 11-14 gün ve 15 gün ve üstünde konaklama yaptıkları görülmektedir. Deneklerin % 63.9' u yörede 1 hafta, % 26.2 ' si ise 8-14 gün aralığında konaklamaktadırlar. 1-3 gün arasındaki kısa süreli konaklamaların yoğun olmasında yörenin İstanbul, Bursa, İzmir gibi büyük şehirlere yakın olması etkili olmaktadır. Bununla birlikte yabancı turistlerin % 86.4 ' ünün iki hafta ve üzerinde konaklama yaptıkları belirlenmiştir. Deneklerin yörede kalış sürelerine göre dağılımları Şekil 19 ' da görülmektedir.

Şekil 19 Deneklerin Yörede Kalış Sürelerine Göre Dağılımları

6. Yörenin Seçiminde Bilgi Kaynaklarının Rolü

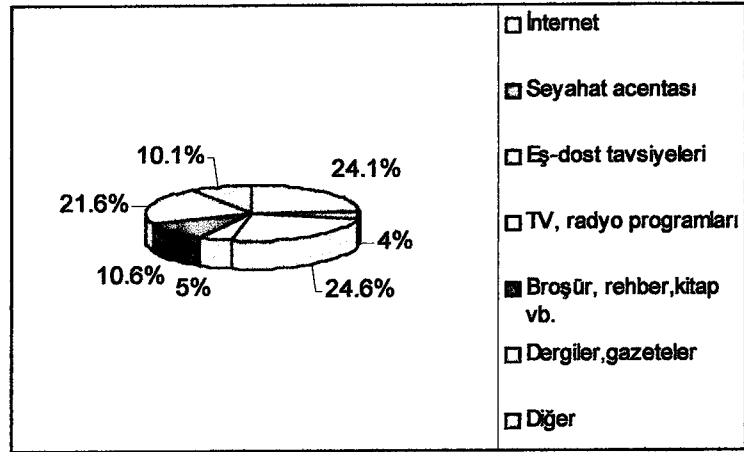
Deneklerin yöreyi tercih etmelerinde etkili olan bilgi kaynaklarının belirlenmesi için çoktan seçmeli olarak hazırlanan soruya verilen cevaplardan elde edilen bulgular Tablo 17 ' de gösterilmiştir.

Tablo 17 Yörenin Seçiminde Etkili Olan Bilgi Kaynakları

Bilgi Kaynakları	Frekans (n)	Yüzde Dağılımı (%)
İnternet	48	24.1
Seyahat acentası	8	4.0
Eş dost tavsiyeleri	49	24.6
TV. ve radyo programları	10	5.0
Broşür, rehber, kitap vb.	21	10.6
Dergiler, gazeteler	43	21.6
Diğer	20	10.1
Toplam	199	100

Deneklerin yöreyi tercih etmelerinde sırasıyla ; % 24.6 eş-dost tavsiyeleri, %24.1 İnternet, % 21.6 dergiler,gazeteler,% 10.6 broşür, rehber, kitap vb, % 10.1 diğer, % 5 TV ve radyo programları ve % 4 ile seyahat acentaları etkili olmuştur. Diğer seçeneğini işaretleyen deneklerin 1' i fuarlar ve konferanslar, 2' si kendi bilgilerim, 1'i eski bilgilerim cevaplarını vermişler, geriye kalan 13 denek ise bir açıklama yapmamıştır. Yörenin seçiminde en çok eş-dost tavsiyelerinin, internetin, dergi ve gazetelerin etkili olduğu görülmektedir. Bu durum daha önce yöreyi ziyaret eden turistlerin büyük çoğunluğunun yöreden memnun ayrıldıklarının bir göstergesidir. Ayrıca turistik tesislerin ve yöre ile ilgili diğer web sitelerinin, dergiler ve gazeteler gibi basılı materyallerin yörenin tanıtımında ve deneklerin tatil

kararlarını vermelerinde etkili olduğu belirlenmiştir. Şekil 20' de deneklerin yöreyi seçmelerinde etkili olan bilgi kaynaklarının yüzde dağılımı görülmektedir.

Şekil 20 Deneklerin Yöreyi Tercihinde Bilgi Kaynaklarının Rolü

7. Deneklerin Seyahat Şekli

Deneklerin yöreye hangi kanalla geldiklerinin belirlenmesi için hazırlanan sorudan elde edilen bulgular Tablo 18 ' de görülmektedir.

Tablo 18 Deneklerin Seyahat Şekli

Seyahat şekli	Frekans (n)	Yüzde Dağılımı (%)
Seyahat Acentası	13	10.7
Bağımsız	109	89.3
Toplam	122	100

Deneklerin % 89.3' ünün bağımsız ve % 10.7' inin de seyahat acentaları vasıtasıyla seyahate çıktıkları görülmektedir. Buna göre yöreye gelen deneklerin büyük bölümü seyahatlerine bağımsız olarak çıkmışlardır.

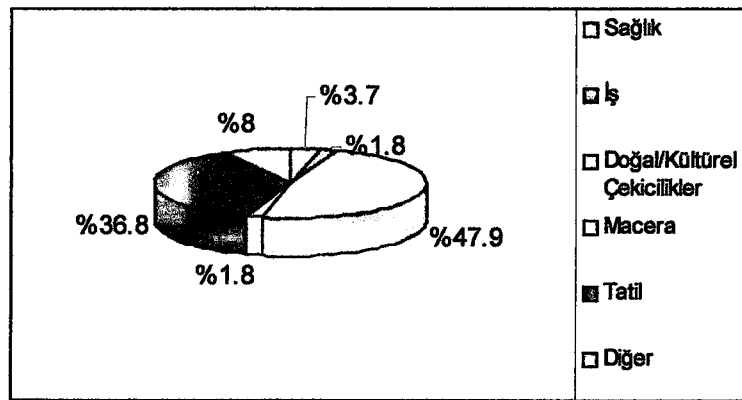
8. Deneklerin Seyahat Amaçları

Deneklerin yöreye geliş amaçlarının belirlenmesine yönelik olarak hazırlanan sorudan elde edilen bulgular Tablo 19 ' da gösterilmiştir.

Tablo 19 Deneklerin Yöreye Geliş Amaçları

Ziyaret amacı	Frekans (n)	Yüzde Dağılımı (%)
Sağlık	6	3.7
İş	3	1.8
Doğal ve kültürel çekicilikler	78	47.9
Macera	3	1.8
Tatil (deniz, kum, güneş)	60	36.8
Diğer	13	8.0
Toplam	163	100

Deneklerin yöreye ; % 47.9 doğal ve kültürel çekicilikler, % 36.8 tatil (deniz, kum, güneş), % 8.0 diğer, % 3.7 sağlık ve % 1.8 ile iş ve macera amaçlı geldikleri görülmektedir. Diğer seçeneğini işaretleyen 13 denek spor, temiz dağ havası, aile ziyareti, eğlence, dinlenme, avcılık gibi nedenleri belirtmişlerdir. Bunlardan örneğin dinlenme seçeneğini işaretleyen 3 deneğin seyahat amacı tatil kapsamında, yine temiz dağ havasını belirten 1 deneğin ise sağlık turizmi kapsamında değerlendirilebilir. Bununla birlikte deneklerin yöreyi tercih amaçlarından ilk sırada doğal ve kültürel çekiciliklerin yer alması ekoturizm açısından seçilen örneklemin isabetli olduğunu göstermektedir. % 36.8 ile tatil seçeneğinin ikinci sırada yer alması ise yörenin aynı zamanda kıyı turizmine yönelik olarak sunduğu imkanlar ve sahip olduğu çekim gücünden kaynaklanmaktadır. Deneklerin yöreyi ziyaret amaçları Şekil 21’ de görülmektedir.

Şekil 21 Deneklerin Yöreyi Ziyaret Amaçları

9. Deneklerin Yöreye Geliş Sayıları

Deneklerin Yöreyi kaçınıcı defa ziyaret ettiklerinin belirlenmesine yönelik olarak elde edilen bulgular Tablo 20' de görölmektedir.

Tablo 20 Deneklerin Yöreye Geliş Sayıları

Geliş sayısı	Frekans (n)	Yüzde Dağılımı (%)
İlk defa	46	37.7
2. defa	26	21.3
3 ve üzeri	50	41.0
Toplam	122	100

Deneklerin % 41' i yöreye 3 ve üzeri, % 37.7' si ilk defa ve % 21.3' ü ise 2. defa geldiklerini belirtmişlerdir. Deneklerin % 62.3' ü yöreye daha önce gelmişlerdir. Bu durum deneklerin önceki ziyaretlerinde yöreden memnun ayrıldıklarını göstermektedir. Ayrıca deneklerin yöreyi tercih etmelerinde en etkili bilgi kaynaklarının " eş- dost tavsiyeleri" olması bu memnuniyeti göstermektedir.

10. Deneklerin Doğa / Kültürel Amaçlı Bir Seyahate Katılma Durumları

Deneklerin daha önce doğa ile ilgili veya kültürel amaçlı bir seyahat deneyimi yaşayıp yaşamadıklarına ilişkin olarak hazırlanan sorudan elde edilen bulgular Tablo 21 ' de görölmektedir.

Tablo 21 Deneklerin Doğa/Kültürel Amaçlı Bir Seyahate Katılma Durumları

Seyahate Katılma Durumu	Frekans (n)	Yüzde Dağılımı (%)
Evet	79	64.8
Hayır	43	35.2
Toplam	122	100

Deneklerin % 64.8' i daha önce böyle bir deneyim yaşadıklarını ifade ederlerken % 35.2' si ise doğa ile ilgili veya kültürel amaçlı bir seyahate katılmadıklarını belirtmişlerdir. Soruya " evet " cevabı veren 79 deneğin böyle bir seyahate kaç kere katıldıklarının dağılımı ise Tablo 22 ' de verilmiştir.

Tablo 22 Deneklerin Doğa / Kültürel Amaçlı Seyahatlere Katılma Sayıları

Katılma sayısı	Frekans (n)	Yüzde Dağılımı (%)
1	12	15.2
2	18	22.8
3 ve üstü	49	62.0
Toplam	79	100

Deneklerin % 62' si 3 ve üstü, % 22.8' i 2 ve % 15.2' si de 1 kez olmak üzere bu tür seyahatlere katıldıklarını belirtmişlerdir. Yukarıdaki tablolardan daha önce deneklerin ekoturizmin önemli bir unsurunu oluşturan doğal ve kültürel amaçlı seyahatlere % 64.8 gibi yüksek bir oranda katıldığı ve bu orana tekabül eden 79 deneğin de % 84.8 ' inin 2 ve üzerinde sayıda böyle bir seyahati gerçekleştirdikleri belirlenmiştir. Bu durum deneklerin seyahatlerinde doğal ve kültürel değerlere verdiği önemi göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

11. Deneklerin Seyahat Motivasyonları

Deneklerin yöreyi tercih etmelerinde etkili olan motivasyonların önem sırası ve yoğunluk derecelerine göre dağılımı Tablo 23 ' de görülmektedir.

Tablo 23 Deneklerin Seyahat Motivasyonları

Değişken	Öncelik Sırası ve Yoğunluk Dağılımları								
Motivasyonlar	1	2	3	4	5	6	7	8	Ortalama
Doğa ile baş başa olmak	54	29	4	13	2	6	1	5	2.14
Farklı bir tatil yaşamak	18	22	24	8	16	11	6	—	3.37
Doğa ile ilgili aktivitelere katılmak	9	20	17	20	12	9	5	4	3.76
Benzer ilgi alanlarına sahip yeni arkadaşlar edinmek	—	8	5	6	9	15	29	7	5.68
Yörenin doğal özellikleri ve kültürünü öğrenmek	17	19	26	20	11	9	1	—	3.19
Yaşantı zenginliği için doğayı anlamak	5	8	21	29	19	6	6	2	4.05
Çok bahsedilen bir yeri tanımak	9	5	6	7	20	23	16	1	4.86
Diğer	6	2	1	1	2	4	9	42	6.80

Deneklerin yöreyi tercih etmelerinde etkili olan motivasyonların önem sırasına göre belirlenebilmesi için çoktan seçmeli ve 8 değişkenli bir soru hazırlanmıştır. Sorunun şıklarına 1 'en önemli' 8 en az önemli olacak şekilde

puanlar verilmesi istenmiştir. Verilen cevaplar tartılı ortalama istatistik yöntemine göre değerlendirilmiş ve tartılı ortalaması en düşük olan ' en önemli ; en yüksek olan ise ' en az önemli olarak sıralanmıştır. Buna göre deneklerin yöreyi tercih etmelerinde etkili olan motivasyonlar önem derecelerine göre ;

- 2.80 tartılı ortalaması ile " Doğa ile baş başa olmak",
- 3.19 tartılı ortalaması ile " Yörenin doğal özellikleri ve kültürünü öğrenmek",
- 3.37 tartılı ortalaması ile " Farklı bir tatil yaşamak",
- 3.76 tartılı ortalaması ile " Doğa ile ilgili aktivitelere katılmak",
- 4.05 tartılı ortalaması ile " Yaşantı zenginliği için doğayı anlamak"
- 4.86 tartılı ortalaması ile " Çok bahsedilen bir yeri tanımak",
- 5.68 tartılı ortalaması ile " Benzer ilgi alanlarına sahip yeni arkadaşlar edinmek",
- 1.80 tartılı ortalaması ile " Diğer " şeklinde sıralanmaktadır.

Diğer değişkeninde açıklama yapan denekler yörenin geldikleri yere yakın olması, spor, temiz dağ havası, sağlık ve dinlenme şeklindeki motivasyonlarla yöreyi tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

12. Ekoturizm Teriminin Anlamı

Ekoturizm teriminin turistler tarafından ne anlam ifade ettiğinin belirlenmesine yönelik olarak hazırlanan sorudan elde edilen bulgular Tablo 24 ' de verilmiştir. Deneklerden çoktan seçmeli ve 8 değişkenli olarak hazırlanan sorunun seçeneklerine 1 en önemli ve 8 en az önemli olacak şekilde puanlar vermeleri istenmiştir. Elde edilen bulguların tartılı ortalama istatistik yöntemine göre değerlendirildikten sonra, ekoturizm teriminin turistler açısından ifade ettiği anlamlar önem derecelerine göre şu şekilde sıralanmıştır ;

- 2.99 tartılı ortalaması ile " Doğayı anlatan ve öğretten turizm"
- 3.31 tartılı ortalaması ile " Çevre dostu turizm"
- 3.38 tartılı ortalaması ile " Doğa ile ilgili turlar ve aktiviteleri kapsayan turizm"
- 3.85 tartılı ortalaması ile " Çevreyi koruyan ve yerel halkın refahına katkı sağlayan turizm"
- 4.38 tartılı ortalaması ile " Stresten kaçış ve rahatlama sağlayan turizm"

4.55 tartılı ortalaması ile "Farklı kültürleri ve gelenekleri tanımaya olanak veren turizm"

5.48 tartılı ortalaması ile "Konforsuz, basit ve sade olanaklar sunan turizm"

7.03 tartılı ortalaması ile "Pahalı ve moda olan bir seyahat sunan turizm"dir.

Tablo 24 Ekoturizm Teriminin Anlamı

Değişken	Öncelik Sırası ve Yoğunluk Dağılımları								
Ekoturizm terimi	1	2	3	4	5	6	7	8	Ortalama
Çevre dostu turizm	28	22	20	12	9	13	5	5	3.31
Doğayı anlatan ve öğreten turizm	24	28	17	19	12	5	3	1	2.99
Doğa ile ilgili turlar ve aktiviteleri kapsayan turizm	21	25	23	13	12	10	6	4	3.38
Stresten kaçış ve rahatlama sağlayan turizm	7	8	15	25	17	14	11	3	4.38
Çevreyi koruyan ve yerel halkın refahına katkı sağlayan turizm	22	9	13	20	22	11	7	4	3.85
Farklı kültürleri ve gelenekleri tanımaya olanak veren turizm	8	11	12	11	23	29	9	2	4.55
Pahalı ve moda olan bir seyahat sunan turizm	4	1	3	2	2	2	9	56	7.03
Konforsuz, basit ve sade olanaklar sunan turizm	5	9	9	4	6	12	39	8	5.48

Önceki bölümde ekoturizmin tanımı, özellikleri ve ilkeleri konularında verilen bilgiler ışığında, deneklerin ekoturizm terimini algılamaları ile ilgili olarak yukarıdaki değerlendirmeler sonucunda şu sonuçları çıkarmak mümkündür.

- Denekler ekoturizmin temel özelliğini oluşturan doğanın değerini anlama, doğa hakkında bilgi edinme ve ondan hoşlanma unsurlarını içeren 'Doğayı anlatan ve öğreten turizm' tanımlamasını en önemli seçenek olarak belirtmişlerdir.
- Deneklerin en önemli ikinci seçenek olarak belirledikleri "Çevre dostu turizm" tanımlaması, ekoturizmin çevreye zarar vermeyen veya olumsuz etkileri asgariye indirmeyi amaçlayan bir turizm türü olması bakımından önem taşımaktadır. Deneklerin en önemli olarak belirledikleri bu iki seçenek onların çevre bilincinin yüksek olduğunu göstermektedir.
- Denekler ekoturizmin "gerçekleştiği hassas doğal ve kültürel çevreye saygılı, onun korunması ve iyileştirilmesine ve yerel halkın refahına katkı sağlaması" temel ilkesini vurgulayan "Çevreyi koruyan ve yerel halkın refahına katkı

sağlayan turizm” tanımlamasını 4. en önemli seçenek olarak belirtmişlerdir. Sıralamada bunun önünde ‘ Doğa ile ilgili turlar ve aktiviteleri kapsayan turizm’ tanımlamasının 3. en önemli seçenek olarak yer alması, ekoturizm teriminin denekler tarafından tam bilinmediğini göstermektedir. Çünkü doğa ile ilgili her aktivite bir ekoturizm faaliyeti olmadığından, ekoturizmin yukarıda belirtilen temel ilkesinin sorgulanması gerekmektedir.

- Denekler birbirine zıt olan “ Konforsuz, basit ve sade olanaklar sunan turizm” ve “ Pahalı ve moda olan bir seyahat sunan turizm” şeklinde verilen iki seçenekten ilkinin 7. sırada ve ikincisini ise ‘ en az önemli’ olarak 8. sırada belirtmişlerdir. Deneklerin ekoturizmin unsurları içinde yer alan ‘ konforsuz, basit ve sade olanaklar’ tanımlamasını öncelikle işaretlemeleri, onların ekoturizm terimini doğru algıladıklarını göstermektedir.

Belirtilen açıklamalardan deneklerin çevre bilincinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Deneklerin ekoturizm terimini doğru algılamakla birlikte bu konuda bilgi eksikliklerinin olduğu görülmektedir. Ekoturizm teriminin ne olduğunun tam bilinmemesi, deneklerin faaliyetlerine de olumsuz olarak yansıtacaktır. Bu durumda yapılacak etkinliklerin bir ekoturizm faaliyeti olup olmadığı konusu gündeme gelecektir. Bu nedenle deneklere ekoturizm konusunda bilgilendirici ve eğitici olanakların sunulması gereği kaçınılmazdır.

13. Doğa / Kültürel Amaçlı Aktiviteler

Deneklerin yörede doğaya veya kültüre dayalı hangi aktivitelere katıldıklarını veya katılmak istediklerini belirlemek için çoktan seçmeli olarak hazırlanan sorudan elde edilen bulgular Tablo 25’ de görülmektedir.

Deneklerin aktivite tercihleri ; % 14.8 ‘rehberli doğa yürüyüşleri yapmak’ ve ‘ kültürel ve tarihi açıdan önemli yerleri gezmek’, % 13.1 ‘ Kazdağı Milli Parkını ziyaret etmek’, % 12.3 ‘ köy ve çiftlikleri ziyaret etmek’ ve ‘ yerel yemekleri tatmak’, % 10.4 ‘ doğadaki hayvan ve bitkileri gözlemlemek’, % 10.2 ‘ yöredeki el sanatlarını görmek’, % 8.3 ‘ doğada sportif aktiviteler yapmak’ ve % 3.8 ile de ‘kamp kurmak’ şeklinde sıralanmaktadır.

Tablo 25 Deneklerin Doğa / Kültürel Amaçlı Aktivitelere Katılma Durumları

Doğaya / kültüre dayalı aktiviteler	Frekans (n)	Yüzde Dağılımı (%)
Rehberli doğa yürüyüşleri yapmak	70	14.8
Doğadaki hayvan ve bitkileri gözlemlemek	49	10.4
Kamp kurmak	18	3.8
Köy ve çiftlikleri ziyaret etmek	58	12.3
Yerel yemekleri tatmak	58	12.3
Kazdağı Milli Parkını ziyaret etmek	62	13.1
Yöredeki el sanatlarını görmek	48	10.2
Kültürel ve tarihi açıdan önemli yerleri gezmek	70	14.8
Doğada sportif aktiviteler yapmak	39	8.3
Toplam	472	100

Deneklerin en çok tercih ettikleri aktivitelerin başında yörede rehberli doğa yürüyüşleri yapmak ve kültürel, tarihi açıdan önemli yerleri gezmek gelmektedir. Yörede ekoturizm açısından en önemli potansiyeli oluşturan Kazdağı Milli Parkını ziyaret etmek deneklerin diğer öncelikli aktivitelerini oluşturmaktadır. Bununla birlikte denekler, doğadaki hayvan ve bitkileri gözlemlemek, özellikle yerel halk ile etkileşim kurmalarına olanak sağlayan köy ve çiftlikleri ziyaret, yerel yemekleri ve el sanatlarını tanımak gibi aktivitelere de katılmak istediklerini belirtmişlerdir. En az ilgi gösterdikleri aktivitelerin ise ; doğada spor yapmak ve kamp kurmak oldukları belirlenmiştir. Denekler başta Kazdağı Milli Parkı olmak üzere yörenin doğal, kültürel ve tarihi zenginliklerini rehberler eşliğinde tanımak ve yerel halkla etkileşim kurmak istemektedirler.

14. Denekleri Memnun Eden Hususlar

Deneklerin tatilleri süresince en çok memnun oldukları hususların belirlenmesini amaçlayan soruya verilen cevaplardan elde edilen bulgular Tablo 26 ' da gösterilmiştir.

Deneklere tatilleri süresince kendilerini en çok memnun eden hususları önem sırasına göre belirtmeleri için çoktan seçmeli ve 9 değişkenli bir soru sorulmuştur. Elde edilen bulgular tartılı ortalama istatistik yöntemine göre değerlendirilmiştir.

Tablo 26 Denekleri Tatilleri Süresince Memnun Eden Hususlar

Değişken	Öncelik Sırası ve Yoğunluk Dağılımları									
Memnuniyet duyulan hususlar	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Ortalama
Yerel halkın tanınması	6	10	12	14	6	10	13	14	4	5.02
Yerel halkın konukseverliği	8	11	18	7	13	5	13	18	7	5.05
Kalınan tesisin iyi olması	56	20	10	6	3	6	1	3	6	2.57
Yöreyle ilgili broşür, rehber vb. tanıtıcı ve eğitici olanaklar	9	13	11	6	8	15	11	4	2	4.41
Çevre ve doğa ile ilgili daha geniş bilgi edinme	20	24	19	13	12	8	3	1	2	3.25
Yerel yemekleri ve el sanatlarını tanıma ve alışveriş olanağı	7	6	19	15	19	6	4	8	7	4.63
Tatilin maliyeti	4	13	11	13	8	9	9	11	10	5.11
Eğitimli ve deneyimli rehberler	6	4	7	13	12	11	9	12	7	5.37
Sportif ve boş zaman faaliyetlerine kolay ulaşma (özellikle Kazdağı Milli Parkında)	1	14	7	12	11	13	8	7	12	5.30

Denekleri tatilleri süresince önem derecelerine göre en çok memnun eden hususlar tartılı ortalaması en küçük olandan başlayarak aşağıdaki şekilde sıralanmıştır.

2.57 tartılı ortalaması ile " Kalınan tesisin iyi olması",

3.25 tartılı ortalaması ile " Çevre ve doğa ile ilgili daha geniş bilgi edinme",

4.41 tartılı ortalaması ile " Yöre ile ilgili broşür, rehber vb. tanıtıcı ve eğitici olanakların bulunması",

4.63 tartılı ortalaması ile " Yerel yemekleri ve el sanatlarını tanıma ve alışveriş olanağı",

5.02 tartılı ortalaması ile "Yerel halkın konukseverliği",

5.05 tartılı ortalaması ile " Yerel halkın tanınması",

5.11 tartılı ortalaması ile " Tatilin maliyeti",

5.30 tartılı ortalaması ile " Sportif ve boş zaman faaliyetlerine kolay ulaşma (özellikle Kazdağı Milli Parkında) ",

5.37 tartılı ortalaması ile " Eğitimli ve deneyimli rehberler" dir.

Denekler tatillerinde en çok konakladıkları tesislerden memnun kalmışlardır. Bunu bulundukları çevre ve doğa ile ilgili daha geniş bilgi edinme olanakları ve yöre

hakkında tanıtıcı ve eğitici basılı materyallerin bulunması seçeneği takip etmektedir. Denekler yerel yemekler ve el sanatlarını tanıma ve alışveriş olanaklarından memnun olduklarını belirtirlerken, yerel halkın konukseverliği, yerel halkı tanıma olanakları ve tatilin maliyeti açısından ise yeterince memnun olmadıklarını belirtmişlerdir. En az memnun kaldıkları hususları ise ; özellikle Kazdağı Milli Parkında sportif ve boş zaman faaliyetlerine kolay ulaşma ve kendilerine rehberlik edecek iyi eğitilmiş ve deneyimli rehberlerin bulunması seçenekleri oluşturmaktadır.

3.2.5. Araştırmanın Sonucu

Edremit Yöresinde ekoturizm talebine yönelik olarak 122 denek üzerinde gerçekleştirilen araştırmadan elde edilen bulguların değerlendirilmesi sonucunda şu sonuçlara ulaşılmıştır :

1. Araştırmanın uygulandığı deneklerden Türkiye' de ikamet eden 100 tanesi % 58' lik oranla başta İstanbul olmak üzere yöreye yakın olan, büyük ve sanayileşmiş illerden gelmişlerdir. Yurt dışında ikamet eden 22 deneğin %86.4' ü Almanya' dan ve % 4.5 'lik oranlarla 1' er denek ise Portekiz, Belçika ve İngiltere'den gelmişlerdir.

2. Deneklerin demografik durumlarına ilişkin sonuçlar şunlardır :

- **Cinsiyet** : Deneklerin % 50.8' ini bayanlar ve % 49.2' sini erkekler oluşturmaktadır.
- **Yaş** : Denekler % 48.4 ile en çok 35-44 yaş grubunda yer almaktadırlar. 35- 54 yaş grubundaki deneklerin oranı % 62.3' tür. Deneklerin çoğu orta yaş grubunda bulunmaktadır.
- **Meslek** : Denekler en çok % 23.8 ile kendi işini kuran kişilerden ve % 18.9 ile de yöneticilerden oluşmaktadır.
- **Eğitim** : Deneklerin % 60.7' sini üniversite mezunları oluşturmaktadır. % 22.3' ü lisans üstü eğitim almışlardır. Yüksek eğitilmiş deneklerde ekoturizme katılma eğilimi yüksek olmakla birlikte, daha az eğitilmişlerde de bu eğilim vardır.
- **Gelir** : Deneklerin % 26.2' si 37.5 Milyar TL ve üstünde ortalama yıllık gelire sahiptir. Bununla birlikte % 3.3 gibi düşük bir oranda olsa hiç geliri olmayan insanların da böyle bir seyahate katıldıkları belirlenmiştir.

3. Deneklerin % 43.4'ü eşi ve çocuklarıyla, % 21.3' ü eşiyle, %18.9' u arkadaşıyla birlikte seyahati tercih etmişlerdir. % 5.7' si ise yalnız başına seyahate çıktıklarını belirtmişlerdir.

4. Deneklerin % 37.7' si 4-7 gün, % 26.2' si 1-3 gün süreli bir seyahati tercih etmişlerdir. Deneklerin % 63.9 gibi büyük çoğunluğu yörede 1 hafta süreyle kalmaktadırlar.

5. Deneklerin tatilleri süresince % 30.3 ile en çok 1.5 Milyar TL ve üstü harcama yaptıkları belirlenmiştir. Bununla birlikte harcamalar % 60.7 ile 300 Milyon- 1.2 Milyar TL arasında yoğunlaşmaktadır. Deneklerin harcama seviyeleri ile yörede kalış süreleri arasındaki ilişkiyi göstermesi bakımından şu sonuçlar önem taşımaktadır. 300- 1.2 Milyar TL arasında harcama yapan deneklerin % 70.3 'ünün 1-7 gün, % 24.3 'ünün 8- 14 gün ve % 5.4 ' ünün ise 15 gün ve üstü sürede yörede konaklama yaptıkları belirlenmiştir. Bu durumda yörede 1 hafta kalan denekler en çok 300- 1.2 Milyar TL aralığında harcama yapmaktadırlar. Yörede 1.5 Milyar TL (\$ 1000) ve üstü harcama yapan deneklerin ise % 45.9' u 1-7 gün, % 32.4 'ü 8- 14 gün ve % 21.6' sının 15 gün ve üstünde sürede yörede konaklamaktadırlar. Buna göre yörede 1.5 Milyar TL' nin üzerinde harcama yapan deneklerin büyük çoğunluğunun yine yörede 1 haftaya kadar kalan denekler olduğu belirlenmiştir.

6. Deneklerin yöreyi seçmelerinde en çok % 24.6 ile eş- dost tavsiyeleri ve % 24.1 ile de internet etkili olmuştur. Bu durum daha önce yöreyi ziyaret edenlerin memnuniyetini göstermektedir. Ayrıca denekler seyahat kararlarında internetin en önemli bilgi kaynaklarından biri olduğunu belirtmişlerdir.

7. Deneklerin % 89.3 gibi büyük bölümü yöreye bağımsız olarak gelmişlerdir. Bu durum seyahat acentalarının bu pazar dilimindeki etkinliklerinin yetersizliğini ve aynı zamanda deneklerin konaklama yaptıkları tesislerin seyahat acentaları ile çalışma eğilimlerinin düşük olduğunu göstermektedir.

8. Deneklerin % 47.9' u doğal ve kültürel çekicilikler ve % 36.8' i ise tatil (deniz, kum, güneş) amaçlı olarak yöreyi tercih etmişlerdir. Doğal ve kültürel çekicilikler en önemli seyahat amacını oluşturmakla birlikte, deneklerin önemli bir kısmı yörenin kıyı turizmine yönelik olanaklarından da yararlanmak istemektedirler.

9. Deneklerin % 41'i yöreyi 3 ve üzeri sayıda ziyaret etmişlerdir. 2 defa ziyaret edenlerle birlikte deneklerin toplam % 62.3 ' ü yöreyi daha önce ziyaret etmişlerdir. Deneklerin büyük bölümünün yöreye tekrar gelme eğiliminde oldukları görülmektedir.

10. Deneklerin % 64.8 gibi büyük bölümü daha önce doğa veya kültürel amaçlı bir seyahat deneyimi yaşamışlardır. Bu deneklerin % 62.2 si 3 ve üstü, % 22.8' ise 2 defa daha önce böyle bir seyahate katılmışlardır. Deneklerin büyük bölümü doğal ve kültürel çekiciliklere yönelik olarak daha önce seyahate katılmış deneyimli turistlerden oluşmaktadır.

11. Deneklerin yöreyi tercih etmelerinde etkili olan seyahat motivasyonları önem sırasına göre "doğa ile baş başa olmak", " yörenin doğal özellikleri ve kültürünü öğrenmek" ve " farklı bir tatil yaşamak" şeklinde sıralanmaktadır.

12. Deneklerin ekoturizm teriminin anlamı konusundaki tanımlamaları önem sırasına göre ; " doğayı anlatan ve öğreten turizm", " çevre dostu turizm" ve " doğa ile ilgili turlar ve aktiviteler" şeklinde sıralanmaktadır. Deneklerin çevre bilinci yüksek olmakla birlikte, ekoturizm teriminin ne olduğunu tam olarak bilmedikleri belirlenmiştir.

13. Denekler, doğaya veya kültüre dayalı aktiviteler konusundaki tercihlerini en çok % 14.8 ile "rehberli doğa yürüyüşleri yapmak" ve " kültürel ve tarihi açıdan önemli yerleri görmek" ,% 12.3 ile de Kazdağı Milli Parkını ziyaret etmek olarak belirtmişlerdir. Denekler yörenin doğal, kültürel ve tarihi değerlerine ve özellikle Kazdağı Milli Parkına karşı büyük ilgi duymaktadırlar. Bununla birlikte bu tür aktivitelerde deneyimli rehberlerin kendilerine eşlik etmelerini istemektedirler.

14. Denekler yörede en çok memnun kaldıkları hususları önem sırasına göre ; kalınan tesisin iyi olması, çevre ve doğa ile ilgili daha geniş bilgi edinme ve yöre ile ilgili broşür, rehber vb. tanıtıcı ve eğitici olanakların bulunması şeklinde belirtmişlerdir. Bununla birlikte yerel halkın konukseverliği, onları tanıma olanakları ve tatilin maliyetinden fazla memnun olmadıkları belirlenmiştir. Özellikle Kazdağı Milli Parkı'nda rekreasyon faaliyetlerine kolaylıkla ulaşabilme ve iyi eğitilmiş deneyimli rehberlerin bulunması, deneklerin en az memnun kaldıkları hususları oluşturmaktadır.

Yukarıda belirtilen araştırma sonuçlarının , önceki bölümde anlatılan HLA ve ARA danışmanlık şirketlerinin 1994 yılında Kuzey Amerika seyahat pazarında ekoturist pazar profiline yönelik yaptıkları araştırma sonuçları ile karşılaştırılması aşağıda belirtilmiştir :

- Belirtilen araştırmada turistler en çok 35-54 yaş grubunda yer almaktadır. Bu araştırmada da 35-54 yaş grubunda yer alan turistler % 62.3 gibi yüksek bir orana sahiptir.
- Belirtilen araştırmada bu faaliyetlere katılan bayan ve erkeklerin oranı % 50 iken, bu araştırmada erkekler % 49.2 ve bayanlar ise % 50.8 ' lik orana sahiptir.
- Belirtilen araştırmada deneklerin % 82 ' si niversite mezunu iken, bu araştırmada yüksek lisans ve doktora dahil olmak üzere bu oran % 82.9 ' dur.
- Belirtilen araştırmada deneklerin % 60 gibi büyük çoğunluğu çift olarak, % 15' i aileleriyle ve % 13'  tek başlarına seyahati tercih ederlerken, bu araştırmada % 40.2' si çift olarak (%21.3'  eşi ve % 18.9' u arkadaşı ile), % 64.7' si aileleriyle (% 43'  eşi ve çocuklarıyla, % 21.3'  eşiyle) ve % 5.7' si tek olarak seyahate çıkmışlardır.
- Belirtilen araştırmada ekoturistlerin % 50 gibi büyük çoğunluğu 8-14 gün süreli seyahatleri tercih ederken, bu araştırmada deneklerin % 63.9' u 1 hafta süreli seyahatleri tercih etmişlerdir. 8-14 gün süreli seyahate çıkan denekler ise % 19.6' lik orana sahiptir.
- Belirtilen araştırmada ekoturistlerin büyük çoğunluğunun % 26' lik oranla \$1000- \$ 1500 arasında harcama yaptıkları belirtilirken bu araştırmada ise denekler % 30.3 ile en yüksek oranda \$ 1000' in üzerinde harcama yaptıklarını belirtmişlerdir.
- Belirtilen araştırmada, ekoturistlerin seyahat unsurları konusundaki öncelikli 3 cevabı ; 1. Doğal evre 2. Yaban hayatını gözlemleme 3.Hiking/trekking (Kır/doğa yürüyüşü) olarak belirlenmiştir. Bu araştırmada ise, deneklerin doğaya veya kültüre dayalı aktiviteler konusundaki tercihleri ile ilgili olarak öncelikli 3 cevabı ; 1. Rehberli doğa yürüyüşleri 2. Kültürel ve tarihi açıdan önemli yerleri gezmek 3. Kazdağı Milli Parkı'nı ziyaret etmek şeklinde sıralanmıştır.
- Belirtilen araştırmada ekoturistlerin öncelikli iki motivasyonu ; 1. Manzara/ doğadan hoşlanma 2. Yeni yerler ve deneyimler iken, bu araştırmada ise ; 1. Doğa ile baş başa olmak 2. Farklı bir tatil yaşamak şeklinde olmuştur.

1999 yılında Avustralya' ya gelen 300 turistle yapılan ekoturizm araştırmaları sonuçlarında ekoturizm teriminin anlamı ile ilgili olarak, ekoturizmin ne olduğu şeklindeki soruya verilen cevaplardan ilk sırada % 56.5 ile " evre dostu/ çevreye zarar vermeyen turizm", ikinci sırada % 31.1 ile "Emin değilim" nc sırada %12.5 ile de " Doğal/ doğa ile baş başa olmak" ve % 7.9 ile " Doğa ile ilgili turlar ve

aktiviteler" ifadeleri yer almıştır. Bu araştırmada ise ekoturizm teriminin anlamına yönelik tanımlamalar ; " Doğayı anlatan ve öğreten turizm", "Çevre dostu turizm", " Doğa ile ilgili turlar ve aktiviteler" ve " Çevreyi koruyan ve yerel halkın refahına katkı sağlayan turizm" şeklinde sıralanmaktadır.

Yukarıdaki karşılaştırmalardan görüleceği üzere yapılan araştırma sonuçları, uluslararası alanda yapılan diğer araştırma sonuçları ile büyük ölçüde örtüşmektedir. Aralarındaki farklılıkların nedenleri ise ; yörenin kendine özgü özellikleri, bazı sorulardaki farklı seçenekler ve elbette uygulama yapılan deneklerin özelliklerinden kaynaklanmaktadır.

3.3. Ekoturizm Gelişme Modeli

Dünya seyahat pazarında doğal ve kültürel alanlara yönelik artan turizm talebi, bu alanlara doğru olan turizm hareketlerinin kontrollü bir şekilde geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Ekoturizm nispeten bozulmamış doğal alanlar ve onu çevreleyen kültürel değerlere dayalı olarak geliştirilebilecek en uygun sürdürülebilir turizm çeşididir. Bir bölgede sürdürülebilirlik ve ekoturizm ilkelerine dayalı bir gelişmenin sağlanması, kitle turizminin ortaya çıkaracağı olası olumsuz etkileri asgariye indirecek ve bu kaynakların korunarak gelecek nesillere aktarılmasını garanti altına almış olacaktır.

Ekoturizmin taşıdığı bu önem nedeniyle Birleşmiş Milletler Tarafından 2002 yılı " Dünya Ekoturizm Yılı " olarak ilan edilmiş ve yıl boyu dünyanın çeşitli bölgelerinde düzenlenen etkinliklerle bu yıl en iyi şekilde değerlendirilmeye çalışılmıştır. Dünyanın çeşitli bölgelerinde sahip oldukları kaynaklar açısından çok farklı ekoturizm deneyimleri yaşanabilmektedir. Güney ve Orta Amerika, Afrika, Avustralya gibi destinasyonlarda ekoturizm öncelikli olarak geliştirilen turizm çeşitleri içinde yer almakla birlikte, kitle turizminin ağırlıklı olduğu Avrupa ve Akdeniz çanağındaki ülkelerde ise mevcut turistik gelişmelerle entegre edilecek bir yapıda gelişme göstermektedir. Sonuçta hangi destinasyonda olursa olsun bir bölgede ekoturizmin gelişmesinde başarı sağlanabilmesi için şu unsurların göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

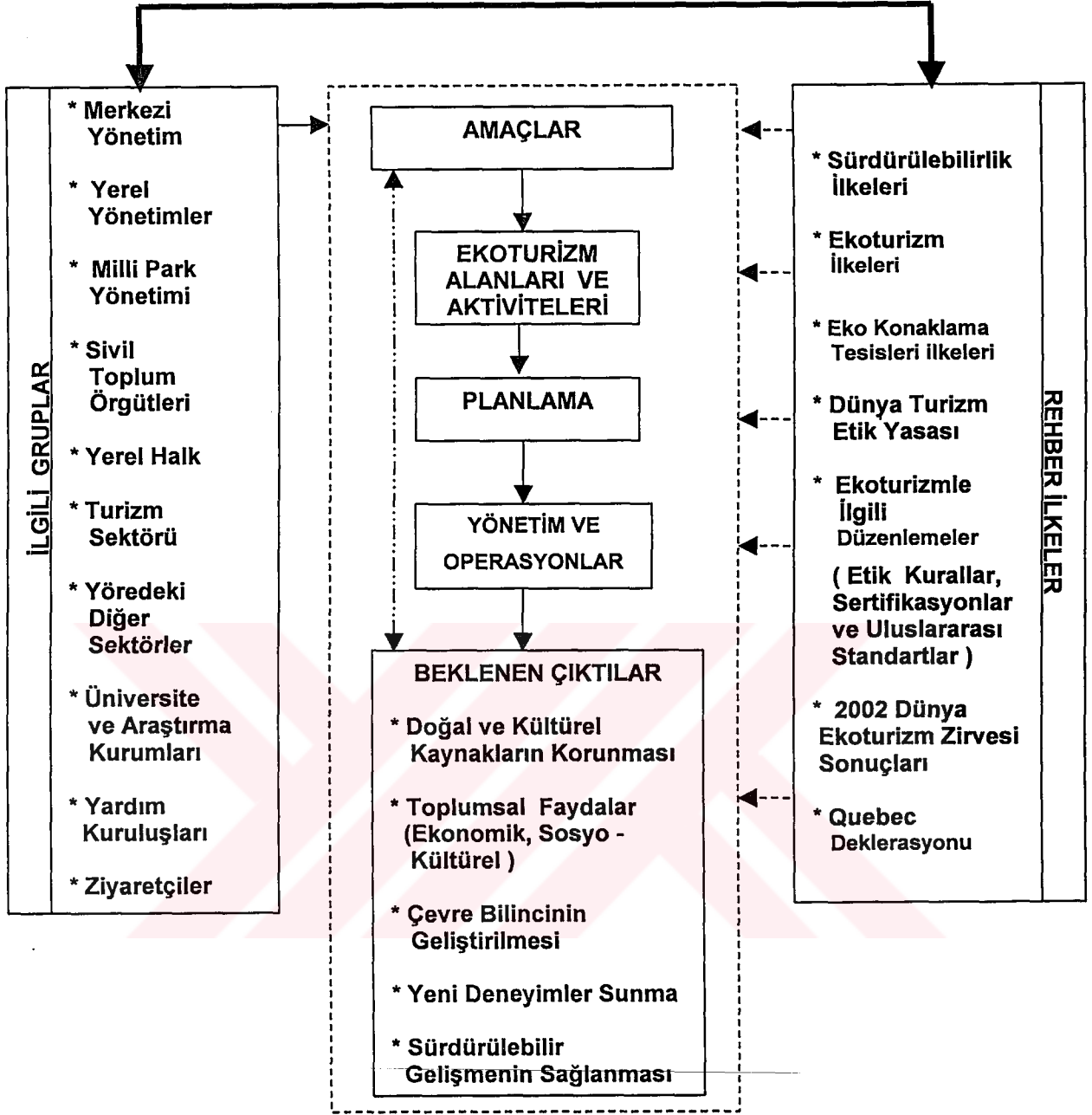
- Doğal çevrenin ve kültürel dokunun korunması.

- Ekoturizm Ürününün Geliştirilmesi (Ürünün bölge ile uyumu, ürün çeşitlendirme, ürünün kalitesi, ürünün tanımlanması, ürüne yönelik standartlar ve sertifikasyon programları, güvenlik standartları vb. hususlar).
- Pazarlama (Bölgenin ekoturizme yönelik özelliklerinin tespiti, ekoturizme yönelik pazar araştırmaları, pazarlamada doğruluk ve güven).
- Altyapı gereksinimi (Uygun altyapı ve çevreye duyarlı yeni teknolojiler, ekoturizm olanaklarının dizaynı ve yönetimi).
- Toplumsal Gelişme (Topluma sağlayacağı ekonomik, sosyal ve kültürel faydalar, yerel halkın gelişme sürecine dahil edilmesi).
- İnsan kaynakları yönetimi (Turizm sektörü çalışanlarının, işletme sahiplerinin, ekoturizm rehberlerinin eğitimi ve yetiştirilmesi, yerel halk ve yerel yönetimlere yönelik bilinçlendirme çalışmaları).
- Devlet desteğinde (altyapı, yasal düzenlemeler, politikalar, fon desteği vb.) bir yerel organizasyonun oluşturulması.
- Planlama (Ekolojik, geniş katılımlı, bütüncül bir ekoturizm planlaması).

Avrupa' daki diğer ülkelere kıyasla sahip olduğu doğal, kültürel ve tarihi zenginlikleri ile ekoturizm açısından avantajlı durumda olan ülkemizde, Edremit Yöresi ekoturizmin geliştirilebileceği önemli bölgelerden biridir. Edremit Yöresi için oluşturulan " Ekoturizm Gelişme Modeli " Şekil 22 ' de görülmektedir.

Modelde kesik çizgi ile sınırlanan alan içinde ekoturizm gelişme süreçleri yer almaktadır. Bu alan dışında kalan ilgili gruplar ve rehber ilkeler modeli tamamlayan diğer iki unsuru oluşturmaktadır. Bu unsurlar modelin tüm aşamalarında farklı durum ve seviyelerde gelişme sürecine katıldığından, kesik çizgi ile belirtilen alanın dışında gösterilmiştir. Bu iki unsur arasındaki etkileşim, çift yönlü ok şeklindeki koyu çizgi ile belirtilmiştir.

Şekilde gelişmenin başlangıcını gösteren akış sol üst köşeden başlayıp, amaçlardan beklenen çıktılara kadar olan süreç ile devam etmektedir. Amaçlar ve beklenen çıktılar arasındaki noktalı çizgiden oluşan çift yönlü ok geri bildirimi (feedback) ifade etmektedir.

Şekil 22. Edremit Yöresi Ekoturizm Gelişme Modeli

Ulusal ve uluslararası organizasyonlar tarafından oluşturulan rehber ilkeler ise, gelişme sürecinin her aşamasında göz önünde bulundurulması gereken modelin diğer önemli bir unsurudur. Bu ilişki ise şekilde kesik çizgili küçük oklarla belirtilmiştir. Ekoturizm gelişme modelinin aşamaları kısaca şu şekilde açıklanabilir.

1. İlgili Gruplar : Bu gruplar ; Turizm , Çevre, Kültür, Orman Bakanlıkları, Av ve Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü gibi ilgili tüm devlet kurumlarından yerel

yönetimlere, yerel halk, sivil toplum örgütleri, turizm sektörü, sektöre girdi sağlayan ve dolaylı etkisi olan diğer sektörler, yatırımcılara ve finansman desteği sağlayan ulusal / uluslararası yardım kuruluşlarına kadar çok geniş bir yelpazeyi oluşturmaktadır. Bu grupların ekoturizmin gelişmesinde önemli fonksiyonları ve sorumlulukları bulunmaktadır. Örneğin yerel halkın gelişmenin her sürecine, özellikle planlama aşamasına, aktif katılımı ekoturizmin başarısı açısından büyük önem taşımaktadır. Yine Yunanistan ve Türkiye arasında 2001 yılında imzalanan anlaşma çerçevesinde başlatılan Kazdağı Milli Parkı Ekoturizm Projesi' ne Avrupa Birliği fonlarından ayrılacak finansal destek, yörede ekoturizmin gelişmesine olumlu katkı sağlayacaktır.

2. Rehber İlkeler : Bu ilkeler ekoturizmin nasıl olması gerektiğini belirleyen düzenlemelerdir. Çoğu WTO, Birleşmiş Milletler, Uluslararası Ekoturizm Topluluğu gibi uluslararası organizasyonlar öncülüğünde hazırlanan ve tüm dünyada kabul gören bu ilkeler gönüllü ve tavsiye niteliğindeki düzenlemelerdir. Özellikle ülkemizin de katıldığı 2002 yılı Dünya Ekoturizm Zirvesi sonunda yayınlanan ve ekoturizmin geliştirilmesinde ilgili bütün gruplara yönelik önerilerin yer aldığı Quebec Deklarasyonu' nun, ülkemizde ve dolayısıyla Edremit Yöresi'nde gerçekleştirilecek olan gelişme modelinde göz önünde bulundurulması ekoturizmin başarısı açısından büyük fayda sağlayacaktır.

Ülkemizde henüz ekoturizme yönelik düzenlemeler bulunmamakla birlikte, ülkemizin şartlarına ve yöreye uygun olarak gerekli düzenlemelerin yapılmasında bu ilkeler yol gösterici nitelik taşımaktadır. Örneğin seyahat acentalarına yönelik olarak ekoturizm seyahat ilkeleri veya turistler için seyahat ve etik kurallarının belirlenmesi gibi düzenlemeler yapılabilir. Sonuç olarak gelişme sürecinde ekoturizmin nasıl olması gerektiği konusunda rehberlik edecek olan bu ilkelerde şu konular üzerinde durulmaktadır :

- Çevreye duyarlı seyahat anlayışını geliştirme,
- Yerel halkın kültürü ve geleneklerine saygılı olma,
- Çevresel etki geliştirerek potansiyel olumsuz etkileri asgariye indirme,
- Ekoturizmde sürdürülebilir gelişmeyi garanti altına alma;
- Çevre üzerinde düşük etkiye sahip aktivitelerin düzenlenmesini sağlamaktır.

3. Amaçlar : Yörede ekoturizmin geliştirilmesinde ilgili gruplarının beklentilerine ve bakış açılarına göre çeşitli amaçlar belirlemek mümkündür. Ziyaretçiler açısından ekoturizm ; yörenin doğal ve kültürel çevresini öğrenme, doğadan hoşlanma ve yeni deneyimler yaşamak şeklinde amaçlar taşırken, milli park yönetimi için ; çevreye duyarlı faaliyetlerin planlanması, yönetimi ve biyolojik çeşitliliğin korunmasına katkı sağlayacak bir fonun yaratılmasına yönelik amaçları taşıyabilmektedir. Yine korumacı gruplar için ekoturizm ; çevre bilincini arttıran, doğal ve kültürel değerlerin korunarak kullanılmasını sağlayan sürdürülebilir bir gelişme şekli olarak görülebileceği gibi, turizm işletmeleri açısından ; çevreye duyarlı olmakla birlikte ekonomik olarak sürdürülebilirliğin sağlanmasına da olanak veren veya yerel halk açısından ise ; yeni iş olanakları sağlayan, sosyo- kültürel yaşantılarını zenginleştiren ve koruma altındaki milli parktan yararlanabilecekleri bir gelişme olarak görülebilmektedir. Modelde amaçlar ile beklenen çıktılar arasında kurulan ilişki (feedback), gelişme sonucunda ortaya çıkan sonuçlarla belirlenen amaçların karşılaştırmalı olarak sürekli izlenmesine ve arzu edilmeyen gelişmelerde modelin her aşamasında gerekli düzenlemelerin yapılmasına olanak sağlamaktadır.

Yörede ekoturizmin geliştirilme amaçları şu şekilde belirtilebilir ;

- Doğal ve kültürel kaynakların tanınması ve korunmasına katkı sağlanması,
- Kazdağı Milli Parkı' nın sürdürülebilirlik ilkelerine dayalı olarak planlanması ve yönetiminin sağlanarak kontrollü bir şekilde turizme açılması ile ziyaretçilere ve yerel halka yararlanma olanağı yaratılması,
- Yerel halkın (özellikle milli park çevresindeki köylerde yaşayan) gelişme sürecine aktif katılımı ile ekonomik ve sosyo- kültürel faydalar sağlanması,
- Ziyaretçilere, yerel halka, milli park, yerel yönetimler ve turizm sektörü çalışanları ile yöneticilerine yönelik hazırlanacak çeşitli eğitici ve bilgilendirici programlar sayesinde çevre bilincinin artırılması,
- Yörenin doğal, kültürel ve arkeolojik değerlerinin sürdürülebilir kullanımlarının garanti altına alınması,
- Turizm sektörüne örnek teşkil ederek yörede sürdürülebilir gelişmenin sağlanmasıdır.

4. Ekoturizm Alanları ve Aktiviteleri : Gelişme sürecinde amaçların belirlenmesinden sonra yörede ekoturizmin nerede geliştirilmek istendiğine ve hangi aktivitelerin ekoturizme uygun olduğuna karar verilmesi gerekmektedir. Ekoturizm genel olarak nispeten bozulmamış doğal alanlara ve çevresindeki kültürel değerlere odaklı olarak gelişme göstermektedir. Edremit Yöresi' ne yönelik olarak yapılan ekoturizm durum (SWOT) analizinde belirlendiği üzere, ekoturizmin gelişme alanını başta Kazdağı Milli Parkı ve onun çevresindeki köyler oluşturmaktadır. Bu aşamada Kazdağı Milli Parkı 'nın biyolojik çeşitliliğinin (flora ve fauna) , yöredeki kültürel ve arkeolojik değerlerin tespit edilerek bir envanterinin çıkarılması gerekmektedir.

Kıyı şeridindeki yerleşim merkezlerinde sayıları giderek artan çok sayıdaki ikinci konutların ve kitle turizmine hitap eden konaklama tesislerinin bulunması, bu alanların ekoturizm açısından çekiciliğini azaltmaktadır. Bununla birlikte yörenin kültürel (şenlikler, festivaller, otantik köyler vb.), tarihi ve arkeolojik değerleri ekoturizm gelişme alanı içinde yer almalıdır.

Ekoturizmin yöredeki diğer turistik gelişmelerden ve çekiciliklerden izole edilmesi mümkün olmayacağına göre bir bütünlük içinde geliştirilmesi gerekmektedir. Ekoturizme yönelik alanları ziyaret edenler aynı zamanda yörenin deniz, termal kaynakları gibi diğer çekiciliklerinden de yararlanma olanaklarına sahip olacaklardır.

Hassas doğal ve kültürel alanlarda düzenlenen her aktivite bir ekoturizm faaliyeti olmadığından, aktivitelerin belirlenmesinde ekoturizmin ilkeleri göz önünde bulundurulmalıdır. Bu aktivitelerden bazıları doğada fiziksel mücadele gerektiren ve belirli riskleri taşıyan rafting, yamaç paraşütü, dağa tırmanma gibi macera veya sportif amaçlı olabilirken, bir kısmı ise avcılık gibi tüketime yönelik olabilir. Ekoturizm açısından en uygun aktiviteler ; çevre üzerinde en az etki yapacak şekilde, tüketime yönelik olmayan aksine doğal ve kültürel çevrenin korunmasına katkı sağlayan türdendir. Ayrıca bu aktivitelerin gerçekleştirilmesinde, özellikle hassas doğal ve kültürel alanlarda taşıma kapasitelerinin aşılmasına dikkat edilmelidir.

Yörede ekoturizm talebine yönelik olarak yapılan uygulamada ziyaretçilerin aktivite tercihleri ile ilgili elde edilen bulgular da göz önüne alındığında geliştirilebilecek ekoturizm aktiviteleri ; rehberli doğa yürüyüşleri (trekking), kültürel

ve tarihi açıdan önemli alanlara yönelik turlar, doğadaki bitki ve hayvanları gözlemlene (foto safari), köy ve çiftlikleri ziyaret, yerel yemekleri ve el sanatlarını tanıma olanakları, milli parka yapılan bilimsel amaçlı (inceleme, araştırma) geziler şeklinde belirtilebilir. Bunların dışında kamp kurma, dağa tırmanma, jeep safari, göletlerde yüzmeye, atlı doğa turları, dağ bisikleti ile turlar gibi çok çeşitli rekreasyon aktiviteleri de yörede yapılmaktadır. Bu tür aktivitelerin çevreye zarar vermemesi için deneyimli rehberler eşliğinde yapılması, turlar ve aktivitelerle ilgili kuralların hazırlanması ve ziyaretçilere yönelik davranış ilkelerinin geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

5. Planlama : Modelin bu aşamasında konaklama, ulaşım, altyapı, turlar gibi unsurların nasıl olması gerektiği planlanmalıdır. Planlamada sunulacak olanakların yörenin doğal ve kültürel dokusu ile uyumlu olmasına ve çevre üzerinde asgari olumsuz etkiler yaratacak şekilde tasarlanmasına özen gösterilmelidir. Gelişmenin ölçeği, alan kullanım kapasiteleri, ziyaretçi gruplarının büyüklüğü gibi konular göz önünde bulundurulmalıdır. Ekoturizm planlamasında, devletin öncülüğünde ve desteğinde başta yerel halk olmak üzere, yerel yönetimler, milli park yönetimi, turizm sektörü, sivil toplum örgütleri ve diğer ilgili grupların katılımını sağlayacak, geniş bir organizasyon oluşturulmalıdır.

Planlama ; çevre ile ilgili yasalar, turizm arazi kullanım planları ve bölgesel gelişme planları ile bütünlük sağlanarak, ekoturizm planlama ilkelerine uygun şekilde yapılmalıdır. Özellikle milli park gibi koruma alanlarında bu planlama ; taşıma kapasitelerinin belirlenmesi, çevresel etki değerlendirme çalışmalarının yapılması, pazarlama, ürün geliştirme ve tüm ilgili gruplar açısından eğitim ve bilgilendirme olanaklarını kapsamalıdır. Yörede Kazdağı Milli Parkı Ekoturizm Master Planı ' nın hazırlanmasına yönelik başlatılan projenin tamamlanması, planlama süreci açısından olumlu bir gelişme olacaktır.

6. Yönetim ve Operasyonlar : Ekoturizm planlarının nasıl uygulanacağını ve yönetileceğini ifade eden bu aşamada göz önünde bulundurulması gereken konular şunlardır ;

- Kamu ve özel sektör arasında işbirliğinin sağlanması,
- Yöresel ürünler, el sanatları ve hizmetlerin kullanımının teşvik edilmesi,

- Yerel halk tarafından küçük ölçekli işletmelerin kurulması ve diğer hizmetlerde de yerel halka istihdam olanaklarının yaratılmasının sağlanması,
- Milli park içinde ziyaretçi yönetim sistemlerinin oluşturulması, taşıma kapasitelerinden yararlanarak çevresel etkilerin izlenmesi ve kontrolünün sağlanması,
- Milli parkın yönetimi için gerekli fon sistemin kurulması,
- Operasyonlarla ilgili tur ilkeleri ve kurallarının, ziyaretçilere yönelik etik kuralların tespiti,
- Ekoturizm rehberlerinin yetiştirilmesine yönelik eğitim ve sertifikasyon programlarının oluşturulması,
- Gelişme sürecine dahil olan tüm ilgili gruplarına yönelik eğitim ve bilgilendirme programlarının organize edilmesi,
- Ekoturizm ürününün oluşturulması, pazarlaması konusunda işletmelere destek sağlanması,
- Ziyaretçilerin motivasyonları, beklentileri, tatmin düzeyleri gibi konuların belirlenmesine yönelik pazar araştırmalarının yapılması ve istatistiklerin düzenli tutulmasını sağlayacak bir sistemin oluşturulmasıdır.

7. Beklenen Çıktılar : Yörede ekoturizmin geliştirilmesi ile ulaşılmak istenen hedefler ve arzu edilen sonuçlar şu şekilde belirtilebilir ;

- Doğal alanların korunmasına katkı sağlanması (Başta milli park ve genel olarak yörenin tüm doğal çekicilikleri),
- Kültürel mirasa, gelenek ve göreneklere sahip çıkılması ve bunların yaşatılması,
- Ziyaretçiler ile yerel halk arasında sosyo- kültürel etkileşimin sağlanması,
- Özellikle milli park çevresinde yaşayan yerel halka yeni istihdam olanaklarının yaratılması,
- Hem ziyaretçilerin ve hem de yöre halkının milli parktan yararlanabilmeleri ile yeni deneyimler yaşama olanağının sağlanması,
- Yörede çevre bilincinin artırılması ile turizm sektörünün bir bütün olarak sürdürülebilir gelişmesine katkı sağlanmasıdır.

Sonuç ve Öneriler

Ekoturizm nispeten bozulmamış doğal alanlara ve onunla bütünleşen kültürel çekiciliklere dayalı olarak geliştirilebilecek, en uygun sürdürülebilir turizm türüdür. Ekoturizm, yerel topluma fayda sağlayacak çok yönlü amaçları başarabilmek için korumacılık ve gelişmeyi rasyonel ve etkili şekilde birleştiren bir turizm yaklaşımıdır.

Doğal alanlara ve onu çevreleyen kültürel değerlere yönelik olarak artan turizm talebi, bu alanlardan koruma – kullanma dengesi içinde yararlanılmasını zorunlu kılmaktadır. Kitlesel turizm hareketlerinin yol açtığı olumsuz sonuçlarla karşılaşılmasından kaçınılması için, bu alanların planlı ve kontrollü olarak turizme açılması gerekmektedir. Bunu başarabilmenin en iyi yolu ise ekoturizmdir. Bununla birlikte son yıllarda moda olarak kullanılan ve ekoturizmin ilkeleri ile bağdaşmayacak şekilde eko tur, eko tatil, eko seyahat gibi adlar altında sunulan ürünlerin sayısı giderek artmakta ve bu faaliyetler sonucunda hassas doğal ve kültürel alanlar zarar görmektedir. Bu durumda gerçek ekoturizm ürününün ne olduğu sorusu gündeme gelmektedir.

Ekoturizmin artan önemi karşısında Birleşmiş Milletler küresel olarak bir bilincin oluşturulması, ekoturizmin tanımı, ilkeleri ve geliştirilmesine yönelik çok çeşitli konularda bir uzlaşmanın sağlanabilmesi için 2002 yılını “ Uluslararası Ekoturizm Yılı ” olarak ilan etmiştir. 2002 yılı boyunca dünyanın çeşitli bölgelerinde gerçekleştirilen çok çeşitli etkinlikler sonunda, 19-22 Mayıs 2002 tarihlerinde Kanada’nın Quebec şehrinde Dünya Ekoturizm Zirvesi düzenlenmiştir. Bu zirvenin amacı ; devletleri, uluslararası organizasyonları, sivil toplum örgütlerini, turizm işletmelerini, yerel toplulukların temsilcilerini, akademik kurumları ve ekoturizmle ilgilenen bireyleri bir araya getirmek ve üzerinde fikir birliğine varılan prensipleri ve gelecekte ekoturizmin gelişmesi ve yönetimindeki öncelikleri belirlemek olmuştur.

Ekoturizm, sunduğu yüksek kalitedeki otantik turizm ürünleriyle yerel topluma faydalar sağlayan ve temelini oluşturan doğal ve kültürel kaynakların korunmasını teşvik eden bir turizm türüdür. Bu yönü ile ekoturizm, turizm endüstrisinin ekolojik açıdan duyarlı, sürdürülebilir, toplumun beklentilerine ve gereksinimlerine uygun olarak geliştirilmesini destekleyen bir katalizör olarak görülmektedir. Ekoturizm, bir bölgenin sahip olduğu doğal ve kültürel kaynakların sürdürülebilir kullanımına olanak

olanak verirken, aynı zamanda yerel halka ekonomik ve sosyo – kültürel faydalar sağlamaktadır. Fakat bölgenin özelliklerine uygun olarak planlanıp, geliştirilmediği takdirde bu kaynakların zarar görmesi ve hatta çekiciliğini yitirmesi kaçınılmazdır. Bu nedenle ekoturizmin geliştirilmesine yönelik olarak belirlenecek stratejiler büyük önem taşımaktadır.

Bu stratejilerin başarısı, ekoturizmin sürdürülebilir gelişmesini sağlayacak olan ekonomik, çevresel ve sosyal amaçlar arasında bir denge kuracak şekilde belirlenmesine bağlıdır. Ekoturizm ekonomik açıdan, gelişme sürecine yerel halkın aktif katılımı ile bölgede yeni gelir ve istihdam olanakları yaratmalıdır. Ayrıca koruma alanlarının yönetimi için gerekli fon kaynaklarını oluşturacak ve bu alanda faaliyet gösteren işletmelerin ekonomik sürdürülebilirliğini sağlayacak bir yapıda olmalıdır. Çevresel açıdan ekoturizm , doğal ve kültürel kaynaklar üzerinde en az olumsuz etkiyi yaratacak şekilde planlanmalı ve yönetilmelidir. Sosyal açıdan ise ; ekoturizmin turistler için kaliteli ve yöreye özgü yeni deneyimler sunmasının yanında, yerel halkın ve diğer tüm ilgili grupların çevre bilincini arttıracak eğitici olanakları sağlaması gerekmektedir.

Günümüzde ekoturizm açısından dünyadaki önemli bölgeler arasında Latin Amerika, Karayipler ve Pasifik Adaları, Güney Doğu Asya, Güney Doğu Afrika, Antartika ve Avustralya sayılabilir. Bu bölgeler sahip oldukları doğal kaynaklar ve onu çevreleyen kültürel yapılarıyla ekoturizm açısından uluslararası turizm pazarının lideri konumundadırlar. Bu destinasyonlarda ekoturizm gelişme gösteren turizm türlerinin başında gelmektedir. Örneğin Avustralya ekoturizm alanında en fazla gelişen ve büyük çaba harcayan bir ülkedir. Ekoturizme yönelik oluşturdukları organizasyonlarla, hazırladıkları ulusal ekoturizm planı ve ekoturizm sertifikasyon sistemini ülke genelinde başarıyla uygulayan örnek bir ülke durumundadır.

Bununla birlikte Avrupa Kıtası ve Akdeniz çanağındaki ülkelerde ekoturizm fazla gelişme göstermemiştir. Ekoturizm teriminin fazla kullanılmadığı bu ülkelerde, ekoturizme yönelik oluşturulmuş çok az sayıda ürün bulunmaktadır. Kitlesel turizm hareketlerinin yoğun yaşandığı bu destinasyonlarda, özellikle kıyı yerleşimlerine yönelik bir turist akını mevcuttur. Buna rağmen bu ülkeler zengin biyolojik çeşitliliğe ve kültürel kaynaklara sahiptir. Kıyı yerleşimlerinin arkasındaki kırsal alanlarda ekoturizm için önemli fırsatlar mevcuttur. Ekoturizm Akdeniz çanağındaki

destinasyonların imajını geliştirme, üründe çeşitlilik sunma, mevsimsellik problemini azaltma ve bu alanlarda yaşayan insanlara ekonomik faydalar sağlamanın bir yoludur. Fakat bu ancak dikkatli bir planlama ile gerçekleştirilebilir.

Bu ülkelerde sürdürülebilir turizm için destinasyonların planlaması ve gelişmesinde bütüncü bir yaklaşıma gerek vardır. Bu çerçevede fiziksel alt yapı, pazarlama ve bilgilendirme hizmetleri, diğer turizm türleri ve sektörler ile ilişkiler bir bütünlük içinde ele alınmalıdır. Bu yaklaşım hem turistlerin kaliteli bir deneyim elde etmeleri hem de turizmin bütün etkilerinin göz önünde bulundurulması bakımından gereklidir. Ekoturizm de bu yapı içinde görülmeli ve geliştirilmelidir.

Akdeniz çanağında bulunan Türkiye, sahip olduğu doğal çekicilikler ve kültürel mirası ile ekoturizm açısından bölgedeki en şanslı ülke konumundadır. Fakat ülkemizde ekoturizme yönelik oluşturulan bir turizm ürünü olmadığı gibi ekoturizmle ilgili belirlenen bir strateji de bulunmamaktadır. Ekoturizm gerek kamu gerekse özel sektör tarafından tam olarak anlaşılabilmiş değildir. Ekoturizm Dünya Zirvesi' ne katılan ülkemizde, ekoturizm terimi yeni yeni gündeme gelmeye başlamıştır. Ekoturizm daha çok doğa turizmine yönelik projeler ve faaliyetlerle özdeşleştirilmektedir.

Ülkemizde doğal, tarihi, arkeolojik, jeolojik ve kültürel zenginlikleri ile başta milli parklar, tabiat alanları, özel çevre koruma bölgeleri, sulak alanlar gibi koruma alanları ekoturizm açısından en önemli kaynakları oluşturmaktadır. 2001- 2005 Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde golf, kış, dağ, gibi turizm şekillerinin yanında ekoturizmle de ilgili yönlendirme çalışmalarının yapılacağını belirtilmesi ve özellikle milli parklarda sürdürülebilir bir gelişmenin sağlanması için gerekli düzenlemelerin yapılacak olması, ekoturizmin gelişmesi açısından önem taşımaktadır.

Bu çalışmada, ülkemizin çok zengin doğal ve kültürel değerlere sahip olması ve ekoturizmin her bölgenin kendi özelliklerine uygun olarak geliştirilmesi gereği de göz önünde bulundurularak, araştırma sahası sınırlandırılmış ve diğer yörelere de örnek teşkil etmesi bakımından ekoturizm açısından önemli fırsatlar sunan Edremit Yöresi olarak belirlenmiştir. Bu esnada Turizm Bakanlığı ve ülkemizin diğer ilgili kuruluşları ile birlikte bir Türk- Yunan ortak ekoturizm projesi oluşturulması yönünde

başlatılan çalışmalar sonucunda, projenin ülkemizdeki uygulama alanı olarak Kazdağı Milli Parkı seçilmiş ve bölgenin bu amaca yönelik etütleri yapılmıştır. Ankara' da imzalanan Çevre Konusunda İşbirliği Anlaşması çerçevesinde, Türkiye – Yunanistan Ekoturizm Komitelerinin 30 Mart 2001 tarihleri arasında Antalya Belek' te yaptığı ortak toplantıda alınan karar gereğince gerçekleştirilmesi planlanan projenin amacı, Kazdağı Milli Parkı' nın ekoturizm destinasyonu olarak geliştirilmesidir. Projenin gerçekleştirilebilmesi için Yunanistan' ın Avrupa Birliği Komisyonu' na sunduğu bütçeye uygun olarak, birliğin fonlarından destek sağlaması beklenmektedir. Proje ülkemizde Milli Parklar Av ve Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü tarafından koordine edilecektir. Turizm Bakanlığı ekoturizm master planının hazırlanması, alt yapı, yerel halkın bilinçlendirilmesi, ihtisas rehberlerinin (ekoturizm rehberi) yetiştirilmesi ve projenin tanıtımı konularında destek sağlamayı Dış İşleri Bakanlığı' na taahhüt etmiştir. Bu proje için ülkemizden Kazdağı Milli Parkı' nın seçilmiş olması Edremit Yöresi'nin ekoturizm açısından taşıdığı önemi göstermektedir.

Bir bölgede ekoturizmin geliştirilebilmesi ülkenin genel gelişme hedefleri ve turizm politikasından ayrı olarak gerçekleştirilemeyeceğine göre, bu konuda ülkemizde merkezi otoriteye önemli sorumluluklar düşmektedir. Bu çerçevede ekoturizmin gelişmesinde devlet tarafından öncelikle yerine getirilmesi gereken hususlar şu şekilde belirtilebilir :

- 1- Öncelikle ulusal bir ekoturizm politikası oluşturulmalı ve planlı bir şekilde ekoturizmin gelişmesi sağlanmalıdır. Bu kapsamda yasal bir çerçeve oluşturulmalı, politikalar ve master planlar geliştirilmelidir.
- 2- Doğa tur operatörleri için ekoturizm ilkeleri, eko konaklama işletmeleri (ecolodges) kriterleri, turizm etik ilkeleri, mavi bayrak uygulaması gibi, sürdürülebilir turizm ve ekoturizme yönelik uluslararası düzenlemeler ve ilkeler göz önünde bulundurularak gerekli çalışmalar yapılmalı ve uygulanması desteklenmelidir.
- 3- Devlet özel sektör, yerel halk, sivil toplum örgütleri, uluslararası organizasyonlar gibi bütün ilgili gruplar arasında bir koordinasyon sağlamalı ve liderlik rolünü üstlenmelidir.
- 4- Turizm Bakanlığı önderliğinde seyahat acentaları, konaklama, ulaştırma işletmeleri, turizmle ilgili diğer işletmeler, milli park yönetimleri, sivil toplum

örgütleri, yerel ve bölgesel turizm birlikleri, akademisyenler gibi geniş katımlı ulusal düzeyde bir ' Sürdürülebilir Turizm Birliği ' oluşturulmalıdır. Bu birlik çevresel ve ekonomik açıdan sürdürülebilir, sosyal ve kültürel açıdan saygılı bir turizm anlayışını oluşturmada önemli bir rol oynayacaktır. Bu amaçla birlik, sürdürülebilir uygulamalar için standartlar geliştirip, çeşitli sertifikasyon programları oluşturabilir. Ayrıca, doğal ve kültürel alanlara yönelik faaliyet gösteren seyahat acentalarına ve ziyaretçilere yönelik ilkelerin, davranış kurallarının belirlenmesi ve uygulanmasının sağlanması, uluslararası organizasyonlarla işbirliğinin geliştirilmesi gibi, hem ekoturizmin hem de diğer turizm türlerinin sürdürülebilir gelişmesinin sağlanması açısından önemli görevleri üstlenebilir.

- 5- Ülke genelinde ayrıntılı doğal kaynak envanteri çıkarılmalı, ekolojik açıdan hassas alanlar belirlenerek ekoturizm gelişme alanları oluşturulmalıdır.
- 6- Ekoturizm açısından önem taşıyan bu alanlar için uygun bir ekoturizm planı hazırlanmalı ve uygulanmalıdır.
- 7- Ekoturizm gelişme alanlarının ekolojik taşıma kapasiteleri belirlenmeli, çevresel etki değerlendirmelerinin yapılması ve bunların sürekli izlenmesine olanak sağlayacak bir yapı oluşturulmalıdır.
- 8- Ekolojik açıdan hassas alanlarda yol, su, kanalizasyon, enerji sistemleri, iletişim, sağlık, güvenlik gibi alt yapı hizmetlerinin çevreye zarar vermeyecek şekilde planlanması sağlanmalıdır.
- 9- Sürdürülebilir gelişmenin sağlanmasında çevre ile ilgili yasaların ve bunları uygulamakla yükümlü devlet bakanlıkları ve diğer organların arasındaki yetki kargaşalarının önlenmesi için gerekli koordinasyonu sağlayacak mekanizmalar oluşturulmalıdır.
- 10- Doğal ve kültürel çevrenin korunması, geliştirilmesi ve ekoturizm alanındaki işletmelerin faaliyetleri ile ilgili yasal düzenlemeler yapılarak, bunların etkili ve sürekli kontrolünü sağlayacak bir sistem kurulmalıdır.
- 11- Çevreye duyarlı olarak faaliyet gösteren, çevre ile uyumlu olanaklar ve işletmecilik ilkelerine sahip işletmeler, çeşitli fonlar ve teşvik programları ile desteklenmelidir.
- 12- Ekoturizm açısından önem taşıyan küçük ölçekli yerel işletmelerin sürdürülebilir bir yapıda kurulmaları ve gelişmelerinde teknik, finansal ve insan kaynakları desteği sağlanmalıdır.

- 13- Milli parklar ve diğer koruma alanlarının yönetimlerine destek olunmalı, bu alanlardan elde edilen gelirlerin yine bu kaynakların geliştirilmesi ve yönetiminde kullanılmasına olanak sağlayan bir finansal mekanizma oluşturulmalıdır.
- 14- Başta turizm sektöründe çalışan personel olmak üzere halkımızın çevre koruma bilincini arttıracak eğitim programları ve toplantılar organize edilmelidir.
- 15- Ekoturizmin tanıtılmasında medyanın da desteği alınarak yerel, ulusal ve uluslararası seviyede tanıtım stratejileri ve programlar gerçekleştirilmelidir.
- 16- Doğal ve kültürel kaynaklar ve bu alanlara tur düzenleyenlerin faaliyetleri ile ilgili istatistikler tutulmalı ve veri bankaları oluşturulmalıdır.
- 17- Doğal ve kültürel alanlara yönelik ziyaretçi profilinin (demografik durum, beklentileri, motivasyon ve tatmin düzeyleri gibi) belirlenmesine yönelik pazar araştırmaları yapılmalı, elde edilecek sonuçlardan ekoturizm ürününün geliştirilmesi ve pazarlama politikasının oluşturulmasında yararlanılmalıdır.
- 18- Devlet ekoturizme yönelik ürünlerin pazarlaması konusunda işbirliği sağlamalı, seyahat acentalarını ve işletmeleri bilinçlendirmeli ve desteklemelidir.
- 19- İlgili yörelerde ekoturizm rehberlerinin yetiştirilmesi için eğitim programları ve sertifikasyon sisteminin oluşturulması desteklenmelidir.

Araştırma sahası Edremit Yöresi olarak belirlenen bu çalışma kapsamında, öncelikle yörenin ekoturizm açısından taşıdığı güçlü ve zayıf yönlerinin, fırsatları ve tehlikelerinin belirlendiği ekoturizm durum (SWOT) analizi yapılmıştır. Daha sonra doğal ve kültürel alanlarda ekoturizme yönelik faaliyetlere katılan ziyaretçiler üzerinde bir ekoturizm talep araştırması gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma ile ekoturizm talebinin demografik profili, ekoturizme yönelik eğilimleri ve beklentileri tespit edilmiştir. Son olarak, ikinci bölümde verilen teorik bilgilerin ışığında ve yörenin özellikleri göz önünde bulundurularak bir ekoturizm gelişme modeli oluşturulmuş ve kısaca açıklanmıştır.

Ekoturizm durum analizi ile yapılan tespitler ve ekoturizm talebine yönelik talep araştırması sonuçları ışığında, yörede ekoturizmin sürdürülebilir bir yapıda geliştirilebilmesi için aşağıdaki önerilerin dikkate alınarak uygulanması faydalı olacaktır.

- 1- Ekoturizmin yörede geliştirilebilmesi için yerel yönetimler, milli park yönetimi, sivil toplum örgütleri, yöredeki turizm işletmeleri, Kazdağı Milli Parkı

çevresindeki köylerin muhtarları, üniversiteler gibi bütün ilgili grupların yer aldığı bir organizasyona gerek vardır. Bu amaçla öncelikle “ Kazdağları Ekoturizm Birliği ” adıyla bir platform oluşturulmalıdır. Bu geniş katılımlı organizasyon yörede ekoturizmin planlanması ve yönetiminde önemli rolleri üstlenmelidir.

- 2- Yörede kurulan Körfez Belediyeler Birliği başta çevre sorunlarının çözümlenmesi olmak üzere, bölge turizminin sürdürülebilir gelişmesinde etkin rol oynamalıdır. Bununla birlikte Burhaniye İlçesi’ nde oluşturulan Yerel Gündem 21 gibi halkın söz ve karar süreçlerinde yer almasını sağlayacak sivil toplum örgütleri oluşturularak, aralarında bir koordinasyon sağlanmalıdır.
- 3- Ekoturizmin bir diğer önemli unsurunu eğitim oluşturmaktadır. Çevre bilincinin artırılması ve sürdürülebilir gelişmenin sağlanabilmesi açısından eğitim programları ve bilgilendirme faaliyetleri, gelişmenin her aşamasında yerel halk, milli park ve turizm sektörü çalışanlarına, işletme yöneticilerine, ziyaretçilere ve diğer tüm ilgili gruplara sürekli uygulanmalıdır. Yerel halkın sürdürülebilir turizm ve ekoturizm konularında bilgilendirilmeleri için seminer, panel ve benzeri toplantılar organize edilmeli ve onların da fikirlerini alma olanakları sağlanmalıdır.
- 4- Ekoturizme yönelik talep araştırmasında ziyaretçilerin yörede en az memnun kaldığı hususun deneyimli rehberlerin eksikliği olduğu belirlenmiştir. Ekoturizmin başarısı açısından büyük önem taşıyan bu hususla ilgili olarak yörede 2002 yılında milli park yönetimi ve Balıkesir Üniversitesi işbirliği ile başlatılan Kazdağı Milli Parkı ekoturizm klavuzu eğitim semineri programının sürekliliği sağlanmalı ve kalıcı bir sertifikasyon sistemi oluşturulmalıdır.
- 5- Kazdağları orman köylerine yönelik giderek artan ikinci konut talebinin önlenmesi için bu alanlarda ev pansiyonculuğu teşvik edilerek, burada yaşayan insanların köylerini terk etmelerinin önüne geçilmelidir.
- 6- Kazdağları eteklerinde kurulan konaklama tesislerinin küçük ölçekli, yörenin doğal ve kültürel dokusu ile uyumlu ve çevre dostu teknolojileri (arıtma sistemi, güneş ve rüzgar enerjisinden yararlanma gibi) kullanarak yapılmaları teşvik edilmeli, aksi durumdaki projelere izin verilmemelidir.
- 7- Yörenin tanıtımı için doğal ve kültürel değerlerini içeren harita, broşür ve benzeri materyaller yerel yönetimler, turizm işletmeleri, sivil toplum örgütlerinin katkılarıyla hazırlanmalıdır. Ayrıca doğrudan geniş kitlelere ulaşması bakımından etkili bir pazarlama aracı olan internetten ve medya araçlarından yararlanılmalıdır.

- 8- Ekoturizm talep araştırması sonuçlarına göre turistlerin yöreyi seçmelerinde etkili olan bilgi kaynakları içinde ; % 24.6 ile eş- dost tavsiyeleri ilk sırada ve % 24.1 ile de internet ikinci sırada yer almaktadır. Seyahat acentaları ise, % 4 'lük bir oranla en son sırada yer almıştır. Bunun nedenleri arasında ekoturizm alanında uzmanlaşmış seyahat acentalarının bulunmaması ve buna bağlı olarak özellikle uygulama yapılan bazı tesislerin kitle turizmine hitap eden acentalarla çalışmayı tercih etmemeleri gösterilebilir. Ekoturizm bilincinin artması ve bu alanda ürünler sunan uzmanlaşmış işletmeler oluşuncaya kadar, doğrudan tüketiciye ulaşmayı hedefleyen bu tür bir pazarlama stratejisinin izlenmesi faydalı olacaktır.
- 9- Belirtilen talep araştırması sonuçlarından, eğitim seviyeleri % 82.9 gibi yüksek oranda üniversite mezunlarından oluşan turistlerin, çevre bilincinin yüksek olduğu, buna karşın ekoturizm teriminin ne olduğunu tam olarak bilmedikleri belirlenmiştir. Bu nedenle turistlere yönelik eğitici ve bilgilendirici olanakların ürünün pazarlamasından başlayarak, yörede sunulan olanaklar ve düzenlenen aktivitelere kadar her aşamada sunulması gerekmektedir.
- 10- Aynı araştırma kapsamında turistlerin en önemli motivasyonlarının doğa ile baş başa olmak, yörenin kültürü ve yerel halkın yaşantısını yakından tanımak olduğu ve en çok tercih ettikleri aktivitelerin ise, rehberli doğa yürüyüşleri yapmak, kültürel / tarihi açıdan önemli yerleri ve Kazdağı Milli Parkı' nı gezmek olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar yörede oluşturulacak aktiviteler ve sunulabilecek hizmetler açısından göz önünde bulundurulmalıdır. Araştırma ile elde edilen diğer bulgulardan da ekoturizmin gelişme süreçleri içinde yararlanılmalıdır. Bununla birlikte daha büyük ölçekte ekoturizme yönelik detaylı pazar araştırmaları yapılmalı, ziyaretçilerin pazar profili, memnuniyet dereceleri, beklentileri belirlenerek ürün ve pazarlama stratejileri oluşturulmalıdır.
- 11- Yörenin öncelikli çevre sorunlarını oluşturan biyolojik arıtma tesislerinin tüm yerleşim alanlarına yaygınlaştırılması, çöp depolama ve geri dönüşümünün sağlanması, akarsuların ıslahı, imar planlarının disipline edilerek çarpık yapılaşmanın ve ikinci konut akınının önlenmesi, su kaynaklarının yönetimi gibi konular Körfez Belediyeler Birliği' nin güç birliği ile bir bölgesel planlama yapılarak çözümlenmelidir.
- 12- Zeytinyağı fabrikalarının atığı olan karasuyun arıtma problemi gibi diğer sektörlerin etkilerinden kaynaklanan çevre problemleri bir an önce çözüme kavuşturulmalı, Kazdağları ekosistemine ve yörenin tarım alanlarına (başta

zeytin ağaçları) zarar verme olasılığı yüksek olan altın madenciliği, Çan Termik Santrali gibi gelişmeler yakından izlenmelidir.

13- Yerel halkı gelişme sürecine dahil etmenin yolları araştırılmalı, yerel el sanatları ve yerel ürünlerini ziyaretçilere sunabilecekleri olanaklar yaratılmalıdır. Konaklama, yeme- içme, ulaştırma, rehberlik gibi ekoturizm ürününü oluşturacak hizmetlerin yerel halk tarafından verilmesi teşvik edilmelidir.

14- Ekoturizm açısından yöredeki en önemli kaynağı oluşturan Kazdağı Milli Parkı' nın planlı ve kontrollü olarak turizme açılması gerekmektedir. Bu gelişme belirli bir süreç içinde gerçekleştirilmelidir. Bu yönde başlatılan çalışmalar yöre açısından olumlu gelişmelerdir. Bununla birlikte ekoturizmin sürdürülebilir gelişmesinin sağlanması bakımından Kazdağı Milli Parkı' na yönelik yapılması gereken öncelikli çalışmalar şunlar olmalıdır :

- Milli park içindeki biyolojik çeşitliliğin (flora ve fauna) tam bir envanterinin çıkarılması gerekmektedir.
- Kullanıma açılan alanların merkezi yönetimlerin de desteği ile ekolojik taşıma kapasiteleri belirlenmeli, hassas ekosistemlere sahip alanlar muhafaza edilmelidir.
- Bu alanlarda düzenlenen aktivitelerin çevresel etkilerinin sürekli izlenmesine olanak veren bir sistem oluşturulmalıdır.
- Milli park ekoturizm master planının ve bir yönetim planının hazırlanması gerekmektedir.
- Milli parkın yönetimi için gerekli olan bir fon sisteminin oluşturulması gerekmektedir.
- Ziyaretçi merkezi, giriş kontrol noktaları, WC, çöp toplama üniteleri, güzergahlar üzerindeki mola noktaları, manzara seyir noktaları gibi eksik ve yetersiz olan alt yapı olanakları merkezi yönetimin desteği ile tamamlanmalıdır.
- Belirlenmiş olan milli park ekoturizm güzergahları üzerinde ilgili yön ve bilgi levhaları hazırlanmalıdır.
- Milli parkı ziyaret edenlerle ilgili istatistikler tutulmalı ve bir veri bankası kurulmalıdır.
- Milli parka düzenlenen turlar için faaliyetlerle ilgili kurallar ve ziyaretçilere yönelik davranış ilkeleri (etik ilkeler) belirlenmeli, deneyimli ekoturizm rehberleri olmaksızın hiçbir tura izin verilmemelidir.

- Milli park içinde araç kullanımı, belirlenen güzergahlar dışında sınırlandırılmalıdır.
- Milli park sınırında ve içinde düzenlenmiş günübirlik kullanım alanları mevcuttur. Bu alanların dışında yöre halkının ve turistlerin ekoturizm alanlarını piknik alanları olarak kullanmaları engellenmelidir. Bu alanlarda ateş yakılıp, sigara içilmemesi, özellikle şişe ve benzeri çöplerin atılmaması için gerekli önlemler alınmalıdır. Yangın riskine karşı her zaman tedbirli olunmalıdır. Bu konuda rehberlere de önemli görevler düşmektedir.

Belirtilen önerilerin gerçekleştirilmesi yörede ekoturizmin sürdürülebilir bir yapıda geliştirilmesi açısından gereklidir. Bununla birlikte merkezi yönetim, tüm ilgili gruplar arasında koordinasyonu sağlayarak, planlama, eğitim, pazarlama, finansman ve alt yapı konularında destek vermelidir. Ayrıca, ekoturizmin başarısı açısından gerekli yasal düzenlemelerin yapılarak, faaliyetlerin sürekli izlenmesi ve kontrolünü sağlayacak bir sistemin kurulması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Africa News Service , " WTO And The International Year of Ecotourism ", Banjul, February 08, 2002, Infotrac Database Gale Group, 20.10.2002.

AKKUŞ, Alpaslan., " Turizmde yeşil alternatif ", **buğday Ekolojik Yaşam Dergisi**, Sayı :11, 5-8 / 2001, Kaya Basım Sanayi A. Ş., İstanbul.

ARANSSON, Lars, " Sustainable Tourism Systems : The Example of Sustainable Rural Tourism in Sweden", **Journal of Sustainable Tourism**, Vol.2, No. 1+2, London, 1994.

Asian Ecotechnology Information Service, " What is Ecotourim? ", **Ecotourism Development in The Gulf of Mannar**, <http://www.panasia.org.sg/mssrf/aeis/ecotour5.html#top>, 14.06.2002.

Asian Ecotechnology Information Service., " Elements of Succesful Ecotourism ", **Ecotourism Development in The Gulf of Mannar** ,<http://www.panasia.org.sg/mssrf/aeis/ecotour5+1.htm#top>, 14.06.2002.

AYALA, Hana., " From quality product to eco-product : will Fiji set a precedent ", **Tourism Management**, Vol. 16, No.1, February 1995.

AYALA, Hana., "Ecoresort : a'green' masterplan for the international resort industry", **International Journal of Hospitality Management**, Vol.14, No. 3 / 4, September/December 1995.

BAKIRCI, Mehmet., " Ekoturizm " , **T. C. Turizm Bakanlığı II. Turizm Şurası Bildirileri**, 12-14 Nisan 2002 Ankara , Turizm Bakanlığı Yayını, II. Cilt, Ankara, 2002,

BALLANTINE, Jennifer L., Paul F. J. Eagles, " Defining Canadian Ecotourists ", **Journal of Sustainable Tourism**, Vol.2, No.4, 1994.

BARTH, Hans- Günter., " Çevre Politikası ve Ekolojiye Yönelik Planlama Enstrümanı Olarak Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) " , **Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED)**, Editör : Orhan Uslu, T.Ç.S.V. Yayını, Önder Matbaa, Ankara, Ekim 1991.

BERRY, Sue and Adele Ladkin," Sustainable tourism : a regional perspective", **Tourism Management**,, Vol. 18, No.7, November 1997.

BIRKAN, İbrahim., " Sürdürülebilir bir turizm için...", **Turizmde Vizyon Dergisi**, Türkiye Turizm Yatırımcıları Derneği, Yıl: 1, Sayı : 3, Ekim 2001 – Mart 2002.

BOYD, Stephen W. and Richard W. Butler., " Seeing the Forest Through the Trees ", **Practicing Responsible Tourism International Case Studies in Tourism Planning, Policy and Development**, Lynn C. Harrison and Winston Husbands, John Wiley & Sons, Inc., New York, 1996.

BRACKENBURY, Martin., " Responsible Marketing of Ecotourism Destinations and Attractions : A Commercial Sector Perspective", **The Tourist Review**, 3/ 1993.

BRAMWELL, Bill and Bernard Lane., "Sustainable Tourism : An Evolving Global Approach", **Journal of Sustainable Tourism**,Vol. 1, No.1,1993.

BRAMWELL, Bill vd., **Sustainable Tourism Management : Principles and Practice**, Tilburg University Press, Printed in The Netherlands, 1996.

BRANDON, Katrina and Richard Margoluis., " Structuring Ecotourism Success: Framework For Analysis " , April 1996, <http://www.ecotourism.org/tocfr.html>, 16.04.2002.

BRAYLEY, Russ and Turgut Var, " Canadian Perceptions of Tourism's Influence on Economic and Social Conditions", **Annals of Tourism Research**,, Vol. 16, No. 4, 1992.

BUCLEY, Ralf., " Tourism Ecolabels ", **Annals of Tourism Research**, Vol.29, No.1, January 2002.

BUHALIS, Dimitrios., " Marketing the competitive destination of the future", **Tourism Management**, Vol.21, No.1, February 2000.

Burhaniye Belediyesi, " 21. Yüzyılda Körfezin Çevre ve Kalkınma Sorunları ve Çözüm Önerileri ", Sonuç Bildirgesi, **11. Burhaniye – Ören Turizm, Kültür ve Zeytin Şenliği Forumu** , 4,5,6 - Ağustos 2000, Burhaniye.

Burhaniye Kaymakamlığı, " Haber Bülteni " , Yıl .4, Sayı. 45, 15 Mayıs 2002.

BURNS, Peter M. and Andrew Holden, **Tourism A New Perspective**, Prentice Hall, London, New York, 1995.

BURR, Steven W., " What research says about sustainable tourism development ", **Parks & Recreation**, Vol. 30, No. 9, September 1995.

BURTON, Fiona., " Can Ecotourism Objectives Be Achieved ?", **Annals of Tourism Research**, Vol.25, No.3, July 1998.

BURTON, R., " The Sustainability of Ecotourism ", **Tourism and Sustainability Principles to Practice**, M. J. Stabler, Cab International, New York, 1997.

CAMPBELL, Lisa M., " Ecotourism In Rural Developing Communities", **Annals of Tourism Research**, Vol.26, No.3, July 1999.

CAREY, Sandra vd., "Tour operators and destination sustainability", **Tourism Management**, Vol.18, No.7, November 1997.

CAREY, Sandra vd., " Tour operators and destination sustainability ", **Tourism Management**,., Vol.18, No.7, , November 1997.

CHESTER, Guy vd., **Setting a worldwide standart for ecotourism**, International Ecotourism Standard Draft For Comment : May 2002, EAA and CRC for Sustainable Tourism, <http://www.ecotourism.org.au /QuebecIES.pdf>, 25.07.2002.

CHIRGWIN, Sharon and Karen Hughes., " Ecotourism : The participants' perceptions ", **The Journal of Tourism Studies**, Vol.8, No.2, December 1997.

COCCOSSIS, Harry., " Tourism and Sustainability : Perspectives and Implications ", **Sustainable Tourism? European Experiences**, G.K. Priestly vd., Cab International, Wallingford, U.K., 1996.

COLLINS, Alan., " Tourism Development and Natural Capital ", **Annals of Tourism Research**, Vol. 26, No. 1, January 1999.

COOPER, C.P. and I. Ozdil, " From mass to 'responsible' tourism :the Turkish experience ",**Tourism Management** " Vol.13, No.4, December 1992.

CRABTREE, Alice vd., " Setting a worldwide standart for ecotourism, Sharing expertise in ecotourism certification : devoloping an International Ecotourism Standart " , **Theme B : Regulation of Ecotourism : Institutional Responsibilities and Frameworks World Ecotourism Summit-Quebec 2002**, <http://www.ecotourism.org.au/quebeccrause.pdf>, 27.07.2002.

ÇAĞATAY, Ayhan vd., " Eko-Turizm İçin Mekan ve Yerel Toplulukların Katılımının Planlaması (Akseki-İbradı Havzası Örneği) ", **T. C. Turizm Bakanlığı II. Turizm Şurası Bildirileri**, 12-14 Nisan 2002 Ankara , Turizm Bakanlığı Yayını, II. Cilt, Ankara, 2002,

ÇEPEL, Necmettin., **Çevre Koruma ve Ekoloji Terimleri Sözlüğü**, TEMA Vakfı Yayınları No. 6, 2. Baskı, İstanbul, 1996.

ÇORAKÇI, Belkis (çev.), **Ortak Geleceğimiz**, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını , 3.b., Önder Matbaa, Ankara, Ekim 1991.

ÇUBUK, Mehmet., " Kolokyum Sonuç Bildirgesi ", **Dünya Şehircilik Günü Kolokyum** , Kasım 1995 Alanya, Mimar Sinan Üniversitesi Matbaası, İstanbul, 1996.

DEAN, Chuck Y. Gee., **International Tourism A Global Perspective**, World Tourism Organization, Madrid, Spain, 1997.

DEMİR, Cengiz., " Milli Parklarda Turizm ve Rekreasyon Faaliyetlerinin Sürdürülebilirliği : Türkiye' deki Milli Parklara Yönelik Bir Uygulama ", (Yayınlanmamış Doktora Tezi), DEÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2001.

DEMİR, Tuncay., **Turizm ve Çevre Etkileşimi**, Çevre Yazıları-11, Çevre Bakanlığı, Ankara, 1995.

DIAMANTIS, Dimitrios and Adele Ladkin., " The Links Between Sustainable Tourism and Ecotourism : A Definitional Perspective ", **The Journal of Tourism Studies**, Vol.10, No.2, December 1999.

DIAMANTIS, Dimitrios., " Consumer Behavior and Ecotourism Products", **Annals of Tourism Research**, Vol.25, No.2, April 1998.

DING, Peiyi and John Pigram, "Environmental Audits : An emerging concept in sustainable tourism development", **The Journal of Tourism Studies**, Vol.6, No. 2, December 1995.

DOĞAN, Hasan Zafer., " Forms of Adjustment- Sociocultural Impacts of Tourism", **Annals of Tourism Research**, Vol. 16., No.2, 1989.

DOĞANER, Suna., " Köyceğiz- Dalyan Çevresinde Eko Turizm ", **Turizm Yıllığı 1994**, Türkiye Kalkınma Bankası Yayını, Haziran 1994, Ankara.

DOWLING, Ross., " An Environmentally-based Planning Model For Regional Tourism Development ", **Journal of Sustainable Tourism**, Vol. 1, No.1, 1993.

DPT, **Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005**, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Ankara 2000.

EADINGTON, William R. and Milton Redman, "Economics and Tourism", **Annals of Tourism Research**, Vol. 18, No. 1, 1991.

EAGLES, Paul F. J., " The Travel Motivations of Canadian Ecotourists ", **Journal of Travel Research**, Vol. 31, No. 2, Fall 1992.

EAGLES, Paul F. J., **International Ecotourism Management : Using Australia and Africa as Case Studies**, World Conservation Union (IUCN), Albany, Australia, 1997.

EBER, Shirley., **Beyond The Green Principles For Sustainable Tourism**, Published by World Wide Fund For Nature, UK.,1992.

EDMONDS, John and George Leposky, " Ecotourism and Sustainable Tourism Development in Southeast Asia " , **Tourism and Hotel Industry in Indo-China & Southeast Asia : Development, Marketing and Sustainability, Third International Conference**, June 1998, http://www.hotelonline.com/Neo/Trends/AsiaPacificJournal/July98_EcotourismSustainable.html,18.03.2002.

ERSOY, Füsün Nevbahar., " Pamukkale Arkeolojik ve Doğal Sit Alanında Toplum Katılımlı Yönetim Projesi " , **T.C. Turizm Bakanlığı II. Turizm Şurası Bildirileri** , Turizm Bakanlığı Yayını, III. Cilt, Ankara, 2002.

ERTÜRK, Hasan., **Çevre Bilimlerine Giriş**, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1994.

FAGENCE, Michael., " Ecotourism and Pacific Island Countries : The first generation of strategies ", **The Journal of Tourism Studies**, Vol.8, No.2, December 1997.

FENNELL, D.A., " Ecotourism in Canada ", **Annals of Tourism Research**, Vol. 25, No.1, January 1998.

FLETCHER, John and Helena Snee, " Tourism Multiplier Effects", **Tourism Marketing and Management Handbook**, Prentice Hall, London, 1989.

GARROD, Brian and Alan Fyall, " Beyond the rhetoric of sustainable tourism? ", **Tourism Management**,., Vol.19, No.3, June 1998.

GETZ, Donald and Tazim B. Jamal., "The Environment-Community Symbiosis : A Case for Collaborative Tourism Planning ", **Journal of Sustainable Tourism**, Vol. 2, No. 3, 1994.

GODFREY, Kerry B., " Towards Sustainability " ,**Practicing Responsible Tourism International Case Studies in Tourism Planning, Policy, And Developoment**, Lynn C. Harrison and Winston Husbands, John Wiley & Sons, Inc., New York, 1996.

GODFREY, Kerry B., " Attitudes towards 'sustainable tourism 'in the UK : a view from local government ", **Tourism Management** , Vol.19, No.3 , June 1998.

GOODALL, B. and M.J.Stabler, " Principles Influencing the Determination of Environmental Standarts for Sustainable Tourism " , **Tourism and Sustainability Principles to Practice**, M.J. Stabler, Cab International, New York, 1997.

GUEVARA, Jose Roberto Q., " Learning Through Participatory Action Research For Community Ecotourism Planning ", **Convergence**, Vol. 29, No.3, 1996, Academic Search Elite Database, 15.10.2000.

GÜLER, Çağatay vd., "Turizm ve Çevre Sağlığı",**Standart Dergisi**, Yıl. 40, Sayı. 480, Aralık 2001.

GÜLER, Çağatay vd., "Turizm ve Ekoloji", **Standart Dergisi**, Yıl. 40, Sayı. 479, Kasım 2001.

GÜNEŞ (PAÇACI), Gül., " Turistik alanlarda Doğal Kaynakların Korunmasında Yeni Bir Kavram: Sürdürülebilir Turizm ", **Çevre ve İnsan**, Çevre Bakanlığı Yayın Organı, Yıl.6, Sayı:23, Eylül-Ekim 1995.

HACIOĞLU, Necdet., **Turizm Pazarlaması**, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayın No: 160, 4. Baskı, Balıkesir, 2000.

HALPENNY, Elizabeth., " The State and Critical Issues Relating to International Ecotourism Development Policy" , Section 3 The Business of Ecotourism, **1999**

National Conference Proceedings: Australia- The Worlds Natural Theme Park, Ecotourism Association of Australia, <http://www.btr.gov.au/conf-proc//ecotourism99/ecotourism99html>, 18.12.2001.

HASSAN, Salah S., " Determinants of Market Competitiveness in an Environmentally Sustainable Tourism Industry ", **Journal of Travel Research**, Vol.38, No.3, February 2000.

HAWKINS, Donald E., " Ecotourism : oppurtunities for developing countries " , William F. Theobald, **Global Tourism The Next Decade**, First Published, Butterworth- Heinemann Ltd., Great Britain, 1994.

HERATH, Gamini., " Ecotourism Development in Australia ", **Annals of Tourism Research**, Vol.24, No.2, April 1997.

HERBİG, Paul and Brad O'Hara, " Ecotourism : a guide for marketers", **European Business Review**, Vol.97, No.5, October 27, 1997.

HIGGINS, Bryan R., " The Global Structure of the Nature Tourism Industry : Ecotourists, Tour Operators, and Local Businesses ", **Journal of Travel Research**, Vol. 35, No.2., Fall 1996.

HİMMETOĞLU, Bülent A., " Sürdürülebilir Turizmi Geliştirme Yolları ", **Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu** , Kasım 1995 Alanya, Mimar Sinan Üniversitesi Matbaası, İstanbul, 1996.

HJALAGER, Anne-Mette., "Consumerism and Sustainable Tourism" **Journal of Travel And Tourism Marketing**, Vol.8, No. 3 , 1999.

HONEY, Martha, Abigail Rome., **Protecting Paradise : Certification Programs for Sustainable Tourism and Ecotourism**, October 2001, <http://www.ips-dc.org/ecotourism/protectingparadise/standartsforParadise.PDF>, 25.07.2002.

HORWİCH, Robert H., vd., " Ecotourism and Community Development : A View From Belize ", **Ecotourism : A Guide For Planners & Managers**, Kreg Lindberg

and Donald E. Hawkins, The Ecotourism Society, First Edition, North Bennington, 1993.

Hotel Dergisi, " Sayılarla 1998'de Türkiye' de Turizm" , Türkiye Otelciler Birliği Yayın Organı, Sayı. 8, İstanbul, Haziran 1998.
<http://www.qttc.au/ecotourism/qep/keyobject.asp>, 14.08.2002.

HUGES, George., " The cultural construction of sustainable tourism", **Tourism Management**, Vol.16, No.1, 1995.

HYENEGAARD, Glen T., Philip Dearden., " Ecotourism Versus Tourism In A Thai National Park ", **Annals of Tourism Research**, Vol. 25, No. 3, July, 1998.

INSKEEP, Edward., **Tourism Planning**, Van Nostrand Reinhold, New York, 1991.

IOANNIDES, Dimitri., " Planning for International Tourism In Less Developed Countries : Toward Sustainability? ", **Journal of Planning Literature**, Feb 95 , Vol. 9, No. 3, Ebsco Publishing, 10.12.2000.

IOANNIDES, Dimitri., " A flawed implementation of sustainable tourism : the experience of Akamas, Cyprus ", **Tourism Management**, Vol.16, No.8, 1995.

İNCEKARA, Ahmet vd., **Karadeniz Bölgesinde Yayla Turizminin Geliştirilmesi, Bölgesel Gelişme ve Çevreye Uyumlu Yapılaşma**, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No : 1997-27, Temmuz 1997.

KAHRAMAN, Nüzhet., " Sürdürülebilir Kalkınma ve Turizm ", **I. Turizm Sempozyumu**, 17- 18 Kasım 1994 Balçova - İzmir, DEÜ Yayınları, D.E.Ü. Rektörlük Matbaası, İzmir, 1994.

KARAKAYA, Sabri., " Çan Termik Santrali İnşaatında Bilirkişi İncelemesi Yapıldı ", **Alternatif Gazetesi**, <http://www.canakkale.org/alternatif/mesajlar/610.html>, 10.05.2003.

KARAMAN, Aykut., " Sürdürülebilir Turizm Planlaması İçin Ekolojik Bir Çerçeve ", **Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu** , Kasım 1995 Alanya, Mimar Sinan Üniversitesi Matbaası, İstanbul, 1996.

KAYA, İsmet., " Sürdürülebilir Turizm Kalkınması Ve Ülkemiz Açısından Bir Değerlendirme ", (Yayınlanmamış Doktora Tezi) , Balıkesir Üniversitesi., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir, 1997.

KERSTEN, Axel., " Community Based Ecotourism and Community Building : The Case of the Lacandones (Chiapas) " , April 1997, <http://www.planeta.com/planeta/97/0597/lacandon.html>, 24.04.2002

KHAN, Maryam M., " Tourism Development and Dependency Theory : Mass Tourism vs. Ecotourism ", **Annals of Tourism Research**, Vol. 24, No.4, October 1997.

KÜÇÜKTOPUZLU, Faik., " Çevresel Etki Değerlendirme Yönteminin Turistik Yörelere Gelişmesi ve Denetlenmesinde Kullanımı", **Turizm Yıllığı 1994**, Türkiye Kalkınma Bankası, Ankara.

KÜÇÜKTOPUZLU, Faik., " Turistik Alanlarda Kontrolsüz Gelişme ve Alanların Taşıma Kapasiteleri ", **Turizm Yıllığı 1988-1989**, Türkiye Kalkınma Bankası, Ankara, 1990.

LAWRENCE, Kathryn., " Sustainable Tourism Development ", **Protected Area Economics And Policy, Linking Conservation And Sustainable Development**, Mohan Munasinghe vd., The International Bank For Reconstruction and Development, Washington D.C., 1994.

LAWRENCE, Thomas B. vd., " Managing legitimacy in ecotourism ", **Tourism Management**, Vol.18, No.5, August 1997.

LEE, Choong-Ki., " Measuring the Economic Value of Ecotourism Resources : The Case of South Korea ", **Journal of Tourism Research**, Vol. 36, No. 4, Spring 1998.

LEE, David N. B., " An Ecotourism Assessment of Tortuguero, Costa Rica ", **Annals of Tourism Research**, Vol. 19, No.2, 1992.

LEW, Alan., " Ecotourism Trends ", **Annals of Tourism Research**, Vol. 25, No.3, July 1998.

LINDBERG Kreg and Richard M. Huber, Jr., " Economics Issues in Ecotourism Management ", **Ecotourism : A Guide For Planners & Managers**, Kreg Lindberg, Donald E. Hawkins, The Ecotourism Society, First Edition, North Bennington, 1993.

LINDBERG, Kreg., " The Economic Impacts of Ecotourism " , Charles Sturt University, 3 November 1996, <http://lorenz.mur.csu.edu.au/ecotour/mar1.htm>, 06.10.2000.

LIU, Juanita C., **Pacific Islands Ecotourism : A Public Policy and Planning Guide**, The Ecotourism Planning Kit, The Pacific Business Center Program, University of Hawaii, First Published, July 1994.

MACLAREN, Fergus Tyler., " A Strategic Overview of Ecotourism Accreditation and Certification : The Road Forward " , **Sustainable Development and Management of Ecotourism in the Americas Preparatory Conference for the International Year of Ecotourism 2002**, Cuiaba, Brazil, 22-24 August 2001, http://www.World-tourism.org/sustainable/IYE/Regional_Activities/Brazil/cases/TIES.htm , 23.08.2002.

MADER, Ron., " What West Virginia can learn from ecotourism in the Americas " , December 1999, <http://www.planeta.com/planeta/99/1299wv.html>, 15.01.2001.

MALLOY, David Cruise , David A. Fennell., " Ecotourism and Ethics : Moral Development and Organizational Cultures " , **Journal of Travel Research**, Vol. 36, No.4, Spring 1998.

MANANYI, A., " Optimal management of ecotourism " , **Tourism Economics**, Vol.4, No.2, June 1998,

MANNING, Edward W. and T. David Dougherty, " Sustainable Tourism", **Cornell Hotel And Restaurant Administration Quarterly**, Vol 36, No. 2, April 1995.

MCINTYRE, George., **Sustainable Tourism Development : Guide For Local Planners**, World Tourism Organization, Madrid, 1993.

MCKERCHER, Bob., "Some Fundamental Truths About Tourism : Understanding Tourism's Social and Environmental Impacts", **Journal of Sustainable Tourism**, Vol.1, No.1, 1993.

MERG, Mike., " What Is Ecotourism? ", Copyright 1999, http://www.untamedpath.com/Ecotourism/What_is_ecotourism.html, 06.08.2002.

MERIC, Havva J and Judith Hunt, " Ecotourist' Motivational And Demographic Characteristics : A Case of North Carolina Travelers ", **Journal of Travel Research**, Vol.36, No.4, Spring 1998.

MIDDLETON, V.T.C., " Sustainable Tourism a Marketing Perspective " , **Tourism and Sustainability Principles to Practice**, Edited by M. J. Stabler, Cab International, UK and USA, 1997.

MIDDLETON, Victor T.C. and Rebecca Hawkins, **Sustainable Tourism : A Marketing Perspective**, Butterworth- Heinemann, First Published, Oxford, 1998.

MIHALIC, Tanja., " Environmental management of a tourist destination A factor of tourism competitiveness " **Tourism Management**, Vol. 21, No.1, February 2000.

MOTOVALLI, Jim., " Taking The Natural Path", **E Magazine : The Environmental Magazine**, 10468021, Jul/Aug2002, Vol. 13, No.4, Ebsco Host Veri Tabanı, 24.10.2002.

MOWFORTH, Martin and Ian Munt, **Tourism and Sustainability, New Tourism In The Third World**, Published by Routledge, First Published, London and New York, 1998.

NORRIS, Ruth vd., " Community-Based Ecotourism in the Maya Forest : Problems and Potentials ", <http://www.planeta.com/planeta/98/0598mayaforest.html>, 24.04.2002

O'REILLY, A. M., " Tourism carrying capacity ", **Tourism Management.**, Vol. 7, No. 4, December 1986.

OLALI, Hasan ve Alp Timur, **Turizm Ekonomisi**, Ofis Matbaacılık San. Ltd. Şti., İzmir, 1988.

OLALI, Hasan., **Turizm Politikası ve Planlaması**, İşletme Fakültesi Yayın No :228, İstanbul, 1990.

ORAL, Saime ve Uğur Şenbük, " Turistik Yörelere Sürdürülebilir Turizm Açısından Yapısal Değerlendirilmesi " , **Dünya Şehircilik Günü Kolokyonu** , Kasım 1995 Alanya, Mimar Sinan Üniversitesi Matbaası, İstanbul, 1996.

ORAMS, Mark B., " Towards a more desirable form of ecotourism", **Tourism Management**, Vol.16, No.1, February 1995.

OWEN, R. Elwyn vd., "Sustainable Tourism Development In Wales : From theory to practice", **Tourism Management**, Vol.14, No.6, December 1993.

OZANER, F. Sancar., " Ekoturizm Nedir Ne Değildir 2002 Dünya Ekoturizm Yılı'nın Amacı Nedir? ", **T. C. Turizm Bakanlığı II. Turizm Şurası Bildirileri**, 12-14 Nisan 2002 Ankara , Turizm Bakanlığı Yayını, II. Cilt, Ankara, 2002,

ÖZDEMİR, Zekeriya., **Adramyttion 'dan Efeler Toprağı Edremit 'e II. Cilt** , 1.Baskı , Eylül 2002 , Ankara.

ÖZDEMİR, A. Mehmet., "Turizmin İhmal Edilen Yönü : Sosyal Etkiler ", **Turizm Dünyası Dergisi**, Yıl. 3, Sayı. 29, İstanbul, Şubat 1992.

ÖZHAN, Leyla., **Turizm ve Çevre Konferansı**, 3-5 Ekim 1990, T.Ç.S.V. Yayını, Önder Matbaa, Ankara, 1991.

ÖZTÜRK, Sevinç., " Ekoturizm Destinasyonu Olarak İznik " , **T. C. Turizm Bakanlığı II. Turizm Şurası Bildirileri**, 12-14 Nisan 2002 Ankara , Turizm Bakanlığı Yayını, II. Cilt, Ankara, 2002,

PARPAIRIS, Apostolos D., " The Concept of Carrying Capacity of Tourism Development In Coastal Ecosystems ", **The Kriton Curi International Symposium on Environmental Management In The Mediterranean Region Proceedings : Vol. 1**, Editör : Günay Kocasay, Boğaziçi University, İstanbul, 1998.

PEPPER, David., " The Integration of Environmental Sustainability Considerations Into EU Development Policy : a Case Study of The Leader Initiative In The West of Ireland", **Journal of Environmental Planning & Management**, Vol.42, No.2, March 1999, Ebsco Publishing, 15.02.2001.

PERDUE, Richard R. vd., " Resident Support for Tourism Development", **Annals of Tourism Research**, Vol. 17, No. 4, 1990.

PETER, Nijkamp vd., " Strategies For Sustainable Tourism ", **Architecture of Soft Tourism-Proceedings**, Trabzon/Turkey, 3-6 September 1992, Seminar, Yıldız Teknik Üniversitesi Matbaası, İstanbul, 1992.

PONTING, Jess., " Managing the Mentavais : An Examination of Sustainable Tourism Management and the Surfing Tourism Industry in the Mentawai Archipelago ", Indoneesia, February 2001, <http://www.asian.gu.edu.au/mentawai/iptm.htm>, 25.01.2002.

PRATIWI, Sudhiani, " Understanding local community participation in ecotourism development : A critical analysis of select published literature" , **A Master of Science Thesis**, Michigan State University, 2000, <http://wwwlib.umi.com>, 31.07.2001.

PRISKIN, Julianna., " Assesment of natural resources for nature-based tourism : the case of the Central Coast Region of Western Australia ", **Tourism Management**, Vol. 22, No.6, December 2001.

RITCHIE, J.R. Brent and Geoffrey I. Crouch, " The competitive destination: A sustainability perspective ", **Tourism Management**., Vol. 21, No 1, February 2000.

ROSS, Sherly and Geoffrey Wall, " Ecotourism: towards congruence between theory and practice", **Tourism Management**, Vol.20, No.1, February 1999.

SASIDHARAN, Vinod vd., " Developing countries and tourism ecolabels", **Tourism Management**, Vol.23, No.2, April 2002.

SAVERIADES, Alexis., " Establishing the social tourism carrying capacity for the tourist resorts of the east coast of the Republic of Cyprus " **Tourism Management**, Vol.21, No.2, April 2000.

SCHEYVENS, Regina., " Ecotourism and the empowerment of local communities", **Tourism Management**, Vol. 20, No. 2, April 1999.

SHORES, John N., " The Challenge of Ecotourism : A Call for Higher Standarts " , December 1999, <http://www.planeta.com/planeta/95/0295shores.html>, 15.01.2001.

SIMMONS, David G., " Eco-tourism : product or process ", **Proceedings of the Manaaki Whenua Conference on Science for Resource Management**, 21-23 April 1999, Wellington, <http://www.landcare.cri.nz/conferences/manaakiwhenua/papers/index.shtml?simmons>, 22.03.2001.

SIRAKAYA, Ercan and Robert W. Mclellan, " Modelling Tour Operators' Voluntary Compliance with Ecotourism Principles : A Behavioral Approach ", **Journal of Travel Research**, Vol. 36, No. 3., Winter 1998.

SIVAS, Ö. Erdoğan., " Türkiye' de Turizme Tahsis Edilen Orman Alanlarının Ormancılık Politikası Yönünden İncelenmesi " , (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1996.

Sierra Club, " Ecotourism " , Adopted by the Board of Directors, September 18-19, 1993, <http://www.sierraclub.org/policy/conservation/ecotourism.asp>, 20,08,2002.

SLINGER, Vanessa., " Ecotourism in the last indigenous Caribbean Community ", **Annals of Tourism Research**, Vol. 27, No.2, April 2000.

SOYKAN, Abdullah., " Kazdağı Milli Parkı'nda Doğal Ortam- İnsan İlişkileri ve Zeytincilik ", (Sempozyumda Sunulan Bildiri), **Kazdağları I. Ulusal Sempozyumu**, TMMOB Orman Mühendisleri Odası, 20-22 Eylül 2001, Altınoluk- Edremit, 2001.

SPRINGUEL, Natalie., " Planning for Ecotourism On The Coast of Maine ", **Maine Policy Review 2000**, Vol. 9, No.2, <http://www.umaine.edu/mcsc/MPR/Vol9No2/Spring1.htm> , 20.09.2001.

SPROULE, Keith W., " Community-Based Ecotourim Development : Identifying Partners In The Processs " , Josep A Miller and Elizabeth Malek-Zadeh, **The Ecotourism Equation : Measuring The Impacts**, Bulletin Series, No.99, Yale University, New Haven, Connecticut, 1996.

STEWART, William P. and Soehartini Sekartjajrarini, " Disentangling Ecotourism", **Annals of Tourism Research**, Vol.21, No.4, 1994.

STRONZA, Amanda Lee ., " 'Because It is Ours' : Community-Based Ecotourism in The Peruvian Amazon " , **A Ph.D Thesis**, University of Florida, 2000, <http://wwwlib.umi.com>, 30.07.2001.

SWARBROOKE, John., **Sustainable Tourism Management**, CABI Publishing, CAB International, New York, 1999.

T.C. Orman Bakanlığı Milli Parklar ve Av – Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü, Milli Parklar Dairesi Başkanlığı, **Kazdağı Milli Parkı Master Planı**, Sınai Tesisler A. Ş. Projeler Daire Başkanlığı, Ankara, 1995.

TÇSV, " Çevre ve Kalkınma İlişkileri ", **Çevre ve Kalkınma İlişkilerinde Dünya Bankası** , Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, Ankara, Eylül 1990.

TIES , " Environmental Impacts of Tourism " , **The International Ecotourism Society**, <http://www.ecotourism.org/travelchoice/environment.html>, 06.08.2002.

TIES, " Economic Impacts of Tourism " , **The International Ecotourism Society**, <http://www.ecotourism.org/travelchoice/economic.html>, 06.08.2002.

TIES," Ecotourism Statistical Fact Sheet, 2000 ", <http://www.ecotourism.org/tocfr.html>,16.04.2002.

TİMOTY, Dallen J., " Participatory Planning A View of Tourism İn Indonesia " , **Annals of Tourism Research**, Vol.26, No.2, March 1999.

TİMUR, Alp., " Türk Turizminin Genel Değerlendirmesi " , **I. Turizm Sempozyumu**, 17- 18 Kasım 1994 Balçova - İzmir, DEÜ Yayınları, D.E.Ü. Rektörlük Matbaası, İzmir, 1994.

TİSDELL, Clem., " Ecotourism, Economics and the Environment : Observations from China", **Journal of Travel Research**, Vol. 34, No. 4, Spring 1996.

Tourism Queensland, " **Ecotourism Cosumer Research, International Leisure Market Survey 1999** " , <http://www.qttc.com.au/ecotourism/research/index.asp>, 16.04.2002.

Tourism Queensland, " **Ecotourism Consumer Research, International Leisure Market Survey 1999** " , <http://qttc.com.au/ecotourism/gep/consumer/page6.htm>, 16.04.2002.

Tourism Queensland, " Key Objectives ", **Queensland Ecotourism Plan** <http://www.qttc.au/ecotourism/gep/keyobject.asp>, 14.08.2002.

Turizm Bakanlığı, " Doğa Turizminin Geliştirilmesine Yönelik Projeler " , <http://www.turizm.gov.tr/turizm.tb?app=bakanlik&bakanlik=5>, 15.07.2002.

Turizm Bakanlığı, " Çevre Dostu İşletme" Belgesi ve Plaketi " <http://www.turizm.gov.tr/turizm.tb>, 10.07.2002.

Turizm Bakanlığı, **Tourism in Turkey- National Tourism Policies and Strategies**, Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara, 1994.

Turizm Bakanlığı, **Turizm Ahlak İlkeleri**, T. C. Turizm Bakanlığı, Temmuz 2002.

TÜRKER, Nuray., " Turizm Otelcilik ve Restorasyon Programı Öğrencilerinin Etik Davranışlarının Karşılaştırılması ", **Turizmde Seçme Makaleler : 33**, Tugev, Yayın No.50, Ekim 1999, İstanbul.

Türsab Dergisi , "Turizm; ekonomiyi, sosyal ve siyasi yaşamı geliştiriyor" , Sayı. 163, İstanbul, Ağustos 1997.

TÜRSAB, " Yok Edilen Güzelliklerimiz : Kazdağı ", **Doğa Turizmi ve Çevre** , Türsab Çevre Komitesi, 1. Baskı, Kasım 1999.

TYD, **Turizm Yatırımlarının Ekonomiye Katkıları**, Turizm Yatırımcıları Derneği Yayını, İstanbul, Nisan 1992.

UNEP, " Ecotourism in the Wider Caribbean Region : An Assessment ", **CEP Technical Report No. 31 1994**, <http://www.cep.unep.org/pubs/techreports/tr31en/content.html>, 19.04.2002.

UNEP, " International Year of Ecotourism (IYE) 2002 ", <http://www.unepie.org>, 15.09.2002.

University of Pretoria , " Regional Ecotourism Plans ", Last update on : 15 January 1997, <http://www.up.ac.za/science/eco/region.htm>, 20.01.2001.

USAL, Alparslan ve Saime Oral, **Turizm Pazarlaması**, Kanyılmaz Matbaası, Birinci Basım, İzmir, 2001.

USTA, Öcal., **Genel Turizm**, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 2001.

WAHAP, Salah and John J. Pigram, " Tourism and Sustainability " , **Tourism, Development and Growth the Challenge of Sustainability**, Salah Wahap and John J. Pigram, Published by Routledge, London and New York, 1997.

WALLACE, George N., " Visitor Management : Lessons from Galapagos National Park ", **Ecotourism : A Guide For Planners & Managers**, Kreg Lindberg, Donald E. Hawkins, The Ecotourism Society, First Edition, North Bennington, 1993.

WALPOLE, Matthew J. and Harold J. Goodwin, "Local Economic Impacts of Dragon Tourism In Indonesia", **Annals of Tourism Research**, Vol.27, No.3, July 2000.

WARD, Natasha Kate., " Ecotourism : Reality or Rhetoric " , March 1997, <http://www.planeta.com/ecotravel/mexico/yutacan/ward/ward2.html>, 17.08.2001.

WEAVER, David B., " Magnitude of Ecotourism In Costa Rica and Kenya", **Annals of Tourism Research**, Vol. 26, No.4, October 1999.

WEAVER, David B., **Ecotourism In The Less Developed World**, Cab International, Wallingford, UK, 1998.

WHEELER, Brian., " Sustaining the Ego ", **Journal of Sustainable Tourism**, Vol. 1, No.2, 1993.

WIGHT Pamela., " Ecotourism : Ethics or Eco-Sell ? ", **Journal of Travel Research**, Vol. 31, No.3, Winter 1993.

WIGHT, Pamela A., " North American Ecotourism Markets : Motivations, Preferences and Destinations ", **Journal of Travel Research**, Vol. 35, No. 1, Summer 1996.

WIGHT, Pamela A., " North American Ecotourists : Market Profile and Trip Characteristics ", **Journal of Travel Research**, Vol.. 34, No. 4, Spring 1996.

WIGHT, Pamela A., " Sustainable Ecotourism : Balancing economic, environmental and social goals within an ethical framework ", **The Journal of Tourism Studies**, Vol.4, No.2, December 1993.

WIGHT, Pamela., " Sustainability, Profitability and Ecotourism Markets : What are they and How do they relate? " , **International Conference On Central and Eastern Europe and Baltic Sea Region : " Ecotourism- Balancing Sustainability and Profitability"**, Estonia, September 1997, <http://www.ee./ecotourism/wight.html>, 30.01.2001.

WIGHT, Pamela A., " Ecotourism accommodation spectrum : does supply match the demand ? ", **Tourism Management**, Vol.18, No.4, June 1997

WILLIAMS, Mark T., " An Expansion Of The Tourist Site Cycle Model : The Case Of Minorca (Spain) ", **The Journal Of Tourism Studies**, Vol. 4, No.2, December 1993.

WOOD, Megan Epler., " Developing a Framework to Evaluate Ecotourism as a Conservation and Sustainable Development Tool ", **The International Ecotourism Society**, May 3, 2002, <http://www.ecotourism.org /retiesselfr.html>, 22.08.2002.

WOOD, Megan Epler., **Ecotourism : Principles, Practices & Policies For Sustainability**, United Nations Publication, UNEP, First Edition, 2002.

WTO, " **Québec Declaration On Ecotourism** ", World Ecotourism Summit, Québec City, Canada, 22 May 2002, <http://www.world-tourism.org/sustainable/ecotourism2002/eng.pdf>, 25.06.2002.

YONGLONG, Lu., " Ecotourism Industry Development—An Alternative to Sustainable Use of Landscape Resources ", **Journal of Environmental Sciences**, September 1996, Vol.8, No.3, Ebsco Publishing Academic Search Elite Database, 20.11.2000.

YÜCEL, Sunay Ünlü., " Sualtı dünyasının keşfedilmeyen güzellikleri " , **Türsab Dergisi**, Mayıs 2002, Sayı : 219.

EK 1

Kazdağı Milli Parkı Ekolojik –Turizm Etkinlikleri Çalışma Esasları

Balıkesir Milli Parklar ve Av- Yaban Hayatı Başmühendisliğinin çalışma alanı içinde bulunan Kazdağı Milli Parkında yürütülecek olan her türlü etkinlik aşağıdaki kurallar çerçevesinde olup, bu çalışma esasları Milli Parklar ve Av – Yaban Hayatı Genel Müdürlüğünün onayı alınmak suretiyle oluşturulmuştur. Çalışma kuralları resmi tebliğ niteliğini taşımakta olup Milli Park ve Başmühendisliğin diğer çalışma alanları içinde geçerlidir.

A- ÇALIŞMA ESASLARI ANA PRENSİPLERİ

1- Tesis edilen kurallar özelde Kazdağı Milli Parkı, genelde baş mühendisliğin diğer çalışma alanlarında muhtelif etkinlik düzenlemek isteyen bütün kişi, firma ve kurumlar için geçerlidir. Anılan kurallar dışında Milli Park içinde etkinlik düzenlenemez.

2- Bu çalışma esaslarının istisnai durumları bu yazı devamında istisnai haller bölümünde belirtilmiştir.

B- ETKİNLİK DÜZENLEYENLERİN UYGULAYACAĞI KURALLAR

1- Milli Park içinde etkinlik düzenlemek isteyen kişi veya kurumlar, idareimizce düzenlenen " ETKİNLİK BAŞVURU FORMU " nu 3 nüsha olarak dolduracak ve ilgili mühendisliğe en az bir gün önceden vereceklerdir.

2- ETKİNLİK BAŞVURU FORMU ekinde etkinliğe katılacak kişilerin kimlik bilgileri yine 3 nüsha olarak form ekinde verilmek zorundadır.

3- Etkinlik ile ilgili bedeller (Milli Park giriş ücreti, kamp ücreti, rehber ücreti vb.) etkinlikten önce ilgili mühendisliğe yatırılacaktır.

4- Başvurunun ve ücretlerin yatırılmasının gecikmesi ve /veya değişiklikler olması durumunda, başvuru sahibi mutlaka mühendislikle irtibat kuracak ve mutabakat sağlayacaktır. (Faks çekilmesi vb. işlemler gibi).
(2002 Yılı için ücretler ektedir).

C- KLAVUZLUK İŞLERİ İLE İLGİLİ KURALLAR

1- Etkinlik düzenleyen firmanın kendi bünyesinde kılavuz bulunması durumunda, firma başvuru formuna kendi kılavuzunu yazabilir. Aksi durumda etkinliğin türüne ve gidilecek yöreye uygun olarak görevli kılavuzu idare tespit edecektir.

2- Kılavuzlar görevleri esnasında ;

a-) İdarece tespit edilen güzergah ve noktaların dışına çıkamaz.

b-) İdareye verilmiş katılımcı listesinin dışındaki kimselerin gruba katılmasına izin veremez.

c-) Kılavuz yürüyüşe başlamadan önce katılımcıların kimliklerini kontrol eder. Uyulması gereken kuralları anlatır. Katılımcılardan durumu ve kıyafeti uygun olmayanları gruptan çıkarır. (Belirgin hastalığı olan kişiler, yüksek dozda alkol almış kişiler ile ileride grubu aksatabilecek, ayakkabı ve kıyafeti yürüyüş ve/ veya kamp için uygun olmayanlar kılavuz tarafından gruptan çıkarılır).

d-) Etkinlik sırasında ve özellikle yangın sezonunda (Haziran – Eylül dönemi) ormanda ateş yakmak kesinlikle yasaktır.

e-) Etkinlik gruplarında ayrı hareket etme durumlarına kılavuz izin vermez. Böyle bir durumun ortaya çıkması durumunda etkinlik kılavuz tarafından iptal edilir.

f-) Etkinlik sırasında, doğaya ve yaban hayatına zarar verecek hiçbir davranışta bulunulamaz. (çiçek, fidan, çiçek soğanı, meyve, dal, kök, yumru, taş, toprak vb. toplanamaz, Milli Park dışına çıkarılamaz).

g-) Kılavuz, etkinlik sırasında kendisine gerekli olabilecek malzeme, alet, edevat, kıyafet, harita, cep telefonu, pusula, ilk yardım çantası vb. malzemeleri yanında bulundurmak zorundadır.

3- Kılavuzlar ücretlerini idareden alacaklardır. Ücret alınması ile ilgili olarak detaylar mühendislikçe kılavuzlara aktarılacak olup her ayın 15' inde ve 30' unda ödeme yapılacaktır.

4- Kılavuzlar etkinlik sırasında kimlik belgelerini taşımak ve kokartlarını sol göğüs üzerine takmak zorundadır.

5- C Grubu (sarı renkli) kılavuz kimliği taşıyan kılavuzlar 1. Etap olarak 20 Eylül 2002 tarihine kadar bağımsız grup götüremezler. Bu zaman içinde kılavuzlar en az 8 kez A ve/ veya B grubu kılavuzlar ile çıkış yapmak zorundadır. C grubu kılavuzlar bu çıkışlarını ilgili mühendisliğe tescil ettirmek ve 20 Eylül 2002' den sonra yapılacak mülakat ve arazi sınavını geçmeleri durumunda A ve B grubu kılavuz belgesi alabilir. Aksi halde süre sonunda kılavuz belgeleri iptal edilir.

D- GENEL HUSUSLAR

1- Kılavuzlar iki ayda bir ilgili mühendisliğin (iki ayda bir ilk Perşembe) denetimi altında toplanarak değerlendirme, bilgi alış verişi ve/ veya seminer tarzında toplantı yapacaklardır.

2- Kılavuzlar ve ilgili firmalar katılımcılardan idarece koyulan ücretlerden az veya fazla ücret talep edemez.

3- Kontrol ve ihbarlar sonucu hata yapan kılavuz yalnız bir kez uyarılır. 2. Kural ihlalinde belgesi iptal edilir. Kılavuzluk yaptırılmaz.

4- Kılavuzlar konuları ile ilgili sorunları idare elemanları ile konuşmak zorundadır. Birlikte çözüm geliştirmek konusunda her zaman talep getirilebilir. Her kılavuz konusu ile ilgili kendini geliştirmek amacıyla kitap, dergi vb. okumak, etkinliklere katılmak durumundadır. Bu konuda idareden her zaman yardım istenebilir.

5- Başvuru etkinlik formu bilgileri ile katılımcılara ait kimlik bilgileri ilgili mühendislikçe Bölge Jandarma birimlerine ve Kaymakamlığa bildirilecektir.

E- İSTİSNAİ HALLER

1- Kazdağı Milli Parkı civarında oturup, Milli Park içinden zorunlu nedenle geçmek mecburiyetinde olan kişileri önümüzdeki dönem içinde ilgili mühendislik tespit ederek Başmühendisliğe bildirecektir. Bu durumda olan kişiler sürekli ve belli süreli (orman işçisi, asker vb.) olmak üzere iki gruba ayrılacak ve isimleri liste halinde Başmühendisliğe bildirilmesi durumunda kendilerine geçiş kartı düzenlenecektir.

2- Sarıkız Şenlikleri vb. sürekli olagelen etkinlikler ile Başmühendisliğimizin bilgisi dahilindeki mesleki gezi, inceleme gezisi vb. etkinliklerde rehber zorunluluğu aranmayacaktır.

F- DEĞİŞİKLİK ŞARTLARI

Bu çalışma esaslarına ait kurallar 2 aylık değerlendirmeler sonucunda değişikliğe tabi tutulabilir. Yeni kurallar eklenip çıkarılması keyfiyeti Balıkesir Milli Parklar ve Av- Yaban Hayatı Başmühendisliğine aittir.

Balıkesir Milli Parklar ve Av – Yaban
Hayatı Başmühendisliği

EK 2

AKÇAY MİLLİ PARK MÜHENDİSLİĞİ
KAZDAĞI MİLLİ PARKI
ETKİNLİK İZNİ BAŞVURU FORMU

A - ETKİNLİK BİLGİLERİ ;

- a-) Etkinliğin Türü :
- b-) Tarihi :
- c-) Kullanılacak Güzergah :
- d-) Konaklama Noktaları :
- e-) Vasıta Kullanılacak Yol- Yollar :
- f-) Vasıta ile Gidilecek Son Nokta :
- g-) Vasıta Kullanılıyor ise :
- Sayısı :
- Plaka No :
- Markası :

B – REHBER BİLGİLERİ ;

- a-) Adı Soyadı :
- b-) Rehberlik Belgesi Tarih- Nosu :
- c-) Bugüne Kadarki Etkinlik Sayısı :
- d-) Adres :
- e-) Telefon :

C – ETKİNLİĞİ DÜZENLEYEN FİRMA BİLGİLERİ ;

- a-) Firma Adı :
- b-) Firma Merkezi :
- c-) Adres :
- d-) Telefon :
- e-) Bugüne Kadarki Etkinlik Sayısı :

D – ETKİNLİKLERE KATILACAKLARA AİT BİLGİLER ;

- a-) Katılımcı Sayısı :
 - b-) Uyuşu :
 - c-) Cinsiyet Dağılımı :
 - d-) Yaş Ortalaması :
- (Katılımcılara ait kimlik bilgileri listesi ektedir)

E – Gezi Ücreti Makbuz Tarih / Nosu :

Kazdağı Milli Parkında..... tarihi / tarihlerinde yapılacak etkinliğe ait bilgiler yukarıda olup iznin verilmesini arz ederim./...../ 200...

FİRMA ADI
YETKİLİ İMZA

UYGUNDUR

(Yangın döneminde
Edremit Kaymakamı)

Akçay Milli Park Mühendisi

[illegible]

EK 4**Kazdağı Milli Parkı Ekoturizm Kılavuzu Eğitim Semineri Programı**

Tarih – Saat	Seminer Konuları	Kredi Saati	Dersi Verecek Eleman
22.04.2002 18.00	Kazdağı'nın Floristik Özellikleri	4	Prof. Dr. Gülenday TÜMEN Or. Müh. Hasan Basri AVCI
23.04.2002 18.00	Kazdağı' nın Genel Coğrafi Özellikleri, Harita ve Pusula Kullanımı, Doğada Yön Bulma ve Güzergahlar	4	Yrd. Doç. Dr. Abdullah SOYKAN
24.04.2002 18.00	Kazdağları' nın Faunistik Özellikleri	2	MPA Müh. Orhan KALFA
	Kazdağları' nın Mitolojik Özellikleri ve Halk Kültürü	2	Alibey KUDAR
25.04.2002 18.00	İlkyardım ve İnsan Psikolojisi	3	Yaşar EKİNCİ
26.04.2002 18.00	Kazdağı Milli Parkında Uygulanacak Mevzuat	3	Nejdet ARSLAN
27.04.2002 09.00	Arazi Uygulaması ve Güzergahların Tanıtımı	----	Bütün Katılımcılar (Serhat ALKIVILCIMLI – eğitici)
28.04.2002	Sınav ; 1-) Teorik Sınav 2-) Arazi Uygulamaları 3-) Dil Sınavı (İsteğe bağlıdır)	----	Bütün Öğretim Elemanları

EK 5

Kazdağı Milli Parkı Ekoturizm Kılavuzu Olma Koşulları

A – BAŞVURU KOŞULLARI

- 1- Sağlık Raporu (Devlet Hastanesinden)
- 2- Nüfus Kaydı (Noter tasdikli)
- 3- İkametgah Belgesi
- 4- 4 Adet Fotoğraf
- 5- Öğrenim Belgesi
- 6- Yabancı Dil Düzeyini Gösterir Belge

B – EKOTURİZM KILAVUZU OLMA KOŞULLARI

- 1-) Başvuru koşullarını yerine getirmek
- 2-) Ekoturizm kılavuzluk eğitimine katılmak ve sınavlardan geçer not almak
- 3-) Milli Parklar ve Av – Yaban Hayatı Başmühendisliğinin koyacağı çalışma koşullarına uymak
- 4-) En az 23 yaş ve üzerinde olmak, erkeklerde askerliğini yapmış olmak

C – AÇIKLAMALAR

- a-) Normal başvurular için en az lise mezunu olma koşulu vardır. Mehmetalan, Pınarbaşı, Beyoba, Zeytinli, Kızılkıçili, Güre, Çamlıbel, Tahtakuşlar, Kavlaklar, Arıtaşı, Avcılar, Altınoluk Köyü ve Doyran yerleşim birimlerinde ikamet eden ve bu yerler nüfusuna kayıtlı olanlar için ortaöğretim diploması yeterlidir.
- b-) Kazdağı Milli Parkı sınırları içinde ve bu alana bitişik sahalarda Orman Bakanlığı Birimlerinde arazi görevlerine haiz memur olarak çalışmış olanlarda öğrenim durumu aranmaz. _____
- c-) Yabancı dil sınavında başarılı olamayanlar, yabancı turistler ile ilgili etkinlikte kılavuzluk yapamaz.
- d-) Kılavuzluk hizmeti sırasında Milli Parklar ve Av – Yaban Hayatı Başmühendisliği tarafından konulan kuralları ihlal eden kılavuzun belgesi iptal edilir ve Kazdağı Milli Parkı içindeki etkinliklere katılamaz.
- e-) Kılavuzluk belgeleri her yıl vize edilecektir.
- f-) Kılavuzlar eğitim ve sınavdan sonra 3 kategoride değerlendirilecektir.
 1. Grup (A Sınıfı) : Yabancı dil bilen kılavuzlar.
 2. Grup (B Sınıfı) : Eğitimi tamamlamış ve sınavı geçen kılavuz.
 3. Grup (C Sınıfı) : Eğitim ve sınavı tamamladığı halde belli bir süre grup götüremeyecek kılavuzlar.

Ek 6 : Yerli Turistlere Yönelik Anket Formu

Değerli Misafir,

Turistlerin ekoturizme yönelik eğilimlerinin belirlenmesinde anket yolu ile toplanan bu bilgiler doktora çalışmamda kullanılacaktır.

İlginiz ve yardımlarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Aydın ÇEVİRGEN
Balıkesir Üniversitesi
Öğretim Görevlisi

1. Geldiğiniz İli Belirtiniz ;.....
2. Cinsiyetiniz.
() Bay () Bayan
3. Yaşınız ;
() 25' in altı () 25-34 () 35-44 () 45-54 () 55-64 () 65 ve üstü
4. Mesleğiniz ;
() İşveren () Kendi işi () İşçi () Diğer,.....
() Yönetici () Memur () Emekli
5. Eğitim durumunuz ;
() İlköğretim () Lise () Üniversite () Master () Doktora
6. Yıllık ortalama geliriniz ;
() Gelirim Yok () 7.5 Milyar TL'den az () 7.5-15 Milyar TL
() 15-22.5 Milyar TL () 22.5-30 Milyar TL () 30- 37.5 Milyar TL
() 37.5 Milyarın üstü
7. Tatiliniz süresince ortalama harcamanız ;
() 300 Milyon TL'den az () 300-600 Milyon TL () 600-900 Milyon TL
() 900 Milyon- 1.2 Milyar TL () 1.2-1.5 Milyar TL () 1.5 Milyarın üstü
8. Tatile kiminle çıktınız ?
() Yalnız başıma () Eşimle () Eşimle ve çocuklarımla
() Çocuklarımla () Arkadaşımla () Diğer,.....
9. Bu yörede kaç gün kalacaksınız ?
() 1-3 () 4-7 () 8-10 () 11-14 () 15 ve üstü
10. Bu yöreyi seçmenizde hangi bilgi kaynakları etkili olmuştur? Lütfen ' X ' işareti ile belirtiniz.
() İnternet
() Seyahat acentası
() Eş- dost tavsiyeleri
() TV ve Radyo programları
() Broşür, rehber, kitap vb.
() Dergiler, gazeteler
() Diğer,.....
11. Yöreye hangi kanalla geldiniz?
() Seyahat acentası () Bağımsız
12. Yöreye geliş amacınız nedir ?
() Sağlık () İş () Macera () Tatil (Deniz, kum,güneş)
() Doğal ve kültürel çekicilikler () Diğer,.....
13. Yöreye kaçınıcı gelişiniz ?
() İlk defa () 2 . defa () 3 ve daha fazla
14. Daha önce doğa ile ilgili veya kültürel amaçlı bir seyahate katıldınız mı?
() Evet () Hayır
Cevabınız evet ise kaç kere katıldınız ?
() 1 () 2 () 3 ve üstü

15. Bu yöreyi tercih etmenizdeki etkili olan motivasyonları lütfen önem sırasına göre 1,2,3,4,5,6,7,8. şeklinde belirtiniz.

- () Doğa ile başbaşa olmak
- () Farklı bir tatil yaşamak
- () Doğa ile ilgili aktivitelere katılmak
- () Benzer ilgi alanlarına sahip yeni arkadaşlar edinmek
- () Yörenin doğal özellikleri ve kültürünü öğrenmek
- () Yaşantı zenginliği için doğayı anlamak
- () Çok bahsedilen bir yeri tanımak
- () Diğer,.....

16. ' Ekoturizm ' terimi size ne ifade ediyor ? Lütfen önem sırasına göre 1,2,3,4,5,6,7,8. şeklinde belirtiniz .

- () Çevre dostu turizm
- () Doğayı anlatan ve öğreten turizm
- () Doğa ile ilgili turlar ve aktiviteleri kapsayan turizm
- () Stresten kaçış ve rahatlama sağlayan turizm
- () Çevreyi koruyan ve yerel halkın refahına katkı sağlayan turizm
- () Farklı kültürleri ve gelenekleri tanımaya olanak veren turizm
- () Pahalı ve moda olan bir seyahat sunan turizm
- () Konforsuz, basit ve sade olanaklar sunan turizm

17. Yörede, aşağıdaki doğa ile ilgili ve kültürel aktivitelerden hangisine katıldınız veya katılmak isterdiniz? Lütfen ' X ' işareti ile belirtiniz.

- () Rehber eşliğinde doğa yürüyüşleri yapmak
- () Doğadaki hayvan ve bitkileri gözlemlemek
- () Kamp kurmak
- () Köy ve çiftlikleri ziyaret etmek
- () Yerel yemekleri tatmak
- () Kazdağı Milli Parkını ziyaret etmek
- () Yöredeki el sanatlarını görmek
- () Kültürel ve tarihi açıdan önemli yerleri gezmek
- () Doğada sportif aktiviteler yapmak

18. Tatiliniz süresince sizi en çok memnun eden hususları lütfen önem sırasına göre 1,2,3,4,5,6,7,8,9. şeklinde belirtiniz.

- () Yerel halkın tanınması
- () Yerel halkın konukseverliği
- () Kalınan tesisin iyi olması
- () Yöre ile ilgili broşür, rehber vb. tanıtıcı ve eğitici olanakların bulunması
- () Çevre ve doğa ile ilgili daha geniş bilgi edinme
- () Yerel yemekleri ve el sanatlarını tanıma ve alışveriş olanağı
- () Tatilin maliyeti
- () Eğitimli ve deneyimli rehberlerin bulunması
- () Sportif ve boş zaman faaliyetlerine kolay ulaşma (özellikle Kazdağı Milli Parkı'nda)

EK 7 : Foreign Visitors Questionnaire

Dear Guest,

This questionnaire is about **ecotourism**. The information gathered through this questionnaire will be used for my doctoral study.

Thank you for helping in advance.

Aydın ÇEVİRGEN
Lecturer
Balıkesir University

1. Nationality : Country of Residence.....

2. What is your gender ?

() Male () Female

3. Age?

() Under 25 () 25-34 () 35-44 () 45-54 () 55-64 () 65 and over

4. Occupation ?

() Employer () Self Employed () Retired () Blue- Collar Worker
() Manager () White -Collar Worker () Other.....

5. Education ?

() Primary school () High school () University () Master () Doctorate

6. Your average income in a year?

() Not currently earning () Under\$ 5.000 () \$ 5.000-\$10.000
() \$ 10.001-\$ 15.000 () \$ 15.001-\$ 20.000 () \$21.000- \$ 25.000
() Over \$ 25.000

7. How much money do you spend during in your holiday ?

() Under \$ 200 () \$ 200- \$ 400 () \$ 401- \$ 600
() \$ 601- \$ 800 () \$ 801- \$ 1000 () Over \$ 1.000

8. Who are you spending your holiday with ?

() Alone () With my partner () With my partner and children
() With my children () With my friend () Other,.....

9. How many days will you stay in this area ?

() 1-3 () 4-7 () 8-10 () 11-14 () 15 and above

10. What information sources have affected you while choosing this area?
Please indicate with "X".

() Internet
() Travel agent / Tour operator
() Recommendations of friends and relatives
() TV and Radio
() Books, tourist guides and brochures
() Newspapers and Magazines
() Other,.....

11. How did you organise your trip ?

() Travel agents () Individually

12. What is your aim in choosing this area?

() Health& Fitness () Business () Adventure () Holiday (Sea, sun, sand)
() Natural & Cultural Attractions () Other,

13. How many times have you visited this area ?

() 1 () 2 () 3 and above

14. Have you ever joined a natural and cultural trip ?

() Yes () No

If yes, how many times ?

() 1 () 2 () 3 and above

15. What factors have affected you in choosing this area? Please put sing the degree at importance 1,2,3,4,5,6,7,8.

- () Beeing close to nature
- () Spending a different holiday
- () Joining nature-based activities
- () Meeting new people with similar interest
- () Learning about natural and cultural features
- () Learning about nature enriches my life
- () Visiting somewhere I have heard a lot about
- () Other,.....

16. What does ecotourism mean to you ? Please put sing the degree at importance 1,2,3,4,5,6,7,8.

- () Environmentally friendly
- () Learn about nature
- () Nature- based tours and activities
- () Escape and relaxation
- () Protect environment and support well-being of local people
- () Learn about different cultures and traditions
- () Expensive and fashionable
- () Simple and no facilities

17. Which natural and cultural activities have you joined or would you like to join in this area ? Please indicate with "X".

- () Guided tours of naturel attractions
- () Watching animals and plants
- () Camping
- () Visiting villages and farms
- () Eating local food
- () Visiting Ida Mountain National Park
- () Learning about local handi-crafts
- () Visiting cultural and archeological sites
- () Doing sports-based activities in nature

18. What are the factors have been the most pleasure to you during your holiday ? Please put sing the degree at importance 1,2,3,4,5,6,7,8,9.

- () Learning about the local people
- () The hospitality of the local people
- () The quality of the accommodation
- () Good access to the guides, brochures etc. about the area
- () Getting more information about environment and nature
- () Learning about local food and handi-craft and shopping facilities
- () The cost of your holiday
- () The quality of the tour guides
- () Easy access to the sports and leisure activities (especially in Ida Mountain National Park)